

קונטרס

מחודדים בפין

סיכומי גפ"ת בהירים
על מסכת
קידושין

קונטרס

מחודדים בפין

סיכומי גפ"ת בהירים

על מסכת

קידושין

**להארות והערות
ולהשגת הקונטרס
על מסכתות:**

סוכה

(גם במהדורת סיכום גמ' ורש"י)

בבא מציעא

קידושין

**וכן את הקונטרס 'עבודה שבלב'
על עבודת התפילה**

אפרים יגודיוב

בלוץ 17/2 טלזסטון

050/4168378

e0504168378@gmail.com

יוצא לאור ע"י מכון:

ישיבת תורה בתפארתה
מיסודו של רבינו מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן זללה"ה
ישיבת ארחות תורה (ע"ר) 580327310

צטק ואיזט גסיות תספג קסג

אידי צי האפלא בכשיותינו ובלאדיתו הנפלאות
הזן בעולמקה של הארץ האולן מיוחד
היי חלא אפנין יגודיק שאיטא

כהאלי חבורק הנפלא הנקרא "מחודדים קב"ק" התיקסתי אכמה בחיותי
ואשית ההשקפה הקצוה אהניע אידי כק שהבדלוק מחודדים קב"ק
אכפתי קנזאשין דא א [מנור אריהם וקדוק בעולמיק וכו'] ונצניק אצה אלא רח
קכיוה אחי ביהור וקסיוה אחי סגור, ואלמתי שיתנה שקוה קסגני
הישיבה קכיוה הסוגיות אעולמיקן, אעפ"י נמאצת אמצוה אצה גא
אשק אסגי וטגיות קכיוה רעסוה, אשניק טצניק אכק
אשניק סגני צה דוגמא האחיבת איק צניק אציות אפ סוגיא האולן
קרוח אסוגי צכה זיבור אל אולל, אבואי דצה מחנק את טא קני
החבורה טאן קטאק איק [ענפ] אציות אפ ט סוגיא קצוה אסודרתי
אצה קו און קכרבה, סעעב אסייזתיא נשאיא ארוכה אחי כן אל ט
אסכיתר נשע, אולסא וזימן קאפלוה של תורה אירע ארוכה, און ט יו
ס"ק האולה של תורה איתק אצותי רלפס להחבת קדושת
האכרוב קידידת טאנה
איתניסא שניגא

בפתח השער

"ושננתם" - שיהו דברי תורה מחודדים בפ"ך, שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד.
(קידושין דף ל.)

☞ החיוב המוטל על כ"א לשנן הלימוד עד שידע בידיעה ברורה ☞

הנה כבר נכתב רבות על ענין חשוב זה כיצד לזכור את הלימוד היטב, ובלא לעבור למסכת הבאה ולשכח את קודמתה, וזהו אחד מיסודי לימוד התורה, דהא עיקר הלימוד הוא עמ"נ שיביא לידי מעשה, וכבר ידועים דברי הר"ן בנדרים (ח' ע"א ד"ה הא) בענין חיוב הלימוד בכל זמן וז"ל:

"שהרי חייב כל אדם ללמוד תמיד יום ולילה כפי כוחו, ואמרינן בפ"ק דקידושין (דף ל.) ת"ר ושננתם שיהו דברי תורה מחודדים בפ"ך, שאם ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו וכו'".

והמהרש"א עה"מ כתב, דדרשה זו הביאה הרא"ם בשם הספרי, ובאר הרא"ם דמקור הדרשה הוא מדכתיב 'ושננתם' ולא כתיב 'ולמדתם', אולם כתב המהרש"א דמסוגיין משמע שדרשו כן מדלא כתיב 'ושננתם' אלא 'ושננתם' דמשמע לשון חידוד ושנון (ויש לציין דהמהרש"א כתב זאת בחידושי הלכות ולא בח"א, דהיינו דס"ל דהוי חיוב להלכה, וכמש"כ הר"ן הנ"ל).

ונראה דבין הרא"ם למהרש"א איכא לא רק משמעות דורשין, אלא איכא נפק"מ בביאור הדרשה עצמה; דהנה בספרי איכא גירסא אחרת קצת, וז"ל הספרי (פרשת ואתחנן ז') "ושננתם - לעולם יהא אדם שוקד על תורתו עד שיהיו דברי תורה **מסודרין** בפיו שאם וכו'", ונראה דהא בהא תליא, דהספרי שדרש מהא דלא כתיב 'ולמדתם' אלא 'ושננתם' יליף דצריך שיהו דברי תורה מסודרים בפיו, דלא מספיק רק ללמוד אלא צריך גם לשנן והיינו לחזור שוב ושוב על תלמודו עד שיהא שגור בפיו, והגמ' שדרשה מהא דלא כתיב 'ושננתם' למדה דצריך להעמיק בד"ת עד שיהו מחודדים ומשוננים בפיו, והיינו דקאי על איכות ההבנה בלימוד עצמו עוד לפני החזרה.

אולם נראה דאע"פ שנחלקו בצורת הדרשה, מ"מ יסוד הדרשה אחד הוא, דע"מ להגיע לידיעה חזקה בד"ת עד שיהו שגורים בפיו שיוכל 'לשלוף' תשובה בקלות לכל שאלה, בעינן לא רק חזרה טובה אלא גם לימוד טוב, דכאשר לומדים לעומק ומבינים היטב את הלימוד ואינו כגירסא בעלמא - זוכרים יותר טוב, שהרי יותר קל לזכור דבר שמבינים אותו מאשר דבר שקראו בגירסא בעלמא, וכבר אמרו בירושלמי (ברכות פ"ה ה"א) א"ר תנחום הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכח, ואף בבבלי אמרו (ערובין דף נג.) "בני יהודה דגלו מסכתא נתקיימה תורתן בידם", ופרש"י וז"ל "ל"א מפרשין שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר עד שמתיישב בלבן", וחזינן דהבנת הלימוד מסייעת לזכרון.

ובאמת הוא מדויק ברש"י בקידושין, דכתב בזה"ל: "יהו מחודדין בפ"ך - **חזור עליהם ובדוק בעומקם** שאם ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם אלא שתוכל לומר מיד", ובהכרח שכוונתו לב' החלקים דלעיל.

והנה לא רק בלימוד עצמו יש מעלה בלימוד מתוך הבנה ובהירות לחזק כוח הזכירה, אלא גם בחזרה על הלימוד אינה דומה חזרה בגירסא לחזרה בבהירות תוך סידור הסוגיא נדבך ע"ג נדבך, ודבר זה אפשר לראות אף במילי דעלמא, דאם יאמרו לאדם לזכור רשימה ארוכה של מילים יתקשה לזכור הכל, אך אם יסדר הרשימה ויחלקנה לקבוצות לפי נושאים וכדו' ייקל עליו לזכורם, כן הוא הדבר אף בלימוד התורה דככל שהלימוד והחזרה הם בצורה מסודרת יותר כך קל יותר לזכור, וכבר אמרו חז"ל (פסחים דף ג:) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, וכפי שבאר רש"י שם "לפי שמתקיימת גירסה שלה יותר מן הארוכה".

ויש בנותן טעם להביא דברי המדרש שמואל באבות (ו', ו') בענין צורת הלימוד הראויה:

"בעריכת שפתיים - גם ירמוז שכאשר יחזור הדברים בע"פ לא יחזור אותם במהירות ובלבול רק יערוך ויסדר כל חלקיו כל חלוקה וחלוקה במקומה וסדרה וכל דבר דבור על אופניו וזה לשון עריכה כשולחן ערוך לפניו".

☞ העצה של רבינו היעב"ץ לזכור את הלימוד בקלות ☞

היעב"ץ בספר מגדל עוז (חלון צורי אות ע"ד) כתב עצה טובה כיצד לזכור את הלימוד בנקל:

"גם צריך לדעת שהמרגיל כוח הזכרני להיות ער ולזכור ישוב קנין בנפשו לזכור כל דבר בנקל יותר הרבה מאד ממי שאינו מרגילו לחנך זכרונו בפעולת הזכירה תמיד, כי ההרגל בכל דבר שלטון, ואין השכחה מצויה אלא מי שאינו רוצה להשתמש בכוח הזכרון בתמידות ומניחו ללכת בטל, לכן יקשה להחזיק בו דבר, וכן אם יחזור אדם אפי' מאה פעמים לא יועיל לו לזכרו, שכבר הרגיל מוחו להיות ניעור וריק, והחזרה כמתעסק בעלמא אינו כלום, והרגיל בהנהגת כוח הזכר יספיק לו אפילו חזור רק פעם ושתים בכוונה".

וכע"ז כתב בספר חוסן יהושע (מאמר א' פ"ג):

"וכבר כתבו החוקרים הטבעיים, שכל שלושה כוחות האדם והם ההשגה והזכרון והבינה נקנים ביגיעה והרגל, אף למי שנולד ונוצר בכוחות מזעריים בהם".

מבואר בדבריהם יסוד גדול בענין הצורה לזכור את הלימוד, דאף שכבר ידוע כמה האריכו חז"ל במעלת החזרה על הלימוד, עד שקבעו דהלומד ואינו חוזר כזורע ואינו קוצר, והיינו שחסר לו עיקר ענין הלימוד שהוא ידיעת התורה, וזאת כדי להביא לתכלית הלימוד במעלתו הגבוהה ביותר שהוא לימוד עמ"נ לקיים, מ"מ כתב היעב"ץ שאין העיקר רק החזרה המרובה, דהחוזר בגירסא בעלמא לא יועיל לו כ"כ לזכור תלמודו אם אינו מרגיל עצמו לזכור, אלא העיקר הוא להרגיל עצמו לזכור את מה שלומד, ורק ע"י שמתרגל לזכור תלמודו יזכה שיתקיים בידו, והמציאות מוכיחה כן, דאף מי שלא נתברך בכשרון הבינה, מ"מ ככל שינסה את כוחו להבין את תלמודו ולהעמיק בו כך יזכה להבין יותר את לימודו בנקל ולהשכיל הרבה יותר ממה שהיה בכוחו בתחילה קודם שאימץ את מוחו להבין, וה"ה בכוח הזכירה דאינו נקנה אלא ע"י עמל ויגיעה, דהם הם המחזקים בו כח הזכירה, וממילא תועיל לו אפי' חזרה מועטת לזכור תלמודו.

והיעב"ץ הוסיף ונתן עצה כיצד להרגיל את עצמו להשתמש ב'כוח הזכרני':

"לפיכך עיקר גדול הוא השימוש בו בכוונת הלב וזהו שאמרו אם ערוכה ברמ"ח איברים שמורה בלב, גם אמרו השונה בלחש משכח, וחיים הם למוציאיהם בפה, ואימתי דברי תורה נעימים כי תשמרם בבטן ואימתי תשמרם בבטן בשעה שיכוננו יחדו על שפתיך, וקובץ על יד ירבה", ובהמשך דבריו הוסיף: "כי היגיעה והטורח יקבעו ויחקקו הדברים בזכרונו יותר מכל תחבולה אחרת שתהיה וכו', וכ"ש כשיצורף לזה סדר נאה ונתוח חלקים וחבור פרקים, וביחוד יהיה סיוע גדול אם עשויים בתואר בנין עם חדרים ותאים, כי כן נקראו ת"ח בנאים, זה בלי ספק מסוגל להעמיד הזכרון בכחו".

הנה היעב"ץ כתב כאן עצה גדולה לזכור הלימוד היטב, דהאופן המועיל לזכור הוא לחזור בצורה שטורה להעמיד את תלמודו ע"י שמסדר בפיו את לימודו ומנתחו לנתחים, ומעמיד כל דבר ודבר במקומו נדבך ע"ג נדבך, כי היגיעה שיגע להעמיד את הדברים ולהוציא את הדברים מזכרונו בצורה מסודרת היא התחבולה הטובה ביותר לזכור הלימוד, דעדיפה חזרה מועטת הכמות אך רבת האיכות על פני חזרה מרובת הכמות אך מועטת האיכות.

ובספר שביבי אור להרצ"פ פראנק (עמ' מ"ז) כתב כעין דברי היעב"ץ:

"צריך להתלמד להיות זוכר מה שאתה לומד, כי גם הזכרון תלוי בהרגל, ומה שהאדם משתמש תמיד ומנסה את כוחו להיות נזכר מה שעבר עליו בלימוד וכל מה שמייגע את עצמו להזכר - זה מגדיל כוח הזכרון".

ובכדי להבין את דבריו יש לידע מה שנודע ע"פ המחקר בענין הזכירה, דהמציאות היא שהאדם זוכר את כל מה ששמע או ראה במשך כל ימי חייו, אלא שהשכחה מתבטאת בכך שאינו מצליח להוציא הדבר מזכרונו לפועל, ומכיון שהקושי לזכור אינו נובע מכך שלא קלט את לימודו כראוי, אלא מכך שקשה עליו 'לשלוף' את מה שלמד מזכרונו, על כן כדי לזכור את תלמודו יש להרגיל עצמו להוציא את מה שלמד מזכרונו, ו'לתרגל' את ה'שליפה' מהזכרון שוב ושוב, ובכך יתחזק אצלו כוח הזכרון ויחקקו היטב את לימודו בזכרונו, ומבואר בדבריהם דחזרה ע"י שאלות היא לא רק דרך לדעת האם אתה יודע את לימודך, אלא היא עצמה אמצעי לדעת את הלימוד.

אִינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד

מובא באגרת הגר"א שכתב לתלמידו "ותלמודך יהיה בדברי תורה שיהיו דברי תורה שנונים בפיך", והיינו דהגר"א השיב לתלמידו הגר"ח, דהעצה שיהיו ד"ת מחוורין ומחודדים בפיך הוא רק ע"י חזרה ושינון כל הימים, כמש"כ רש"י "חזור עליהם ובדוק בעומקם".

ויל"פ בזה דהנה משמעות תיבת 'ושננתם' היא גם לשון חידוד שיהא הדבר שגור ומחודד בפיו, וגם לשון חזרה, כמו 'ושונה אותה' מלשון פעם שניה, והיינו דחיוב ידיעת התורה דנלמד מ'ושננתם' הוא שע"י שיסנה אותה ויחזור עליה תמיד, אז יהיו הדברים האלה מחוורים ומחודדים בפיך.

והנה איתא בגמ' חגיגה (ט' ע"ב) "א"ל בר הי להלל, מאי דכתיב ושבתם וראיתם בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו" היינו צדיק היינו עובד אלוקים, היינו רשע היינו אשר לא עבדו, א"ל עבדו ולא עבדו תרויהו צדיקי גמורי נינהו, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד, א"ל ומשום חד זימנא קרי ליה לא עבדו, א"ל אין, צא ולמד משוק של חמרין עשרה פרסי בזוזא חד עשר פרסי בתרי זוזי", והיינו דכמו שבשוק יש שיעור קבוע שלמעלה ממנו המחיר מתיקר, כך גם בחזרה על הלימוד, דמי שחוזר עד מאה פעמים נחשב כ'לא עבדו', ומי שחוזר ממאה ומעלה, ואפי' רק פעם אחת יותר נקרא 'עובד אלוקים'.

ויש להבין דבר זה, איזו מעלה מיוחדת יש במאה פעמים שמכאן ואילך נקרא 'עובד אלוקים', דהנה בשוק של חמרים אפשר להבין שקובעים מחיר לכל שיעור, אך בחזרה צ"ב מדוע נקבע דוקא שיעור זה של מאה פעמים.

ונראה לבאר הענין ע"פ מה שהשיב הגר"א לתלמידו באגרת הנ"ל "כל ימך בעמוד והחזר קאי", ויש לפרש דס"ל דמאה ואחד אינו שיעור מסוים, דעיקר השבח והמעלה במאה ואחד הוא שלומד יותר מהרגילות ואינו פוסק כשמגיע למספר שלם אלא ממשיך עוד בחזרתו, וע"כ אמר לו הגר"א דאין שיעור לחזרתו אלא כל ימיו בעמוד והחזר קאי.

וכעין זה איתא בגמ' בפסחים (ק"י ע"א) "הוה עובדא עד מאה ואחד ופקע שידא" (עיין מגלה עמוקות פרשת ניצבים שדימה ב' הגמרות) ופרשב"ם "מרוב צער", והיינו דכשראה שמוסיף על הזוגות יותר ממאה ואחד ראה שאין לדבר סוף, וזה הפשט בהא דאמרין דעובד אלוקים הוא מי שחוזר מאה ואחד, דלאו דוקא מאה ואחד, אלא היינו שחוזר יותר ממאה, ואין לדבר קצבה אלא דתמיד צריך לחזור עוד ועוד.

מטרת הקונטרס שלפניכם לסייע בסיכום וסידור הדף בצורה ברורה, ולחזרה על הסוגיות מתוך בהירות בשיטות ובדינים השונים, הקונטרס נערך בצורה של נדבך ע"ג נדבך עמ"נ להוסיף בהירות בפרטי הדינים, וכבר הבאנו מדברי היעב"ץ את גודל מעלת הסיכום והסידור של הסוגיות, ושהדרך להרגיל עצמו לזכור את לימודו היא ע"י שמייגע את עצמו לשון את תלמודו בע"פ, כמו"כ הוספנו סימנים במקומות הנצרכים לעזר בזכירת הדף, וכמאמר הגמ' (ערובין דף נג.) בני יהודה דדייקי לישני ומתנחי (מניחים) להו סימנא נתקיימה תורתן בידן, ועוד אמרו (שם נד.) אין התורה נקנית אלא בסימנים שנאמר "שימה בפייהם" וכו'.

הקונטרס כולל:

❧ סיכומי גפ"ת בהירים ומתומצתים

ערוכים בצורה נוחה ללימוד

כדף סיכום לכל דף גמ'.

❧ סיכום דברי התוס' משולבים

בחלקם בסיכום הגמרא

למען ירוץ הקורא בו.

❧ סימנים לעזר לזכירה

במקומות הנצרכים.

קידושין

דבר אל הלומד

על מנת להפיק את מירב התועלת מהקונטרס

מומלץ ללמוד כל דף גמ' באופן הבא:

(א) בניית הלב - ללמוד את דף הגמ' בפנים בהבנה.
א"ר תנחום הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכח (ירושלמי ברכות פ"ה ה"א).

(ב) בתלמוד - ללמוד את הסיכום על הדף.
לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. רש"י: לפי שמתקיימת גירסא שלה יותר מן הארוכה (פסחים ג:).

(ג) בעריכת שפתיים - לשנן כל קטע בע"פ במילים שלך.
ואימתי תשמרם בבטנך בשעה שיכוננו יחד על שפתיך וקובץ על יד ירבה (יעב"ץ במגדל עוז).
טוב לחזור פעם אחת בע"פ, יותר מחמש פעמים בפנים (חוסן יהושע מ"א פ"ג).

(ד) שואל ומשיב - לשאול את עצמך שאלות ולענות לעצמך בע"פ.
כי רק ע"י שאלות ותשובות יתחקקו הדברים בליבו (תפא"י אבות ו' ו').
כי היגיעה והטורח יקבעו ויחקקו הדברים בזכרונו יותר מכל תחבולה אחרת שתהיה (יעב"ץ במגדל עוז).

כך יש בידך ד' חזרות

וכידוע שאינו נחשב 'לימוד' אלא לכה"פ בד' פעמים

יגעת ומצאת תאמין (מגילה ו.)

פרק ראשון - האשה נקנית

דף ב'

(א) האשה: נקנית בשלוש דרכים: בכסף, בשטר ובביאה.
קונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל.

בכסף:

לב"ש - דינר [א' מכ"ה בדינר זהב] ושוה דינר [בסוגיין ב"ש לקולא וב"ה לחומרא, ובקבלה קידושין מאחר להפך].
לב"ה - פרוטה וש"פ, ופרוטה היא א' משמונה באיסר האיטלקי [היינו איטליא של יון, וכשהאיסר מוזל הוא א' משה].
היבמה: נקנית בביאה.

קונה את עצמה בחליצה ובמיתת הבעל.

תוס': לא תני מנין ביבמה אע"ג דיש למעט ברישא כסף ושטר שאין גומרים בה, ובסיפא שאינה קונה עצמה בגט בק"ו מאשה, כיון דבדבר א' לא שייך לשנות מנין, ולא כתב מנין בע"ע וכנעני מה"ט או משום דאין מה למעט.

תוס': כל מקום דקאי אאשה המבוררת בפסוק שהזכרה לענין נישואין תני 'האשה' בה"א, כגון הכא, והיכא דקאי אבתולה תני בלא ה"א כיון שלא הזכרה בפסוק, כגון 'בתולה נשאת', ולגבי ע"ע וע"כ ואמה עבריה לא תני ה"א כיון דאין מבורר אי הוא עברי או כנעני, ואין לחוש דבכ"מ תני לשון הרהוט לו כמו שמצינו שיש מקומות ששונה המעשה קודם ויש שלהפך.

תוס': מנין דש"כ ככסף:

בע"ע ונזיקין - דכתיב 'ישיב' לרבות ש"כ ככסף.

בפדיון הבן והקדש - דדרשינן כלל ופרט וכלל, דהא אין הקדש מתחלל על קרקע ושטר, ואיצטריך קרא למעט קרקעות ושטרות.
בקידושין וערכין - דילפינן מע"ע, ולא הוו נזיקין וע"ע שני כתובין הבאים כאחד, כיון דשניהם הוצרכו:

או: נזיקין - דאי מעבד הו"א דבנזיקין צריך דוקא כסף כמו דצריך דוקא מיטב.

ע"ע - דאי מנזיקין הו"א דאם יקנה בקרקע יצטרך להביא מיטב כמו בנזיקין.

או: נזיקין - דאי מעבד הו"א דראוי להקל עליו כדי שלא יטמע בין העכו"ם, משא"כ בנזיקין.

ע"ע - דאי מנזיקין הו"א דלא יהא ש"כ ככסף בעבד, כיון דהוא גרם לעצמו לימכר בגלל שנשא ונתן בפירות שביעית.

(ב) והא דלא תני:

(א) הכא 'האשה מתקדשת' כמו בפ"ב [ובסיפא ישנה 'וניתרת בשני דרכים'] - כיון דרצה לשנות כסף שנלמד משדה עפרון בגז"ש "כי יקח איש אשה" ל"נתתי כסף השדה קח ממני" [וא"כ מצינו שכסף שמועיל באשה איקרי קנין], וקיחה איקרי קנין דכתיב: **(א) "השדה אשר קנה אברהם"**.
(ב) "שדות בכסף יקנו".

תוס': הכא אין להקשות 'וכי תני שנים אגב אחד' כדלקמן: **או** משום דלא מקשה אלא על שינוי הלשון מפרק שני.

או משום דגם בשטר כתיב "ואקח את ספר המקנה".

ולא תני האשה נקחת דהוי לישנא דקרא טפי - כיון דבסיפא א"א לשנות 'ונלקחת לעצמה'.

(ב) בפרק שני 'האיש קונה' - כיון דקודם כתב לשון תורה ואח"כ לשון חכמים דאסר לה אכו"ע כהקדש.

תוס': ה"א מקודשת ל': כלומר מקודשת להאסר לעולם בשבילי, ופשטות הלשון מיוחדת ומזומנת לי, אמנם רק באשה

מהני לשון זה כיון דעיקר האישות הוא היחוד אך בטלית לא מהני.

(ג) הכא 'האיש קונה' - אגב הסיפא ששנה 'קונה את עצמה' דמיירי באשה, כתב אף ברישא לשון דמיירי באשה.

(ד) הכא 'האיש קונה' ו'מקנה': (א) כיון דמיתת הבעל אינה ע"י הקנאת הבעל.

(ב) דהו"א דאפי' בע"כ [ומעתה שפיר יכול לשנות 'האיש מקדש' ולא נטעה דהוי בע"כ].

(ג) האם 'דרך' לשון זכר או נקבה:

בפסוקים:

בתורה- דהוי לשון נקבה דכתיב "תורת ה' תמימה משיבת נפש" - לכך כתב "והודעת להם את הדרך ילכו בה".
במלחמה- דהוי לשון זכר דדרכו של איש לעשות מלחמה ולא דרכה של אשה - לכך כתב "בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך".

תוס': תורה- התורה עצמה היא לשון נקבה כפי שמצינו בפסוק הנ"ל, אך לומדי התורה הם אנשים דוקא ולא נשים.

מלחמה- אנשי המלחמה הם לשון זכר כדלעיל, אך המלחמה עצמה לשון נקבה היא, כגון "ותכבד המלחמה על שאול".

במשניות:

במתני'- תני 'שלוש' שהוא לשון נקבה ולא 'שלושה', כיון דמיירי לגבי אשה.

בזב- תני לשון זכר דתנן "בשבעה דרכים בודקין את הזב", כיון דמיירי באיש דרק הוא דרכו להבדק, כיון דאשה אף באונס נטמאת.

תוס': אע"ג דמצינו כמה דברים שנקראים בלשון זכר ונקבה כגון: יד, שמש, מחנה, נר, חמור. והא דמקשה הכא סתירה:

או משום דאם אפשר לתרץ מתרצים.

או משום שראה שהמשניות שינו לשונם אחר הפסוקים רצה לתת בהם טעם.

(ד) **לשון התנא:** במקום שיש חילוק - שונה לשון 'דרך' וממילא יכול לשנות לשון נקבה או זכר כדלעיל.

במקום שאין חילוק - שונה לשון 'דבר' וממילא שונה זכר דוקא.

ואלו המקומות שיש חילוק ולכך שנה התנא לשון דרכים:

(א) **במתני'-** דג' דרכים בא למעט חופה.

(ולאו"א: **או** משום דרצה לשנות ביאה שנקראת 'דרך' דכתיב "ודרך גבר בעלמה כן דרך אשה מנאפת",

ומשום ביאה שנה אף בכסף ושטר לשון 'דרך' כיון דהם צורך ביאה.

או משום דמתני' ר"ש היא דאמר דכתיב "כי יקח" ולא "כי תקח" כיון דדרכו של איש לחזר

אחר אשה ולא להפך משל לאבידה שהמאבד הוא שמחפש אחריה).

(ב) **בזב-** דתנן "בשבעה דרכים" וכו' למעט שבאונס אחר נטמא (**ולאו"א:** קמ"ל דדרך מאכל ומשתה יתירים להביא לידי זיבה).

(ג) **באתרוג-** דתנן "אתרוג שווה לאילן בג' דרכים (ערלה רבעי ושביעית) ולירק בדרך אחד (שבשעת לקיטתו עישורו)", וכן מדויק מדקתני סיפא "ר"א אומר אתרוג שווה לאילן לכל דבר".

(**ולאו"א:** משום הסיפא דתני לשון דרך דוקא להשמיענו דדרכו של אתרוג כירק דדרכו ליגדל על כל מים

ובשעת לקיטתו עישורו).

(ד) **בכוי-** דתנן: "כוי יש בו דרכים שווה לחיה ויש בו דרכים שווה לבהמה ויש בו דרכים שווה לחיה ולבהמה ויש בו דרכים שאינו שווה לא לחיה ולא לבהמה" [פרש"י לענין הרבעה עם בהמה וחיה, וע"כ היינו למ"ד דכוי הוא הבא מתיש וצביה וספק אם חוששים לזרע האב].

(ה) **בגט-** דתנן "זו אחת מן הדרכים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים", למעט חזרה משליחות דמהני רק בגט ולא בשחרור.

תוס': משמע הכא דרבעי נוהג באתרוג, ומאן דתני כרם רבעי דמשמע דאתי למעט שאר אילנות - ר"ל:

או דאין להוכיח דס"ל לתנא דהתם נטע רבעי, כיון שיש לשנות 'כרם רבעי' היכן שאפשר, אך מודה דיתכן שיש מ"ד נטע רבעי.

או דמדאורייתא פטורים מרבעי, אך מדרבנן מודה דנוהג רבעי, ונפק"מ דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל, וא"כ אי ס"ל דאינו נוהג כלל באתרוג - בחו"ל הלכה כמותו.

לשביעית: לרש"י - דאזלינן ביה אחר חנטה כאילן ולא אחר לקיטה כירק.

לתוס' - דשווה לאילן דהגדל באיסור אסור והגדל בהיתר מותר, ואם חנט באיסור אפי' מה שגדל בהיתר

נאסר ולא כירק דאזלינן ביה בתר רוב גידולו.

והוכיחו תוס' כדבריהם:

ספיחים של ערב שביעית שנכנסו לשביעית - כיון שגדלו רובם בשישית (כמש"כ תוס') דינם כשל שישית ומותרים אף בסחורה, חוץ מספיחי כרוב שאסורים אף בסחורה כדין שביעית ואסורים באכילה אחר הביעור, כיון שא"א לדעת אלו עלים חדשים ואלו ישנים.

ספיחים שגדלו בשביעית - אסורים בשביעית מדאורייתא ולאחר השביעית אסורים מדרבנן בכדי שיעשו, וכל הספיחים אסורים במוצאי שביעית חוץ מספיחי כרוב דמותרים כיון שניכר דמה שגידל אמהות הוא של שביעית ואסור והשאר מותרים.

"מה ירק גדל על כל מים":

לרש"י - היינו לענין מעשר, דהא 'גורן ויקב' כתיב גבי מעשר, דמה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על רוב מים ומתעשרים לשנה שעברה וכו' יצאו ירקות שגדלים על כל מים מתעשרים לשנה הבאה, ואע"ג דמעשר ירק דרבנן מ"מ אסמכוה אקרא. **לר"י** - היינו לענין שביעית שנוהגת בירק מדאורייתא, וה"ק מה גורן וכו' ואזלינן בתר שנה שעברה לענין שביעית וכו'.

והא דאתרוג שגדל על כל מים שוה לאילן לענין שביעית לילך בתר חנטה:

(א) דדוקא לחומרא אזלינן בתר חנטה כגון שחנט בשביעית ונלקט בשמינית.

(ב) דאין לחלקו משאר אילנות כיון ששוה להם לענין ערלה ורבעי, ודרשה דגורן ויקב אתי לירקות ולא לאתרוג.

והא דלא תני דאתרוג:

שוה לאילן לכלאים שאינו כלאים בכרם - דלא תני אלא דשוה לענין הליכה בתר חנטה או לקיטה.

שוה לירק לפאה דפטור מפאה כיון שאין לקיטתו כאחד - כיון שיש הרבה אילנות שפטורים מפאה.

שוה לירק לענין ביכורים - מהטעם הנ"ל, דהא אין חייב בביכורים אלא מז' מינים.

דף ג'

(א) מה בא למעט המנין:

ברישא - למעט חופה, **ולרב הונא** דחופה קונה - למעט חליפין, דהו"א דיועיל כיון דילפינן כסף משדה עפרון

ושם מועיל חליפין, וקמ"ל דלא מועיל כיון דחליפין שייכים אף בפחות משו"פ ואשה לא מקנה עצמה בכך:

לרש"י - דהו"א דיועיל חליפין **אפי' שאין בהם שו"פ**, וקמ"ל דאשה אינה מקנה עצמה כיון דגנאי הוא לה, ולכן אין חליפין מועילים בקידושין אפי' אם יש בהם שו"פ.

לר"ת - לא גרסי' 'נפשה' דהו"א דיועיל חליפין **כשיש בהם שו"פ** כמו כסף, וקמ"ל דגמרינן מעפרון דכתיב ביה כסף ופחות משו"פ לא הוי כסף, וא"כ חליפין אינם מתורת כסף אלא קנין אחר.

והא דהו"א ללמוד דאשה תקנה בחליפין משדה עפרון, משום דיש חליפין בעכו"ם, כדמשמע מהא דאמרינן "בכסף מקנתו" בכסף נקנה ולא בתבואה וכלים, ומשמע דבשאר דברים נקנה.

ולמסקנא דאין אשה נקנית בחליפין - עדיין הוצרכה האי דרשה וא"א ללמוד מאשה, כיון דריבוי קנינים ילפינן ולא מיעוט קנינים.

בסיפא - למעט חליצה, דהו"א שתצא בחליצה בק"ו מיבמה דאם יבמה שאינה יוצאת בגט יוצאת בחליצה, זו

שיוצאת בגט לכ"ש שתצא בחליצה, וקמ"ל "ספר כריתות" דרק ספר כורתה.

תוס': ואין לומר דאמה עבריה תצא בחליצה בק"ו מיבמה, דאשה תוכיח, מה לאשה שאינה יוצאת בכסף, שפחה כנענית תוכיח שיוצאת בכסף ולא יוצאת בחליצה, מה לשפחה כנענית שאינה יוצאת במיתת האדון, אשה תוכיח שיוצאת במיתת הבעל, וחזר הדין.

(ה) **מנין שנקנית בכסף ושאביה זוכה בקידושיה** [בכסף קידושין ובשכר ביאה] **לרב יהודה אמר רב:**

דכתיב "ויצאה חנם אין כסף" - אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר **דהיינו האב** (עי' לקמן דף ד' אות ד' מקור אחר).

וע"כ היינו האב ולא הבת [ור"ל דיש כסף ביציאה אחרת. ומשדה עפרון לא ילפינן דמתקדשת בכסף מיתור בלי משמעות דקרא]: **להו"א: בקטנה** - דכיון שהאב מקבל קידושיה (דכתיב "את בתי נתתי לאיש הזה") לא יתכן שהיא תקבל את הכסף. **בנערה** - דכתיב "בנעוריה בית אביה" - כל שבח נעורים לאביה.

תוס': 'את בתי נתתי לאיש הזה':

(א) **הא דאמרי' דאם יכול למוכרה כ"ש שמעש"י שלו** - א"א לומר כן לגבי קידושין דכ"ש שכסף הקידושין שלו, כיון דרק מעשי ידיה מצינו שיכול למוכרם, אך כסף קידושיה לא מצינו שיכול למכור.

(ב) **והא דאמרי' דדוקא בקטנה מיירי ולא בנערה** - רק לגבי קידושין אפ"ל כן, ואע"ג דעיקר קרא בנערה קאי, מ"מ דרשי' 'את בתי נתתי' כשהיתה קטנה ועכשיו גדולה, אך לגבי מעש"י דאמרי' דמעש"י לאביה מדיכול למוסרה לחופה ולבטלה ממלאכתה - אין לומר דמיירי בקטנה, דא"כ היתה נשואה כשזינתה ודינה בחנק ולא בסקילה.

תוס': והא דהו"א דדוקא בקטנה זוכה האב בקידושיה, היינו דבנערה שיש לה יד אם תקדש עצמה תקבל כסף הקידושין, אך מ"מ אם אביה יכול לקדשה ואם מקדשה הוא מקבל, ולפי"ז א"ש הא דילפינן **בושת ופגם** גופיה מהא דיכול למוסרה **לקידושין** למנוול ומוכה שחין, דיליף מהיכא דאביה קידשה, והא דבעינן למילף הכא **קידושין מבושת ופגם** - היינו היכא דקידשה לעצמה. **ונדחה:** דהא **רב הונא א"ר** יליף דמעשה הבת לאב מ"וכי ימכור איש את בתו לאמה" - מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת מעשה ידיה לאביה, ומהא דלא יליף מ"בנעוריה בית אביה" מוכח דקרא מיירי רק בהפרת נדרים. **וא"א ללמוד מהפרת נדרים** - דממונא מאיסורא לא ילפינן.

וא"א ללמוד מקנס דאונס ופיתוי - דממונא מקנסא לא ילפינן.

וא"א ללמוד מבושת ופגם - כיון דשאני התם דאביה שייך בהם דיש בידו לביישה ולמוסרה למנוול ומוכה שחין. **למסקנא:** דמסתבר שהפסוק בא למעט יציאה הדומה לה:

לרש"י ותוס' - וה"ק דכמו ש'אין כסף לאדון זה' היינו לאדון שיוצאת ממנו, אף 'יש כסף לאדון אחר' היינו לאב שיוצאת מרשותו לענין הפרת נדרים דמעשה אינו מיפר לה בלא בעלה.

לר"ח - ה"ק דכמו שיציאת אמה העבריה מאדון הוא בעת נעורים, אף יציאה דהכא בנערה. **וקשה** דהא חיפשנו מקור שהכסף לאביה.

דף ד'

(א) כשכתוב 'אין' עם יו"ד הרי שהיו"ד מיותרת לדרשה, דהא כתיב 'מאן בלעם' ו'מאן יבמי', ומשמע דבמקום שכתוב יו"ד הוי לדרשה:

בברייתא - דתניא: "וזרע אין לה" - עיין לה דאין לה אפי' זרע זרעה, (והוי אסמכתא דהא בני בנים הרי הם כבנים), ושאין לה אפי' זרע פסול [היינו זרע זרעה פסול, דהא בזרע ממש נפסלה כיון שנבעלה לפסול לה].

בגמ' - דכתיב "ויצאה חנם אין כסף" ועיקר הפסוק נדרש **לכדתניא:** "ויצאה חנם" - אלו ימי בגרות, "אין כסף" - אלו ימי נערוות [וא"א לומר להפך כיון דדרשינן לעיל "אבל יש כסף לאדון אחר" וכסף קידושיה הוי לאב רק בנערוותה].

ומיו"ד ד'אין כסף' דרשינן ד'אין כסף לאדון זה' וכו' כדלעיל **(רבינא)**.

והוצרך לכתוב קידושין ומעש"י דלאביה הם:

מעשי ידיים - דאפי' שטרחה בהם הוו לאביה.

קידושין - דאפי' שאינה ניזונית מהם אלא מעלמא אתו הוו לאביה.

(ב) **מדוע הוצרך ה"ויצאה חנם" לבגרות ולא סגי ב"אין כסף" לנערוות ונלמד בק"ו לבגרות:**

(א) **לרבא:** בא זה ולימד על זה:

לרש"י - הפסוק הנוסף גילה על הראשון שהוא נערות, דאל"כ היינו מעמידים אותו בבגרות.
לתוס' - דלולי ה"ויצאה חנם" הו"א ד"אין כסף" ויתורא דיו"ד אתי לנערות ולבגרות ולא נדרוש 'אין כסף לאדון זה'.
וכהא דתניא בתושב ושכיר: "תושב" זה קנוי קנין עולם, "שכיר" זה קנוי קנין שנים, ואע"פ שאפשר ללמוד בק"ו שאם קנוי קנין עולם אינו אוכל כ"ש דקנוי קנין שנים אינו אוכל, מ"מ הוצרך 'שכיר' כיון דאילולי שנכתב הו"א ד'תושב' זה קנוי קנין שנים אבל קנוי קנין עולם אוכל, בא 'שכיר' לימד על 'תושב' שאע"פ שקנוי לעולם אינו אוכל.
ודחה אביי: דהתם ה"ה שני גופים, ואפי' אי כתב "תושב נרצע לא יאכל" ואח"כ כתב "שכיר" עדיין הוצרכו, דאע"ג דאפשר ללמוד שכיר בק"ו מ"מ טרח וכתב לה קרא, אך הכא ה"ז אותה אשה שבגרה, וכיון שיוצאת בנערות כיצד נמצאת ברשותו בבגרות.

(ב) לאביי - קמ"ל דאיילונית שבגרה יוצאת אפי' שאין לה סימנים, ולא נימא דרק נערה יוצאת.
ודחה מר בר רב אשי: דהא יוצאת מק"ו, דאם סימנים שאין מוציאים מרשות אב מוציאים מרשות האדון, בגרות שמוציאה מרשות אב לכ"ש שתוציא מרשות אדון, וס"ל דהא דטרח וכתב קרא דבר הנלמד מק"ו הוא רק אם א"א לתרץ באופ"א [ואין לומר דמיתת האב תוכיח שמוציאה מאב ולא מוציאה מאדון, דמה למיתת האב שלא נשתנה הגוף תאמר בבגרות שנשתנה הגוף].

(ג) למר בר רב אשי - קמ"ל דאפשר למכור איילונית אפי' שאינה מביאה סימני נערות [והיינו דהו"א דהאדון יחזיר מעש"י והאב יחזיר כסף מכירתה, אך בקטנותה א"א לידע שהיא אילונית עד שיהו בה כל הסימנים או שתגיע לגיל כ'].
(ג) המקור לקנין כסף לתנא דברייתא:

דכתיב "כי יקח איש אשה ובעלה" וגו', ואין קיחה אלא בכסף דכתיב "נתתי כסף השדה קח ממני".
וא"א ללמוד בק"ו דאם אמה העבריה שאינה נקנית בביאה נקנית בכסף, זו שנקנית בביאה לכ"ש שתקנה בכסף, כיון דיש לפרוך דמה לאמה העבריה שכן יוצאת בכסף תאמר בזו שאינה יוצאת בכסף **(רב אשי)**.
אך אין לפרוך דיבמה תוכיח שנקנית בביאה ואינה נקנית בכסף, כיון דמה ליבמה שכן אין נקנית בשטר תאמר בזו שנקנית בשטר.

תוס': וא"א ללמוד בהיקש דאשה לאמה עבריה בקרא ד"ואם אחרת", ואמה הרי נקנית בכסף כדילפינן מ"והפדה":
לה"ר יעקב מאורלייני"ש - כיון דא"כ הו"א דבעינן שתי פרוטות כדבעינן באמה העבריה.

לרבינו נתנאל - דכיון דהמקור להא דאמה נקנית בכסף הוא ממה שיוצאת בכסף א"א ללמוד ממנה אשה שאינה יוצאת בכסף שתקנה בכסף.

וא"א ללמוד כסף מביאה דאם ביאה שאינה קונה באמה העבריה קונה באשה, כסף שקונה באמה לכ"ש שיקנה באשה - כיון דכ"ש שיש לפרוך דיבמה תוכיח שנקנית בביאה ולא בכסף.

(ד) והוצרכו שני הדרשות:

דאי כתב רק "כי יקח" - הו"א דכיון שהבעל נותן לה את הכסף הרי הוא שלה, וקמ"ל "ויצאה חנם" דהוי לאביה.
ואי כתב רק "ויצאה חנם" - הו"א דאם נתנה לו כסף וקידשתו הו"ו קידושין, וקמ"ל קרא "כי יקח" ולא "כי תקח"
 [אמנם אכתי הוצרך גז"ש משדה עפרון כיון דלולי זה הו"א ד"כי יקח" מיירי רק בביאה אך בכסף אמירתה מועילה].
באור ההו"א: לרש"י - היינו שנתנה לו ואמרה לו 'הרי אתה מקודש לי'. **וקשה** שבאיש אינו שייך לשון קידושין דהא אינו נאסר.
לתוס' - היינו שנתנה לו ואמרה לו 'הרי אני מקודשת לך', ולא דוקא 'נתנה לו' דהא אביה מקבל הקידושין.

(ה) מנין שנקנית בביאה:

"ובעלה" - מלמד שנקנית בביאה.

תוס': וא"א ללמוד מ"כי יקח" אע"ג דהוי ג"כ לשון ביאה כדמצינו בעריות - כיון דרק אם א"א לפרש באופ"א דרשי' לשון ביאה.
וא"א ללמוד בגז"ש ד'קיחה קיחה' - כיון דקיחה דהתם לא מיירי בקנין כלל, ורק שהעראה תחשב כגמר ביאה אפשר ללמוד.

וא"א ללמוד מק"ו דאם יבמה שאין נקנית בכסף נקנית בביאה, זו שנקנית בכסף אינו דין שנקנית בביאה, כיון דיש לפרוך דמה ליבמה שכן זקוקה ועומדת תאמר בזו שאין זקוקה ועומדת **(רב אשי)**.

תוס': ואע"ג דזקיקתה אינה מועילה לה לענין כסף, וא"כ כל זה אכניס בק"ו, ונימא הכי; ומה יבמה שאע"פ שהיא זקוקה ועומדת אין נקנית בכסף ונקנית בביאה, אשה שאינה זקוקה ונקנית בכסף אינו דין שנקנית בביאה ולא יגרע לה מה שאינה זקוקה - אין לומר כן כיון ד"שכן זקוקה ועומדת" היינו;

לר"י - שזקוקה לביאה, כלומר שעיקר מצותה להקים לאחיו שם, ולכן נקל עליה להקנות בביאה יותר מאשה. **לה"ר אלעזר משזנ"א** - שביאה זו אינה מועילה אלא לגמור קדושי הראשון, אך לא מצינו שתקנה תחלת הקנין.

אך אין לפרוך דאמה העבריה תוכיח שנקנית בכסף ואין נקנית בביאה [וא"כ 'ובעלה' מיותר, דלמעט אמה עבריה יכול לכתוב 'ובעל' בלא ה"א], כיון דמה לאמה העבריה שאין קנינה לשום אישות תאמר בזו שקנינה לשום אישות.

דף ה'

(א) מנין שנקנית שטר:

דכתיב "ויצאה והיתה" מקיש הויה ליציאה מה יציאה בשטר אף הויה נמי בשטר.

אך אין להקיש יציאה להויה לומר שתצא בכסף:

לאביי - כיון דיאמרו כסף מכניס כסף מוציא, וכי סניגור יעשה קטיגור, דהא כסף מטבע אחד הוא, משא"כ שטר שבכל שטר כתוב לשון אחר.

תוס': אמנם לגבי אמה שפיר אפ"ל מה לאמה שיוצאת בכסף דמסתבר שתקנה בכסף, כיון שכשמכרה אביה קיבל כסף ודין הוא שכשפודה אותה יחזירנו לאדון, משא"כ איש שמקדש אשה שפועל גם הקידושין וגם הגירושין.

לרבא - דכתיב "וכתב לה" - בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף.

תוס': ואין להקיש יציאה להויה לומר שתצא בביאה: **(א)** כיון שמגרשה להתרחק ממנה.

(ב) דרגיל לגרשה משום שמצא בה ערות דבר ואז חייב לפרוש.

ואין לדרוש דבכתיבה מתגרשת ואינה מתקדשת בכתיבה - דהא הוקשה הויה ליציאה, ומסתבר דהפסוק דמיירי בגירושין ממעט גירושין ולא קידושין [ואין לומר דמיירי בכתיבה וממעט כתיבה, כיון דמשמע דהפסוק בא למעט דדוקא בכתיבה מוציאה].

וא"א ללמוד בק"ו דאם כסף שאין מוציא מכניס, שטר שמוציא לכ"ש שיכניס - כיון דיש לפרוך דמה לכסף שכן פודים בו הקדש ומעשר שני תאמר בשטר שאין פודים בו דכתיב "ונתן הכסף וקם לו".

תוס': וא"א ללמוד ק"ו:

(א) מכסף, דכ"ז אשים בק"ו - כיון דחומרא הכתובה בפסוק אין להכניס בק"ו די"ל דהיא הגורמת המעלה.

(ב) מקרקעות שאינם מוציאות (לגרש אשה) ואעפ"כ מכניסות (לקדש אשה) ואפי' בהקדש - דיש לפרוך דמה לקרקע שכן קונים מטלטלים אגבן, ואי אמרת מטלטלין יוכיחו, מה למטלטלין שכן פודים בו הקדש.

(ג) מאמה העבריה שאינה נקנית בביאה ונקנית בשטר:

(א) דאמה גופה ילפינן מדהוקשה לאחרת, ואפי' לר"ח דיליף מ"לא תצא כצאת העבדים" אפשר לפרוך שכן יוצאת בכסף.

(ב) דכיון דלרב חסדא האב כותב את השטר א"א ללמוד אשה שאינה נקנית בכתיבת הבעל.

ורבי יוסי הגלילי שדורש את הפסוק לד"א יליף הא דאינה מתגרשת בכסף - מ"ספר כריתות" - ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה.

וחכמים דרשי ליה לדבר הכורת בינו לבינה;

כדתניא: הרי זה גיטיך ע"מ שלא תשתי יין ע"מ שלא תלכי לבית אביך: **לעולם** - אין זה כריתות.

כל שלשים יום - הרי זה כריתות.

תוס': טעמא משום דל"ח כריתות שכל ימיה קשורה בו לקיים תנאי זה מחמתו ואפי' לאחר שימות אביה כיון דכל יוצ"ח נקראים 'בית אביה', אא"כ אמר 'ביתך' דהיינו ביתו דוקא.
וריה"ג יליף ליה מ'כרת' 'כריתות', וחכמים לא משמע להו לדרוש דרשה זו.

(ב) וא"א ללמוד משנים מתוכם:

דאי לא כתב שטר- נפרוך מה לאלו שהנאתן מרובה.
 ואי לא כתב ביאה- נפרוך מה לאלו שקנינם מרובה.
 ואי לא כתב כסף- נפרוך מה לאלו שישנם בע"כ, ואע"ג דמצינו כסף בע"כ באמה העבריה מ"מ באישות לא מצינו.

תוס': פרש"י: ביאה- ביבמה, שטר- בגירושין, כסף- באמה עבריה. אך הא דאביה מקדשה בע"כ של הבת לא חשיב 'בע"כ':
לר"ת- כיון דהאב עומד במקום בתו ומקדשה מדעתו, ובאמה הוי בע"כ היכא דהאדון מייעד אותה בעל כרחם של האב והבת.
לי"מ- כיון דאם היתה לה דעת היתה מתרצית משום דבלא"ה סופה עומדת להנשא, משא"כ מכירת אמה דחוב הוא לה ואם היתה לה דעת לא היתה מתרצית.

(ג) אמר רב הונא: חופה קונה מק"ו:

להו"א: דאם כסף שאינו מאכיל בתרומה קונה, חופה שמאכלת בתרומה לכ"ש שתקנה.
ונדחה: דהא כסף מאכיל כדעולא.
דאמר עולא: ארוסה בת ישראל:

מהתורה- אוכלת בתרומה, שנאמר "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו" והיא נחשבת קנין כספו.
מדרבנן- אינה אוכלת, גזירה שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקנו לאחיה ולאחותיה.
למסקנא: הק"ו הוא דאם כסף שאינו גומר **אחר כסף** קונה, חופה שגומרת **אחר כסף** אינו דין שתקנה (והא דתנן בג' דרכים ולא בד' דרכים כיון דלא תני אלא מה שכתוב מפורש), מה לכסף שכן פודין בו הקדשות ומעשר שני, ביאה תוכיח, מה לביאה שכן קונה ביבמה, כסף יוכיח, וחזר הדין לא ראי זה כראי זה וכו'.
הצד השווה שבהן שקונין בעלמא וקונין כאן אף אני אביא חופה שקונה בעלמא וקונה כאן, מה לצד השווה שבהן שכן הנאתן מרובה, שטר יוכיח מה לשטר שכן מוציא בבת ישראל, כסף וביאה יוכיחו, וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה וכו', הצד השווה שבהן שקונין בעלמא וקונין כאן אף אני אביא חופה שקונה בעלמא וקונה כאן, מה להצד השווה שבהן שכן ישנן בע"כ [ואע"פ שיכול ליעד בע"כ דאב מ"מ החופה צריך לעשות מדעת].
ורב הונא דוחה דסו"ס לא מצינו כסף באישות בע"כ.

תוס': ואין לומר דיו דמה חופה גומרת רק אחר כסף אף כסף כן - כיון דאתיא כר' טרפון דאם הק"ו נפרך לא אמרינן דיו.
ואין לומר דכסף גומר אחר כסף מק"ו דאם חופה שאינה קונה גומרת, כסף שקונה לכ"ש שיגמור - כיון דא"א להוכיח שיגמור אלא אחר כסף כחופה ומה עדיף הכסף השני מהראשון.

תוס': ואע"פ שהאב מקדש את בתו בעל כורחה:

(א) מ"מ לא חשיב 'בע"כ' כיון שהאב עומד במקומה ונעשה מדעתו כדלעיל.

(ב) דגם בחופה מצינו כה"ג שהאב מוסר את בתו הקטנה לחופה.

(ד) כיצד קונה בכסף:

נתן הוא כסף או שו"כ ואמר הוא לה - ה"ז מקודשת.

[נתנה היא ואמר הוא - אינה מקודשת אלא באדם חשוב].

ואם היא אמרה לו 'הריני מקודשת (או מאורסת) לך' או 'הריני לך לאינתו':

נתנה היא ואמרה היא - אינה מקודשת.

נתן הוא ואמרה היא - לל"ק: נעשה כמי שנתנה היא ואמרה היא ולא הוו קידושין.

לל"ב: הוי ספק וחיישינן מדרבנן.

(ה) אמר שמואל: הלשונות שמועילים:

בקידושין: 'הרי את מקודשת (או מאורסת) לי או ה"א לי לאינתו' - הרי זו מקודשת.
 'הריני אישך' או 'בעליך' או 'ארוסיך' - אין לחשוש לקידושין, דכתיב "כי יקח" ולא שיקח את עצמו.
 בגירושין: 'הרי את משולחת' או 'הרי את מגורשת' או 'הרי את מותרת לכל אדם' - הרי זו מגורשת.
 'איני אישך' או 'בעליך' או 'ארוסיך' - אין לחשוש לגט, דכתיב "ושלחה" ולא שישלח את עצמו.

דף ו'

(א) האומר 'אהא':

לסוגיין ולסוגיא בנזיר לגי' א':

בנזיר עובר לפניו- הרי זה נזיר, דהוי ידיים מוכיחות (שמואל).

בסתם- אינו נזיר, דמפרשים דבריו ד"אהא בתענית" קאמר [דהוי ידים שאין מוכיחות, דמשמע לשון נזירות יותר מלשון תענית, ד'אהא' משמע מיד ואם אכל לא יכול להתענות עד מחר].

לגירסא ב' בנזיר: בנזיר עובר לפניו- הוי ידיים שאין מוכיחות לכה"פ.

בסתם- לא הוי אפי' ידיים שאין מוכיחות.

תוס': ידיים שאין מוכיחות לשמואל:

בקידושין- משמע דס"ל דלא הוי ידיים, משום דאם לא אמר 'לי' לא משמע שמתכוין לעצמו, דאדם עשוי לקדש אשה לחבירו.
 בנדריים- כגון האומר 'מודרני ממך' וכדו' ולא הוסיף 'שאיני אוכל לך' וכדו' - הוי ידיים כיון דמוכיח טפי, דהא אין אדם אוסר חבירו.
 בגיטין- כגון הכותב "הרי את מותרת לכל אדם" ולא כתב "ודן די יהוי ליכי מנאי" - הוי ידיים, כיון דאין אדם מגרש אשת חבירו.

(ב) מהם הלשונות המועילים בקידושין:

'הרי את אשתי' 'הרי את ארוסתי' 'הרי את קנויה לי' - מקודשת.

'הרי את שלי' 'הרי את ברשותי' 'הרי את זקוקה לי' - מקודשת.

לשונות המסופקים: (שנתן לה בזמן שהיו עסוקים באותו ענין, אלא דיש לחוש שמא התכוין למלאכה):

מיוחדת (לשון "והיו לבשר אחד") מיועדת ("אשר לא יעדה" שהוא לשון קידושין באמה העבריה), עזרתי,
נגדתי ("אעשה לו עזר כנגדו"), סגורתי ("ויסגור בשר"), צלעתי, תחתתי, תפושתי, עצורתי;

לרש"י- מלשון עצרת, שתהא נאספת עמי לבית.

לרבותי- לשון "כי אשה עצורה לנו". וקשה דהתם היינו עצורה ממנו, דהא אחימלך אמר לדוד "אם נשמרו הנערים אך מאשה" ודוד ענה לו "אשה עצורה לנו והננו טהורים".

לר"י- יש לפרש כרבותיו, וה"ק "כי אשה שהיתה אצלנו" לפני"ז היה, אבל עכשיו "אנחנו טהורים".

לקוחתי- מקודשת, שנאמר "כי יקח איש אשה".

האומר 'חרופתי' ביהודה- מקודשת, שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה.

(ג) היה מדבר עם האשה על עיסקי גיטה וקידושיה ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פירש:

לרבי יוסי- מועיל לקידושין, ופסק שמואל כמותו.

לר' יהודה- צריך לפרש.

ואמרו שמואל ור' אושעיא דדוקא בעסוקין באותו ענין.

כתנאי: לרבי- דוקא בעסוקין באותו ענין.

לר' אלעזר ב"ר שמעון- אע"פ שאין עסוקין באותו ענין, אלא רק מענין לענין באותו ענין (אביי).

אמר רב יהודה אמר שמואל: כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם, ואפי' לא שמע הא דפסק שמואל כר' יוסי.

לא יהא לו עסק עמה:

לרש"י- שלא יהא דיין בדבר שמא יתיר איסור ערוה, דהוי עיוות שאינו יכול לתקון.

לה"ר עזריאל- שלא ידבר עם הנשים לקדשם, דחיישינן; **בקידושין**- שלפעמים תהא מקודשת באמירתו או בנתינתו ולא יבין.

בגירושין- חיישינן דתפשוט ידה ותקבל קידושין מאחר.

(ד) **נתן גט לאשתו וא"ל 'הרי את בת חורין'** - לא אמר כלום.

אמר לשפחתו 'הרי את מותרת לכל אדם' - לא אמר כלום.

אמר לאשתו 'הרי את לעצמך' - מגורשת, דאם עבד כנעני דגופו קנוי לו מועיל בו אמירת 'הרי אתה לעצמך',

כ"ש שיועיל באשה שאין גופה קנוי, ולא נימא דלמלאכה קאמר לה **(רב אשי)**.

אמר לעבדו 'אין לי עסק בך'- משוחרר, דכוונתו לגמרי ולא רק למלאכה, כדתניא בברייתא דלקמן **(ר"נ וי"א ר'**

חנין מחוזהא).

דתניא: המוכר עבדו לעובד כוכבים: לת"ק- יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו ראשון.

לרשב"ג- דוקא בשלא כתב עליו אונו, אבל כתב עליו אונו זהו

שחרורו, **ובאר רב ששת** דהיינו דכתב ליה 'כשתברח ממנו אין לי עסק בך'.

(ה) **אמר אביי: המקדש במלוה**- אינה מקודשת.

בהנאת מלוה (דהיינו שהאריך את זמן ההלוואה) - מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית.

אם זקף וא"ל ארבעה בחמשה - הוי ריבית גמורה, ועוד דהיינו מלוה.

בהנאת מלוה:

לרש"י- היינו שהאריך זמן ההלוואה שהיתה חייבת לו, ומקדשה במה שהיתה נותנת פרוטה לאדם שיפייסנו על כך.

לר"ת- בכה"ג הוי ריבית כיון שהיה משלם פרוטה בקידושין ונפטר מכך וכאילו נתנה לו ממש, אלא שהיתה חייבת **לאחר** מעות

והוא נתן למלוה פרוטה להאריך הזמן וקידשה באותה הנאה, ומ"מ הוי הערמת ריבית כיוו דנראה כשלוחו, ולא הותר א"כ הלוה

לא נתן מעות לנותן, או שנתן לאחר עמ"נ שיבקש מפלוני שילוונו **אך המקבל לא נתן למלוה מעות**.

(ו) **אמר רבא (למסקנא): הנותן מתנה עמ"נ להחזיר:**

במכר- קנה, כיון דמתנה עמ"נ להחזיר שמה מתנה.

באשה- אינה מקודשת, כיון שאין אשה נקנית בחליפין.

תוס': לאו חליפין ממש הם, דהא בחליפין יכול לתפוס לעצמו, ועוד דא"כ איך קנה במנה הא אין מטבע נעשה חליפין ואיך בנו

פדוי הא בעינן "כסף ה' שקלים", אלא מדרבנן גזרו כיון דהדרך להחזיר חליפין ואתו למימר דאשה נקנית בחליפין.

בפדיון הבן- בנו פדוי.

בתרומה- יצא ידי נתינה, ואסור לעשות כן מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות.

באתרוג- אם החזירו יצא ואם לאו לא יצא.

תוס': ואע"ג דלא הוי תנאי כפול: כל כה"ג שברור שדעתו לכך אי"צ תנאי כפול, והכא דעתו שיברך חבירו על האתרוג שלו, וכן

במוכר נכסיו ופירש שע"ד לעלות לא"י מוכרם, וכן בשכ"מ שנתן נכסיו משום שהיה סבור שאשתו אינה מעוברת.

ואע"ג דהתנאי והמעשה בדבר אחד: א) למסקנא אי"צ כן ויש תירוצים אחרים.

(ב) דוקא במקום שסותרים זל"ז צריך שיהא תנאי בד"א ומעשה בד"א, כגון עמ"נ

שתחזירי את הנייר למ"ד דעמ"נ לאו כמעכשיו דמי, אבל הכא ס"ל דמעכשיו דמי.

דף ז'

(א) אמר רבא:

- (א) **תן מנה לפלוני ואקדש לך** - מקודשת מדין ערב דמצינו שמשעבד עצמו אע"פ שלא הגיעה הנאה לידו.
 (ב) **הילך מנה והתקדשי לפלוני** - מקודשת מדין עבד כנעני דמצינו שמשתחרר אע"פ שלא נחסר כלל.
 (ג) **תן מנה לפלוני ואקדש אני לו** - מקודשת מדין שניהם, דמצינו שערב משעבד עצמו אע"פ שלא הגיעה הנאה לידו, וא"ת דבערב הקונה נחסר ממון וכאן לא, עבד כנעני יוכיח שלא נחסר ממון ואעפ"כ משתעבד, וא"ת דהתם המקנה הוא גם מקבל את הכסף וכאן האשה שמקנה עצמה לא קיבלה כלום, ערב יוכיח.

(ב) ואמר רבא דאותם קנינים מועילים אף לענין ממון:

- מכר לו שדה וא"ל תן הכסף לפלוני ושדי מכורה לך בו- קנה מדין ערב.
 הילך מנה ותהא שדך מכורה לפלוני- קנה אותו פלוני השדה מדין עבד.
 תן מנה לפלוני ותקנה לו שדי בו- קונה מדין שניהם.
והוצרך לשנות בקידושין ובממון:
 דאי אמר בקידושין- הו"א דדוקא שם מועיל כיון דניח"ל בכל דהו, **דאמר ר"ל** דטוב לשבת שנים יחד מלשבת לבד.
 ואי אמר בממון- הו"א דדוקא שם מועיל כיון שניתן למחילה.

(ג) **הילך מנה ואקדש אני לך:**

- באדם חשוב**- מקודשת דבהיא הנאה שהסכים לקבל ממנה מקנה עצמה (**מר זוטרא בשם ר"פ**).
באדם שאינו חשוב- אינה מקודשת, כיון דבקנין אגב א"א לקנות, דהו"ל נכסים שיש להם אחריות נקנים עם נכסים שאין להם אחריות, ובמשנה מבואר דקונים רק להפך (**רב אשי**).
נכסים שאין להם אחריות:

לרש"י- דאדם הוקש לקרקעות דכתיב "והתנחלתם אותם לרשת אחוזה".

- וקשה** דקרא כתיב בעבד אבל ב"ח לא הוקש אלא דוקא בדמי עלי ששמין אותו כעבד, ואף בעבד נח' אי כמקרקעי או כמטלטלי.
לתוס': (א) לאו דוקא דאף כשאין אחריות לא מצינו מטלטלין נקנים אגב מטלטלין דלא שייך אגב בנכסים שאין להם אחריות.
 (ב) ה"ק דאם אשה נקנית אגב מטלטלין ע"כ דאף שדה נקנה אגב מטלטלין, שהרי קנין כסף דאשה ילפי' משדה ב'קייחה'.

(ד) **אמר רבא: התקדשי לי לחצי**- מקודשת, והתכוין לומר שאם ירצה יוכל לישא אשה אחרת.
חציין מקודשת לי- אינה מקודשת, כיון שאשה אינה ראויה לשנים.

(ה) **האם הקדש בחצי מתפשט לכולה:**

- (א) **המקדש חצי אשה**- לא פשטו קידושין בכולה [אפי' ש'מקודשת' היינו שאוסרה כהקדש] כיון דהאשה לא נתרצתה אלא לחצי (**רבינא**).

(ב) **המקדיש חצי בהמה:****הקדיש דבר שאין הנשמה תלויה בו (כגון רגל)**- מח' האם פשטה הקדושה בכולה.

- תוס':** ולמ"ד שלא פשטה ימכרנה לצרכי עולות חוץ מדמי הרגל שהקדיש עבור מי שאמר הרי עלי עולה כמו שאמצאנה.
הקדיש דבר שהנשמה תלויה בו- פשטה הקדושה והויא כולה עולה [דילפינן מ"כל אשר יתן ממנו לה"'].
 (ג) **שותף שהקדיש חצי מהבהמה** וחזר ולקחה והקדישה [דאי לא חזר ולקחה אינו יכול לעשות תמורה]- קדושה ואינה קריבה ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה (**ריו"ח**).

(ו) וּשְׁמֵי ג' דִּינִים:

- (א) בעלי חיים נדחים-** דאם נדחו ידחו לעולם, ודלא כמ"ד דאין דיחוי אלא בשחוטים אבל בעלי חיים שנדחו חוזרים ונראים ולשיטתו מקריב הבהמה כשחזר ולקח חציה.
- (ב) דחוי מעיקרא הוי דחוי-** שמשעת הקדשתה לא נראית ליקרב, ודלא כמ"ד דאין דיחוי אלא בנראה ונדחה.
- (ג) יש דיחוי בדמים-** יש תורת דיחוי בדבר שקדוש רק לדמיו, כגון זו שמתחלה לא הקדישה אלא לדמיה שתמכר ויקדשו דמי חציה, שהרי א"א להקריבה לחצאין, ולא אמרינן אין דיחוי אלא בדבר שהוקדש לגופו ליקרב.

תוס': מצינו דחוי מעיקרא אע"פ שקדוש לגופו- כגון אכל חלב ועבד עכו"ם והפריש קרבן וחזר בו דהואיל ונדחה כשעבד עכו"ם משום ד"זבח רשעים תועבה" ידחה אף כשחזר בו.

ומצינו קדושת דמים אע"פ שאינו דחוי מעיקרא- כגון המפריש נקבה לפסחו וילדה זכר, דהוי קדושת דמים כיון דאין פסח בא מנקבה ולא הוי דחוי מעיקרא כיון שהולד ראוי להקריב.

מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני: לר' הושעיא- הואיל ונדחה ידחה.

- לר"ש-** הוא עצמו יקרב, דאין קדושת דמים חלה בעופות, ומודים לו חכמים.
- המפריש נקבה לפסחו קודם הפסח וילדה זכר: לחכמים-** ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו פסח, דמיגו דחלה בו קדושת דמים חלה בו גם קדושת הגוף וקדושת הגוף לא הוי דאין פסח בא מן הנקבה.
- לר"ש-** הוא עצמו יקרב פסח.

(ז) ספיקות במקדש לחצאין שעלו בתיקו:

(א) הסתפק רבא: חציין בחצי פרוטה וחציין בחצי פרוטה- כיון דאמר לה חצי פרוטה פסקה, או"ד דמונה והולך הוא.

(ב) את"ל מונה והולך הוא, חציין בפרוטה וחציין בפרוטה מהו- כיון דאמר לה בפרוטה ופרוטה חילק הקידושין לשנים ול"מ [ואע"ג דהכא גילתה דעתה שמתרצה להתקדש כולה, מ"מ מיירי דלא אמר לה בלשון קידושין אלא 'הרי את מאורסת' וכדו'], או"ד דכל שקידש באותו יום מונה והולך הוא.

(ג) את"ל כל המקדש באותו יום מונה והולך הוא, [א"ל בפעם אחת] חציין בפרוטה היום וחציין בפרוטה למחר מהו- כיון דא"ל למחר פסקה, או"ד דר"ל דהקדושין יתחילו היום ויגמרו למחר.

(ד) שני חציין בפרוטה מהו- האם בכה"ג ודאי שמקדש בפ"א, או"ד דאין אשה מתקדשת לחצאין כלל.

(ה) שתי בנותיך לשני בני פרוטה מהו- האם הולכים אחר נותן ומקבל והא נתן לו שו"פ, או"ד דהולכים אחר הבנות והא אין שו"פ לכ"א.

תוס': מיירי בבנות קטנות דקידושין דאב הם, דאי בגדולות ששלחו האב - האב לא גרע מהם וצריכים פרוטה לכ"א,

דהא 'נותן' לאו דוקא שהרי הנותן הוא שליח של בניו, אלא ר"ל דאזלינן רק בתר מקבל.

(ו) בתך ופרתך בפרוטה- האם התכווין בתך בחצי פרוטה ופרתך בחצי פרוטה, או"ד דהתכוין בתך בפרוטה ופרתך במשיכה [כיון דפרה אינה נקנית בכסף] **(ספק רב פפא).**

(ז) בתך וקרקעך בפרוטה- האם התכוין בתך בחצי פרוטה וקרקעך בחצי פרוטה [כיון דקרקע נקנית בכסף], או"ד דהתכוין בתך בפרוטה וקרקעך בחזקה **(ספק רב אשי).**

(ח) המקדש בשיראים:

ל"ק: אם אמר לה בכל דהו- לכו"ע לא צריכים שומא.

אם א"ל חמישים ולא שווים חמישים- ודאי שאינה מקודשת.

ונחלקו: כשאמר חמישים ושווים חמישים:

לרבה- לא צריכי שומא, שהרי שווים חמישים.

לרב יוסף- צריכי שומא קודם קידושין, כיון שהאשה אינה בקיאה בשומא ולא סמכה דעתה. **ל"ב:** נחלקו אף כשא"ל בכל דהו, דס"ל לרב יוסף דשוה כסף הרי הוא ככסף, מה כסף קצוץ אף שו"כ קצוץ. **תוס':** שמין קודם קידושין כפרש"י, והא דתניא לקמן לגבי התקדשי לי בשטר חוב דלחכמים שמין את הנייר אם יש בו שו"פ מקודשת, ומשמע דשמין רק אחר קידושין: **ל"ק-** איירי דא"ל כל דהו. **ל"ב-** ה"ק ואם רוצה לקדשה בשטר שמין את הנייר **מתחילה** אם יש בו שו"פ מקודשת, כלומר אם שמוהו תחילה, לאפוקי ממ"ד דמקודשת אע"פ שאין בו שו"פ מטעם שטר.

דף ח'

(א) תניא: "מכסף מקנתו" - בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים, **אם יש בהם שו"פ** - נפדה בהם, דכתיב "ישיב גאולתו" - לרבות שוה כסף ככסף. **אם אין בהם שו"פ** - אינו נפדה אפי' בכסף עצמו. **אלא מיירי: לר' יוסף-** שיש בהם שו"פ אלא שאינו קצוץ. **לרבה-** שאין בהם שו"פ ור"ל דאצ"ל כסף שקונה רק אם יש בו שו"פ, אלא אפי' תבואה וכלים שהנאתם קרובה יותר קונים רק אם יש בהם שו"פ. אך אין לומר דה"ק בתורת כסף הוא נקנה ואין נקנה בתורת תבואה וכלים, דהיינו חליפין - דא"כ לרב נחמן דא"א לעשות חליפין בפירות מה בא לומר. **חליפין: בעבד עברי-** אינו נקנה אלא בכסף דילפינן מ"מכסף מקנתו". **בעבד כנעני-** נקנה, כדמשמע בגיטין דשפחה ששחררה בכליו של קונה קנתה בתורת חליפין.

(ב) מנין למד רב יוסף את דבריו: **דתניא: עגל או טלית זה לפדיון בני-** לא אמר כלום. **עגל או טלית זה בחמש סלעים לפדיון בני-** בנו פדוי. **לר' יוסף-** מדובר ששווה ואעפ"כ לא מהני כיון שאינו קצוץ. **לרבה-** מדובר שלא שווה וכגון שהכהן קיבל עליו, והו"א שיועיל כמו שרב כהנא לקח סודר מפדיון הבן ואמר ששווה לו ה' סלעים. **תוס':** והא דאמר רב כהנא דאם לא היה נושא כהנת לא היה גולה: **אן** שהיו שני רב כהנא, והמוזכר כאן היה כהן. **אן** שהיה לוקח בשביל אשתו. **ואמר רב אשי** דדוקא רב כהנא שהוא אדם גדול וצריך סודר לכסות ראשו יכול לעשות כן (וכמו שמר בר רב אשי קנה סודר מאמו של רבה מקובי ששווה עשרה בי"ג), אבל שאר אנשים לא [דגרע ממתנה עמ"נ להחזיר, כיון דהסודר אינו שווה ה' סלעים משא"כ במתנה].

(ג) אמר רבי אלעזר: התקדשי לי במנה ונתן לה דינר - הרי זו מקודשת וישלים, דכיון דאמר לה מנה ונתן לה דינר כאילו א"ל 'על מנת', ואמר רב הונא אמר רב כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי.

תניא:

רישא: התקדשי לי במנה והיה מונה והולך - כ"א מהם יכול לחזור אפילו בדינר האחרון. **סיפא: א"ל התקדשי לי במנה זו ונמצא מנה חסר דינר או דינר של נחשת** (שנתנה לו בלילה או שנמצא בין הזוזים) - אינה מקודשת. **דינר רע** (כגון שיוצא ע"י הדחק) - הרי זו מקודשת ויחליף.

פירוש הברייתא:

(א) רישא וסיפא דאמר במנה זו, והסיפא מפרשת את הרישא; רצה אחד מהן לחזור אפי' בדינר האחרון הרשות בידו כיצד כגון דאמר לה במנה זו.

(ב) **לרב אשי-** רישא במנה סתם וסיפא במנה זו, ומונה והולך שאני דדעתה על כל המנה.

ואין לומר ק"ו דאם במנה סתם לא מועיל כ"ש במנה זה [דהא דל"מ אפי' אם לא חזרה בה כבר שמעינן מרישא דמשמע דלא חלו הקידושין כלל עד שישלים וא"כ במנה זה אפי' ישלים לא יועיל], כיון דהסיפא הוצרכה לגלות על הרישא שמדובר במנה סתם ואעפ"כ לא הוו קידושין.

(ד) א"ל התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה:

במשכון שלו- אינה מקודשת, דכיון דמנה אין כאן אף משכון אין כאן **(רבא אמר רב נחמן)**.

במשכון דאחרים- מקודשת, כיון דקני ליה מדר' יצחק דבע"ח קונה משכון [לרש"י- להתחייב באונסין, לתוס'- להתחייב בגו"א, דהא ר"מ ור"י נח' אי הוי ש"ח או ש"ש אבל שואל לכו"ע לא הוי] שנאמר "ולך תהיה צדקה" ואם אינו קונה צדקה מנין.

תוס': ולא הוי צדקה מה שמחזיר לו לשכב עליו:

או משום דדייק מדכתיב "ושכב בשלמתו וברכך" ואם לא קנאו הוי ריבית דברים.

או משום דלא מיקרי צדקה אלא הנותן משלו.

בני רב הונא בר אבין קנו אמה בפרוטות והעמידו למשכון נסכא ולבסוף התייקרה האמה, **וא"ל רב אמי** דפרוטות אין כאן ולכך אף נסכא אין כאן.

האם אמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן:

בקידושין - אמרינן מנה וכו' כדלעיל.

במתנה- דהאומר לחבירו אתן לך מנה במתנה והניח לו משכון עליה - אמרינן מנה וכו' ולא קנה המנה במשיכת המשכון, א"כ א"ל אל תחזיר לי המשכון עד שאתן לך המנה.

בשוכר פועלים- לדבר האבד וחזרו בהם דשוכר עליהם עד שכרם ואם באת חבילה לידו אפי' עד מ' ונ' זוז - לא אמרי' מנה וכו':

או מכיון דהם גרמו לו ההפסד.

או מכיון שהחבילה קנויה לו לשכור עליהם ולא רק למשכון.

בשידוכים- שכ"א מתחייב לשלם אם יחזור בו - אמרי' מנה וכו' כיון שכשאחד חוזר השני מתבייש בדבר, ולכך אי"צ לומר שמקנה בגוף החפץ.

תוס': כיון דקונה שלא בשעת הלואה קנין גמור - קני ליה נמי בשעת הלואה, לענין:

(א) שיחשב ממון לקדש בו אשה ולקנות עבדים וקרקעות.

(ב) דהמלוה על המשכון דהיינו שלקח משכון בשעת הלואה אינו משמט, דחשיב "של אחיך בידך".

(ג) דישראל שהלואה לעכו"ם על חמצו אחר הפסח עובר לר"מ בבל יראה, דקרינן ביה "שלך אי אתה רואה".

(ה) האומר לאשה התקדשי לי במנה:

(א) **זרקה לפניו-** אינה מקודשת, דהוי כאומרת לו קח המנה שאיני רוצה להתקדש לך.

(ב) **נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד-** אינה מקודשת, ואע"פ שמתחייבת לשלם את המנה אין לומר שכוונתה לקידושין ומה שזרקה היה כדי לבודקו אם יכעס.

(ג) **א"ל 'תנם לאבא ולאבין'-** אינה מקודשת [דכיון שהוא א"ל תחילה אמרינן דאין דעתה להתקדש אלא לשטות בן].

תוס': **תן מנה לפלוני ואקדש אני לך-** מקודשת, דכיון שהיא ביקשה תחילה מפרשים דכוונתה להתקדש.

'על מנת שיקבלום לי'- מקודשת.

(ד) **א"ל 'תנם לפלוני'-** אינה מקודשת.

'עמ"נ שיקבלם לי'- מקודשת.

והוצרכו כולם:

דאי כתב רק 'לאבא ואביך' - הו"א דדוקא התם באמרה עמ"נ שיקבלום מקודשת כיון דסומכת עליהם שיעשו שליחותה, אבל 'לפלוגי' לא.
ואי כתב רק 'לפלוגי' - הו"א דדוקא הכא אינה מקודשת כיון שאין דעתה קרובה אליו לתת לו במתנה, אבל אבא ואביך שדעתה קרובה אליהם התכוונה לתת להם במתנה.

(ו) א"ל 'תנם על גבי סלע': בסלע שאינו שלה - אינה מקודשת.

בסלע שלה - מקודשת [לרש"י - דחצירה קונה לה, לתוס' - דכיון שהוא שלה סמכה דעתה].

בסלע של שניהם - הסתפק רב ביבי האם מקודשת, תיקו;

לתוס' - בעי האם סמכה דעתה.

לשיטת רש"י - קשה דהא אינה קונה אלא במודד לתוך קופתו, אך ע"ג קרקע לא.

(ז) א"ל התקדשי לי בכר:

(א) א"ל 'תנהו לכלב' - אינה מקודשת.

ואם היה כלב שלה - מקודשת.

כלב רץ אחריה - הסתפק רב מרי האם מקנה עצמה בהיא הנאה שמצילה מהכלב, או"ד דא"ל דחייב להצילה מהתורה, תיקו.

(ב) א"ל תנהו לעני - אינה מקודשת, אפילו עני הסמוך עליה כיון דאף הוא מחוייב לפרנסו כמותה.

דף ט'

(א) **אשה** שבקשה שיתן לה כפתורים (וי"א קרסים) ושאל אותה אם תתקדש לו בכך וא"ל "**הבה מיהבה**", או שביקשה שישקה אותה כוס יין ושאל אותה אם תתקדש לו בכך וא"ל "**אשקויי אשקיינ**", או שביקשה שישליך לה שתי תמרים ושאל אותה אם תתקדש לו בכך וא"ל "**שדי משדי**":

פסקו רב חמא ורב זביד דכל הכופלת דיבורה באופן הנ"ל לאו כלום הוא.

תוס': דגרע מתן מעות לפלוגי דמקודשת כיון דהכא מסתבר דאדעתא דמעיקרא אמרה שמתחילה ביקשה שלא בתורת קידושין.

ואם אמרה פעם אחת 'הב' 'אשקי' ו'שדי':

לרבינא - מקודשת.

לרב סמא בר רקתא - אינה מקודשת.

(ב) **ולהלכה: (א)** 'הב' וכדו' אינה מקודשת.

(ב) שיראי לא צריכי שומא כרבה.

(ג) הלכה כר"א דהתקדשי לי במנה ונתן לה דינר מקודשת וישלים.

(ד) הלכה כרבא אמר רב נחמן דמנה אין כאן משכון אין כאן.

תוס': הטעם שהוצרך לפסוק כרבה לגבי ר' יוסף אע"ג דהלכה כר' יוסף חוץ משדה ענין ומחצה:

(א) דהלכה כמותו רק בב"ב, והא דמקשינן בגיטין "והא קיי"ל דהלכתא כרבה" ומשמע דבכל הגמ' הלכה כמותו - הא י"ג "**ובהא**

קיי"ל דהלכתא כרבה", ומ"מ ק' מדוע לא אמר להדיא דהלכה כרבה.

(ב) **לר"ת -** דקמ"ל דדוקא שיראי ששומתן ידועה אי"צ שומא, אבל שאר דברים כגון אבנים טובות ומרגליות שיש שאינם טובים

כ"כ צריכים שומא, כיון שלא סמכה דעתה.

(ג) לא אמר דהלכה כרבה בהדיא להשמעינו דאע"ג דר' יוסף הביא ראיות לדבריו אין הלכה כמותו.

(ד) קמ"ל דהלכה כרבה דל"ק דאי"צ שומא כלל, ולא כרבה דל"ב דבא"ל נ' ושווה נ' צריכים שומא, ומה"ט הוצרך לפסוק כרבה

אע"ג דהלכה כמותו בכ"מ.

(ג) כיצד קונה בשטר:

כותב על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה, ומוסרים בין לאביה ובין לה עצמה; **בנערה שלא בגרה:** 'בתך מקודשת לי' 'בתך מאורסת לי' 'בתך לי לאינתו' דמקודשת מדעתו. **בבוגרת-** 'הרי את מקודשת לי' 'הרי את לי לאינתו' 'הרי את מאורסת לי' דמקודשת מדעתה.

תוס': שטר הכתוב על החרס:

לר"א דע"מ כרתי: בשטרות העומדות לראיה- פסול, דבעינן ראוי לעמוד ימים רבים.

בגיטין- כשר, כיון דלא אכפת לן שיכול להזדייף, וה"ה בשטר קידושין או קנין כיון שנעשה רק לשעה, ומ"מ מהני אפי' לראיה כיון דעיקרם לא נעשו לכך.

לר"מ דע"ח כרתי: פסול, דבעינן ע"ח על השטר וע"ח שעל החרס אינם כלום דאין מוכיח מתוכו כלום בחרס כיון שיכול להזדייף. **ומאי קמ"ל: הכא-** שאפי' שבלא שטר היתה מתקדשת רק בשו"פ מ"מ בשטר אי"צ שישווה פרוטה.

גבי שדי מכורה לך- דאע"ג דכתיב "אחר תתי ספר המקנה" מ"מ אי"צ שישווה פרוטה.

(ד) המקור לקנין שטר: באר רבא:

(א) הוי הל"מ שהסמיכו אותה על הפסוק:

במכר- דכתיב "ומכר מאחוזתו" דמשמע דתלוי במוכר ולכן הוא כותב השטר, והא דכתיב "שדות בכסף יקנו" ע"כ קרינן ביה 'יקנו'.

בקידושין- דכתיב "כי יקח" דמשמע דתלוי בבעל ולכן הוא כותב השטר, והכא לא קרינן 'כי יקח' כיון דכתיב "את בתי נתתי לאיש הזה".

תוס': דוקא שטר מכר הוי הל"מ, אך שטר קידושין נלמד מ"כי יקח" דבעל כותבו, ולכן הוצרך קרא ד"ויצאה והיתה".

(ב) אף במכר כתיב "ואקח את ספר המקנה" דמשמע שהמוכר נותנו ללוקח, אבל הכא כתיב "כי יקח".

(ה) שטר אירוסין שכתבו שלא לשמה: פסול, כיון דמקשינן הויה ליציאה, מה יציאה לשמה אף הויה לשמה, ולא אמרי' מה הויה דכסף לא בעינן לשמה וכו'.

כתבו לשמה ושלא מדעתה: נחלקו כיצד מקישים הויה ליציאה **(רב פפא):**

לרבא ורבינא- מקודשת, דדורשים מה יציאה לשמה ושלא מדעתה אף הויה נמי לשמה ושלא מדעתה.

לרב פפא ורב שרביא- אינה מקודשת, דדורשים מה יציאה בעינן דעת מקנה אף הויה בעינן דעת מקנה.

(ו) תנן: אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהן:

לרבא ורבינא- היינו שטרי אירוסין ונשואין ממש.

לרב פפא ורב שרביא- היינו שטרי התחייבויות שידוכים, וכדרב גידל אמר רב דאמר כמה אתה נותן לבנך כך וכך לבתך כך וכך עמדו וקדשו קנו והן הן הדברים הנקנים באמירה.

תוס': והא דתנן "הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל תשב עד שתלבין ראשה" - הטעם שלא נושאה ואח"כ קורא חמיו לדין:

(א) דאע"ג דקנה באמירה מ"מ אינו רוצה לטרוח ולעמוד עמו לדין.

(ב) לרשב"ם- דדוקא כשמתוך התנאים עמדו וקדשו אז נקנים באמירה (אמנם אין לדייק מלשון 'עמדו' כיון דכן לשון הגמ')

ובכתובות מיירי בשלא קדשו מתוך הדברים, ומ"מ מאחר שהסכימו על כך תשב עד שתלבין ראשה.

(ג) לר"ת- דוקא בנישואין של בתו הראשונה נקנים באמירה כיון דיש לו קירוב דעת גדול אצל חתנו, אבל התם מיירי בשניים.

(ד) וכן פסק ר"ת דאין נקנין באמירה אלא כשהאב פוסק אבל אחיה ואמה לא.

(ז) מנין שנקנית בביאה:

לריו"ה- דכתיב "בעולת בעל" - מלמד שנעשה לה בעל ע"י בעילה, דאי מ"ובעלה" הו"א דרק בקידוש ואח"כ בעל.

לרבי- "ובעלה" - מלמד שנקנית בביאה (לעיל דף ד:).

וריו"ח דורש את "ובעלה" דדוקא זו נקנית בביאה ולא אמה העבריה, וקמ"ל דלא נקיש אמה לאשה בקרא ד"אם אחרת יקח לו" ללמוד שתקנה בביאה.
 (אך א"א לומר דקמ"ל דלא אמרינן ק"ו דאם יבמה שנקנית בכסף נקנית בביאה זו שנקנית בכסף לכ"ש שתקנה בביאה, כיון דבלא"ה יש לפרוך דמה ליבמה שזקוקה ועומדת).
 ורבי לומד זאת מדכתיב 'ובעלה' ולא 'ובעל', ואת דרשת **רבא בשם בר אהינא** דכתיב "כי יקח איש אשה ובעלה" דרק קידושין המסורים לביאה מועילים - דורש מדלא כתיב "או בעלה" אלא "ובעלה" דמשמע דקאי אף אקיחה. **ורבי דורש את "בעולת בעל"** דרק בעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה ולא אחר, דאע"ג דס"ל בברייתא דלעיל דהראשון בסקילה וכולם בחנק מ"מ מודה לענין קנס שכולם משלמים, דדוקא ממיתה התמעטו דכתיב "ומת האישה אשר שכב עמה לבדו" (**רבי זירא**).

(ח) **ורבנן דורשים 'לבדו' לכדתניא:**

לר' הושעיא - "ומתו גם שניהם" - עד שיהיו שניהם שוים כאחד;

לרש"י - ששניהם יהיו בני עונשין, למעט גדול הבא על הקטנה.

לר"ת - ששניהם יהיו במיתה אחת, ואפי' גדול הבא על הקטנה חייב אם נשאר.

ר"מ ס"ל דנערה המאורסה דוקא ולא קטנה, ורב נשאל האם התמעטה אף מחנק או רק מסקילה, וענה שאף מחנק כיון דבעינן ששניהם יהיו שווים למיתה, ואילו בנשואה לא שאל אותו:

לתוס' - כיון דמיתתה בחנק ושניהם שווים למיתה.

לרש"י - כיון דבנשואה פשיטא ליה דפטור דהא "ומתו גם שניהם" כתיב בה, ופשט לו דאף באורסה פטור כיון שאינם בני עונשין.

לרבי יונתן - אפי' אינם שוים דכתיב "ומת האישה אשר שכב עמה לבדו".

ורבי יוחנן יליף ליה מדלא כתיב "בעולת איש" אלא "בעולת בעל".

(ט) **באו עליה י' אנשים ועדיין היא בתולה:**

בבעל - לכו"ע אם בא עליה שלא כדרכה עשאה בעולה (**אביי**).

באחר: לחכמים - כולן בסקילה.

לרבי - הראשון בסקילה וכולן בחנק.

(י) **להו"א דריו"ח דצריך גם כסף וגם ביאה - באיזה אופן נערה המאורסה נסקלת:**

לרבי - כגון שקידש ולא בעל, דשפיר הוי מקודשת לרבי.

לריו"ח - כגון שבא עליה ארוס שלא כדרכה.

לאביי - כגון שקדשה בשטר, דהואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס (**רב נחמן בר יצחק**).

דף י'

(א) **ספק א'**: תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה ונפק"מ:

(א) כגון שהערה בה ופשטה ידה וקבלה קדושין מאחר.

(ב) בכהן גדול שקנה בתולה בביאה.

ופשט אמימר בשם רבא דכל הבעל דעתו על גמר ביאה.

תוס': ביבמות מסקינן דאשה נקנית לבעלה בהעראה בגז"ש דקיחה קיחה מעריות והעראה היינו תחילת ביאה, והכא מסיק דסוף ביאה קונה:

לריב"ם - הא דנקנית בהעראה היינו במפרש שרוצה לקנות בהעראה אבל בסתם דעתו על גמר ביאה.

לר"ת - אחרי שנתרבתה דהעראה כגמר ביאה א"כ כל מקום שמזכיר ביאה ר"ל בהעראה, וה"ק **תחילת העראה** קונה או **בסוף העראה** קונה, והיינו למ"ד דהעראה זו הכנסת עטרה דשייך בה תחלה וסוף.

לרבינו נסים גאון- ביבמות איירי אחר קדושין דע"י אותה העראה הוי כנשואה כמו חופה דלאחר קדושין.

(ב) ספק ב': האם ביאה עושה נשואין או אירוסין, ונפק"מ ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה, דרק אם נשואין עושה יורשה ומיטמא לה ומיפר נדריה.

ג' הראיות שניסתה הגמ' להביא:

[א] תנן: האב זכאי בבתו בקדושיה בכסף בשטר ובביאה, וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ומקבל את גיטה ואינו אוכל פירות בחייה, נישאת יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה.
אין להוכיח מהכא דביאה אינה נישואין מדקתני 'נישאת' - כיון די"ל דקאי על כסף ושטר.

תוס': ומקבל את גיטה: פסק הר"ר יצחק דאין האב יכול לקבל גט לבתו הקטנה משנשאת.

והוכיח מהא דתנן בירושלמי בתרומות דאשה שאכלה בתרומה וא"ל שמת בעלה או גירשה או עבד שהודיעוהו שמת אדונו:
לרבי אליעזר- חייב קרן וחומש.

לרבי יהושע- פטור.

וכיצד גירשה בלא שידעה:

לחכמים- כמשנה ראשונה שארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה ואביה מקבל גיטה.

לר"א- אפילו תימא כמשנה אחרונה, וכגון שא"ל התקבל לי גיטי במקום פלוני שרחוק י' ימים ומצא סוס רץ והביאו בה' ימים, ומדדחיק הכי ולא העמיד בשנשאת כשהיא קטנה ואביה מקבל את גיטה - משמע דבה"ג אין אביה מקבל גיטה.

[ב] תנן: בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה ואם בא עליה יבם קנאה, וחייבין עליה משום אשת איש, ומטמאה את בועלה לטמא משכב תחתון כעליון (אמנם לא הוי כאב הטומאה לטמא אדם וכלים אלא מטמא רק אוכלין ומשקין), ואם נישאת לכהן אוכלת בתרומה, ואם בא עליה אחד מכל עריות שבתורה מומתין על ידה והיא פטורה, ואם בא עליה אחד מן הפסולין פסלה מן הכהונה.

אין להוכיח מהכא דביאה אינה נישואין מדקתני 'נישאת', די"ל דה"ק: אם נישואין אלו היו לכהן אוכלת בתרומה.

וחייבים עליה משום א"א:

לרש"י- אם קיבל אביה קידושין. וקשה דכבר נכלל בסיפא ד"אם בא עליה א' מכל עריות שבתורה מומתים על ידה".

לר"י- קאי א"אם בא עליה יבם קנאה", דקמ"ל דקונה קנין גמור וחייבים עליה אף מדאו' ולא רק כביאת בן ט' דהוי כמאמר בגדול ואין מומתים ע". **וקשה** דבסנהדרין דייק מהכא דבנפשות אזלי' בתר הרוב דאל"כ ניחוש שמא איילונית היא וע"ד כן לא **קידשה**, ולא אמר לא יבמה.

לתוס'- קאי בין על יבם ובין על א"א דעלמא, והחידוש הוא ביבם וכדלעיל, ובסנהדרין דייק מא"א דעלמא.

להר"ר דוד- ברישא מחייב בא"א ובכל עריות הדומים לא"א, ובסיפא קמ"ל דחייב אף בעריות שאינם דומים לא"א כגון בהמה.

(ג) [ג] תניא: שלח יוחנן בן בג בג לרבי יהודה בן בתירה: שמעתי שאמרת שארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה.

שלח לו: וכי אתה אינך אומר כן, והא מוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה ולדרוש בק"ו אי אתה יודע, ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה כספה מאכילתה בתרומה, זו שביאתה מאכילתה בתרומה לכ"ש שכספה יאכילה בתרומה [וא"א ללמוד מק"ו זה דאשה תקנה בכסף ושטר, כיון דמה לש"כ שיוצאת בכסף], אלא שאמרו חכמים שארוסה בת ישראל לא תאכל בתרומה עד שתכנס לחופה.

עד שתכנס לחופה:

לתוס'- לאו דוקא, אלא עד שיגיע הזמן וכמשנה ראשונה, שאז רגילים לעשות החופה, דאי דוקא א"כ הוי כמשנה אחרונה, ולמשנה זו לכו"ע טעמא משום סימפון.

להר"ר משה מנרבורנה- דוקא, דס"ל דלולי עולא לא היו גוזרים משום סימפון כיון דמומין לא שכיחי, אלא דכיון דגזרו עד הגעת הזמן משום דעולא - האריכו הגזירה עד החופה משום סימפון, והא דמפרש הנפק"מ בין הטעמים בקבל מסר והלך צ"ל דהיינו למשנה ראשונה, דלמשנה אחרונה לכו"ע חוששים משום שניהם כדלעיל.

תוס': ואין לומר דיבמה תוכיח שביאתה מאכילתה ולא כספה:

(א) כיון דהק"ו אינו אלא גילוי מילתא בעלמא דארוסה מקרי קנין כספו.

(ב) כיון דיש לפרוך מה ליבמה שאינה נקנית בכסף, תאמר באשה שנקנית בכסף דדין הוא שתאכל בתרומה ע"י כסף.

ואין לומר דיו לכסף כביאה ולא יאכיל אלא אחר חופה:

לתוס'- כיון דסבר כרבי טרפון דלא אמרינן דיו היכא דמיפרך ק"ו.

לרבינו שמשון מקוצי- דלא אמרינן דיו אלא במקום שרוצה ללמוד דין חדש כגון שקרן ברה"י ישלם נזק שלם ק"ו משן רגל,

אבל הכא דהתורה אמרה דקנין כסף אוכל ואנו באים ללמוד מק"ו רק מהו קנין כסף.

ובאיזה אופן מדובר:

בביאה שע"י חופה וכסף שע"י חופה - הא בשניהם אוכלת.

בביאה שע"י חופה וכסף שלא ע"י חופה - הא אינו דומים זה לזה.

אלא בביאה שלא ע"י חופה וכסף שלא ע"י חופה.

ואין להוכיח מהכא דביאה אינה נישואין דאל"כ מדוע פשוט לתנא דביאה עדיפה מכסף - כיון דיש לדחות:

לרב נחמן בר יצחק: דלעולם מיירי בביאה שע"י חופה וכסף שלא ע"י חופה, ומ"מ א"ל דק"ו הוא דה"ק;

לריב"ב- הק"ו הוא דמה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה **אפילו ע"י חופה** כספה מאכילתה **בלא**

חופה, זו שביאתה מאכילתה בתרומה **ע"י חופה** לכ"ש שכספה יאכילה בתרומה **בלא חופה**, אלא שאמרו וכו'.

לבן בג בג- לגבי שפחה כנענית דלא שייר בקנינה לא גזרו.

לרבינא: דמדאורייתא פשיטא ליה דאכלה [בין בביאה בין בכסף] ומדרבנן הוא דשלח לו לאוסרה.

לריב"ב- הק"ו הוא דמה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה כספה מאכילתה בתרומה **ולא חוששים**

לסימפון [משום דאין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו], זו שביאתה מאכילה בתרומה אינו דין שכספה מאכילתה

בתרומה, אלא שאמרו חכמים וכו'.

לבן בג בג- אינה אוכלת וליכא לק"ו כיון דאינו **חושש לסימפון**, ואינו חושש לסימפון בעבדים:

דמומין שבגלוי - הא ראה אותם.

ומומין שבסתר - אינם נפק"מ עבורו כיון דצריך לה למלאכה.

נמצא גנב או קוביוסטוס [לרש"י-] גונב נפשות, **לתוס'-** משחק בקוביא] - הגיעו.

לסטים מזויין או מוכתב למלכות - הא יש להם קול;

לרש"י- וסבר וקבל. **וקשה לר"ת** דאמרינן בהדיא בב"ב דלסטים מזויין או מוכתב למלכות א"ל הרי שלך לפניך.

לר"ת- ולכן אינם מצויים, ולכן לא חששו בהם לסימפון.

לרבינו אליהו- כרש"י, אלא דאם המוכר קיבל המעות אמרינן מדלא בדק הלוקח קודם נתינת המעות מומין אלו שיש להם קול

א"כ סבר וקבל, והא דאמרינן דיכול לומר לו הרי שלך לפניך מיירי קודם שנתן הלוקח מעות.

זו שביאתה מאכילתה בתרומה:

לרש"י- דבנישאת פשיטא דלכו"ע לא חוששים לסימפון **דאין אדם שותה בכוס אלא א"כ בודקו** וידע וקבל עליו, ובאר תוס'

דר"ל דאף בארוסה אינו בא עליה אא"כ בודקה ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, דהא רבינא בא ליישב דאירוסין עושה.

לרבינו מאיר- ה"ק מה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה **אפי' מהתורה** כספה מאכילתה אפי' מדרבנן, זו שביאתה

מאכילתה **מהתורה** אינו דין שכספה מאכילתה אפי' מדרבנן, ומיירי שפיר בביאה שלא ע"י חופה.

והנפק"מ בין ב' השיטות: בקיבל (עליו את המומים דאין לחוש לסימפון) מסר והלך.

לרש"י- 'מסר'- האב לשלוחי הבעל, או 'הלך'- שהלכו שליחי האב עם שלוחי הבעל ועודנה בדרך, דאין לחוש שמא תשקה

לאחיה ולאחותיה כיון שאינם לידה.

לתוס'- 'מסר' ו'הלך' חדא מילתא היא, וה"פ מסר האב לשלוחי הבעל והלך גם הוא עמהם, ולכן חוששים לסימפון כיון דלא בדק

אותה עד שתהא בביתו, אבל אם לא הלך עמהם ע"ז אמר רב דלא חוששים לסימפון, כיון דאז בדק לה מיד.

דף י"א

(א) **"בכסף: ב"ש אומרים בדינר ובשווה דינר" - טעמם:**

(א) **לרבי זירא-** כיון שאשה מקפדת על עצמה ואין מתקדשת בפחות מדינר.

והקשה לו אביי: דא"כ כגון בנותיו של ר' ינאי שמקפידות על עצמם ואינם מתקדשות בפחות מג' קבין של דינרים וכי אם יקבלו קידושין בפחות מכך לא יועילו.

וענה לו: דבאמת בפשטה יד וקיבלה אפי' פרוטה מקודשת, ואני אמרתי בכגון שקדשה בלילה או שעשתה שליח לקבל קידושיה.

באור השו"ט:

לרש"י- ס"ד דאביי דלא יתקדשו בפחות כיון לא חשיב כסף אלא מה שרגילה להקפיד בו, ומסיק דמקודשות כיון דחשיב כסף. **לתוס'-** קשה דא"כ נתת דבריך לשיעורין, אלא י"ל דהא גופא הק' לו דאי נימא דבנותיו של ר' ינאי לא יתקדשו בפחות א"כ נתת וכו', ותירץ דמיירי בלילה או בשליח דבכה"ג הן שוות לשאר נשים שאין מתקדשות בפחות מדינר דהן יודעות שלא יתנו לשליח אלא כמו לשאר נשים.

(ב) **לרבי יוסף-** דס"ל **כרב יהודה אמר רב אסי** דכל כסף **קצוב** האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה (אם פירש שקלים הוי שקל צורי, ואם סתם הוי מטבע פחותה שבצורי, וא"כ א"א לומר דתקנה בפרוטה כיון שהיא של נחשת ובצורי אין מטבע של נחשת).

(ג) **לר"ל-** דס"ל **כחזקיה** דדריש 'והפדה' - מלמד שמגרעת מפדיונה ויוצאת (וע"כ צריכה להמכר באופן שתוכל להפדות, דומיא דייעוד שאע"פ שאינו חייב לייעד מ"מ אם אינו יכול לייעד אין מכירתה מכירה, ה"נ אם אינה יכולה לגרע אין מכירתה מכירה), ואם נמכרת בפרוטה אין לה ממה לגרע (וכיון שהתמעטה מפרוטה העמידה על דינר), וקידושי אשה לב"ש לומדים מאמה העבריה, מה אמה אינה נקנית בפרוטה אף אשה אינה מתקדשת בפרוטה.

(ד) **לרבא-** תקנו כן כדי שלא יהו בנות ישראל כהפקר.

(ב) **ולאו"א אמר רב אסי:** דכל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה (ולאו דוקא קצוב).

ונדחה: דמצינו בד' מקומות דכתיב 'כסף' ולא בעינן כסף צורי דוקא:

(א) **בטענה-** דכתיב "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור", ותנן: "שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה" **(ולאו"א:** דומיא דכלים מה כלים שנים אף כסף, ומה כסף דבר חשוב אף כלים).

באור הראיה להו"א והדחיה:

לרש"י: מדנקט 'שתי כסף' משמע דכסף שבתורה אינו צורי אלא ממון, ומסרו הכתוב לחכמים והם קבעו שאין משביעים בפחות משתי כסף, דאל"כ היה מספיק מטבע פחותה שבצורי דהיינו מעה אחת. **ונדחה:** דבעינן דומיא דכלים דהוי שנים. **לרבותיו של רש"י ולר"י:** מדנקט 'שתי כסף' בלשון נקבה דהיינו שתי מעות ולא נקט 'שני' דהוי משמע שני דינרים, דדינר הוא מטבעהפחותה שבצורי. **ונדחה:** דבעינן דומיא דכלים דהוי דבר חשוב, ולמעה יש חשיבות.

(ב) **במעשר-** דכתיב "וצרת הכסף בידך", ותנן "הפורט סלע ממעות מעשר שני" **(ולאו"א:** ד'כסף' 'הכסף' ריבה).

(ג) **בהקדש-** דכתיב "ונתן הכסף וקם לו", **ואמר שמואל** הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל **(ולאו"א:** יליפינן 'כסף' 'כסף' ממעשר).

(ד) **בקידושי אשה-** דכתיב "כי יקח איש אשה ובעלה" וגמר 'קיחה' 'קיחה' משדה עפרון, ותנן: "בית הלל אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה", וע"כ רב אסי דאמר כב"ש.

(ג) וחידושו של רב אסי הוא בהא דכסף של דבריהם כסף מדינה, וכגון הא דתניא: "התוקע לחבירו נותן לו סלע", דקמ"ל רב אסי ד'סלע' אינו ארבע זוזים אלא חצי זוז, דמצוי שאנשים קוראים לחצי זוז איסתירא.

¹ מתוך המשך הגמ'.

אך הא דכל כסף קצוב האמור בתורה כסף צורי - כבר תנן: חמש סלעים של פדיון הבן, שלשים של עבד, חמשים של אונס ושל מפתה, מאה של מוציא שם רע - כולם בשקל הקודש במנה צורי.

דף י"ב

(א) וב"ה אומרים בפרוטה:

לרב יוסף - פרוטה כל דהו כפי שחשוב לאנשים.

לאביי - הא כבר תנן "כמה היא פרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי", וע"כ אי"ז רק בדורו של משה, דהא;

רב דימי אמר **דרבי סימאי** שיער בדורו דפרוטה היא אחד משמנה באיסר האיטלקי.

ורבין אמר **דרבי דוסתאי ורבי ינאי ורבי אושעיא** שיערו דפרוטה היא אחד מששה באיסר האיטלקי.

תניא בת"כ: "צא וחשוב כמה פרוטות בשני סלעים **קרוב** לאלפים", ואע"פ שאינו אלא אלף חמש מאות שלושים ושש אמר 'קרוב לאלפים' כיון שיצא מאלף.

(ב) תניא: פרוטה שאמרו חכמים:

לת"ק - אחד משמנה באיסר האיטלקי, שש מעה כסף דינר, מעה שני פונדיונין, פונדיון שני איסרין, איסר שני

מוסמיסים, מסמס שני קונטרונקין, קונטרונק שתי פרוטות, נמצא פרוטה אחת מח' באיסר האיטלקי.

לרשב"ג - שלשה הדרסין למעה, שני הנצין להדריס, שני שמנין להנץ, ב' פרוטות לשמין, נמצא פרוטה אחת מששה באיסר האיטלקי.

ואפ"ל דבין רב דימי ובין רבין ס"ל כת"ק, אלא שבמקומו של רבין הוזלו האיסרים ועמדו ל"ב בפרוטה, ובימי

ר' סימאי היו האיסרים יקרים כדינם ועמדו על כ"ד בדינר.

(ג) אמר שמואל: קידשה בתמרה אפילו עומד כור תמרים בדינר מקודשת **מספק**, דחיישי' שמא שוה פרוטה במדי.

מעשה באדם שקידש באגודה של מוכין, ורב שימי בר חייא ישב לפני **רב** ועיין בה אם יש בה פרוטה ואז הוי קידושי ספק, ואם אין לא הוי קידושין.

מעשה באדם שקידש באבן כחולה, ורב חסדא עיין בה אם יש בה פרוטה, ואם אין לא הוי קידושין, דרב חסדא לא ס"ל דשמואל.

תוס': וא"א לתרץ דהוי רק קידושי ספק, כיון דמיירי שקדשה אחיו אח"כ בפרוטה ורב חסדא בא להפקיע את קידושי הראשון, ואם קידושי הראשון היו ספק היתה צריכה גט ממנו ותאסר משום גרושת אחיו.

ואע"ג שאמרה אמו שבאותו יום שקידש היה שווה פרוטה - מ"מ אין בכוחה לאסור את השני, וכמו שיהודית אשתו של ר' חייא שהיה לה צער לידה, וא"ל דאמה אמרה לה שאביה קיבל עבורה קידושין כשהיתה קטנה,

וא"ל רב חסדא דאין בכוח אמך לאסור אותך עלי.

ואע"ג דיש עדים באידית שידועים שבאותו יום היה שווה פרוטה, כיון דעכשיו אינם לפנינו, וכמו שא"ר חנינא עידיה בצד אסתן ותיאסר.

תוס': אין לפרש שחוששים שמא יש עדים - דא"כ אין לדבר סוף.

ואין לפרש דודאי יש עדים - דבכה"ג ודאי ראוי להחמיר.

אלא יש לפרש שיצא קול שיש עדים באוריה או במדה"י.

אידית: לר"ת - גרסי' 'אורית' והיינו מערב ד'אוריה' היינו אויר י-ה, וא"ש דבני בבל אמרו דיש עדים במערב א"י, ור' חנינא

אמר עדיה בצד אסתן ותאסר ו'אסתן' היינו בבל שהיא צפון.

לרש"י - 'אוריה' היינו מזרח אויר של פני השכינה.

אביי ורבא לא ס"ל כרב חסדא, כיון דאם הקילו בשבויה דמנוולה נפשה גבי שבאי נקל באשת איש.

החילוק בין שבויה לאשת איש:

(א) דשבויה מנוולה נפשה, משא"כ בא"א.

(ב) דשבויה אפי' אם יש עדים שנשבית איננו יודעים שנטמאת ומותרת מהתורה, וא"א אם יש שעדים על האבן שהיא שו"פ היא א"א גמורה.

(ג) דשבויה הוי רק איסור זונה, וא"א הוי איסור ערוה, וק' דגם בשבויה יש מיתה אם הוא כהן ובנו עובד ע"ג המזבח בשבת. חכמים פרשו מאלו שנשארו מאותה משפחה בסורא, לאו משום דס"ל דשמואל אלא משום דס"ל כאביי ורבא.

(ד) **מעשה באדם שקידש בשבט בד של הדס בשוק**, שלח רב אחא בר הונא לפני רב יוסף כה"ג מאי, שלח לו די ש לנדותו כרב ולהצריכו גט כשמואל.

רב היה מנדה: על המקדש בשוק, ועל המקדש בביאה, ועל המקדש בלא שידוכים, ועל המבטל גיטו, ועל המוסר מודעא על גיטו, ועל המצער שלוחא דרבנן, ועל שחל נידוי עליו ל' יום, ועל חתן שגר אצל חמותו.

מבטל גיטו: לרש"י- השולח גט לאשתו והגיע בשליח וביטל הגט, דחיישינן שמא יתננו לה השליח ותנשא בו.

לתוס' - כגון שביטל בפני בי"ד דר"ג תקן שלא לעשות כן; **למ"ד דבטלו מבוטל -** חיישינן שלא תדע האשה ותנשא.

למ"ד דאינו מבוטל - הרי מוציא לעז על הגט.

ההיתר לחתן לדור בבית חמותו: למ"ד דרב לא הלקה ע"ז - א"ש דמותר.

למ"ד דהלקה - יש הוכחה שאינו דר בשביל חמותו, כיון שיש לו טובת הנאה שדר בביתה חנם.

ונהרדעי אמרי דכולם לא נידה רב אלא על המקדש בביאה בלא שידוכים, וי"א ואפילו בשידוכים נידה משום פריצותא; **לר"ת -** כיון שצריך עדי ייחוד או ביאה ודבר מכווער הוא להעמיד עדים ע"כ.

לתוס' - כיון שקונים מתחילה בביאה דומיא דמקדש בלא שדוכים.

(ה) מעשה באדם שקידש במחצלת של הדס, אמרו לו והא אין בה שו"פ, א"ל תתקדש בד' זוזים שיש בה, ולקחה האשה את הזוזים ושתקה, **ופסק רבא** דהוי שתיקה דלאחר מתן מעות ולא כלום היא.

ומנין: דתניא: אמר לה כנסי סלע זו בפקדון, וחזר ואמר לה התקדשי לי בו:

בשעת מתן מעות - מקודשת.

לאחר מתן מעות - רצתה (שאמרה הן) - מקודשת.

לא רצתה (ששתקה) - אינה מקודשת.

ורב הונא חילק, דהתם נתנה לו בתורת פקדון ולכן לא השליכה אותם כדי לא להתחייב לשלם ע"ז, אך הכא שנתן לה בתורת קידושין היה לה להשליך את הכסף אם אינה רוצה בקידושין.

ורב אחא דחא די"ל דלא כל הנשים בקיאות בדינים, ויתכן דסברה שתתחייב באחריות.

והורה רבינא לרב אחא בר רב דכיון שהם שמעו את דברי רב הונא יש להם לחשוש ולהצריכה גט.

דף י"ג

(א) **אשה שא"ל טלי ממון זה עמ"נ להתקדש ונטלה בשתיקה: אם דיברו קודם להשתדך -** מקודשת.

ואם לאו - אינה מקודשת.

וכן מעשה באשה שמכרה קשרים של משי, ובא אדם וחטף מידה, וא"ל להחזיר לה וא"ל אם אחזיר לך תתקדשי לי, ולקחה מידו ושתקה, **ואמר ר"נ** דיכולה לומר דלקחה את שלה.

ובזה מיושבת הסתירה בין הברייתות:

דהא תניא: קידשה בגזל ובחמס ובגניבה או שחטף סלע מידה וקדשה **מקודשת - היינו בשדיברו להשתדך.**

והא דתניא: אמר לה כנסי סלע זו בפקדון, וחזר ואמר לה התקדשי לי בו:

בשעת מתן מעות - מקודשת.

לאחר מתן מעות - רצתה (שאמרה הן) - מקודשת.

לא רצתה (ששתקה) - אינה מקודשת, והיינו דוקא בשלא דיברו קודם.

(ב) אחר שנפטר רב אסי נכנסו חכמים לבהמ"ד להחזיק שמועותיו שלא ישתכחו, ואלו השמועות שאמרו:
(א) אמר ר' יעקב בשם רב אסי א"ר מני: כשם שאין אשה נקנית בפחות מש"פ כך אין קרקע נקנית בפחות מש"פ, והא דתניא דנקנית מיירי בחליפין, דתניא "קונין בכלי ואע"פ שאין בו שוה פרוטה".

תוס': ואע"ג דהוי איפכא דקנין כסף באשה ילפינן משדה:

(א) תנא דהכא לא יליף מגז"ש אלא מ"ויצאה חינם".

(ב) דרך הגמ' לנקוט קודם הדבר הפשוט אפי' שהוא הנלמד כדמצינו בנדרים.

(ב) אמר רב יהודה אמר שמואל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן, **ואמר ר' אסי אריו"ח** וקשים לעולם יותר מדור המבול, שנאמר "אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף פרצו ודמים בדמים נגעו", **ותרגם רב יוסף** שמולידים בנים מנשי חבריהם ומוסיפים חוב על חובם, וכתב "על כן תאבל הארץ ואמלל כל יושב בה בחית השדה ובעוף השמים **וגם דגי הים יאספו**" וגו', ואילו בדור המבול לא נגזרה גזירה על דגים שבים שנאמר "מכל אשר **בחרבה** מתו" - ולא דגים שבים.

וע"כ על כל אחד מהם נאמר פסוק זה, דהא כתיב "כי מפני אלה אבלה הארץ", וא"א לומר ד'אלה' לא קאי על אלו דהא כתיב 'פרצו' ולא 'ופרצו'.

(ג) הא דתנן: "האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה":

לרב יהודה אמר שמואל - דוקא אם הפרישתה מחיים, ומשמע דס"ל דשיעבודא לאו דאורייתא.

לרב אסי א"ר יוחנן - אע"פ שלא הפרישה מחיים, ומשמע דס"ל דשיעבודא דאורייתא.

האם גובה מלוה על פה מן היורשין ומן הלקוחות: לרב ושמואל - אינה גובה.

לר' יוחנן ור"ל - גובה.

תוס': ובסיפא תניא שאם הביאה עולתה ומתה לא יביאו יורשים חטאתה, כיון שחטאת שמתו בעליה אינה קריבה, ומשמע דהיא עצמה מביאה, ואע"ג דאמר' בפסחים דחטאת מצורע קודמת לעולה אפי' בדיעבד:

(א) דוקא בחטאת מצורע שנאמר בה "זאת תהיה" הסדר מעכב, משא"כ בשאר חטאות.

(ב) למסקנא דהתם ילפינן מ'והעלה' דאפי' העלה את העולה יכול להקריב את החטאת, ולומדים בבנין אב לשאר חטאות שבדיעבד קריבות אחר העולה.

והוצרכו לחלוק בשניהם:

דאם יחלקו רק במלוה - הו"א דדוקא במלוה אמר שמואל שאינה גובה כיון דלא הוי מלוה הכתובה בתורה, אבל בקרבנות שהם כתובים בתורה [שלא היו יודעים עניני נתינות אלו לולי שחייבה התורה בפירוש] מודה לריו"ח ור"ל. ואם יחלקו רק בקרבנות - הו"א דדוקא בקרבנות אמר ריו"ח כיון דמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא, אבל במלוה מודה לרב ושמואל.

(ג) ופסק ר"פ:

במלוה הכתובה בתורה [כגון קרבנות, פדיון הבן, ערכין ונזיקין] - גובה מן היורשין, דכיון דכתובה בתורה שיעבודא מדאורייתא [דלא שייך נעילת דלת דלענין יורשים עשאום כמלוה בשטר ולענין לקוחות לא עשאום כמלוה בשטר], ואינו גובה מן הלקוחות כיון שאין לו קול.

במלוה על פה (כגון שהלוה מעות בלא שטר) - גובה מן היורשים שלא תנעול דלת בפני לוויין ואינו גובה מן הלקוחות, דכיון שאינה כתובה בתורה שיעבודא לאו מדאורייתא.

(ד) וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל:

בגט - דכתיב "וכתב לה ספר כריתות".

במיתת הבעל - דכתיב "פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה".

תוס': והא דבעי לקרא גבי אשת אב ושאר עריות שאסורות בין מחיים ובין לאחר מיתה, וכן ביבמה שיש לה בנים שאסורה לאחר מיתת הבעל - היינו אחר שראינו שהתיר הכתוב אשת איש לאחר מיתת בעלה דלא נילף מא"א שמותרת. וקשה אמאי לא ילפינן שתתיר מיתה מק"ו מגט, ומה גט שאינו מתיר ליבם בכל ענין אפי' אין לה בנים, מתירה לעולם בכל ענין, מיתה שמותרת ליבם שאין לה בנים לכ"ש שתתיר לעלמא בכל ענין.

ואין לומר ד'אחר' היינו יבם:

(א) דיבם אינו נקרא 'אחר' [כיון דמדבר רק ביבם, אך לגבי שדה אחוזה מקרי 'אחר' כיון שמדבר בכל אדם ויבם בכלל].
(ב) דכתיב "ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות או כי ימות האיש האחרון" והוקשה מיתה לגירושין, מה גירושין מתירה וגומרת אף מיתה מתירה וגומרת (רב אשי).

אך אין לומר:

מסברא דהוא אסרה והוא מתירה - דהא עריות הוא האוסרם ואעפ"כ אינו יכול להתירם.
מהא דביבמה שאין לה בנים אסורה הא יש לה בנים מותרת - דשמא אין לה בנים אסורה לכולם ומותרת ליבם, ויש לה בנים אסורה לכולם.

מהא דאלמנה לכה"ג אסורה הא לכהן הדיוט מותרת - דשמא לכה"ג בלאו ולכולם בעשה, שיצאת מכלל לאו דבמיתה ותשאר בעשה [לרש"י - "ויצאה והיתה לאיש אחר", לתוס' - "ודבק באשתו" ולא באשת חבירו], וכמו בפסולי המוקדשים דמתחילה אסורים במעילה בגיזה ועבודה, ולאחר שפדאם אסורים רק בגיזה ועבודה.

תוס': ואין לומר דה"ק אלמנה לכ"ג אסורה אפילו כשהוא יבם אך לכולם מותרת ליבם, ולעולם אשה לאחר מיתת בעלה אסורה לכו"ע שלא במקום יבום - כיון דא"כ קרא ד'אלמנה' וכו' היה צריך להכתב בפרשת ייבום.

דף י"ד

(א) מנין שיבמה נקנית:

בביאה: דכתיב "יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה" (משמע דביאתו ה"ה לוקחה).

אך **כסף ושטר** לא מהנו בה דכתיב 'ויבמה' - ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרים בה. ומדכתיב 'ויבמה' ולא 'ויבם' ש"מ דבעל כרחה מתייבמת.

בחליצה: דכתיב "ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל" - כיון שחלץ בה נעל הותרה לכל ישראל.

ומ"להקים לאחיו שם בישראל" ילפי' הא דתני **רב שמואל בר יהודה:** בבי"ד של ישראל ולא בבי"ד של עכו"ם. ומ"ונקרא שמו" ילפינן הא **דאמר רבי יהודה** פ"א ישבנו לפני ר' טרפון ובאתה יבמה לחלוץ ואמר לנו ענו כולכם ואמרו חלוץ הנעל חלוץ הנעל.

במיתת היבם: מק"ו ומה אשת איש שהיא בחנק מיתת הבעל מתירתה, יבמה שהיא בלאו לא כ"ש, ואין על כך פירכא, דהא יבמה יוצאת בחליצה כא"א שיוצאת בגט, וכן היבם מתירה כאשת איש שהאוסרה מתירה.

(ב) **וא"א אינה יוצאת בחליצה** מק"ו מיבמה דמה יבמה שאינה יוצאת בגט יוצאת בחליצה זו שיוצאת בגט אינו דין שיוצאת בחליצה - כיון דכתיב "ספר כריתות" - ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה.

תוס': דכיון שמצינו שחליצה מפקעת איסורא לא מחלקים בין יבמה דבלאו לא"א דבמיתה.

ויבמה אינה יוצאת בגט בק"ו מא"א, דמה א"א שאינה יוצאת בחליצה יוצאת בגט זו שיוצאת בחליצה אין דין שיוצאת בגט, כיון ד'הנעל' ממעט דדוקא נעל מהני ולא ד"א.

תוס': א"א דקאמר היינו יבמתו דכתיב "ולקחה לו לאשה" דנעשית כאשתו לכ"ד לצאת בגט, דמא"א דעלמא אין הוכחה די"ל דכיון דנקנית בשטר לכן יוצאת בשטר.

ואין לומר משום דכתיב "ככה" דמשמע לעיכובא [דע"כ אינו ממעט מיתת היבם כיון דמסתבר דממעט יציאות דבידי אדם], דהא גבי יוה"כ כתיב 'גורל' ו'חוקה', ודרשינן "ועשהו חטאת" - הגורל עושה חטאת ואין השם עושה

חטאת, וקמ"ל דלא אמרי' ק"ו דמה במקום שלא קידש הגורל קידש השם מקום שקידש הגורל אינו דין שיקדש השם. ומשמע דלולי המיעוט היינו דורשים ק"ו אע"ג דכתיב ביה חוקה.

תוס': ואע"ג דברייתא כר"י דס"ל ד'חוקה' כתיב גבי הנעשה בבגדי לבן בפנים והא הגרלה נעשית בחוץ:

(א) הראיה היא מדדרשינן ק"ו אע"ג דכתיב 'אשר עלה' פעמיים דמשמע עיכובא.

(ב) **לרבינו שמשון מקוצי-** ע"כ דאף במקום עיכובא דריש ק"ו, דאל"כ מדוע הוצרך ר"י ל'זאת' לגלות ד'חוקה' קיימא על הנעשה בפנים, נילף מהא דהוצרך ל'ועשהו חטאת' ללמד דלא עבדינן ק"ו, דאי קאי על הנעשה בחוץ לא איצטריך ליה. פעמים כתוב 'לה': (א) 'לה' ולא לה ולחברתה. (ב) דבעינן לשמה.

'נעלו'- נעלו הראוי לו, פרט: (א) לגדול שאין יכול להלך בו, (ב) לקטן שאין חופה את רוב רגלו, (ג) למסולים שאין לו עקב.

'נעל נעלי'- לרבות נעל של כל אדם, 'הנעלי'- דוקא נעל ולא דבר אחר.

(ג) **במה קונים ונקנים עבדים:**

ע"ע: נקנה- בכסף ובשטר.

קונה עצמו- בשנים ויובל ובגרעון כסף.

אמה עבריה: יתירה על ע"ע שקונה עצמה אף בסימנים.

נרצע: נקנה- ברציעה.

קונה עצמו- ביובל ובמיתת האדון.

(ד) **המקור להא דעבד עברי נקנה בכסף:**

נמכר לעכו"ם (שכל קניינו בכסף)- דכתיב "מכסף מקנתו".

אמה עבריה- דכתיב "והפדה" שמגרעת פדיונה ויוצאת.

נמכר לישראל: מכרוהו בי"ד- דהוקש עברי לעבריה דכתיב "כי ימכר (בע"כ) לך אחיך העברי או העבריה".

מוכר עצמו- אן דילפינן שכיר ממכרוהו בי"ד.

אן דילפי' ממוכר עצמו לעכו"ם ד"וכי תשיג" ו' מוסיף על ענין ראשון וילמד וכו'.

"הואיל וכל מקנתו בכסף":

לרש"י- כיון דלא נאמרה בעכו"ם משיכה אלא רק בישראל דכתיב ביה "או קנה מיד עמיתך" דבר הנקנה מיד ליד.

לר"ת- הא לריו"ח דהלכה כמותו עכו"ם קונה במשיכה, אלא היינו דבעבד עברי אין קניינו אלא בכסף, דכתיב "מכסף מקנתו" למעט שטר דל"מ אלא בישראל דהוקש לאמה ואמה לאחרת, משא"כ עכו"ם דאינו בתורת גו"ק, ואפי' בקרקע אינו קונה.

תוס': והטעם דלא ילפינן בגז"ש דשכיר שכיר:

(א) **מוכר עצמו לעכו"ם מנמכר לישראל** דהוא נלמד מאמה - כיון דאיצטריך "מכסף מקנתו" שנקנה בכסף ולא בתבואה וכלים.

(ב) **אמה עבריה מע"ע הנמכר לישראל** דהוא נלמד מנמכר לעכו"ם - אה"נ, אלא דאיצטריך "והפדה" לגרעון כסף.

(ג) **נמכר לישראל מנמכר לעכו"ם** - כיון דאיצטריך היקשא דעברי לעבריה ללמד דמה עבריה אינה יוצאת בראשי איברים אף עברי, ומה עברי יוצא בשש ויובל אף עבריה.

(ה) **לת"ק-** המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש (ולא רק לשש), אינו נרצע, אין מעניקים לו ואין רבו מוסר לו שפחה כנענית, משא"כ מכרוהו ב"ד.

לרבי אלעזר- אף מוכר עצמו אינו נמכר אלא לשש ונרצע ומעניקים לו ורבו מוסר לו שפחה כנענית.

באור מחלוקתם: לכו"ע ילפינן שכיר שכיר, ונחלקו בדרשות הפסוקים:

[א] **מוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש:** דכתיב גבי מכרוהו בי"ד "ועבדך שש שנים" זה ולא מוכר עצמו.

מנין דורשים 'לך ולא ליורש' [כגון בת או אח, אבל את הבן עובד]:

לר"א- מ"ועבדך שש שנים", ו'ועבדך' השני להרצאת אדון אתא.

לת"ק- ילפינן מ"כי משנה שכר שכיר עבדך".

[ב] מוכר עצמו אינו נרצע: דכתיב גבי מכרוהו בי"ד "ורצע אדניו את אזנו במרצע" אזנו שלו ולא אזנו של מוכר עצמו [דאי לאו אזנו ילפי' בגז"ש דשכיר שכיר ממכרוהו בי"ד דנרצע אפי' שאינו יכול לומר אהבתי את אשתי ובני].

דף ט"ו

- (א) רציעה באזן ימנית:** ילפינן גז"ש אוזן אוזן ממצורע מ"ורצע אדניו את אזנו במרצע" **(רבי אליעזר)**.
תוס': וע"כ מופנה הוא משני צדדים, דאל"כ למ"ד דלמידין ומשיבין נפרוך דמה למצורע שטעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת.
אמה אינה נרצעת: לר"א - מדכתיב 'אזנו' ולא 'אזנה'.
לת"ק - מ"ואם אמר יאמר העבד" ולא אמה.
'עד שיאמר כשהוא עבד': לר"א - מ"ואם אמר יאמר העבד".
לת"ק - מ'עבד' 'העבד', ור"א לא דריש ליה.
[ג] מוכר עצמו אין מעניקין לו: דכתיב גבי מכרוהו בי"ד "הענק תעניק לו" לו ולא למוכר עצמו.
לר"א - דרשינן 'לו' ולא לבעל חובו, לאפוקי מהא דסבירא לן בעלמא **כרבי נתן** דהנושה בחברו מנה וחברו בחברו - מוציאין מזה ונותנין לזה, שנאמר "ונתן לאשר אשם לו".
לת"ק - בעלמא נמי לא סבירא לן כרבי נתן.
 אך ליורשיו מעניקים כיון דהוי כשכיר דפעולתו ליורשיו.
תוס': למסקנת ר"ת הלכה כר' נתן, ואין להוכיח לא כך מ:-
(א) מהא דרבי אליעזר דשמותי הוא סבר כותיה והא הלכה כרבנן - כיון דברוב ספרים גרסי 'ר' אלעזר'.
(ב) מהא דאמר ר' שמלאי למארחו שהיה ממזר דאם היה גונב ונמכר בע"ע היה בנו נטהר ומשמע דאין הלכה כר"א דמוכר עצמו רבו מוסר לו שפחה וה"ה דאין מעניקים - די"ל דלרוחא דמילתא נקט מכרוהו בי"ד דבכה"ג לכו"ע מוסרים.
(ג) מהא דאמר ר' לקמן דתוטאי היא דאמר לו ולא לבע"ח, ומשמע דאין הלכה כדבריו - דדילמא היינו תוטאי היא וס"ל כוותיה. **להר"ר נתנאל: במלוה -** כו"ע ס"ל כר' נתן.
בשכירות - ר"א - ס"ל כר' נתן, ולכך איצטריך 'לו' למעט הענקה.
ת"ק - לא ס"ל כר' נתן בכל שכירות כיון דטרח בגופו.
[ד] מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית: דכתיב "אם אדוניו יתן לו אשה" לו ולא למוכר עצמו.
(ב) מנין שנותן לו שפחה בע"כ:
לת"ק - ילפינן מ"כי משנה שכר שכיר" דשכיר אינו עובד אלא ביום עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה, וע"כ אינו במלאכה דהא כבר נאמר "כי טוב לו עמך" עמך במאכל עמך במשתה, אלא שרבו מוסר לו שפחה כנענית [ובת"כ דריש מ"כשכיר כתושב יהיה עמך"] **(ר' יצחק)**.
לר"א - ילפינן מ'לו', ומ"כי משנה" אין ראייה דדילמא מדעתו הוא [דאזיל לשיטתו דלהרצאת אדון הוא דאתא].
(ג) המקור להא דהנמכר ב' או ג' שנים קודם היובל יוצא ביובל:
מכרוהו בי"ד - "ושב אל משפחתו" וגו', וקמ"ל דאע"ג דעבד איסורא לא קנסוהו (ולא משום דלא יליף גז"ש).
נרצע - דכתיב "ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו" וגו', דמשמע דמיירי בדבר שנוהג רק ב'איש' ולא באשה והיינו רציעה [ואין לומר דהיינו מכרוהו בי"ד דאשה אינה נמכרת דמ"מ שם מכירה נוהגת באשה אבל שם רציעה אינו נוהג באשה], וקמ"ל דאע"ג דהגיע זמנו לא קנסוהו.
 ומכרוהו בי"ד הוצרך, דאע"ג דלא עבדו שש יוצא.
'ושבתם' - דאינו לעולם.
'לעולם' - דאפי' עבדו שש יוצא ביובל ולא אמרי' דלא יהא סופו חמור מתחילתו, קמ"ל 'לעולם' לעולמו של יובל.

(ד) ג' שיטות כיצד לדרוש הא דכתיב גבי נמכר לעכו"ם "ואם לא יגאל באלה ויצא בשנת היובל":

[א] לרבי- 'באלה' הוא נגאל ואינו נגאל בשש, וקמ"ל דלא ילפינן ק"ו דאם מי שאינו נגאל באלה [היינו מכרוהו בי"ד, דהא מוכר עצמו אפשר ללמוד מ'וכי תשיג' מנמכר לעכו"ם] נגאל בשש, כ"ש דמי שנגאל באלה יוצא בשש. וא"א ללמוד בגז"ש ד'שכיר שכיר' שיגאל באלה [דהא כבר גלי קרא גבי יובל דלא קונסים אותו משום דעבד איסורא] כיון דהתמעט מ'יגאלנו' - לזה ולא לאחר.

תוס': ולולי קרא דיגאלנו:

לה"ר מאיר- א"א למילף בק"ו דאם נמכר לעכו"ם שאינו נגאל בשש נגאל באלה, כ"ש מכרוהו בי"ד שנגאל בשש שיגאל באלה - כיון דאיכא למפרך דמה לנמכר לעכו"ם שיוצא במיתת האדון, תאמר בנמכר לישראל שעובד את הבן. ומ"מ קשה דנילף בק"ו אמה עבריה שיוצאת במיתת האדון מנמכר לעכו"ם, ומינה נילף לע"ע.

למהר"י- אה"נ דמצינן למילף בק"ו ע"י אמה עבריה, וה"ק ומה מי שלא כתוב בהדיא שנגאל באלה נגאל בשש, כ"ש נמכר לעכו"ם דכתיב בהדיא דנגאל באלה שיגאל בשש, וכע"ז איתא בהפועלים.

תוס': וא"א לפרוך דשדה אחוזה תוכיח שנגאלת באלה ואינה נגאלת בשש, דמה לשדה שאינה יוצאת במיתת האדון.

וקרא ד'ויצא בשנת היובל' דריש דאפי' בעכו"ם שתחת ידך אינו רשאי לבוא עליו בעקיפין.

תוס': גופיה דקרא איצריך לומר שאינו יוצא מידי העכו"ם עד היובל, אלא דריש הא דנקט 'בשנת היובל' ולא 'עד שנת היובל'. ולא מצי יליף לה מדכתיב 'וחשב עם קונהו', דאי מהתם הו"א דמיירי דוקא באינו תח"י דמודיעים לו הדין אם ירצה לקבל עליו ד"ת, אבל בישנו תח"י מותר להערים עליו, וקמ"ל "בשנת היובל" דאסור (דאע"ג דגזלו מותר מ"מ איכא חילול השם), ו'וחשב' קמ"ל דלא יגלום עליו דזה שייך אף באינו תח"י כגון שמטעהו בחשבון.

(ה) [ב] לר' יוסי הגלילי- 'באלה' לשחרור אבל בשאר כל אדם לשעבוד.

[ג] לרבי עקיבא- 'באלה' לשעבוד אבל בשאר כל אדם לשחרור.

באור מחלוקתם להו"א:

(א) לריה"ג- "אם לא יגאל באלה" אלא באחר "ויצא בשנת היובל".

לר"ע- "אם לא יגאל" אלא "באלה, ויצא בשנת היובל", ונדחה דמי כתיב "אלא באלה".

תוס': י"ג דדחינן לריה"ג דמי כתיב "אלא באחר", והיינו דמנ"ל דאיירי כלל באחרים, דלמא רק קרובים יכולים לפדות, ויש של"ג כלל קושיא זו, דהא פשטא דקרא הכי הוא.

(ב) "או דודו או בן דודו יגאלנו"- זו גאולת קרובים.

"או השיג ידו"- זו גאולת עצמו.

"ונגאל"- זו גאולת אחרים, ונחלקו כיצד לדרוש:

לריה"ג- מקרא נדרש לפניו, דמה גאולת עצמו לשחרור אף גאולת קרובים לשחרור.

לר"ע- מקרא נדרש לאחריו, דמה גאולת עצמו לשחרור אף גאולת אחרים לשחרור.

ו'באלה' איצטריך דלא נימא דנדרש לפניו ולאחריו והכל לשחרור - כ"א כדרשתו דלעיל. ונדחה כדלעיל.

ביאור המח' למסקנא:

לריה"ג- 'באלה' דהיינו קרובים לשחרור, אבל שאר כל אדם לשיעבוד, דאי אחרים לשחרור ימנעו מלפדותו.

לר"ע- 'באלה' דהיינו אחרים לשחרור, אבל קרובים לשיעבוד, דאי קרובים לשחרור א"כ כל יום ימכור עצמו לעכו"ם [וה"ק מה שאתה קורא באלה דהיינו קרובים - לשיעבוד].

דף ט"ז

(א) מנין שע"ע נקנה:

(א) **בשטר: לרב הונא דשטר אדון כותבו** - דאמה עבריה הוקשה לאחרת דכתיב "אם אחרת יקח לו".
לרב חסדא דאב כותבו - דכתיב "לא תצא כצאת העבדים" אבל נקנית כקנין העבדים והיינו בשטר.
 אבל **בחזקה לא**, דכתיב "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם" - אותם בחזקה ולא אחר בחזקה.

והטעם שמרבה שטר וממעט חזקה:

או משום דמסתבר לרבות שטר שכן מוציא בבת ישראל, משא"כ חזקה שלא שייכת באישות.
או משום דלכך מועיל ההיקש לאחרת.

ורב הונא דורש "לא תצא כצאת העבדים" שאינה יוצאת בראשי איברים כעבד.
ורב חסדא דריש שני הדרשות כיון ד'כצאת' מיותר.

(ב) **בשנים** - דכתיב "שש שנים יעבוד ובשביעית יצא".(ג) **ביובל** - דכתיב "עד שנת היובל יעבוד עמך".(ד) **בגרעון כסף**: דכתיב "והפדה" - מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאת.**בכסף** - דכתיב "מכסף מקנתו".**בשוה כסף** - דכתיב "ישיב גאולתו".**ובבריתא תני אף:**

(ה) **בשטר שחרור** - ולא מהני לומר לו בפני שני עדים או בי"ד שמוחל לו [אם אינו רוצה להפקירו] כיון דע"ע גופו קנוי ולכך הרב שמחל על גרעונו אינו מחול (**רבא**) [ותנא דמתני' לא חשיב אלא יציאות שהם בע"כ].

תוס': משמע דאפי' אין גופו קנוי מועיל מחילה, ומוכח דמחילה לא בעי קנין, ויש לדחות דמה שמוחזק בגופו הוא קנין.(ו) **בהפקר** - לשמואל - דהא אמר דהמפקיר עבדו יצא לחירות ואפי' עבד כנעני.**למ"ד דצריך גט שחרור** - דמודה בע"ע דאין בו קנין איסור שאינו צריך שטר.

(ב) **אמר ר"ל**: אמה העבריה קונה את עצמה ממיתת האב מרשות אדון מק"ו, ומה סימנים שאין מוציאים מרשות אב מוציאים מרשות אדון מיתה שמוציאה מרשות אב לכ"ש שמוציאה מרשות אדון.

תנן: "יתירה עליו אמה העבריה שקונה את עצמה בסימנים", הטעם דלא תני:**מיתת האדון** - כיון דשייך גם באיש.**מיתת האב** - כיון דלא תני אלא דבר שיש לו קצבה, וסימנים אע"ג דלמעלה אין להם קצבה - למטה יש להם:**קטן שהביא שתי שערות:**בן ט' ויום אחד - שומא.עד י"ב שנה ויום אחד - **לת"ק** - שומא.**לר' יוסי בן יהודה** - סימן.בן י"ג שנה ויום אחד - סימן.(ג) **אלו מעניקים להם:**

לת"ק - היוצא **בשנים וביובל ובמיתת האדון**, ואמה העבריה **בסימנים** דהתרבו מ"**וכי תשלחנו** חפשי מעמך", אבל **בורח ויוצא בגרעון כסף** אין מעניקים לו, כיון דאין שילוחו מעמך.

לר"מ - **בורח** אין מעניקין לו דאין שילוחו מעמך, אבל **יוצא בגרעון כסף** מעניקים לו ששילוחו מעמך.**לר"ש** - ארבעה מעניקים להם: ג' באיש - שנים ויובל ויובל של רציעה.וג' באשה - שנים ויובל וסימנים.

וא"א לומר ד' באחד מהן לפי שאין סימנים באיש ורציעה באשה.

האם יש ראייה דלא כר"ל:

מת"ק- יש ראייה דהא לא תני מיתת האב, ואין לומר דלא תני דבר שאין לו קצבה דהא תני מיתת האדון.
מר"ש- אין ראייה, די"ל דשייר מיתת האב ומיתת האדון.

(ד) מי מקבל את הענקה:

עבד עברי: הוא עצמו: **לר' יוסף-** מיותר.

לאביי- תוטאי היא דדורש 'לו' ולא לבע"ח.

אמה עבריה: כשהאב קיים- אביה, וכן מציאתה לאביה.

כשהאב אינו קיים- היא עצמה ולא האחים, דכתיב "והתנחלתם אותם לבניכם אחרים"

אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם.

תוס': לקמן ילפינן מ"ולאמתך" דמעניקים לה, ושני הדרשות הוצרכו:

"לאמתך" - דמ"וכי תשלחנו" לא ילפינן הענקה כיון דלא מצינו בה כלל.

"וכי תשלחנו" - דמ"אף לאמתך" לא שמעינן הענקה אלא ביוצאת בשש כעבד אבל בסימנים לא.

דף י"ז

(א) חלה שלש ועבד שלש- אינו חייב להשלים.

חלה כל שש- חייב להשלים, אא"כ היה עושה מעשה מחט **(רב ששת)**.

חלה ד'- נעשה כמי שחלה כל שש וחייב להשלים.

תוס': ודוקא ע"ע, אך מלמד תנוקות שחלה חצי מהזמן יטול רק מה שהריוח אם אינו יכול להשלים, כיון:

(א) דע"ע גופו קנוי לאדון ואינו יכול לעשות מלאכה יותר מיכולתו, אך מלמד הוי רק שכיר לזמן.

(ב) דבע"ע כתיב "בשלוש שנים כשני שכיר", וכתיב "כי משנה שכר שכיר" ולכן אינו משלים.

(ב) כמה מעניקים לו:

לר' מאיר- חמש סלעים מכל מין ומין שהן חמש עשרה סלעים, וקמ"ל דלא יפחות ממנין זה, אך יכול לפחות

ממין אחד ולהוסיף ממין מאחר, דיליף 'ריקם ריקם' מבכור מה להלן חמש סלעים אף כאן חמש סלעים.

ואין לומר דהיינו חמש סלעים מהכל יחד, כיון דכתיב 'ריקם' בתחילה, ע"כ ריקם קאי אצאן, גורן ויקב.

ולא יליף 'ריקם ריקם' מעולת ראייה [לרש"י- דבשתי כסף, לתוס'- דבכל שהוא הלכה למשה מסיני], כיון דכתיב "אשר

ברכך ה' אלהיך".

לר' יהודה- שלשים כשלשים של עבד, דיליף 'נתינה נתינה' מעבד, מה להלן שלשים אף כאן שלשים.

ולא יליף 'נתינה נתינה' מערכין מה להלן חמשים אף כאן חמשים:

משום דתפשתה מרובה לא תפשתה תפשתה מועט תפשתה.

ומשום דעדיף ללמוד עבד מעבד.

תוס': ולא ילפינן מן המרובה משום "אשר ברכך", דדוקא לעיל אמרי' הכי כיון דכתיב חד 'ריקם' על בכור ועולת ראייה, אבל הכא

דכתיב 'נתינה' על כ"א לחוד ומסתבר ללמוד מעבד דתפסת מועט תפסת.

לר"ש- חמשים כחמשים שבערכין, כיון דיליף 'מיכה מיכה' (למסקנא).

ולהו"א אמרי' דיליף 'נתינה נתינה' מערכין מה להלן חמשים אף כאן חמשים (ולא יליף מפחות שבערכין כיון

דכתיב "אשר ברכך ה' אלהיך"), **ונדחה** דא"כ נילף 'נתינה נתינה' מעבד דיתן לו שלושים, משום ב' הטעמים

הנ"ל.

ג) צאן גורן ויקב:

לר"מ- איצטריך לומר דמעניקים לו משלושתם כדלעיל.

לר"י ור"ש - לכדתניא: "אשר ברכך ה' אלהיך" - ללמד דמעניקים מכל דבר ולא רק מצאן גורן ויקב.

ו"צאן גורן ויקב" - ללמד דכל שישנו בכלל ברכה כמותם - נותן לו, **למעט:**

לר"ש- כספים, אך פרידות לא התמעטו כיון דמשביחים בגופם.

לר"א בן יעקב- פרידות, אך כספים לא התמעטו כיון דמשביחים ע"י עיסקא.

והוצרכו כולם:

צאן- לרבות אף מה שאינו גדולי קרקע כגון בע"ח.

גורן- דלרבות אף מה שאינו בע"ח כגון גדולי קרקע.

יקב- לרש"י: **לר"ש**- למעט כספים.

לראב"י- למעט פרידות [ולספרים דל"ג דלראב"י כספים משביחים בעיסקא - כ"ש שממעט כספים].

לתוס': לר"ש- לרבות פרידות.

לראב"י- לרבות כספים.

ולכך הוצרך 'יקב' דלולי זה היינו ממעטים פרידות וכספים מצאן וגורן, אבל השתא דכתיב הוי כעין מיעוט אחר

מיעוט דאתי לרבות כדלעיל.

ד) "אשר ברכך ה' אלהיך":

לת"ק- אפי' לא נתברך הבית בגללו מעניקים לו, שנאמר "הענק תעניק" מכל מקום.

ו"אשר ברכך" קמ"ל דהכל לפי ברכה תן לו.

לר"א בן עזריה- דברים ככתבן נתברך בית בגללו מעניקים לו לא נתברך בית בגללו אין מעניקים לו, ו"הענק

תעניק" דברה תורה כלשון בני אדם.

ה) עבד עברי: עובד את הבעלים ואינו עובד את הבת.

שנאמר "ועבדך שש שנים" לך ולא ליורש, ואין לומר לך ולא לבן, דהא כבר כתיב "שש שנים יעבד", וע"כ יש

לרבות את הבעלים שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה.

תוס': ולא אמר משום דקודם לאח בנחלה, כיון נחלה שייכת אף באח במקום שאין בן.

ואין לרבות את האח משום דקם תחת אחיו ליבום, כיון דבמקום שיש בן אין יבום כלל.

ולולי פירכא זו אח עדיף, ואין לומר דבן דומה בב' דברים ואח רק בא', כיון דשדה אחוזה גופא ילפינן מהאי פירכא.

ו) אמה העבריה: אינה עובדת לא את הבעלים ולא את הבת, כדלקמן.

לענין מה הוקשה אמה לנרצע:

שלא לעבוד את הבעלים והבת- הוקשה בקרא ד"אף לאמתך" (**רבי פדא**).

להעניקה- הוקשה ב"תעשה" דמיותר להיקש.

לרציעה- התמעטה מ"ואם אמר יאמר העבד" ולא האמה העבריה.

הנרצע והנמכר לעכו"ם: אינו עובד לא את הבעלים ולא את הבת.

נרצע- דכתיב "ורצע אדוניו את אדונו במרצע ועבדו לעולם" ולא את הבעלים ואת הבת.

נמכר לעכו"ם- דכתיב "וחשב עם קונוהו" ולא עם יורשי קונוהו (**חזקיה**).

ז) עכו"ם את אביו - יורש מהתורה:

לרבא- שנאמר "וחשב עם קונוהו" ולא עם יורשי קונוהו, ומשמע דיש לו יורשים, ור"ח דוחה דהא לא כתיב הכי.

לר' חייא בר אבין אריו"ח- מדכתיב "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה", ורבא דוחה דמפני כבודו דאברהם הוא.

ואין ללמוד מדכתיב "כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר", דדלמא ישראל מומר שאני.

גר את העובד כוכבים- אינו יורש אלא מדרבנן דגזרו שמא יחזור לסורו.
דתנן: "גר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים גר יכול לומר לעובד כוכבים טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות טול אתה יין נסך ואני פירות משבאו לרשות גר אסור", ואם יורש מהתורה א"כ אפי' לא באו לרשותו הא נוטל חילופי עכו"ם [אך רבנן לא תקנו שירש אלא בהיתר].
 תניא נמי הכי במה דברים אמורים כשירשו אבל כשנשתתפו אסור.
עכו"ם את הגר וגר את הגר- אינו יורש אפי' מדרבנן.

(ח) **דתנן:** לזה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו - לא יחזיר לבניו.
ואם החזיר:

לרש"י: אם הורתו ולידתו שלא בקדושה- אין רוח חכמים נוחה הימנו.
אם הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה- רוח חכמים נוחה הימנו, דשמא יחלפוהו בישראל גמור.
לר"ת: בהלואה- רוח חכמים נוחה הימנו אם לידתו בקדושה, כמש"כ רש"י.
בפקדון- אין נוחה הימנו, כיון דטרח לשומרם, ולכן רבא לא רצה להחזיר המעות למרי בר רחל.
לר"י: אם הורתו ולידתו שלא בקדושה- רוח חכמים נוחה הימנו.
אם הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה- אין רוח חכמים נוחה הימנו, דשמא יחליפוהו בישראל גמור ויפטרו אשתו מלהתייבם לאחיו שהיה הורתו ולידתו בקדושה.

דף י"ח

(א) **יש בעברי שאין בעבריה-** שיוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון, משא"כ באמה עבריה **שיעדה**, וקמ"ל דבטלו ממנה היציאות שהיו לה קודם הייעוד.
ואם לא יעדה- יוצאת בכל יציאות דע"ע יוצא, ואף יתירה עליו שיוצאת אף בסימנים.
יש בעבריה שאין בעברי- שיוצאת בסימנים ואינה נמכרת ונשנית ופודים אותה בעל כורחו.

(ב) **האם ע"ע נמכר ונשנה כשאינו שווה את כל דמי גניבתו:**
מהלך הגמ' לרש"י:

לרבא: בגניבה אחת- אינו נמכר ונשנה, כיון ד"ונמכר בגניבתו" משמע פ"א ולא פעמים.
בשתי גניבות- חוזר ונמכר, אפי' עמד בדין על שתיהם יחד, כיון דכ"א קרינן ביה "ונמכר בגניבתו".
ונדחה: דהא "בגניבתו" משמע אפי' הרבה גניבות, וא"כ אם עמד בדין על שניהם יחד נמכר רק פ"א.
לאביי: באדם אחד- שעמד עמו בדין פ"א אינו נמכר ונשנה אפי' על הרבה גניבות, כיון דחצי גניבה היא.
בשני בני אדם- שגנב מב' ועמד בדין עם כ"א בנפרד נמכר ונשנה, וה"ה הגונב שוב אחר שיצא שנמכר.
מהלך הגמ' לתוס':

לרבא: בגניבה אחת- נמכר ונשנה, ד"ונמכר בגניבתו" משמע דנמכר כמה פעמים עד שישלם הכל.
בשתי גניבות- נמכר רק פ"א.

ונדחה: ד"בגניבתו" משמע אפי' הרבה גניבות, וא"כ אם גנב וחזר וגנב לאותו אדם הוי שפיר "בגניבתו".
לאביי: באדם אחד- שגנב וחזר וגנב לאותו אדם נמכר עד שישלם כל גניבותיו.
בשני בני אדם- אינו נמכר ונשנה.

(ג) **לת"ק:** אם שווה פחות מהגניבה- נמכר וחוזר ונמכר.
אם שווה יותר מהגניבה- אינו נמכר כלל.

לר"א: רק אם גניבו כנגד ממכרו נמכר, ואם לאו אינו נמכר, **ובאר רבא** דכמו שבשווה פחות אינו נמכר משום ד'נמכר' כולו כתיב ולא חציו, ה"נ בשווה יותר אינו נמכר משום ד'נמכר בגניבתו' כתיב ולא בחצי גניבתו.

(ד) אמה עבריה- פודים אותה בע"כ דאב משום פגם משפחה, ולא חיישינן שיחזור וימכרנה דאין נמכרת ונשנית: **לרש"י-** דאם יש לו כופים אותו לפדותה.

לתוס'- כופים את בני המשפחה לפדותה בע"כ דאב דלא ניח"ל שתהא פרנסתה עליו.
עבד עברי- אין פודים אותו בע"כ, כיון דחיישינן שמא יחזור וימכור עצמו דהא נמכר ונשנה.

(ה) באיזה אופנים יכול אדם למכור את בתו:

לאישות אחר אישות- מוכר.

לאישות אחר שפחות- מוכר.

לשפחות אחר אישות- לחכמים ור"ע ור"ש - אינו מוכר, דכיון שפירש טליתו עליה שוב אין רשאי למוכרה, דדריש המקרא, דקרינן 'בְּבִגְדוֹ' מלשון בגד, דאי לשון בגידה הו"ל למימר 'בְּבִגְדוֹ'.
לר"א- מוכר, דלא דריש אם למקרא.

לשפחות אחר שפחות- לר"א ור"ש- אינו מוכר, דכיון שבגד בה למוכרה לשפחה שוב אינו רשאי למוכרה, דדריש המסורת, דע"כ הוא מלשון בגידה דאי לשון בגד הו"ל למכתב 'בְּבִגְדוֹ'.
לחכמים ור"ע- מוכר, דלא דרשי אם למסורת (ולכו"ע אם אינם סותרים דורשים שניהם).

תוס': קשה לרש"י: **(א)** אדרבה נדייק שהוא לשון פריסת טלית מדלא כתיב 'בְּבִגְדוֹ'.

(ב) הא אין רגילות לכתוב יו"ד ווי"ו בתוך אותיות הפועל. אלא ה"פ:

לתוס'- דייק דלשון בגידה הוא מדלא כתיב 'בְּבִגְדוֹ עָלֶיהָ'.

לר"ת- לר"א- כיון שפירס טליתו עליה אינו רשאי למוכרה, דדריש המסורת דהוא לשון בגד מדלא כתיב 'בְּבִגְדוֹ' או 'בְּבִגְדוֹ'².
לר"ע- יש אם למקרא דהוא לשון בגידה, דאי לשון בגד הו"ל 'בְּבִגְדוֹ' כמו מ'נָגַד' 'נָגַדוֹ'.
וי"מ- דנחלקו ב"אשר לו יעדה": **לר"ע-** יש אם למקרא דהיינו 'לו' ומגלה על 'בבגדו' שהוא לשון בגד שפורס טלית.
לר"א- יש אם למסורת וכתב 'לא' באל"ף ומגלה על 'בבגדו' שהוא לשון בגידה.

(ו) הסתפק רבה: האם יעוד עושה נשואין או אירוסין, ונפק"מ ליורשה ולהטמא לה ולהפר נדריה.

ואין להוכיח מ-:

[א] מהא דאמר ר"א דכיון שבגד בה שוב אינו רשאי למוכרה, ומשמע דלייעדה (היינו לקדשה) רשאי, ואי נשואין עושה א"כ אין לו רשות בה - **דיש לדחות** דמיירי בקידושין דעלמא וה"ק כיון שמסרה אביה למי שנתחייב בשארה כסותה ועונתה שוב אינו רשאי למוכרה.

[ב] מהא דתניא: לקרובים- לת"ק- אין מוכרה.

לר"א- מוכרה.

אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט- מוכרה, ובאיזה אופן מיירי:

לרב עמרם א"ר יצחק- מיירי בקידושי יעוד ואלבא **דר"י ברבי יהודה** דמעוות הראשונות לאו לקידושין ניתנו. ואי נשואין עושה כיון שנישאת שוב אין לאביה רשות בה - **דיש לדחות** דארוסין עושה ואעפ"כ מוכרה כיון דהיא נתארסה מעצמה ולא ע"י אביה, אך נשואין אין חילוק דסו"ס יצאה מרשותו.

² עי' מהרש"א שבאר דבשם עצם כגון בגד לעולם הכתיב חסר, אך בפועל כגון בגידה לפעמים הכתיב מלא, ולכן אם היה לשון בגידה הו"ל או 'בְּבִגְדוֹ' או 'בְּבִגְדוֹ' דשניהם משמע לשון בגידה.

תוס': ר"ל דבשלמא באירוסין דעדיין ברשות האב היא ליורשה ולהטמא לה ולהפר נדריה עם בעלה חוץ ממכירה - א"כ הוי חידוש וי"ל דאין לך בו אלא חידושו דרק באירוסין שלו, אבל נשואין שמוציאים לגמרי מרשות האב אין לחלק, אך קטנה לא מצינו שיוצאת מרשות אביה.

וי"ג דדוקא למוכרה אינו רשאי אך שאר דברים רשאי, ומוכיח מהא דרשאי אע"פ שיעדה דאירוסין עושה, דאי נשואין עושה א"כ הא יצאה מרשותו, ודוחק.

לרנב"י - דאפי' לריבר"י מעות הראשונות לקידושין ניתנו, מעמיד:

לרש"י - כר"א דיכול למוכרה לשפחות אחר אישות, ולכתחילה לא רצינו להעמיד כמותו דשמותי הוא.

לר"ת - כר"ע, ולכתחילה רצינו להעמיד כר"א דרבנן דר"ש ס"ל כוותיה ורק מוסיף עליהם כדלעיל.

דף י"ט

(א) **הסתפק ר"ל:** האם אדם מיעד לבנו קטן - האם 'בנו' משמע דוקא גדול או לאו.

ונפשט: דא"ר אייבו א"ר ינאי: אין יעוד אלא בגדול אין יעוד אלא מדעת.

ומקשינן: 'תרת': **לרש"י** - דהא בהא תליא, והיינו דחדא מילתא דכיון דאין יעוד אלא מדעת ממילא אינו אלא בגדול.

לתוס' - דסותר זה לזה, ד'אין יעוד אלא בגדול' משמע אפי' שלא מדעת.

ומתריצין דה"ק: אן שאין יעוד אלא בגדול מכיון שאין יעוד אלא מדעת.

אן שאין יעוד אלא מדעת הקטנה, ד"אשר לא יעדה" מלמד שצריך לידעה;

לאביי בנו של ר' אבהו - כר' יוסי ברבי יהודה דמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו.

לרב נחמן בר יצחק - לעולם אפ"ל דלקידושין ניתנו, ושאני הכא דכתיב 'יעדה' דבעינן דעתה.

(ב) **"איט" פרט לקטן** [ואפי' שאינו בר עונשין צריך למעטו דלא נימא דנהרג כיון שהאשה נהרגת ע"י], **"אשר ינאף את**

אשת איש" פרט לאשת קטן, ואין להוכיח דמיעד, דאפ"ל שאינו מיעד ומיירי ביבם בן תשע שנים ויום א' הבא

על יבמתו דמדאורייתא מותרת לו וביאתו ביאה, וקמ"ל דאעפ"כ הבא עליה פטור;

לרש"י - ה"ק דכיון דמדאורייתא זקוקה לו וביאתו ביאה לכל דבר וקנויה לו ליורשה וכו' - הו"א דחשובה כאשתו קמ"ל.

לתוס' - ה"ק דכיון דמדאורייתא מותרת לו - בעלמא כגון ביבם גדול, וביאתו ביאה - שאם בא על א' מהעריות מומתים ע"י,

הו"א דחשובה כאשתו מדאורייתא, קמ"ל דקנויה לו רק מדרבנן לפוסלה על האחים.

(ג) **"יעדה והפדה" - צריך שיהא שהות ביום כדי פדיה, ומכאן א"ר יוסי בר"י** דצריך שיהא שהות לעשות שו"פ.

וסברתו: דמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו.

ולרב נחמן בר יצחק - לעולם אפ"ל דלקידושין ניתנו, ושאני הכא דכתיב 'והפדה' דבעינן כדי פדיה.

(ד) **אמר רבא א"ר נחמן:** מדאמר ר' יוסי דמהני הפרוטה שמשיר בה - ילפינן:

(א) דאומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך, דהא קטנה מתקדשת בשו"פ ששיר בה.

תוס': ההוכחה היא לאו משום דחשיב כאומר לו ליעדה, אלא דישי לה יד לקבל קידושין, ואע"ג דקטנה אין לה יד לזכות

לעצמה הכסף, מ"מ בדעת אחרת מקנה זוכה אפי' מדאורייתא.

(ב) דהמקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת, דהא לר"י מעות הראשונות הוו הלואה והיא גופה משכון

וכי משייר בה שו"פ ומיעדה בה הוו קידושין.

תוס': אפי' במשכון בשעת הלואה מקודשת בהנאת מחילת מלוה, וקמ"ל דאפי' שאינו מחזיר לה המשכון סמכה דעתה,

ואין להוכיח דע"ע אין גופו קנוי דאל"כ נימא דמקדשה בהקנאת גופה, כיון דבלא"ה צריך שטר או הפקר להקנות גופה.

ה) ג' ברייתות בענין יעוד:

[א] כיצד מצות יעוד: אומר לה בפני שנים 'הרי את מיועדת לי' או 'הרי את מקודשת לי' או 'הרי את מאורסת לי', ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות.

עד מתי יכול לייעדה: לחכמים- אפילו בסוף שש ואפילו סמוך לשקיעת החמה.

לרבי יוסי בר"י- רק אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה.

משל לאומר לאשה התקדשי לי **מעכשיו** לאחר ל' יום ובא אחר וקידשה בתוך ל' יום שמקודשת לראשון:

באור המשל:

לרש"י: היינו דמדברי חכמים דאפי' אין שהות מקודשת כיון דהמעות ניתנו ע"ד כן שאם ירצה לייעדה יחול היעוד מעכשיו - **נלמד מכך** שהאומר מעכשיו וכו' דהקידושין מתחילים מעכשיו ומקודשת לראשון, וקמ"ל דדוקא בא"ל מעכשיו דהוי כמו ביעוד לחכמים מהני, אך אם א"ל לאחר ל' חלו קידושי שני.

וע"כ המשל אינו לר' יוסי בר"י, דהא מדבריו משמע דהקידושין מתחילים עכשיו בגרעונה.

לתוס': היינו דהמשל **מלמדנו** דכמו שפשוט דהמקדש מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר וקידש בתוך ל' שמקודשת לראשון, ה"ה ביעוד שאם בא אחר וקידשה אחר המכירה קודם היעוד דאינה מקודשת כיון דכבר נתקדשה במעות הראשונות, וקמ"ל דאע"ג דלא אמר מעכשיו מ"מ דמי למשל דכיון דכל מכירה היא ע"מ לייעד כאילו אמר מעכשיו דמי.

וע"כ המשל אינו לר' יוסי בר"י דהא לדבריו אינו דומה למשל, דסבר דבעינן שיתן לה מעות לבסוף כדי שתתקדש.

[ב] המוכר את בתו והלך וקידשה לאחר: לרבי יוסי ברב"י- שיחק באדון ומקודשת לשני.

לחכמים- אם רצה לייעד מיעד.

משל לאומר לאשה הרי את מקודשת לי **לאחר שלוש ימים** יום ובא אחר וקידשה בתוך ל' יום שמקודשת לשני:

באור המשל:

לרש"י: היינו דמדברי ר' יוסי בר"י דס"ל דכיון דלא פירש מעכשיו אפי' שרצה לקדש במעות לאחר זמן חלו קידושי השני - **נלמד מכך** לאומר לאחר ל' וכו' דחלו קידושי השני, וקמ"ל דאפי' אם פירש שתתקדש לו לאחר ל' מקודשת לשני (עד שיאמר מעכשיו), כיון דגם ביעוד מעיקרא נתן לה המעות ע"ד כן שאם ירצה יוכל לייעד ואפ"ה מקודשת לשני.

וע"כ המשל אינו לרבנן, דהא מדבריהם משמע דמעשה הראשון חל.

לתוס': דהו"א דמהני טפי מה שלא הזכיר שלוש ימים יום שהרי כל הזמן יכול לייעדה ואם קידשה אחר אינה מקודשת, וקמ"ל דכיון דלא אמר מעכשיו מקודשת לשני.

[ג] המוכר את בתו ופסק על מנת שלא לייעד:

לר"מ- נתקיים התנאי, ואע"ג דס"ל דהמתנה עמש"כ בתורה תנאו בטל, שאני הכא דכתיב 'לאמה' - פעמים שאינו מוכרה אלא לאמה בלבד (**חזקיה**).

לחכמים- אם רצה לייעד מיעד מפני שהתנה עמש"כ בתורה ותנאו בטל.

תניא: המקדש אשה ע"מ שאין לה עליו שאר כסות ועונה: **לר"מ-** ה"ז מקודשת ותנאו בטל.

לרבי יהודה- בדבר שבממון תנאו קיים.

ו) ורבנן דורשים את 'לאמה' לכדתניא:

לחכמים- 'לאמה' מלמד שמוכרה לפסולים, וא"א ללמוד מק"ו דאם מקדשה לפסולים כ"ש שימכרנה לפסולים, דאפשר לפרוך מה למקדשה לפסולים שכן אדם מקדיש את בתו כשהיא נערה, ומנין שימכרנה לפסולים שאינו מוכר את בתו כשהיא נערה, אלא 'לאמה' מלמד שמוכרה לפסולים (אך לקרובים אינו מוכר).

לר' אליעזר- הא דמוכרה לפסולים כבר לומדים מ"אם רעה בעיני אדוניה" - שרעה בנישואיה, אלא 'לאמה' מלמד שמוכרה לקרובים, וא"א ללמוד מק"ו דאם מוכרה לפסולים לא ימכרנה לקרובים, דאפשר לפרוך דמה

למוכרה לפסולים שאם רצה לייעד מיעד, ומנין שימכרנה לקרובים שאם רצה לייעד אינו מיעד, אלא 'לאמה' מלמד שמוכרה לקרובים.

ור"מ למד לפסולים מ"אם רעה" כר"א, ובקרובים ס"ל כרבנן דאין מוכרה לקרובים.

לרבנן - י"א דמוכרה לאביו ואין מוכרה לבנו, כיון דבאביו יש צד יעוד.

וי"א דאין מוכרה לא לאביו ולא לבנו.

דף כ'

(א) **"אם בגפו יבא בגפו יצא":**

לת"ק - בגופו נכנס בגופו יצא, שאינו יוצא בראשי אברים כעבד [דהו"א דלא גרע מעבד כנעני שאינו יוצא בשש ויובל

ובגרעון כסף ועובד את הבת ואפ"ה יוצא בראשי אברים] **(רבא)**.

ומ"ל לא תצא כצאת העבדים" א"א ללמוד דמהתם הו"א שיתן לו דמי עינו ויצא.

לר"א בן יעקב - יחידי נכנס יחידי יצא, דאם אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית **(רנב"י)**.

(ב) **"כי טוב לו עמך"** - עמך במאכל ועמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה

יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן, מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי

כקונה אדון לעצמו [דפעמים שאין לו אלא כר אחד ואם לוקחו לעצמו אינו מקיים את ה'עמך' ואם אינו נותן לעבד הוי מידת

סדום].

(ג) **תניא: רבי יוסי ברבי חנינא אומר:** בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית [דעיקר איסורה הוא בעבודת קרקע

כגון חרישה אבל מו"מ הוי רק עשה ד'לאכלה' ולא לסחורה] אדם נושא ונותן בפירות שביעית - לסוף:

(א) **מוכר את מטלטליו** שנאמר "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו" וסמוך לו "וכי תמכרו ממכר

לעמיתך או קנה מיד עמיתך" - דבר הנקנה מיד ליד.

(ב) **מוכר את שדותיו** שנאמר בסמוך "כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו".

(ג) **מוכר את בתו** שנאמר בסמוך "כי ימכור בית מושב עיר חומה".

(ד) **מוכר את ביתו** שנאמר בסמוך "וכי ימכור איש את בתו לאמה" ואע"ג דבתו לא כתיבא באותו ענין הא קמ"ל

שעדיף למכור את ביתו שמגרעת ויוצאת מללוות בריבית שמתרבה והולכת [אפי' שמפדין אותה בע"כ מ"מ

ריבית קשה יותר].

(ה) **לוה ברבית** שנאמר "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך" וסמוך לו "אל תקח מאתו" וגו'.

(ו) **מוכר את עצמו** שנאמר "וכי ימוך אחיך ונמכר לך" לא לך אלא לגר שנאמר "לגר", ולא לגר צדק אלא לגר

תושב שנאמר "גר תושב", "משפחת גר" זה עובד כוכבים, "לעקר" זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה [ע"ש

שסופה להעקר].

ובתחילה אמר 'לא הרגיש' ואחר פעמיים אמר 'לא באת לידו עד' וכו', **כדאמר רב הונא** דכיון שעבר אדם

עבירה ושנה בה **נעשית לו** כהיתר.

והטעם שנענש בכך: לרש"י - דדריש "וכי תמכרו ממכר" ותקנו מה שאסרתי לכם בו, סופך למכור ממכריך וכלי ביתך.

לתוס' - שנענש על משא ומתן מידה כנגד מידה.

(ד) **נמכר במנה והשביח ועמד על מאתים** - אין מחשבים לו אלא מנה, שנאמר "מכסף מקנתו".

נמכר במאתים והכסיף ועמד על מנה - אין מחשבים לו אלא מנה, שנאמר "כפי שניו".

ומנין: נמכר לעכו"ם - הואיל ונגאל בקרובים ידו על התחתונה.

נמכר לישראל - ילפינן בגז"ש 'שכיר שכיר'.

והטעם דלא דרשינן לחומרא:

להו"א: כיון דמצינו שהתורה הקילה עמו כדילפינן לעיל מו'עמך'.

ואין לומר דדוקא לענין אכילה ושתייה החמירו כדי שלא לצערו, אך לענין פדיון נחמיר עליו **כדרכי יוסי ב"ח** - דהא **תנ"ד ר' ישמעאל** דאע"פ שהלך להיות כומר לעכו"ם מ"מ אסור לזרוק אבן אחר הנופל, כיון דכתיב "אחרי נמכר גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו".

ואין לומר דדוקא התם הקילו כדי שלא יטמע בין העכו"ם, אך לענין פדיון נחמיר עליו מדרכי יוסי ב"ח - דהא כתיב "אם עוד רבות בשנים", וכתוב "ואם מעט נשאר בשנים" - וכי יש שנים מרובות ויש שנים מועטות, אלא נתרבה כספו 'מכסף מקנתו' נתמעט כספו 'כפי שניו' (**רנב"י**).

ונדחה: דנימא דה"ק אם עבד שנתיים ונשאר לו ד' 'מכסף מקנתו', ואם עבד ד' שנים ונשאר לו ב' 'כפי שניו'. **למסקנא:** ילפינן מהא דלא כתיב "אם עוד רבות שנים" אלא כתיב 'בשנים' - נתרבה כספו בשנים אלו 'מכסף מקנתו', נתמעט כספו בשנים אלו 'כפי שניו'. **עבד ד' וכו': לרש"י** - לא מיירי בהושבח והכסיף כלל.

לה"ר ברוך - כשעבד ב' ונשאר ד' יתן לו דהיינו - 'מכסף מקנתו' כיון שסמוך לכניסה יותר מליציאה, ובעבד ד' ונשאר לו ב' יתן לו 'כפי שניו' כיון שסמוך ליציאה, וכל זה בין הכסיף ובין השבית.

(ה) **ד' ספיקות ששאל רב הונא ב"ח את רב ששת (וסימנך):** עבד בית חצאין בית עבד קרובים):
[א] עבד עברי הנמכר לעכו"ם נגאל לחצאין או אינו נגאל לחצאין - האם ילפינן 'גאולתו גאולתו' משדה אחוזה דאינו נגאל לחצאין, או דילמא דמקישים רק לקולא ולא לחומרא [כיון דלא הוי גז"ש גמורה].
ופשט לו דכמו ש'נמכר' כולו ולא חציו ה"נ 'נגאל' כולו ולא חציו.

(ו) **אמר אביי:** את"ל נגאל לחצאין יש בכך חומרא וקולא:
קולא - קנאו במאתים והכסיף ועמד במאה ופדה חציו בנ', וחזר והשביח ושווה מאתיים:
אם נגאל לחצאין - נותן לו מאה ויוצא.
ואם אינו נגאל לחצאין - נותן לו מאה וחמישים ויוצא.
חומרא - קנאו במאתים ופדה חציו במאה, והכסיף ועמד על מאה:
אם נגאל לחצאין - נותן לו חמישים ויוצא.
ואם אינו נגאל לחצאין - המאה פקדון הם אצלו ונותן לו אותם ויוצא.

(ז) **[ב] המוכר בית בבתי ערי חומה נגאל לחצאין או אינו נגאל לחצאין** - האם ילפינן 'גאולתו גאולתו' משדה אחוזה דאינו נגאל לחצאין, או"ד דרק היכן שגילה. **ופשט לו** מר"ש שלוה וגואל וגואל לחצאין.
לרבנן - אין לזה וגואל וגואל לחצאין.
לר"ש - לזה וגואל וגואל לחצאין.

(ח) **דתניא:** "אם גאל יגאל" מלמד שלוח וגואל וגואל לחצאין.
אמר ר"ש כיון שמצינו במוכר שדה אחוזה שיפה כחו שחוזרת לבעליה ביובל, ומש"ה הורע כחו שאינו לוח וגואל וגואל לחצאין, א"כ **מקדיש** שהורע כחו שיוצאה לכהנים ביובל, ודאי שיפה כחו שלוח וגואל וגואל לחצאין כדי שלא תצא הנחלה מהיורשים (הפירכא בדף הבא).
ומזה נלמד דאף **מוכר בית בבתי ערי חומה**, הואיל והורע כחו שאם מלאה לו שנה תמימה ולא נגאלה נחלט, ודאי שיפה כחו שלוח וגואל וגואל לחצאין.

דף כ"א

(א) **"אם גאל יגאל"** - מלמד שלוח וגואל וגואל לחצאין.

ולולי קרא הו"א דאין לוח וגואל וכו' מק"ו: דאם מוכר שדה אחוזה שיפה כחו שחוזרת לבעליה ביובל, הורע כחו שאין לוח וגואל וגואל לחצאין, א"כ מקדיש שהורע כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה יוצאה לכהנים ביובל כ"ש שהורע כחו שאין לוח וגואל וגואל לחצאין.

פירכא א': מה למוכר שדה אחוזה שכן הורע כחו ליגאל מיד תאמר במקדיש שיפה כחו ליגאל מיד.

דחיה: מוכר בית בערי חומה יוכיח שיפה כחו ליגאל מיד ואין לוח וגואל וגואל לחצאין, והיינו **כרבנן**.

תוס': וע"כ דאף אחר שגילה הפסוק שבשדן אחוזה לוח לחצאין, מ"מ בבתי ערי חומה אין גואל לחצאין, דאל"כ הברייתא היתה מביאה ק"ו מע"ע הנמכר לעכו"ם שיוצא ביובל ואינו נגאל לחצאין, וכ"ש שדה אחוזה שאינו יוצאת ביובל שלא תגאל לחצאין, וע"ז אין פירכא, אע"כ דכן הוא האמת דבבתי ערי חומה אין נגאל לחצאין.

פירכא ב': מה למוכר בית בערי חומה שכן הורע כחו ליגאל לעולם תאמר במקדיש שיפה כחו ליגאל לעולם.

דחיה: מוכר שדה אחוזה יוכיח שיפה כחו ליגאל לעולם ואין לוח וגואל וגואל לחצאין.

פירכא ג': מה למוכר שדה אחוזה שכן הורע כחו ליגאל מיד.

דחיה: מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח, וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה הצד השווה שבהן שנגאלים ואין לוח וגואל וגואל לחצאין, אף אני אביא מקדיש שנגאל ואין לוח וגואל וגואל לחצאין.

פירכא ד': מה להצד השווה שבהן שכן הורע כחו ליגאל בשנה שניה תאמר במקדיש שיפה כחו ליגאל בשנה.

דחיה: עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים יוכיח שיפה כחו ליגאל בשנה שניה ואין לוח וגואל וגואל לחצאין.

תוס': והטעם דלא ילפינן שדה אחוזה בק"ו מע"ע, דמה ע"ע הנמכר לגוי שיפה כחו ליגאל מיד אפ"ה אינו לוח וגואל וגואל לחצאין, מוכר שדה אחוזה שהורע כחו ליגאל מיד דכתיב "במספר שני תבואות" לכ"ש שאינו וכו' - דאדרבה י"ל להפך דמה מקדיש שהורע כחו ליחלק לכהנים ביובל ואפ"ה לוח וגואל וכו' מוכר שיפה כחו שחוזרת לכהנים ביובל לכ"ש, וכ"ת מה למקדיש שיפה כחו ליגאל מיד משא"כ במוכר, מ"מ נילף בתי חצרים שג"כ נגאל מיד וממילא נילף מיניה לשדה אחוזה דכתיב באותה פרשה.

(ב) ג] **בתי ערי חומה נגאלים לקרובים או אין נגאלים לקרובים** - האם ילפינן 'גאולתו גאולתו' משדה אחוזה

דאין נגאל לחצאין ונגאל לקרובים, או דילמא ד'גאולה' כתיב בחצאין ולא בקרובים.

ופשט לו שאינו נגאל.

(ג) **"בכל גאולה תתנו" - לרבות בתי חצרים ועבד עברי, והא דכתיב בהו "על שדה הארץ יחשב" הוא לקובעו**

חובה, ואליבא דר"א, **אך קשה** דא"כ 'בכל' מיותר [ואין לומר דמרבה ע"ע כיון ד'בכל ארץ' משמע מידי דגאולת קרקע].

"וגאל את ממכר אחיו": לר' יהושע - רשות, דכתיב "ואיש כי לא יהיה לו גואל" וכי יש אדם בישראל שאין

לו גואלים אלא זה שיש לו ואינו רוצה ליקח שהרשות בידו.

לר"א - חובה, דהא הכתוב קבעו חובה דכתיב "בכל גאולה תתנו".

הא דכתיב 'גאלנו' ג' פעמים - לרבות כל הגאולות שנגאלות כסדר הזה:

אי נגאל בקרובים - היינו בתי ערי חומה וע"ע.

אי אינו נגאל בקרובים - היינו בתי חצרים ושדה אחוזה, ואע"ג דכתיב בהו "על שדה הארץ יחשב" מ"מ הוצרך

לקרוב קרוב קודם [ו'גאלנו' נדרש: א' לגופיה א' לבתי חצרים ושדה אחוזה וא' 'לזה ולא לאחר'] **(רנב"י).**

(ד) ד] **עבד עברי הנמכר לישראל נגאל לקרובים או אינו נגאל לקרובים:**

לרבי - אינו נגאל, דהא אמר "מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש" ומשמע שאינו יוצא.

לרבנן - ספק - האם לומדים 'שכיר שכיר' ולא דורשים 'גאלנו', או דילמא 'גאלנו' לזה ולא לאחר.

"בכל גאולה תתנו" - לרבות בתים ועבד עברי, והיינו ע"ע הנמכר לעכו"ם, ואע"ג דכתיב ביה "או דודו או בן דודו יגאלנו" מ"מ הוצרך לקובעו חובה, ואפי' רבי יהושע דבשדה אחוזה רשות מודה הכא דחובה.

(ה) והנרצע נקנה ברציעה: דכתיב "ורצע אדוניו את אזנו במרצע" וגו'. וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון: דכתיב 'ועבדו' - ולא את הבן ולא את הבת, 'לעולם' לעולמו של יובל.

(ו) במה רוצעים:

לר' יוסי בר' יהודה - 'מרצע', אפי' בסול וסירא ומחט ומקדח ומכתב דמרבה מ'ולקחת' כל דבר שנקח ביד, דדריש ריבוי ומיעוטי: 'ולקחת' ריבה 'מרצע' מיעט 'באזנו ובדלת' חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל ומיעט סם. לרבי - מה מרצע מיוחד של מתכת אף כל של מתכת, דדריש כללי ופרטי: 'ולקחת' כלל 'מרצע' פרט 'באזנו ובדלת' חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט שהוא מתכת, אף כל של מתכת. ד"א המרצע להביא המרצע הגדול, כדאמר רבא 'הירך' המיומנת שבירך, ה"נ 'המרצע' מיוחד שבמרצעין.

(ז) היכן רוצעים:

לרבי בשם אלעזר יודן בריבי - רוצעים דוקא באליה ולא בתנוך. לחכמים - בגובה של און, דהא ע"ע כהן אין נרצע מפני שנעשה בעל מום, דכתיב "ושב אל משפחתו" - למוחק שבמשפחתו (רבה בר רב שילא), ובאליה הא אינו נעשה בעל מום.

(ח) האם אדון מותר למסור שפחה כנענית לע"ע כהן:

לרב - מותר, כיון דחידוש הוא בין בכהנים ובין בישראל. לשמואל - אסור, כיון דשאני כהנים הואיל וריבה בהן הכתוב מצות יתירות. ורב נחמן הוכיח כדבריו מהא דחכמים לא הוכיחו דאינו יכול לתת לו שפחה משום דלא מתקיים בו "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני".

(ט) האם כהן מותר ביפת תואר:

לרב - מותר, כיון דחידוש הוא לא שנא כהן ולא שנא ישראל. לשמואל - אסור, כיון דשאני כהנים הואיל וריבה בהן מצות יתירות. ל"ק: ביאה ראשונה - לכו"ע מותר, דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע. ביאה שניה - לרב - מותר, הואיל ואישתריא אישתרי. לשמואל - אסור, דהא הויא לה גיורת ואסורה לכהן. ל"ב: ביאה שניה - לכ"ע אסור, כיון דהויא גיורת. ביאה ראשונה - לרב - מותר, דהא לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע. לשמואל - אסור, דרק היכא דאיכא "והבאתה אל תוך ביתך" איכא "וראית בשביה".

תוס': והא דשפחה אסורה אף בביאה שניה משום דהוי חידוש שהותר "לא יהיה קדש" בישראל, אבל כאן שאם תגיייר תהיה מותרת בישראל אין חידוש בכך, ולכהן אסורה מטעם זונה דעשאה הכתוב כגיורת גמורה ואסורה לו.

דף כ"ב

(א) "וראית בשביה" - בשעת שביה, "אשת" - ואפילו אשת איש [ואע"ג דאין אישות בגוי, מ"מ יש עשה ד"ודבק באשתו" ולא באשת חבירו], "יפת תואר" - לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות (גוססות) שחוטות ולא יאכלו בשר תמותות נבילות, "וחשקת" - אע"פ שאינה נאה, "בה" - ולא בה ובחבירתה, "ולקחת" - שיש לך בה ליקוחין, "לך לאשה" - שלא יקח שתי נשים אחת לו ואחת לאביו או לבנו, [ותוס' ל"ג שתיים' כיון דאפי' א' לאביו אסור] "והבאתה" - מלמד שלא ילחצנה במלחמה;

לרש"י- היינו לבוא עליה, דאף ביאה ראשונה לא הותרה אלא לאחר כל המעשים.

לר"ת- היינו להתחיל למנות ירח ימים, דביאה ראשונה הותרה במלחמה, אך ביאה שניה הותרה רק אחר כל המעשים.

(ב) **ת"ר**: "אם אמר יאמר" - עד שיאמר וישנה:

אמר בתחילת שש, דהיינו קודם שהתחיל פרוטה אחרונה, **ולא אמר בסוף שש** - אינו נרצע (אפי' שיש לו אשה ובנים), שנאמר "לא אצא חפשי" עד שיאמר בשעת יציאה.

אמר בסוף שש, דהיינו אחר שהתחיל פרוטה אחרונה, **ולא אמר בתחילת שש** - אינו נרצע, שנאמר "אם אמר יאמר העבד" - עד שיאמר כשהוא עבד ובפחות משו"פ אינו 'עבד'.

רש"י: **וי"ג כך**: "אם אמר יאמר" - עד שיאמר וישנה, "העבד" - עד שיאמר כשהוא עבד.

אמר בתחילת שש (פ"א) ולא אמר בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמר יאמר" - ב' אמירות משמע.

אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי" והא כבר יצא.

וקשה לפירושם: (א) דהא ע"כ מיירי דלא אמר פעמיים, דאל"כ מנ"ל ברישא דל"מ, וא"כ קשה בסיפא דתיפ"ל מ"אמר יאמר".

(ב) מדוע לא כתב הדרשה שהביא כבר 'העבד' - עד שיאמר כשהוא עבד.

(ג) **האופנים שאינו נרצע**:

לו אשה ובנים ולרבו אין אשה ובנים- שנאמר "כי אהבך ואת ביתך".

לרבו אשה ובנים ולו אין אשה ובנים- שנאמר "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני".

הוא אוהב את רבו ורבו אינו אוהבו- שנאמר "כי טוב לו עמך".

רבו אוהבו והוא אינו אוהב את רבו- שנאמר "כי אהבך".

הוא חולה ורבו אינו חולה- שנאמר "כי טוב לו עמך".

רבו חולה והוא אינו חולה- שנאמר "עמך".

שניהם חולים- הסתפק רב ביבי בר אביי אי בעינן "כי טוב לו עמך" וליכא, או דסגי ב"עמך" ואיכא, תיקון.

(ד) **הדרשות לפסוקים שנאמרו בע"ע**:

"כי טוב לו עמך"- עמך במאכל עמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי תבן, מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו.

"ויצא מעמך הוא ובניו עמו"- והרי בניו ובנותיו אינם נמכרים, ומכאן שרבו חייב במזונות בניו.

"אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו"- וכי אשתו נמכרה, אלא מכאן שרבו חייב במזונות אשתו (**ר"ש**).

והוצרכו שניהם: אשתו- אפי' שיכולה לעשות ולאכול דלא כבניו.

בניו- אפי' שדרכם לחזר על הפתחים דלא כאשתו.

"באזנו ובדלת"- אילו נאמר "אזנו בדלת" הו"א שירצע את האוזן מבחוץ (דכתיב "ורצע אדוניו את אזנו במרצע") ואח"כ יניחנה על הדלת וידקור כנגד אזנו בדלת, ומדכתיב "באזנו ובדלת" משמע דדוקר והולך עד שמגיע אצל דלת.

"או אל המזוזה"- דבעינן דלת שאינה עקורה כמזוזה, מה מזוזה מעומד אף דלת נמי מעומד.

(ה) **ב' דרשות דרשו כמין חומר** [לרש"י- צרור מרגליות או בשמים שתלוי לנשים, לר"ת- כנגד מעשין] **דנרצע דוקא**:

באוזן- כיון שאזנו שמעה על הר סיני בשעה שאמרתי "כי לי בני ישראל עבדים" ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע (**ריו"ח בן זכאי**).

תוס': איתא במדרש ד'מרצע' בגימטריא ד' מאות כנגד ד' מאות שנה שהיו ישראל במצרים וגאלם הקב"ה.

בפני המזוזה והדלת- כיון שהם היו עדים במצרים בשעה שפסח הקב"ה על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי "כי לי בני ישראל עבדים" ולא עבדים לעבדים והוציאם מעבדות לחירות (**ור"ש ב"ר**).

(ו) עבד כנעני:

נקנה - בכסף ובשטר ובחזקה.
קונה את עצמו - לר"מ - בכסף על ידי אחרים ובשטר על ידי עצמו (ולמסקנא אינו כן כמבואר בדף כ"ג).
לחכמים - בכסף ע"י עצמו ובשטר ע"י אחרים, ובלבד שיהא הכסף משל אחרים.
מנין: דכתיב "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" - הקיש הכתוב עבד כנעני לשדה אחוזה ללמד דנקנה בכסף בשטר ובחזקה.
 ואין לומר דחוזר לבעלים ביוכל כשדה אחוזה, דכתיב "לעולם בהם תעבודו".
ותנא דברייתא הוסיף אף בחליפין.
ותנא דידן לא תני ליה כיון דשייך במטלטלין.
אמר שמואל: עבד כנעני נקנה במשיכה כיצד; **תקפו ובא אצלו** - קנאו.
קראו ובא אצלו - לא קנאו, כיון דעבד הולך לדעת עצמו.
והא דלא תני משיכה: תנא דידן - כיון דשייך במטלטלין.
תנא דברייתא - כיון דשייך רק במטלטלין ולא בקרקעות.

(ז) כיצד קונה:

במסירה: אחוזה בטלפה, בשערה, באוכף שעליה, בשליף שעליה, בפרומביא שבפיה ובזוג שבצוארה.
במשיכה: קורא לה והיא באה, כיון שהולכת על דעת בעליה, או שהכישה במקל ורצתה לפניו כיון שעקרה יד ורגל. **ולרבי אסי וי"א ר' אחא** - עד שתהלך לפניו מלא קומתה. **אמר רב אשי:** עבד קטן כבהמה דמי.
בחזקה: התיר לו מנעלו או הוליך כליו אחריו לבית המרחץ, הפשיטו, הרחיצו, סכו, גרדו, הלבישו, הנעילו.
בהגבהה: הגביהו הוא לרבו - קנאו.
הגביהו רבו לו - לת"ק - לא קנאו.
לר"ש - לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום.
 ומ"מ **שפחה כנענית** אינה נקנית בביאה כיון דהתם שניהם נהנים.
 ואפי' בשלא כדרכה: **א**) דמנין שלא נהנו.
ב) דכתיב "משכבי אשה" - הקישה הכתוב כדרכה לשלא כדרכה.

(ח) ר' יהודה הנדואה היה גר שאין לו יורשין, ונכנס **מר זוטרא** לשאול בשלומו, וכשראה שגוסס אמר לעבדו

שישלוף לו מנעלו ויוליכנו לביתו.
י"א - שהיה גדול, ומיד כשמת ר' יהודה זכה בו מר זוטרא.
וי"א - שהיה קטן ודלא **כאבא שאול**.
דתניא: גר שמת ובזבוזו ישראל נכסיו והיו בהן עבדים:
לת"ק - בין גדולים ובין קטנים המחזיק בהן זכה בהן.
לאבא שאול - גדולים - קנו עצמן בני חורין.
קטנים - כל המחזיק בהן זכה בהן.
באור הא"ד דבקטנים מיירי ודלא כאבא שאול:
לרש"י - דאע"פ שהיה קטן הוצרך לזכות בו כדי שלא יזכה בעצמו מן ההפקר אחר מיתת האדון, ודלא כאבא שאול דלשיטתו היה יכול לזכות בו אפי' לאחר מיתה.
לר"ת - גרסי' 'וכאבא שאול', והיינו דאפי' לאבא שאול דכל המחזיק בהן זכה בהן הוצרך לזכות בו קודם מיתה כדי שלא יקדמנו אחר.
ועוד פר"ת - דדוקא בקטן שאין לו יד לזכות בעצמו יכול לזכות בו אפי' לאחר מיתה, משא"כ בגדול דיש לו יד שזוכה בעצמו אפי' השתעבד בו קודם.

לר"י- אף ל"ק הוי כאבא שאול, דלרבנן לא יכל לזכות בו כלל, דהא דגמרי 'לה לה' מאשה דמה אשה מיתת הבעל מתירתה בלא גט אף עבד כן, ורק לאב"ש דיליף דמה אשה נפקע רק האיסור במיתתו ולא הממון אף עבד כן - יכל לזכות בו, דכיון ששיעבד עצמו למר זוטרא אינו רוצה לזכות בעצמו והוי כקטן לאב"ש.

דף כ"ג

(א) לר"מ: בכסף- ע"י אחרים- נקנה אפי' שלא מדעתו.

ע"י עצמו- אינו נקנה, כיון דאין קנין לעבד בלא רבו.

בשטר- ע"י עצמו- נקנה.

ע"י אחרים- אינו נקנה, כיון דס"ל דחוב הוא לעבד להשתחרר.

והחילוק בין כסף לשטר:

לאביי- כסף שקונים אותו בע"כ אף מקנים בע"כ, משא"כ בשטר דלשון קניה שונה מלשון שחרור.

לרבא- כסף קבלת האדון משחררו, משא"כ שטר דקבלת אחרים משחררתו.

לר"ש: בכסף ושטר: ע"י אחרים- נקנה, כיון דס"ל דזכות הוא לעבד להשתחרר.

ע"י עצמו- אינו נקנה; **בכסף-** דאין קנין לעבד בלא רבו.

בשטר- דס"ל דלא אמרינן דגיטו וידו באין כאחת, דיליף 'לה

לה' מאשה דבעינן שיתן לרשות שאינו שלו **(רבה)**.

לחכמים: בכסף- נקנה בין ע"י אחרים ובין ע"י עצמו; **ע"י עצמו-** די ש קנין לעבד בלא רבו.

ע"י אחרים- דס"ל דזכות הוא לו.

בשטר- נקנה בין ע"י אחרים ובין ע"י עצמו, דגיטו וידו באין כאחת, והכי קיי"ל.

ואין לפרש:

(א) לרבנן: בכסף- בין ע"י עצמו ובין ע"י אחרים.

בשטר- ע"י אחרים ולא ע"י עצמו.

לרשב"א: בכסף- ס"ל כר"מ, דרק ע"י אחרים נקנה, אך לעצמו לא דאין קנין.

בשטר- ס"ל כרבנן, דע"י עצמו לא דאין גיטו וידו באין כאחת.

דא"כ הא דקיי"ל גיטו וידו באין כאחת הוי שיטת יחיד והיינו ר"מ **(רש"י)**.

(ב) דרבנן דמתני' היינו רשב"א, וה"ק בכסף אף ע"י עצמו, ובשטר ע"י אחרים דוקא, והא דקיי"ל דגיטו וכו' משום דס"ל כר"מ

ולא כרשב"א דג"כ יחיד הוא:

אי גרסי 'אף'- כיון דע"כ רבנן דמתני' אינם רשב"א, דהא אמרינן בהדיא "בכסף ע"י עצמו".

ואי לא גרסי 'אף'- כיון דמצינו דרבנן חולקים על רשב"א בגיטין וס"ל דיכול לזרוק לו גט ולפוסלו מתרומה א"כ ס"ל,

דגיטו וידו באין כאחת, ולא קרי ליחיד חכמים **(תוס')**.

(ב) הסתפק רבה: האם לרשב"א עבד כנעני יכול לעשות שליח לקבל גט מיד רבו, כיון דילפינן 'לה לה' מאשה,

או"ד דדוקא אשה דיכולה ללקבל גיטה יכולה לשלוח שליח משא"כ עבד כנעני, **ופשט בעצמו** דילפינן גז"ש

מאשה דמהני.

מהו הספק: י"מ- דהספק היכא דאמר העבד לאחר לקבל גיטו מאדונו, אי אמרי' דאע"ג דמהני קבלת אחר בלא שליחות, מ"מ

היכא דשלחו מגרע גרע ול"מ, או"ד דמהני.

וי"מ- הא דאמר רשב"א בשטר ע"י אחרים האם הוא בתורת שליחות כאשה דצריך שהעבד ימנה שליח, ושלא מדעתו תלוי אי

הוי זכות או חובה, וא"כ עומד וצווה ל"מ, או"ד דאינו בתורת שליחות, דדוקא אשה וכו', וא"כ אף בעומד וצווה קאמר דמהני.

ישראל לא יכול לשלוח כהן להקריב עבורו כיון שישראל אינם בתורת קרבנות, אלא ע"כ שלוחי דרחמנא הם

ולא שלוחי דידן **(רב הונא בריה דרב יהושע)**.

עבד יכול למנות שליח אע"פ שאינו יכול לקבל גט לעצמו, כיון דשייך בגיטין, דהא יכול לקבל גט מיד רבו של חבירו בשביל חבירו בכסף של אחרים (אבל לא מיד רבו שלו).

תוס': משמע הכא דפשיטא ליה דשלוחי דרחמנא הם, ובנדירים דאיבעיא ליה בהכי לא פשט מהכא:

(א) דדרך הגמ' בכ"מ לא לפשוט אלא ממשנה או ברייתא ולא מאמורא.

(ב) התם הספק האם רק שלוחי דרחמנא או גם שלוחי דידן, ונפק"מ במודר הנאה מהכהן.

והכא הספק האם גם שלוחי דרחמנא או רק שלוחי דידן, ונפק"מ **למקריב שלא מדעת הבעלים**.

ולרש"י- נפק"מ לענין **מודר הנאה מהכהן** האם יכול להקריב קרבנותיו.

(ג) באור מחלוקת ר"מ וחכמים:

לרבה אמר רב ששת: לכו"ע אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ואם הקנה לו אחר מעות קנאם רבו, ונח' היכא דהקנה לו אחר וא"ל עמ"נ שאין לרבך רשות בהן:

לר"מ- לא קנה כלל כיון שאין לעבד יד לקנות לעצמו.

לחכמים- כיון דא"ל עמ"נ הועיל תנאו וקנה.

לר' אלעזר: בא"ל עמ"נ לכו"ע קנה האדון, אלא נח' בכגון דהקנה לו אחר מנה וא"ל עמ"נ שתצא בו לחירות:

לר"מ- לא קנה כלל כיון שאין לעבד יד לקנות לעצמו.

לחכמים- יוצא במעות, כיון שלא הקנה לעבד את המעות, אלא א"ל שיתנם לאדון כדי לצאת.

האם יש קנין לאשה בלא בעלה:

לר"ת- הלכה כר"מ דאין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה, ואליבא דר' ששת דפליגי בעמ"נ שאין לרבך רשות בו, ומשמע דבעמ"נ שתצא בו לחירות אפי' ר"מ מודה דמשוחרר.

לר"י- דוקא בעבד נחלקו, אך באשה יתכן דר"מ מודה דמהני עמ"נ כיון שיש לה יד יותר מעבד:

(א) דהבעל יכות לתת לה מתנה ואינו אוכל בה פירות, משא"כ בעבד.

(ב) דלאשה אם נתנו לה אחרים מתנה הבעל קונה רק את הפירות אך הגוף של האשה, משא"כ בעבד דהאדון זוכה בהכל.

דף כ"ד

(א) אשה הפודה מעשר שני של בעלה:

בזוים ומעשר של הבעל- חייבת להפריש חומש כיון דה"ה עושה שליחותו.

בזוים ומעשר של האשה- פטורה מחומש, כיון דכתיב "איש" ולא אשה.

אם אחר הקנה לה מנה, ואמר לה ע"מ שתפדי בו את המעשר: לחכמים- לא מועיל וחיבת להפריש חומש.

לרשב"א בשם ר"מ- מועיל ופטורה מחומש.

והא דבמתני' משמע איפכא:

לאביי- יש להפוך שיטתם.

לרבא- ל"צ להפוך, אלא מיירי דפדתה במעשר שני שירשה מאביה, ור"מ לשיטתו דמעשר ממון הקדש הוא

ולא קנאו הבעל, **וחכמים** לשיטתם דמעשר ממון הדיוט הוא וקנאו הבעל כשאר נכסי מלוג וה"ה שליחתו.

(ב) מימרות בענין יציאת ע"ע בשן ועין:

תנא: יוצא בשן ועין וראשי אברים שאינן חוזרים, דילפינן ראשי איברים משן ועין בכלל ופרט וכלל, ד"כי יכה"

כלל, "שן ועין" פרט, "לחפשי ישלחנו" חזר וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט מה שן ועין מומים שבגלוי ואינם

חוזרים אף כל כמותם יוצא, למעט **הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור** דאינו יוצא.

ואין לומר דשן ועין הוו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין, כיון דשניהם הוצרכו:

דאי כתב רק שן- הו"א דאפילו שן דחלב.

ואי כתב רק עין- הו"א דמה עין שנברא עמו אף כל שנברא עמו.
תלש בזקנו ודילדל בו עצם - יוצא, אפי' שאינו בטל ממלאכתו כמו בשן ועין, כיון דהתרבה מ"לחפשי ישלחנו".

(ג) האם צריך גט שחרור:

לר"ש ור"א ר"ע- צריך, דר"ש יליף שילוח שילוח מאשה מה אשה בשטר אף עבד נמי בשטר.
לר"מ ר' טרפון- אינו צריך, דסבר ר"מ דכיון דכתיב "לחפשי ישלחנו" משמע מעיקרא.

המכריעים לפני חכמים אומרים:

בשן ועין- נראה כר"ט, כיון שהתורה זכתה לו.

בשאר אברים- נראה כר"ע, הואיל ומדרש חכמים הוא:

לר"ת- דכיון דגט זה הוא רק מדרבנן צריך להודיע לעולם שהוא משוחרר, כדי שלא ימצאנו ויאמר לו עבדי אתה.

לריב"א- דעיקר קרא נאמר לגבי שן ועין דכתיבי בקרא ואי"צ גט שחרור, אבל שאר איברים דנפקי מיתורא בעינן גט כאשה.

(ד) הזיקו ע"י קול:

הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשה - יוצא.

הכהו נגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע - אינו יוצא, דכיון דבר דעת הוא - הוא הפחיד את עצמו (רב אשי).

כדתיניא: המבעית את חברו, כגון שתקע לו באזנו וחרשו - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

אחזהו ותקע באזנו וחרשו - חייב.

אך בבע"ח שאין בהם דעת חייב, וכגון:

תרנגול שהכניס ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו משלם נזק שלם (ברייתא דרמי בר יחזקאל).

סוס שצנף וחמור שנער ושברו כלים בתוך הבית משלמים חצי נזק (רב יוסף בשם רב).

(ה) באיזה אופנים יוצא לחירות:

(א) אם התכוין לעין אך לא התכוין להזיקו- כגון שהיה רופא וא"ל לכחול עינו וסמאה לחתור שינו והפילה

[או כגון שהיתה לו אבן בחקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה לעין העבד]:

לחכמים- שיחק באדון ויצא לחירות [דאמנם לא נתכוין להזיק, אך מ"מ נתכוין להזיק], ו"ושחתה" דרשי למסמא עובר כדלקמן.

לרשב"ג- אינו יוצא, "ושחתה" עד שיתכוין לשחתה.

(ב) אם התכוין להזיק לעינו- כגון שהכהו על עינו וכהתה על שינו ונדדה - אם אינו יכול להשתמש בהן עכשיו

יוצא, וקמ"ל דאפי' שלא עשאו סימאו לגמרי יוצא.

ואם היתה עינו כהויה וסמאה שינו נדודה והפילה - אם יכול להשתמש בהן כבר יוצא, וקמ"ל דאפי'

שכבר היתה עינו כהויה יוצא.

(ג) אם לא התכוין להזיקו כלל- כגון אדון שהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה - פטור.

ומנין: לחכמים- ילפינן מ"ושחתה" - עד שיתכוין לשחתה [דהכא לא נתכוין לעין כלל].

לר"א- מה"א ד"ושחתה", וחכמים לא דרשי לה.

(ו) א"ר ששת: אם היתה עינו סמויה והוציאה - יוצא לחירות [אפי' שבלא"ה לא ראה קודם] כיון דהוי מחוסר אבר.

וכן תניא: יש תמות וזכרות רק בבהמה ולא בעופות.

יבשה גפה נקטעה רגלה נחטטה עינה - פסולה כיון דכתיב "מן העוף" ולא כל העוף.

תוס': ואע"ג דמחוסר איבר פסול לבן נח מ"מכל החי" - מכל בשר הבא מבהמה שאבריה חיים, מ"מ אי לא כתב קרא הו"א:

או ד"מכל החי" מיירי רק בישראל, דכל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנתה בסיני נאמרה רק לישראל.

או דכיון דהותר בעל מום בעופות יותר מבהמה - הותר אפי' מחוסר איבר, וקרא גבי בהמה כתיב.

היתה לו אצבע יתירה וחטכה - יוצא בה לחירות (רב), ודוקא אם נספרת על גב היד (רב הונא).

דף כ"ה

(א) סבי דנזוניה לא באו **לדרשת רב חסדא**, א"ל **לרב המנונא** שילך לנדותם, ואמרו לו שלא באו משום דלא השיב לשאלתם האם עבד שסרסו רבו בבצים הוי כמום שבגלוי או לא, ולא ידע להשיב להם, אמרו לו דאינו נקרא 'המנונא' אלא 'קרנונא', **ורב חסדא** פשט לו מהברייתא דלקמן.
'קרנונא': לרש"י - יושב קרנות אתה ולא בעל תורה.

לר"ה - אתה אומר המנונא היינו חם נונא דג חם ואין כן אלא קר נונא דג שהוא קר.

דתנן: כ"ד ראשי אברים שבאדם אין מטמאין משום מחיה ועבד יוצא בהם לחירות, ואלו הם: ראשי אצבעות ידים ורגלים, וראשי אזנים, וראש החוטם, וראש הגויה, וראשי דדים שבאשה, **ולר"י** אף שבאיש. **לרבי** - אף בסירוס דביצים **וכ"ש לשון**, והיינו שניטל רוב המדבר שבלשונו (**ולת"ק** דברייתא רוב הלשון). **לבן עזאי** - (לא רק כ"ד דלעיל אלא) אף הלשון, אבל סירוס לא, ולא הקדים דבריו כיון דמשנה לא זזה ממקומה. **הזה על פיו (דהיינו על לשונו): לרבי** - הוי הזאה.
לחכמים - לא הוי הזאה.

(ב) **אמר עולא:** הכל מודים בלשון:

לענין טומאה: גלוי הוא אצל השרץ, כיון דכתיב "אשר יגע בו" והרי בר נגיעה הוא.

לענין טבילה: כטמון דמי, כיון דכתיב "ורחץ בשרו במים" - מה בשרו מבחוץ אף כל מבחוץ.

לענין הזאה: נחלקו בדרשת הפסוק "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחיטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב":

רבי - מדמה לה לטומאה, דדרש "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחיטאו", ולא דימה לטבילה כיון ד"וכבס בגדיו" הפסיק הענין.

רבנן - מדמו לה לטבילה, דדרשי "**וחטאו** ביום השביעי וכבס בגדיו **ורחץ** במים" דבעינן חיטוי שיפול על מקום הראוי לרחיצה, ולא דימו לטומאה כיון דמסתבר ללמוד טהרה מטהרה.

ומ"מ כשטבלה שפחה של בית רבי ונמצא עצם בין שיניה - הצריכה רבי טבילה אחרת, כיון דבעינן דיהא ראוי לביאת מים, **כדרכי זירא** דכל הראוי לטבילה אין בילה מעכבת בו ושאינו ראוי לטבילה אין בילה מעכבת בו.

תוס': מקור דבריו במנחות, דתנן התם דהנודב מנחה של ס"א עשרון מביא ששים בכלי אחד והאחד בפני עצמו, ומפרש בגמ' משום דששים נבללים וס"א אין נבללים, ומקשינן דהתנן אם לא בלל כשר, ותירץ ר' זירא דכל הראוי לטבילה אין בילה מעכבת ואפי' לא בלל כשר, וכל שאין ראוי לטבילה אין בילה מעכבת בו, דבעינן דיהא ראוי לטבילה.

ואין לומר דהא דתנן דאם לא בלל כשר הוא בדיעבד, אבל לכתחילה מצוה לבלול:

(א) דכיון דהתכוין למנחה גדולה אם בדיעבד היה כשר בעלמא, א"כ מי שהתנדב קרבן גדול היה. מותר אף לכתחילה.

(ב) דא"כ למ"ד דאפילו המתנדב מנחה גדולה אינו מביא אלא לוג אחד - כשהתנדב ס"א עשרונים דצריך להביא בשני כלים לפי שאין נבללים יפה, ויצטרך להביא שני לוגים שמן והוא לא התנדב אלא לוג אחד והוי כמו ייתור שמנו דפסול, ואם בדיעבד מותר לבלול בכלי אחד עדיף להביא כן לכתחילה שלא יבא לידי ייתור שמן.

ומנין דבעינן דיהא ראוי לבלול:

במנחה - כיון דשנה הכתוב 'בלול' כמה פעמים אבל לא כתב בלשון צווי, ו'בלילה' משמע דלא בעינן אלא ראוי.

בטבילה - דמצד א' כתוב "ורחץ את כל בשרו" דמשמע אפי' בית הסתרים, ומצד שני כתוב 'וידי' ודרשינן מה ידי מבחוץ אף כל מבחוץ למעט בית הסתרים, ומ"מ כיון דכתיב 'כל' י"ל דבא לרבות לכל הפחות דבעינן ראוי לביאת מים.

(ג) **כתנאי:** "ומעוך וכתות ונתוק וכרות":

לרבי יהודה - כולם אף בביצים.

לרבי אליעזר בן יעקב - כולם רק בגיד ולא בביצים.

לרבי יוסי- מעוך וכתות אף בביצים, נתוק וכרות רק בגיד ולא בביצים.

(ד) כיצד בהמה נקנית:

לר"מ ור"א- בהמה גסה נקנית במסירה והדקה בהגבהה.

לחכמים- בהמה דקה נקנית במשיכה.

לחכמים דברייתא- שניהם נקנים במשיכה.

לרבי שמעון- שניהם נקנים בהגבהה.

דרשב בקימחוניא בהמה גסה נקנית במשיכה, **והק' שמואל** לתלמידי רב דהא 'במסירה' תנן ואף רב היה אומר דבמסירה נקנית, וכי חזר בו, ואמרו לו דרב סבר כתנא דברייתא דלעיל.

מהי מסירה: לרש"י ולריב"ם- היינו דהמוכר מוסרה מידו ליד הלוקח.

לתוס' ולרשב"ם- אי"צ מיד ליד אלא הלוקח תופס בה מעצמו במצות המוכר דא"ל לך חזק וקני.

האם בהמה גסה נקנית אף במשיכה:

לרש"י- דוקא במסירה אבל במשיכה לא, כיון דאין הדרך להוליכה לפניו, ולדבריו הא דמק' שמואל דמסירה תנן היינו **ולא** במשיכה. ומ"מ במציאה ונכסי הגר משיכה קונה כיון שא"א לקנות במסירה.

לרשב"ם ור"י- נקנית במסירה וכ"ש במשיכה, דמשיכה עדיפה, והא דמק' שמואל דמסירה תנן היינו **אף** במסירה.

מקום הקנין: ברה"ר ובחצר שאינה של שניהם- מסירה קונה ולא משיכה, כיון שצריך למשוך לרשותו.

בסימטא ובחצר של שניהם- משיכה קונה (**אביי ורבא בב"ב**).

ומסירה בסימטא: לר"ת ורש"י- קונה, **לרשב"ם ורבינו חיים כהן** - לא קונה.

וטעמם: לרשב"ם- דכיון דאפשר במשיכה שהיא קנין חשוב אין לקנות במסירה שהיא קנין גרוע. **והק' ר"ת** וכי משיכה ומסירה מצוות הן שמבטלות זו את זו.

לרבינו חיים כהן- כיון דסימטא היא רה"י והקודם בו זכה, ובדרך כלל המוכר קדם והביא בהמתו לשם קודם שבא הלוקח ונחשב רשותו ולכן אין מועיל שם מסירה, משא"כ משיכה שעקר הבהמה ממקומה הראשון.

ונפק"מ כשהלוקח קדם: לרבינו חיים כהן מועיל ולרשב"ם אינו מועיל.

(ה) פיל לרבי שמעון במה קונה: לאביי- או בחליפין.

או בשוכר את מקומו.

לרבי זירא- מביא ארבעה כלים ומניחן תחת רגליו.

ואין להוכיח דכליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח, דמיירי **או** בסימטא.

או שמעלה את הפיל על חבילי זמורות.

כמה צריך שיהיו גבוהים: לרש"י- ג"ט, דבהכי נפיק מתורת לבוד, ולדבריו א"א לקנות בכלים דמסתמא אין בהן ג"ט.

לר"ת- טפח, ולדבריו צ"ל דסתם כלים אין בעוביין טפח.

תוס': והטעם שנקט חבילי זמורות ולא אבנים או עצים - כיון שהן מאכל פיל, כדאמרי' בשבת 'מטלטלין חבילי זמורות בשבת מפני שהן מאכל לפילין ומגביהין לפיל חבילי זמורות למעלה והוא קופץ ומגביה את עצמו מן הארץ ואוכלן' דבכה"ג חשיבא הגבהה.

דף כ"ו

(א) כיצד קונים נכסים:

שיש להם אחריות- בכסף ובשטר ובחזקה.

שאינן להם אחריות- רק במשיכה, דכתיב "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך" דבר הנקנה מיד ליד.

ולר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות - אינו קונה בכסף כיון דתקנתא דרבנן הוא.

נכסים שאין להם אחריות נקנים עם נכסים שיש להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה, וזוקקים את הנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהן, דכתיב "ויתן להם אביהם מתנות וגו' עם ערי מצורות ביהודה" (**חזקיה**).

[א] בכסף: דכתיב "שדות בכסף יקנו" (**חזקיה**) [הא דלא הביא קרא דכתיב גבי עפרון דשמא דוקא מנכרי שכל קנינו בכסף].
ואין לומר דיקנה רק יחד עם שטר דהא כתיב "וכתוב בספר וחתום", דכיון ד"יקנו" כתיב בתחילה ולא לבסוף, ע"כ דכסף קונה ושטר ראייה בעלמא הוא.

ודוקא במקום שלא כותבים שטרות, אבל במקום שכותבים לא קנה, אא"כ פירש שרוצה לקנות בכסף (**רב**).
 וכמו **שרב אידי בר אבין** כשהיה קונה קרקע אמר אם ארצה אקנה בקרקע לענין שאם ירצו המוכרים לחזור לא יוכלו, ואם ארצה אקנה בכסף לענין שאם ארצה לחזור בי אוכל לחזור.
[ב] בשטר: דכתיב "ואקח את ספר המקנה".

אמר שמואל לא שנו אלא בשטר מתנה אבל במכר לא קנה עד שיתן לו דמים.
והא דתנן: "בשטר כיצד כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בהם שוה פרוטה שדי מכורה לך שדי נתונה לך הרי זו מכורה ונתונה":

לרב המנונא - במוכר שדהו מפני רעתה.

לרב אשי - במתנה ביקש ליתנה לו ולמה כתב לו לשון מכר כדי ליפות את כוחו כדי שיהיה לו אחריות.
והטעם שכתב לו גם בלשון מתנה:

(א) דכותב לו שני שטרות, דאם צריך לאחריות מראה של מכר ואם צריך לדינא דבר מצרא מראה של מתנה ומצניע של מכר.
(ב) מייירי בשטר אחד, ומה שכתב בלשון מתנה כיון שכך האמת.

(ג) לירושלמי - ייפוי כח של מתנה היינו לגבי בור ודות, דמוכר שדה בסתם לא מכר בור ודות אבל במתנה דבעין יפה נותן הכל.

[ג] בחזקה: **לחזקיה** - דכתיב "ושבו בעריכם אשר תפשתם" במה תפשתם - בישיבה.
לר' ישמעאל - "וירשתם אותה וישבתם בה" במה ירשתם - בישיבה.

(ב) ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה - דכתיב "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך" - דבר הנקנה מיד ליד (**ולר' יוחנן** דמעוות קונות מהתורה - תנא תקנת חכמים).

(ג) האם צריך שהמטלטלין יהיו צבורים בקרקע:

הסתפקה הגמ' בכך, ולמסקנא הוכיחה מהברייתא דלקמן צריך שיהיו צבורים, וכן הלכה.
 אך מ"מ צריך לומר לו 'קני אגב'.

הראיות שהביאו לפשוט הספק והדחיות להן:

(א) תנן: ר' עקיבא אומר קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובבכורים ולכתוב עליה פרוסבול ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות.

ואין להוכיח דלא בעינן צבורים כיון דאל"כ למה ראויה הקרקע, די"ל דראויה לנעוץ בה מחט שתלה בה מרגלית השוה אלף זוז (**רב אשי**).

תוס': אילן - עיקר יניקתו ט"ז אמה לכל רוח, ובשיעור זה מתחייב בבכורים, ואע"פ שהשרשים מתפשטים יותר.

חטה - יניקתה שלשה טפחים, ומ"מ עיקר יניקתה הוא רק כנגדו, הגמ' בב"ב מעמידה בחטה.

ולכתוב עליה פרוסבול - דאין כותבין פרוסבול אלא אם יש לו הקרקע ואפי' כל שהוא:

לרש"י - כיון דלא מצוי שמלויים למי שאין לו קרקע, ולא תקנו לדבר שאינו מצוי, אך על מטלטלין אין כותבין כיון שיכול לכלותם.

לר"ת - כיון דרק בקרקע ראוי לגבות כל חובו אפי' מקרקע כל שהוא, וכמעשה דההיא קטינא דאביי שגבה וחזר וגבה.

לא גורסים 'וביודוי':

לרש"י- כיון דאף מי שאין לו קרקע מתודה על המעשר ויכול לומר "וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו", ולא דמי לבכורים דבעי למימר "אשר נתת לי".

לר"י- משום דבירושלמי מקשה מדוע לא כתוב 'וביודוי' ומשמע דל"ג ליה, וגם משמע דמי שאין לו קרקע מתודה כגון פירות לקוחין.

(ב) תניא: אמר ר' אלעזר: מעשה במדוני אחד שהיה בירושלים שהיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה אמרו לו אין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע, מה עשה הלך ולקח בית סלע סמוך לירושלים ואמר צפוני זה לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות ומת וקיימו את דבריו.

ואין להוכיח דלא בעינן צבורים דאל"כ למה ראוי הסלע, די"ל דמיירי בקרקע גדולה ונקראת כך משום שקשה כסלע.

(ג) אמר רב יהודה א"ר: מעשה באדם אחד בירושלים, י"א שהיה חולה וכרבי אליעזר, וי"א שהיה בריא וכרבנן, שהיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה, אמרו לו אין לו תקנה עד שיקנם ע"ג קרקע, מה עשה הלך ולקח בית רובע סמוך לירושלים ואמר טפח על טפח לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות ומת וקיימו חכמים את דבריו.

ואין להוכיח דלא בעינן צבורים דאל"כ למה ראוי הסלע, די"ל דמיירי שהניח על הקרקע את דמי מאה הצאן ומאה החביות.

האם יש ראייה שמדובר בדמים:

לג"ר רש"י בכת"י ותוס' - יש להוכיח דמיירי בדמי הצאן והחביות ובעינן צבורים, דאי מיירי בחביות מדוע לא הקנה אותם בחליפין **אגב אחר** דבכה"ג אין לחשוש שישמוט ויאכל כיון שלא יבואו לידו, משא"כ במעות שצריך שיבואו לידו למשוך יש לחשוש שישמוט ויאכל.

לג"ר הגמ' שלפנינו - אין להוכיח דמיירי בדמים דוקא, והטעם שלא הקנה לו:

בחליפין (אם היה צאן ממש) **או במשיכה** (אם היו המעות) - כיון דהמקבל מתנה לא היה שם.

אגב אחר - כיון שלא סמכה דעתו, דחושש שישמוט ויאכל המעות, וכיון שאינו סומך אין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע.

האם אפשר להקנות בסודר שלא בפני הקונה:

לה"ר שמעיה - אינו מועיל קנין סודר, ולכך לא הקנה לו בחליפין ע"י אחר שלא היה מועיל כיון שהמקבל מתנה אינו בפנינו. **לריב"ן -** מועיל, והטעם שלא הקנה לו בחליפין ע"י אחר, כיון שלא היה שם שום אדם שהיה חפץ בהנאתו של הקונה ליתן סודרו עבורו, משום שאם ירצה יוכל המקנה להחזיקו לעצמו.

(ד) תנן: מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה אמר להם רבן גמליאל לזקנים עישור שאני עתיד למוד נתון לו ליהושע ומקומו מושכר לו ועישור אחר שאני עתיד למוד נתון לו לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה בו לעניים ומקומו מושכר לו [ולא הקנה לו המקום בחליפין דשמא שכירות אין נקנה בחליפין].

ואין להוכיח דלא בעינן צבורים, די"ל דמה שהקנה להם המקום היה כדי לא להטריחם.

הטעם שתיקן הפירות והקנם לבעליהן:

לרש"י - ר"ג לא תרם ושכח לתת רשות לתרום, והיה ירא שמא יאכלו ממנו בנ"א ויסמכו עליו שתרום דחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, ולכך תיקן הפירות והקנם לבעליהן.

לר"ת - לא חשש שיאכלו ממנו בני ביתו כיון שכבר הזהירם שלא יאכלו כי אינו מתוקן, אלא ששעת הביעור היה, שהיה צריך לבער מעשרותיו מתוך ביתו וליתנם לבעליהן כדתי בתוספתא דמע"ש, וכיון שהיה רחוק מביתו קרא עליהם שם, דהביעור הוא לברר מי בעליהן למי יתנם.

והטעם שלא הזכיר תרומה גדולה:

או משום דחטה אחת פוטרת את הכרי מהתורה ושמה הפרישה קודם שיצא מביתו כדי לצאת מאיסורא דאורייתא ונתנה לכהן. או משום דודאי תרומה הפריש בעודה בגורן בשדה אחר המירוה, שכן הוא הרגילות, כדאמר בירושלמי חזקה לגורן שלא תעקר עד שהפרישו ממנה תרומה גדולה.

אך אין לומר משום שאין חייב לבערה מן העולם, דהא מ"מ חייב ליתנה לכהן (משא"כ במעשר שני ובכורים שחייב לבערם מן העולם כיון שא"א לאוכלם חוץ לירושלים).

ואע"ג דעזרא קנס הלויים מ"מ נתן לר' יהושע שהיה לוי:

(א) דס"ל לא קנס לעניים ור' יהושע היה עני, ומ"מ לא נתן לו מעשר עני כיון שרצה לחלק להרבה עניים, או שהיה לו מאתים זוז, ומ"מ יכל לקחת מעשר ראשון בתורת עניות כיון שהיה מתפרנס בדוחק.

(ב) למ"ד שקנס שיתנו לכהנים - י"ל דנתן לו כר"ע דאמר דלפני הקנס נתנו ללוי ולא לכהן, ולאחר הקנס היה אף לכהן.

(ה) אמר רבא בר יצחק אמר רב: מיני שטרות:

(א) זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר - חוזר בשטר [לרש"י - שאינו רוצה שיהיה לו שטר ראייה עליו, לתוס' - שאינו רוצה שיצא עליו קול ויאמרו שהוא עני ולא ילוו לו] ואינו חוזר בשדה.

(ב) ע"מ שתכתבו לו את השטר - חוזר בין בשטר בין בשדה.

(ג) ורחב"א א"ר הונא הוסיף אף: אם קדם מוכר וכתב לו את השטר (כפי ששינונו דכותבים שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו) - כיון שהחזיק עמו בקרקע נקנה שטר בכל מקום שהוא.

ואין להוכיח דלא בעינן שיהיו צבורים בה, דשאני שטר דחשוב כאפסר של הקרקע.

ומסיימת הברייתא: "זו היא ששינונו נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה" וש"מ דלא בעינן שיהיו צבורים בה.

דף כ"ז

(א) להקנות שדה במכר ומטלטלין במתנה - אפשר, כפי שמוכח מהברייתא דלעיל "עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו".

שדה לאחד ומטלטלין לאחר - ספק אם אפשר.

ואין להוכיח מהברייתא דלעיל דתניא "עישור שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה בו לעניים ומקומו מושכר לו", דיש לדחות:

או ד'מושכר' היינו 'מושכר למעשר'.

או דדוקא ר' עקיבא יכל לזכות כיון דהוי יד עניים.

(ב) אמר רבא: לא שנו אלא שנתן דמי כולן אבל לא נתן דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו.

תניא כוותיה דרבא: יפה כח הכסף מכח השטר וכח השטר מכח הכסף.

יפה כח הכסף מכח השטר - שהכסף פוּדִין בו הקדשות ומעשר שני משא"כ בשטר.

ויפה כח השטר מכח הכסף - שהשטר מוציא בבת ישראל משא"כ בכסף.

יפה כח שניהם מכח חזקה - ששניהם קונים בעבד עברי משא"כ בחזקה.

יפה כח חזקה מכח שניהם - שחזקה מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהם קנאם כולם ודוקא בנתן לו דמי כולן, אבל לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו.

תוס': ולא קנה מטעם כסף:

(א) כיון דמדובר במקום שלא קונים בכסף, ויפה כח חזקה מכח כסף' פר"ח אע"ג דחזקה אינה מועילה בלא כסף, מ"מ במתנה קנה כשהחזיק באחת מהן בלא כסף.

(ב) לה"ר שמואל מאיברא - דמיירי כגון שהמוכר היה חייב ללוקח מעות כבר, שבהן אינו יכול לקנות כמו שאינו יכול לקדש בהן, ובמעות אלו יפה כוחו בחזקה שקונה בלא כסף.

תוס': ודוקא שכולן קשורות באפסר אחד והוא אחז בטלפיים או בשערה של אחת מהן, דאם אוחז באפסר ממש אין להוכיח לשדה דשאני הכא שהחזיק בכולן.

ודוקא שנתן דמי כל הבהמות, כמו שבשדות בעינן שיתן דמי כולן.

(ג) ומסייע לשמואל דאמר דהמוכר עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה את כולן.
אמר רב אחא בריה דרב איקא:

"ל"ק - תדע שאילו מסר לו עשר בהמות באפסר אחד וא"ל קני ודאי דקונה.

ודחה לו: דהתם איגודו בידו הכא אין איגודו בידו [היינו שראוי היה להיות בידו אם ירצה לאחוז באפסר שכולן קשורים באפסר אחד ויקנה כולן השתא נמי הוי כמחבורות יחד, אבל שדות אינו יכול לאחוז כולן כאחד].

"ל"ב - תדע דלא קני אילו מסר לו עשר בהמות באפסר אחד ואמר לו **זו** קני ודאי שאינו קונה.

ודחה לו: דהתם גופים מוחלקים הכא כל הקרקעות מחוברות.

(ד) וזוקקים את הנכסים וכו':

אמר עולא: מנין לגלגול שבועה מן התורה [אין מגלגלים אלא בספק שיש לחשוש קצת כגון שנעשה לו שותף או אריס]: שנאמר "ואמרה האשה אמן אמן", ותנן: על מה היא אומרת אמן אמן: אמן על האלה אמן על השבועה, אמן אם מאיש זה אמן אם מאיש אחר, אמן שלא סטיתי ארוסה ונשואה ושומרת יבם וכנוסה.

תוס': 'אמן' א' - ללמד על אלו שכתובים בפרשה, דהיינו אלה ושבועה דכתיבי בהדיא, ועל איש זה ואיש אחר דמשמע מ"תחת אישך". ו'אמן' א' - מיותר ללמד על אלו שאינם כתובים בפרשה - דהיינו ארוסה ושומרת יבם.

ומהו 'ארוסה':

אם קינא לה כשהיא ארוסה והשקה אותה כשהיא ארוסה - והתנן "ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה", כיון דלא מתקיים בה "תחת אישך".

אם קינא לה כשהיא ארוסה ונסתרה כשהיא ארוסה והשקה אותה כשהיא נשואה [ו'תחת אישך' ר"ל שאת עכשיו תחת אישך וה"ק דכמו שמרבים מ'איש' קינוי דאירוסין, כמו"כ נרבה סתירה] - והא המים אינם בודקים אותה, כיון דכתיב "ונקה האיש מעון" - בזמן שהאיש מנוקה מעון מים בודקים את אשתו, ואם לאו אינם בודקים.

תוס': ואין להעמיד כגון שבא עליה בשוגג שלא ידע קודם לכן שנסתרה, כיון דגם בכה"ג אינו נחשב 'מנוקה מעון', משום שבשעת השקאה ידע שבא עליה באיסור ואפי' שבא עליה בשוגג, משא"כ ע"י גלגול שלא יודע בשעת השקאה הוי 'מנוקה מעון'.

אע"כ מדובר שקינא לה כשהיא נשואה ונסתרה ומגלגל עליה שבועה אף על אירוסין.

והטעם שלא העמיד שקינא לה כשהיא ארוסה ונסתרה והשקה אותה כשנכנסה לחופה ולא נבעלה, דהוי 'תחת אישך' ואכתי הו"ל 'מנוקה מעון':

לרש"י - דביבמות ממעטינן ליה מ"מבלעדי אישך" - שקדמה שכיבת בעל לבועל ולא להפך, וא"כ לא שייך שבועה על זנות של אירוסין אלא ע"י גלגול, דבזנות אירוסין קדמה שכיבת בועל. ויש מ"ד ביבמות שהעמיד כשבא עליה ארוס בבית אביה, ועולא לא ס"ל תירוץ דחוק זה.

לתוס' - דס"ל כשמואל דאין חופה לפסולות וכיון שנבעלה אין חופה תופסת בה, ולא קרינא בה "תחת אישך".

ורב דאמר דיש חופה לפסולות - נפק"ל מהא דמרבינן "מאיש אחר" שאינה חייבת שבועה על ידו שהרי לא קינא לה ומגלגל עליה ע"י אחר, דס"ל לרב ד"מאיש אחר" היינו אפי' מקטן שאין מקנאים לה על ידו כיון שלא שייך בו שבועה ואעפ"כ מגלגלין.

ועולא סבר דא"א ללמוד מכאן דמגלגלין על קרקעות, כיון שקרקע אינה שייכת בשבועה כלל, אך לאחר שדימינו לגלגול דקרקע לגלגול דארוסה אפשר ללמוד כיון דגם בארוסה לא שייך שבועה אלא ע"י גלגול, ועולא לא ס"ל ד"מאיש אחר" היינו אפי' קטן.

דף כ"ח

(א) ומנין שמגלגל אף בממון:

תנ"ד רבי ישמעאל: ק"ו ומה סוטה שלא ניתנה להתבע בעד אחד מגלגלין, ממון שניתן להתבע בעד אחד אינו דין שמגלגלין.

ומנין שמגלגל אף בספק:

תניא רשב"י אומר: נאמרה שבועה בחוץ ונאמרה שבועה בפנים מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כודאי אף שבועה האמורה בחוץ עשה בה ספק כודאי.

תוס': וא"א ללמוד גלגול בספק ק"ו מסוטה שהיא ספק ומגלגלין עליה אפי' שלא ניתנה ליתבע בעד אחד - דהתם כל שבועות שלה ספק, אבל ממון שעיקר שבועתו אינו בטענת ספק יתכן שלא מגלגלים בספק.

וא"א ללמוד שמגלגלין בממון בבמה מצינו משבועה בפנים - כיון דלולי הק"ו א"א ללמוד בבמה מצינו ממון מאיסור, ורק אחר שגילה הק"ו שאפשר ללמוד ממון מאיסור אפשר ללמוד גם בבמה מצינו לעשות ספק כודאי.

(ב) עד היכן גלגול שבועה:

אמר רב יהודה אמר רב: דא"ל הישבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי (רבא), ורבא לשיטתו דע"ע גופו קנוי, וקמ"ל דלא רק בקרקע שהדרך למוכרה בצינעא ואין קול, אלא אפי' עבד שאם מכרו יש קול נאמן לגלגל עליו שבועה.

הקורא לחבירו עבד - יהא בנידוי [מדה כנגד מדה, דכשם שקרא לחבירו עבד שהוא ארור כך מקללים אותו בארור דהיינו נידוי].

ממזר - סופג את הארבעים [דהוא אומר שחבירו עבר בלאו לפיכך סופג את הארבעים כדין עובר בלאו].

רשע - יורד עמו לחייו.

(ג) כל הנעשה דמים באחר - כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו, כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו.

תוס': יש גורסים 'כיון שזכה זה נתחייב זה' ויש אין גורסים 'זה' השני, ופי' ב' הגירסאות לרב ולוי הוא:

לרב (דחליפין בכליו של קונה): א"ש אי גרסי 'זה', דפירושו 'כיון שזכה זה' דהיינו המקנה שזוכה במטבע של הקונה, 'נתחייב

זה' הקונה באונסי חליפין שהם ברשות המקנה בכל מקום שהם, ואם נאבדו יאבדו לו.

ואי ל"ג 'זה' פירושו הוא 'כיון שזכה זה' דהיינו המקנה במטבע או בסודר של קונה 'נתחייב

בחליפין' היינו דנתחייב המקנה להשיב לקונה חליפיו ולא יכול לחזור בו.

וללוי (דחליפין בכליו של מקנה): אי גרסי 'זה' יש לפרש 'כיון שזכה זה' דהיינו הקונה בפרוטה שנתן לו המקנה, 'נתחייב זה

דהיינו המקנה להשיב לו חליפיו, שאינו יכול לחזור בו.

ואי ל"ג 'זה' נפרש 'כיון שזכה זה' דהיינו הקונה - נתחייב הוא עצמו באונסי חליפיו.

מי המחליף: לרב - נחא דה"ק; החליף הקונה שורו בעבור הפרה כדי לקנות הפרה בכל מקום שהיא.

ללוי - יש לפרש דה"ק; החליף המקנה את השור בהנאת קבלת הפרה שהקונה מקבלה הימנו בעבור דבר שהוא נותן לו.

פי' המשנה ולפי"ז האם יש להוכיח דמטבע נעשה חליפין:

למסקנא דאין מטבע נעשה חליפין - ה"ק הנישום דמים באחר, דהיינו דכל דבר שאם בא לתתו דמים באחר,

צריך לשומו - כיון שזכה זה נתחייב בחליפין (רב יהודה), וכן יש לדקדק מכך שנקט התנא "החליף שור בפרה

או חמור בשור".

להו"א דמטבע נעשה חליפין - ה"ק ואף פירות עושים חליפין, כיצד החליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור

כיון שזכה זה נתחייב בחליפין.

תוס': הטעם שמטבע נעשה חליפין למ"ד פירי לא עבדי חליפין אלא נעל דוקא:

לר"ת - דמטבע הוי כעין כלי שראוי לתלותו בצואר בתו.

לר"י - משום שראוי לשקול בו משקלות.

לתוס' - דמה שראוי להוציא ולקנות בו כל דבר מחשיבו כלי.

לר"נ דאמר פירות לא עבדי חליפין: ה"ק יש דמים שהן כחליפין, כיצד החליף דמי שור בפרה או דמי חמור בשור, דס"ל כר' יוחנן דמהתורה מעות קונות, ותקנו דרק משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה, ובמקום שלא מצוי לא גזרו.

באור מחלוקת רב נחמן ורב ששת:

לרש"י:

לרב נחמן - חליפין מועילים רק בכלי ולא בשאר מטלטלין.

לרב ששת - חליפין מועילים אף בשאר מטלטלין, ושור חי נחשב כמטלטלין, ולכן פי' ר"נ דמתני' מיירי בקנין כסף ובאופן דלא שכיח.

יש מפרשים: נחלקו רק בפירות, אבל במטלטלין מודה ר"נ דדינם ככלי ומועיל, ולפי"ז מה שפי' ר"נ בקנין כסף הוא רק להו"א דמיירי בבשר שור שהוא פירות, אבל למסקנא דמיירי בשור חי הוי גם כר"נ וקונים כשאר מטלטלין.

והקשה רש"י: שהרי טעמו של ר"נ מפורש בב"מ דממעט מ'נעל', ומשמע שממעט כל דבר אחר ואפי' שור חי.

לר"ח ור"י: כוונת ר"נ דכל הדומה לנעל מועיל, דהיינו כלים שמשמשים בהם, ושור וחמור כיון שעושים בהם מלאכה דומים לכלי.

תוס': ולא רצו לתקן שיקנו המעות עם המשיכה, כיון דלפעמים הלוקח ימשוך החיטים ואם לא יקנה במשיכה לחוד יאמר למוכר נשרפו חיטיך בעלייה, ועל המעות הוי המוכר ש"ח דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע, ואינו יכול לומר לו נשרפו מעותיך.

ולר"ל דמשיכה מפורשת מן התורה:

אם ס"ל כרב ששת דפירות עושים חליפין - יתרץ כרב ששת.

ואף אם ס"ל כר"נ דפירות אינם עושים חליפין ומטבע לא קני - ע"כ ס"ל כרב ששת.

(ד) רשות הגבוה בכסף ורשות ההדיוט בחזקה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט:

כיצד רשות הגבוה בכסף - הנותן מעות בבהמה:

גיזבר - אפי' בהמה בסוף העולם קנה.

הדיוט - לא קנה עד שימשוך.

כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט:

האומר שור זה עולה, בית זה הקדש - אפי' בסוף העולם קנה.

בהדיוט - לא קנה עד שימשוך ויחזיק.

(ה) משכו במנה ולא הספיק לפדותו עד שעמד במאתים - נותן מאתים, דכתיב "ונתן הכסף וקם לו".

משכו במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה - נותן מאתים, שלא יהא כח הדיוט חמור מהקדש.

פדאו במאתים ולא הספיק למושכו עד שעמד במנה - נותן מאתים, דכתיב "ונתן הכסף וקם לו".

פדאו במנה ולא הספיק למושכו עד שעמד במאתים - מה שפדה פדוי ואין נותן אלא מנה, ול"א לא יהא וכו' כיון דאף הדיוט מקבל ע"ז 'מי שפרע'.

דף כ"ט

(א) כל מצות הבן המוטלות על האב לעשות לבנו - אנשים חייבים ונשים פטורות.

כל מצות האב המוטלת על הבן לעשות לאביו - אחד אנשים ואחד נשים חייבים, שנאמר "איש אמו ואביו תיראו" שנים במשמע.

והא דנקט 'איש' כיון דאיש סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה [ואע"ג דמעשי ידים לבעלה מדרבנן, מ"מ אינה מצויה אצל אביה אלא אצל בעלה], ואם נתגרשה שניהם שוים.

כל מצות עשה שהזמן גרמא - אנשים חייבים ונשים פטורות.

כל מצות עשה שלא הזמן גרמא - אחד האנשים ואחד הנשים חייבים.

וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא - אחד האנשים ואחד הנשים חייבים, חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים.

(ב) חיובי האב לבנו: למולו, לפדותו, ללמדו תורה, להשיאו אשה וללמדו אומנות, וי"א אף להשיטו במים, **רבי יהודה אומר** כל שאינו מלמד את בנו אומנות **כאילו** מלמדו ליסטות, ונפק"מ דאם לימדו עיסקא **לת"ק** יד"ח **ולר"י** לא יד"ח דבעי אומנות דוקא.

(ג) א] למולו: דכתיב "וימל אברהם את יצחק בנו".

ואם אביו לא מלו **בי"ד חייבים למולו**, דכתיב "המול לכם כל זכר".

ואם בי"ד לא מלו אותו **חייב למול את עצמו**, דכתיב "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה".

ואשה פטורה - דכתיב "כאשר צוה אותו אלהים" אותו ולא אותה.

ולדורות - דתנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנאמר צו אינו אלא זירוז מיד ולדורות, זירוז דכתיב "וצו את

יהושע וחזקהו ואמצהו", מיד ולדורות דכתיב "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם".

תוס': ולא הוי מ"ע שהזמן גרמא כיון דמיום ח' והלאה אין לה הפסק, ואתיא כמ"ד דמילה שלא בזמנה נוהגת אף בלילה.

(ד) ב] לפדותו: דכתיב "כל בכור בניך תפדה", ואם אביו לא פדאו הוא חייב לפדות עצמו, דכתיב "פדה תפדה"

(ולגי' רש"י: דכתיב 'תפדה' וקרינן 'תפדה').

ואשה: אינה חייבת לפדות את בנה - דכתיב 'תפדה' וקרינן 'תפדה' דרק מי שמצווה לפדות את עצמו

מצווה לפדות את אחרים.

אינה חייבת לפדות עצמה - דכתיב 'תפדה' וקרינן 'תפדה' דרק מי שאחרים מצווים לפדותו מצווה

לפדות את עצמה.

אין אחרים חייבים לפדותה - דכתיב "כל בכור בניך תפדה" בניך ולא בנותיך.

(ה) אב ובנו שצריכים ליפדות: אם יש לאב רק ה' סלעים - הוא קודם לבנו, כיון דמצוה דגופיה עדיפא.

ונחלקו היכא דיש לו ה' משועבדים וה' בני חורין:

לת"ק - הוא קודם לבנו, דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא ולכן מצוה דגופיה עדיפא.

לרבי יהודה - בנו קודמו שזה מצותו על אביו וזה מצות בנו עליו, דמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא,

ולכן פודה את בנו בה' בני חורין, והכהן הולך וטורף את הה' משועבדים לפדות האב:

לרש"י - מיירי שיש נכסים בני חורין שלו ועוד נכסים משועבדים דלר"י מחוייב לפדות עצמו קודם ששיעבד קרקעותיו, ולכן

פודה את בנו בה' בני חורין, ואינו אונאה כיון דמצותו עליו והכהן יוכל לחזור ולטורף ממשועבדים.

לר"י - בכה"ג הוי אונאה ללקוחות דמצות גופו עדיף ויאמרו פדה את עצמך תחלה, ואין נפרעין מנכסים משועבדים במקום בני

חורין, אלא יש לפרש דמיירי כגון שיש ה' משועבדים מיצחק שעשאם אפותיקי לכהן בעבור יעקב בנו ואח"כ מכרה ושוב גדל

יעקב והיה לו בן ועמד הוא ובנו לפדות ואין להם אלא ה' סלעים מבני חורין, דלר"י הקרקעות משועבדות לכהן בשטר קודם

ולכן גובה מהן אע"פ שיש בני חורין ליעקב לפי שמצותו על נכסי אביו יותר מעל נכסי עצמו, ואינם יכולים לומר הנחנו לך מקום

בנכסי יעקב שאינו חייב לשלם חוב של אביו, ומנכסיו אין לו כלום.

(ו) לפדות את בנו ולעלות לרגל:

לת"ק - פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל, שנאמר "כל בכור בניך תפדה" ואח"כ "לא יראו פני ריקם".

לר' יהודה - עולה לרגל ואח"כ פודה את בנו שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת.

היו לו חמשה בנים מחמש נשים- חייב לפדות כולן, שנאמר "כל בכור בניך תפדה", וקמ"ל דלא ילפינן 'בכור בכור' מנחלה מה להלן ראשית אונן אף כאן ראשית אונן.

ז) ג] ללמדו תורה: דכתיב "וְלִמְדֶתֶם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם".

ואם אביו לא לימדו הוא מחוייב ללמד עצמו, דכתיב "וְלִמְדֶתֶם אוֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת".
ואשה פטורה מללמד בנה- דכתיב 'וְלִמְדֶתֶם' וקרינן 'וְלִמְדֶתֶם' דרק המצווה ללמוד מצווה ללמד.
ואשה אינה חייבת ללמד את עצמה- דכתיב 'וְלִמְדֶתֶם' וקרינן 'וְלִמְדֶתֶם' דרק מי שאחרים מצווין ללמד מצווה ללמד א"ע, ואשה אין אחרים מצווים ללמדה דכתיב "ולמדתם אותם את בניכם" ולא בנותיכם.
 ד] להשיאו אשה: דכתיב "קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים".
 ולהשיא בתו היינו ע"י שיאמר שיתן לחתן מתנה וילבישו משלו כדי שיקפצו עליה אנשים לישאה.

ה] ללמדו אומנות: דכתיב "ראה חיים עם אשה אשר אהבת":
אם אשה ממש היא- כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות.
אם תורה היא- כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות.
 ו] להשיטו בנהר: משום דחיותו היא.

ח) הוא ללמוד ובנו ללמוד:

לת"ק- הוא קודם לבנו.

לר' יהודה- אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו, וכן עשה **רב אחא בר יעקב** ששלח את בנו **רב יעקב** ללמוד אצל **אביי**, וכשבא וראה ששמועותיו אינם מחודדות א"ל לחזור עמ"נ שילמד במקומו, ושמע אביי שהוא בא, וכיון שהיה שם מזיק בבית מדרשו דאביי שהיה מזיק שתים אפי' ביום, ציוה לא לארחו כדי שישן בבהמ"ד ושמא יתרחש נס, וכך היה ונדמה לו כתנין בעל ז' ראשים, וכל כריעה דכרע נפל א' מראשיו.

ט) ללמוד תורה ולישא אשה:

ת"ר: ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה, ואם א"א לו בלא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה.

ולהלכה: **לרב יהודה אמר שמואל**- נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה.

לר' יוחנן- להפך, ד'ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה'.

ולא חולקים ד'הא לן והא להו':

לרש"י- בני בבל שלמדו בא"י אין טורח הבית עליהם וישא קודם, ובני א"י הלומדים במקומם ילמד קודם.
לתוס'- בני בבל שאינם יכולים להניח נשיהם וללכת וגם עניים הם ילמד קודם, ובני א"י שלומדים במקומם ועשירים הם ישא קודם, ואין תימה דשמואל שהוא ממבל הורה הלכה לתלמידים שלפניו שמא"י, דמצוי הוא.

י) במעלת הנושא אשה בצעירותו:

א) **רב הונא** הקפיד על **רב המנוא** שלא נשא אשה, ור"ה לשיטתו דאמר דבן עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה.

ב) **אמר רבא וכן תנא דבי ר' ישמעאל** עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה כיון שהגיע כ' ולא נשא אומר תיפח עצמותיו.

ג) **אמר רב חסדא** אני עדיף מחבירי כיון שנשאתי בן ט"ז ואם הייתי נושא בן י"ד הייתי יכול להתגרות בשטן.

ד) א"ל **רבא לר' נתן בר אמי** בעוד ידך על בנך מט"ז ועד כ"ב, וי"א מי"ח ועד כ"ד: אן שתשיאהו אשה.
אן שתלמדהו תוכחות.

³ מדף ל' ע"ב.

וכן נחלקו ר' יהודה ורבי נחמיה בביאור הפסוק "חנוך לנער על פי דרכו" מהו זמן נערותו כדלעיל.

דף ל'

- (א) **עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה:** כזבולון בן דן שלימדו אבי אביו תורה, ודלא כזבולון בן דן דהתם לימדו מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות, והכא מלמדו מקרא לבד.
מה דורשים מ"ולמדתם אותם את בניכם":
או 'בניכם' ולא בני בניכם, ומה אני מקיים "והודעתם לבניך ולבני בניך" לומר לך שכל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות.
או 'בניכם' ולא בנותיכם, אך בן בנו חייב ללמדו שנאמר "והודעתם לבניך ולבני בניך".
- (ב) **אמר ריב"ל** כל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני שנאמר "והודעתם לבניך ולבני בניך" וסמך ליה "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב".
א **רבי חייא בר אבא** ראה את **ריב"ל** דהביא את בנו לבהכ"נ כשסודר על ראשו, משום הא דאמר ר' דהוי כאילו קיבלה מהר סיני.
ב **רבי חייא בר אבא** לא טעם בשר עד שלימד בנו פסוק וחזר על מה שלימדו אתמול.
ג **רבה בר רב הונא** לא טעם בשר עד שהביא את בנו לבהמ"ד.
- (ג) **לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה שהיו אומרים:**
חציין של אותיות של ס"ת- וא"ו ד'גחון'.
חציין של תיבות- דרש דרש'.
חציין של פסוקים- 'והתגלח'.
חציין של תהלים- "יכרסמנה חזיר מיער" עי"ן דיער.
חציין דפסוקים- "והוא רחום יכפר עון".
 ואין אנו בקיאים בחסירות ויתירות, ואף לא במנין הפסוקים, דהא בא"י חילקו לשלוש את הפסוק "ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן".
היכן נקראו סופרים: לרש"י- דכתיב "ומשפחות סופרים יושבי יעבץ".
לתוס' בשם הירושלמי- שיעשו כל התורה מספרים, כגון מ' מלאכות חסר אחת וד' אבות נזיקין.
- מנין הפסוקים:**
תורה- חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים (התתפ"ח).
תהלים- יתר עליו שמונה.
דברי הימים- חסר ממנו שמונה.
- (ד) **מה דורשים מ"ושנתם לבניך":**
א **דרש רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא:** אל תקרי ושנתם אלא ושלשתם, דלעולם ישלש אדם ימיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד [לרש"י- ימ השבוע, לתוס' כל יום יחלק לג', ובגמ' שלנו יד"ח כיון שבלול מכולם].
ב **תנו רבנן: "ושנתם"-** שיהו דברי תורה **מחודדים בפ"ך** שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד שנאמר "אמור לחכמה אחותי את" וגו', ואומר "קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך", ואומר "כחצים ביד גבור כן בני הנעורים", ואו' "חצי גבור שנונים", ואו' "חציך שנונים עמים תחתיך יפלו".
תוס': בשואלו דבר הלכה או ללמוד מסכת- יענה לו ויהיו מחודדים בפיו.
בשואלו לדעת אם למד- ישנה ויאמר שלא למד, וכן במילי דעלמא ילמד לשונו לומר איני יודע.

"אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער" - אפי' האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר "את והב בסופה" אל תקרי בסופה אלא בסופה.

(ה) ה' מימרות בעיני היצה"ר:

(א) **"ושמתם"** - סם תם, נמשלה תורה כסם חיים משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה וא"ל כל זמן שהרטיה על מכתך אכול ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואל תתיירא, ואם תעבירה הרי היא מעלה נומי, כך אמר הקב"ה לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר "הלא אם תטיב שאת", ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנא' "לפתח חטאת רובץ", ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך שנאמר "ואליך תשוקתו", ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר "ואתה תמשל בו".

(ב) **ת"ר:** קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע שנאמר "כי יצר לב האדם רע מנעוריו".

(ג) **אמר רב יצחק:** יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר "רק רע כל היום".

(ד) **ואמר ר"ש בן לוי:** יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו", ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר "אלהים לא יעזבנו בידו".

(ה) **תנא דבי ר' ישמעאל:** בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימות, שנאמר "הוי כל צמא לכו למים ואומר "אבנים שחקו מים", ואם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר "הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע":

תוס': או דגרסי' "אם ברזל הוא מפעפע" שהאש מפעפע את הברזל, "ואם סלע הוא מתפוצץ" שהפטיש מפוצץ את הסלע. או דיש לפרש דכשמכה בפטיש על הסלע מתפוצץ הברזל מחמת חוזק הסלע.

(ו) השוה הכתוב אב ואם למקום לענין:

כבודם - שנאמר "כבד את אביך ואת אמך" ונאמר "כבד את ה' מהונך".

תוס': בירושלמי דורש 'מהונך' כמו 'מחונך' דהיינו ממה שחננו ה' דדוקא אם יש לו ממון חייב, אך בכבוד אב ואם הקפיד יותר ד"כבד את אביך ואת אמך" משמע דאפי' אין לו חייב לחזר על הפתחים לזונם.

מוראם - שנאמר "איש אמו ואביו תיראו ונאמר "את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד".

ברכתם - שנאמר "מקלל אביו ואמו מות יומת" ונאמר "איש איש כי יקלל אלקיו ונשא חטאו". אבל **בהכאה** ודאי אי אפשר להקישם.

(ז) ומסתבר להקישם שהרי שלשה שותפין הן באדם הקב"ה ואביו ואמו:

בזמן שאדם מכבד את הוריו - אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני.

בזמן שאדם מצער את הוריו - אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני.

לפיכך הקדים הקב"ה:

כיבוד אב לכיבוד אם - כיון שבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים.

מורא האם למורא האב - כיון שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה.

דף ל"א

(א) **אמר ר' יצחק:** כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה שנאמר "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי" [ודוקא היכא דמצי כייף ליצריה].

אמר רבי יהושע בן לוי: אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה שנא' "מלא כל הארץ כבודו".

רב הונא בריה דרב יהושע לא הלך ד"א בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי.

(ב) כבוד אב קודם לכיבוד אם, שאף אמך חייבת בכבוד אביך, **ואם נתגרשה** - חייב בכבודם בשווה (**ר' אליעזר**). בשעה שאמר הקב"ה 'אנכי' ולא יהיה לך' אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש, כיון שאמר 'כבד את אביך ואת אמך' חזרו והודו למאמרות הראשונות, ומנין: **עולא רבה דרש** - מדכתיב "יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו **אמרי פיך**", מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך. **רבא דרש** - מדכתיב "ראש דברך אמת" - מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת.

(ג) מעשי **דמא בן נתינה שמהם לומדים עד היכן כיבוד אב ואם:**

עולא אמר: מעשה שבקשו ממנו חכמים פרקמטיא (**ור"א אמר** אבנים לאפוד) בששים ריבוא שכר (**ולרב כהנא** בשמונים ריבוא), והמפתח היה מונח תחת מראשותיו של אביו [ובירושלמי איתא שרגליו היו פשוטות על התיבה] ולא ציערו.

ושכרו היה שנולדה לו פרה אדומה, וכשבקשו חכמים לקנותה בקש רק מה שהפסיד אפי' שיכל לבקש יותר. **רב דימי אמר:** פ"א היה לבוש סירקון של זהב וישב בין גדולי רומי ובאתה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו ולא הכלימה.

(ד) **וא"ר חנינא** ומה מי שאינו מצווה ועושה כך מצווה ועושה עאכו"כ דאר"ח גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה [כיון שדואג ומצטער יותר שלא יפסיד ואין לו פת בסלון].

רב יוסף אמר מתחילה שאם יאמר לו אדם שהלכה כר"י דסומא פטור מן המצות יעשה סעודה לחכמים דהא עושה אפי' שאינו מצווה, וכששמע דגדול המצווה וכו' - אמר דאדרבה דאם יודע לו שאין הלכה כר"י יעשה סעודה.

תוס': מההו"א דר' יוסף שמעינן דנשים מברכות על מצ"ע שהזמן גרמא אפי' שפטורות לגמרי, ואי"ז ברכה לבטלה, דאל"כ מדוע שמח והא מפסיד כל הברכות.

(ה) **תני אבימי בריה דרבי אבהו:** יש מאכיל לאביו פסיוני [עוף חשוב כעין השליו שיש במדבר] וטורדו מן העולם (שמראה לו צרות עין על סעודתו) ויש מטחינו בריחים ומביאו לחיי העוה"ב (שמכבדו בדברי נחומים). **רש"י ותוס':** מעשה בא' שהאכיל את אביו פסיוני וכששאלו מנין לו א"ל מה איכפת לך טחון ואכול. ומעשה בטחון א' שהגיע צווי לאביו לעבודת המלך, וא"ל בנו טחון ואני אלך לעבודת המלך שאין לה קצבה.

(ו) **כיצד כיבדו האמוראים את הוריהם:**

(א) **אבימי בריה דר' אבהו** - היה פותח את הדלת לאביו בעצמו אע"פ שהיו לו חמשה בנים סמוכים, והיה אומר 'כן כן' עד שפתח.

פ"א ביקש אביו שישקהו ועד שבא נמנם, וגחן ועמד עליו עד שהתעורר, ודרש הפסוק "מזמור לאסף": **לרש"י:** (א) שדרש מזמור זה שלא הבינו קודם.

(ב) שדרש הא דלא אמר 'קינה לאסף', דר"ל דאמר שירה שכילה ה' חמתו בעצים ואבנים והותיר פליטה מישראל. **למדרש** - שאמר שירה על שטבעו בארץ שעריה כיון שהיה מבני קורח ואמר דמי שיוציא השערים יוציא את בני קורח שהיו בלועים באדמה, משל לשפחה וכו'.

(ב) **רב יעקב בר אבהו** - אביו היה מביא לו כוס ואמו מוזגת לו, וא"ל **אביי** דיקבל רק מאמו ולא מאביו דכיון דבן תורה הוא חלשה דעתיה.

(ג) **רבי טרפון** - כשהיתה אמו רוצה לעלות למיטתה או לרדת היה גוחן והיתה עולה עליו, וכשהשתבח בבהמ"ד א"ל עדיין לא הגעת לחצי כיבוד, וכי זרקה ארנקי בפניך לים ולא הכלמתה.

תוס': ובירושלמי איתא דפ"א איבדה אימו את נעליה בחצירה ויצאתה ממטתה לחפשמ, ושם ר' טרפון ידו תחת רגליה על הקרקע שתדרוס עליהם ולא יטנפו רגליה.

ועוד איתא בירושלמי דאמו **דרי' ישמעאל** היתה רוחצת את רגליו כשהגיע מבהמ"ד והיתה שותה את המים, וכשנודע לרבי ישמעאל סירב לכך, עד שבאת לפני חכמים וקבלה על בנה שאינו מכבדה ונבהלו חכמים בדבר ושאלו לרבי ישמעאל וספר להם המעשה וצוו לו שיניחנה לעשות רצונה, כיון שזהו כבודה.

(ד) רב יוסף- כשהיה שומע שאמו מגיעה היה אומר אקום בפני השכינה שבאה.
אמר רבי יוחנן אשרי מי שלא ראה אביו ואמו (שא"א לכבדם כראוי ונענש עליהם), וכשעברתו אמו מת אביו, וכשילדתו מתה אמו, וכן **אביי**, ומה שאמר 'אמרה לי אם' היינו אומנתו.

(ה) רב אסי- אמו א"ל דרוצה תכשיטים ועשה לה, וביקשה איש להנשא לו וא"ל שיחפש לה, וביקשה איש יפה כמותו, ועלה לא"י, ושמע שבאה אחריו, ושאל את **ריו"ח** האם מותר לו לצאת לחו"ל, וא"ל דאסור, ולקראת אמה א"ל דאינו יודע, ועד שהמתין בא אסי וא"ל נתרצית לצאת המקום יחזירך לשלום, ובא לפני **ר"א** וא"ל **ר' אסי** שמא ח"ו יקפיד ריו"ח, וא"ל ר"א דאם היה מקפיד לא היה מברכו, ובינתים שמע שמתה, אמר אילו ידעתי לא הייתי יוצא.

(ז) כיצד מכבדו:

בחיי-ו מקום שמכבדים דברי אביו לא יאמר 'שלחוני' או 'מהרוני' או 'פטרוני' בשביל עצמו אלא בשביל אבא.
במותו- שאם אומר דבר שמועה מפיו יאמר:

בתוך י"ב חודש- 'כך אמר אבא מרי **הריני כפרת משכבו**'.

לאחר י"ב חודש- 'זכרונו לברכה לחיי העולם הבא'.

חכם משנה שם אביו ושם רבו, תורגמן אינו משנה שם אביו ושם רבו של חכם.

מורא- לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו.

כיבוד- מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא.

דף ל"ב

(א) כיבוד אב משל מי: לרב יהודה- משל בן.

לרב נתן בר הושעיא- משל אב, וכן הורו רבנן **לר' ירמיה** וי"א לבנו.

תוס': ולהלכה משל אב, אמנם אם אין לאב ולבן יש חייב הבן לפרנסו משלו, דלא גרע מאחר דכופין על הצדקה.
ואפי' למ"ד משל בן, אם נזדמן לו כיבוד אב ואבדת עצמו ואבדת חבריו - יניח שניהם ויעסוק באבדת עצמו, דהא דכיבוד אב קודם היינו דוקא לעשות רצון האב בממונו, אבל באבדה שהאב אינו נהנה מכך אין הבן חייב להפסיד בשבילו, ובארנקי נמי נהנה להטיל אימה, ואפי' כששווג ומשליכו בחמתו ג"כ נהנה.

(ב) ג' מימרות בענין זה:

(א) נאמר "כבד את אביך ואת אמך" ונאמר "כבד את ה' מהונך" מה להלן בחסרון כיס אף כאן בחסרון כיס - למ"ד דמשל אב היינו לביטול מלאכה.

(ב) ב' אחים שני שותפין האב ובנו הרב ותלמידו פודין זה לזה מעשר שני ומאכילין זה לזה מעשר עני - למ"ד דמשל בן היינו להעדפה, ומ"מ **אמר רבי יהודה** תבא מאירה למי שמאכיל את אביו מעשר עני, כיון דמזלזל באביו.

(ג) שאלו את ר"א עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו - למ"ד דמשל אב היינו בראוי ליורשו.

וכמעשה דרב הונא קרע שיראי בפני רבה בנו לראות אם יכעס.

ולא עבר משום "לפני עור לא תתן מכשול" כיון דמחל לכבודו [והודיעו על כך שלא יהא כנתכוין לעבור עבירה דבעי כפרה].
ולא עבר משום "בל תשחית" כיון דקרעו בתפירות שלו, ומ"מ היה לו לכעוס כיון שעשה כן בשעת כעסו.

(ג) **שנה רב יחזקאל לרמי בנו:** "הנשרפים (שנתערבו) בנסקלים":

לרבי שמעון - ידונו בסקילה שהשריפה חמורה.

לחכמים - ידונו בשריפה שהסקילה חמורה.

וא"ל **רב יהודה בנו:** אבא אל תשנה כך דא"כ תיפוק ליה דהרוב נסקלים [וא"כ אפי' היו שוים היו נסקלים, אך אם סקילה חמורה היו נשרפים], אלא תשנה "הנסקלים (שנתערבו) בנשרפים", **א"ל** א"כ בסיפא תיפוק ליה דהרוב נשרפים, **א"ל** דהתם רבנן אמרו לר"ש דלא שריפה חמורה אלא סקילה חמורה.

א"ל שמואל לרב יהודה שלא יאמר לאביך כך, דתניא דאם אביו עובר על ד"ת אל יאמר לו 'אבא עברת על ד"ת',

אלא אומר לו 'אבא מקרא כתוב בתורה כך'.

(ד) **כיבוד אב ומצוה לעשות** - מניח כיבוד אב ועושה את המצוה, שאני ואבא חייבים במצוה (**אלעזר בן מתיא**).

לאיסי בן יהודה - אם אפשר למצוה ליעשות ע"י אחרים תיעשה על ידי אחרים וילך לכבד אביו, וכן הלכה.

האב שמחל על כבודו - כבודו מחול.

הרב שמחל על כבודו - **לרב חסדא** - אין כבודו מחול.

לרב יוסף - כבודו מחול שנאמר "וה' הולך לפניהם יומם".

ובאר רבא דכמו שהקב"ה העולם שלו והתורה שלו ומחל על כבודו, ה"נ הרב דהתורה שלו דכתיב "**ובתורתו**

יהגה יומם ולילה" יכול למחול על כבודו.

ומ"מ **כשרבא ור"פ** מזגו כוס לת"ח במשתה של בניהם, הקפידו על אלו שלא קמו מפניהם, משום דאע"פ

שמחלו על כבודו מ"מ היה להם להדר ולקום מעט.

מלך שמחל על כבודו - אין כבודו מחול, ואפי' למ"ד דבנשיא כבודו מחול, שנאמר "שום תשים עליך מלך"

שתהא אימתו עליך (**רב אשי**).

נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול, וכמעשה **דרבן גמליאל** עמד והשקה במשתה בנו, נתן הכוס **לר' אליעזר**

ולא נטלו, נתנו **לר' יהושע** וקבלו, **א"ל ר"א** 'מה זה יהושע אנו יושבין ורבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו'.

והוכיחו לר"א שאין חסרון בכך:

לר' יהושע - דהא מצינו לאברהם שגדול הדור היה וכתוב בו "והוא עומד עליהם", ולא נדמו לו כמלאכי השרת

אלא לערביים נדמו, וכ"ש שר"ג יכול להשקות לפנינו.

לרבי צדוק - כ"ש מכבודו של מקום, דאם הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה

ועורך שולחן לפני כאו"א, כ"ש שר"ג יכול להשקות לפנינו.

(ה) **"מפני שיבה תקום":**

לת"ק - דוקא זקן חכם שנאמר "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל", למעט זקן אשמאי וניק וחכים.

אשמאי: לרש"י - אשם רשע וע"ה.

לר"ת - בור וע"ה מלשון שומם, דברשע לא היה ריבר"י אומר דחייב בכבודו, ואינו גז"ש גמורה דא"כ ניבעי מומחין.

לריה"ג - אין זקן אלא מי שקנה חכמה, שנאמר "ה' קנני ראשית דרכו", ואפי' יניק וחכים.

לאיסי בן יהודה - כל שיבה במשמע, ופסק **ריו"ח** כמותו.

באור מחלוקתם:

לריה"ג - אי כת"ק א"כ נכתוב "מפני שיבה זקן תקום והדרת", ומדחילקם לשתיים ע"כ ר"ל ד'מפני שיבה תקום

והדרת' [והיינו זקן ות"ח דאי אשמאי א"כ היינו איסי], 'תקום והדרת פני זקן' שקנה חכמה ואפי' יניק וחכים. **ות"ק**

יענה דרצה לסמוך 'זקן' ל'ויראת' לדרוש שלא יטריח.

לת"ק- אי כריה"ג א"כ נכתוב "מפני שיבה תקום, תקום והדרת פני זקן", ומדלא כתב הכי ע"כ חד הוא, והיינו זקן וחכם.

תוס': ואין לומר דר' יוסי פליג אף בזקן אשמאי וס"ל דלא בעינן חכמה, דא"כ היינו איסי (רש"י).

ואין לומר דס"ל דזקן אשמאי צריך לכבדו ואיסי ס"ל דאפי' סבי דארמאי, דלא מצינו שצריך לכבד זקן עכו"ם (ר"י).

ומ"מ איצטריך שיבה לומר דזקן אע"פ שאינו חכם מופלג מכבדו, משא"כ יניק דרק בחכם מופלג מכבדו, ומהאי טעמא בשניהם שוים בחכמה יעמוד היניק מפני הזקן.

דף ל"ג

(א) ג' דינים דילפינן מ"תקום והדרת" שאינו חייב לעשות:

(א) לעמוד ממקום רחוק- דאין קימה אלא במקום שיש הידור.

(ב) להדרו בממון- דמה הידור שאין בו ביטול מלאכה אף קימה שאין בה ביטול מלאכה.

ואין לומר דמה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור כן, דהא בנוקב מרגליות יש חסרון כיס.

(ג) לעמוד מפניו בבית הכסא ובבית המרחץ- דאין קימה אלא במקום שיש הידור.

ואסור להעצים עיניו לפני שיתחייב לקום מפניו, שנאמר "תקום ויראת", שכך נאמר בכל דבר המסור ללב.

ואסור לזקן להטריח, שנאמר "זקן ויראת" (רשב"י), ואי מקיף מאריך ימים (אביי), וכן נהגו אביי ורבי זירא.

ואף הידור הוקש לקימה, דמה קימה שאין בה חסרון כיס (כפי שהעמדנו לעיל) אף הידור שאין בו חסרון כיס,

ולכן אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני ת"ח בשעה שעוסקין במלאכתם.

תוס': הא דנקט לשון 'רשאינן': אן דמיירי בעוסקין במלאכת אחרים, ור"ל דאין איסור.

אן דמיירי בעוסקים במלאכת עצמן ו'רשאינן' היינו חייבים.

ומ"מ עומדים מפני מביאי הביכורים ושואלים בשלומם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום

(ריו"ח), כיון דחביבה מצוה בשעתה (רבי יוסי בר אבין).

ונדחה דשמא משום דאל"כ אתה מכשילן לעתיד לבא שלא יעלו יותר.

(ב) ר"ש בר רבי הקפיד על ר' חייא וכן על בר קפרא וי"א ר' שמואל בר ר' יוסי ע"כ שכשישב בבית המרחץ חלפו על

פניו ולא קמו מלפניו אע"פ ששנה לר' חייא שני חומשים בספר תהלים [לרש"י- חמישית הספר, לתוס'- שני ספרים

מתוך ה' שיש בו] ולבר קפרא שנה שני שלישי שלישי בתורת כהנים, וא"ל אביו דשמא בהן יושב והרהר [ה"ה שאר

ד"ת אלא דידע ברוה"ק שהרהר בתהלים].

ומשמע דלולי זה היה חייב לעמוד מפניו, משום דמיירי בבית החיצון, ומסתבר כן דהא בבית הפנימי אסור

להרהר בד"ת (רבב"ח אריו"ח), ונדחה דשמא לאונסו מותר.

(ג) ממתני חייב לקום:

ברבו מובהק- כמלוא עיניו.

ברבו שאינו מובהק- בריחוק ד' אמות, דזוהי קימה שיש בה הידור.

אביי היה קם מלפני ר' יוסף משראה את אוזן חמורו.

חכמים ור' מרשיא לא קמו מלפני אביי כשעבר בעבר הנהר כיון שהיו טרודים.

אדם ממתא מחסיא עבר לפני רבינא ור' ירמיה מדיפתי ולא כיסה ראשו, כיון שרגילים הם בחכמים.

(ד) הנהגות האמוראים בכיבוד זקני עכו"ם:

לקום מפניהם: ר' יוחנן- היה קם מלפני סבי דארמאי, כיון שעברו עליהם כמה הרפתקאות.

רבא- לא היה קם אלא רק עשה הידור.

להחזיק בידם: אביי- נתן ידו לסבי שישענו עליו.

רבא- היה שולח את שלוחיו להחזיק בידם.

רב נחמן- היה שולח את משרתיו, והוא עצמו לא הלך כיון דאמר דלולי התורה כמה נחמן בר אבא יש בשוק.

(ה) תלמיד חכם אינו רשאי [היינו אינו חייב] לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים (**אייבו אמר ר' ינאי**), ואעפ"כ מצוה לזקן שלא יטריח כמה שיכול.

תוס': ודוקא באותם הדרים בבית הרב (כשלא באו פנים חדשות), אך אחרים חייבים לעמוד אפי' מאה פעמים מפני החשד.

(ו) **אמר ר"א:** כל ת"ח שאין עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח, שנאמר "וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלקים", ו'מורא' זו קימה שנאמר "ויראת מאלקיך", ואין לומר דהיינו מוראת ריבית ומוראת משקלות, כיון דר"א יליף 'פני פני'.

מורא משקולות:

לרש"י- דבריבית כתיב "אל תקח מאתו ויראת", ובמשקולות "אבן שלמה וצדק יהיה לך". וק' דסו"ס לא כתיב מורא בהדיא.

לתוס'- י"ג 'מכשולות' דכ' "ולפני עור לא תתן מכשול ויראת", ומ"מ לא יליף מהכא כיון דעמידה מפני זקן שייך ליראה מה'.

לר' יצחק- מצינו מורא במשקולות, דכתיב "זכור את אשר עשה לך עמלק ואתה עיף ויגע ולא ירא אלוקים" ו'לא ירא' היינו משום משקולות דכתיב קודם לכן, ועל עון זה בא עמלק.

(ז) **ספיקות בענין קימה בפני הרב:**

(א) **האם חייב לעמוד מפני אביו כשהבן רבו-** ספק, והא ד**שמואל** אמר **לר"י** לקום מפני אביו י"ל דהיינו ממשום **דרב יחזקאל** בעל מעשים היה דאפי' **מר שמואל** קם מפניו, וה"ק ליה דאם יבוא מאחוריו ולא יראה - יקום מפניו ולא יחוש לכבודו.

(ב) **האם האב חייב לעמוד מפני בנו כשהוא רבו-** ספק, והא דאמר ריב"ל דאינו כדאי לעמוד מפני בנו אלא משום כבוד בית נשיא, י"ל דהיינו דאפי' אם בנו היה רבו, כיון שהוא אביו אי"צ לעמוד מפניו.

(ג) **רכוב האם כמהלך דמי:**

מוכח דכמהלך דמי דתניא בת"כ דאין מצורע מטמא אלא יושב דכתיב "מחוץ למחנה **מושבו**", ולכן:

טמא יושב תחת האילן וטהור עומד- טמא.

טמא עומד תחת האילן וטהור יושב- טהור.

טמא וטהור יושבים תחת האילן- טמא.

וכן אבן המנוגעת שנושא אותה ועובר תחת האילן. ומוכח דרכוב כמהלך דמי, דהא האבן חשיבא 'מהלכת' כשהיא תחת ידו.

(ד) **האם צריך לעמוד מפני ס"ת-** הורו ר' חלקיה ור' סימון ור"א דצריך לעמוד ק"ו מאדם חשוב.

לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה: לר"ש - אסור.

לאביי- מותר.

(ה) **"והביטו אחרי משה עד בואו האלה" - נחלקו ר' אמי ור' יצחק נפחא:**

אחד דרש לשבח - כדחזקיה: חכם עובר - עומד מלפניו ד"א, ואחר שעבר ד"א יושב.

אב בי"ד עובר - עומד מלפניו כמלא עיניו, ואחר שעבר ד"א יושב.

נשיא עובר - עומד מלפניו כמלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו,

שנאמר "והביטו אחרי משה" וגו'.

ואחד דרש לגנאי - כדאיתא במדרש שהיו אומרים ראו כמה עבים שוקיו וכו'.

דף ל"ד

(א) **מצות עשה שהזמן גרמא** - נשים פטורות, וכגון: סוכה ולולב שופר וציצית ותפילין.

אמנם מצה שמחה והקהל הו"מ"ע שהזמן גרמא ואעפ"כ חייבות.

מצות עשה שלא הזמן גרמא - נשים חייבות, וכגון: מזוזה מעקה אבידה ושילוח הקן.

אמנם ת"ת פריה ורביה ופדיון הבן הו"מ"ע שלא הזמן גרמא ואעפ"כ פטורות.

וטעמא כריו"ח דאין למדין מן הכללות, ואפי' במקום שנאמר בו 'חוץ', דתנן "בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומלח" [רש"י - בין עירובי חצירות ובין עירובי תחומין, לתוס' - דוקא עירובי תחומין, דהא בעירובי חצירות בעינן פת] ואע"פ שגם בכמהין ופטירות אין מערבין ומשתתפין.

תפילין - א"ן דס"ל דלילה לאו זמן תפילין (רש"י).

א"ן דס"ל דלילה זמן תפילין מ"מ הו"מ"ע שהזמן גרמא שהרי אין נוהג בשבת ויו"ט דשבת גופיה אקרי אות (רש"י ותוס').

ציצית - כר"ש דסבר דלילה לאו זמן ציצית ופוטר נשים, והלכה כמותו.

ובין למ"ד דציצית חובת טלית (ואפי' שאינו תלוי בזמן) ובין למ"ד דחובת גברא (ואפי' שאם לבש כסות יום בלילה חייב בציצית) - לכו"ע חשיב הזמן גרמא כיון שחיובו תלוי במה שהזמן גורם לבישתה ביום.

תוס': אע"ג דבכל אלו כתיב לאו, מ"מ בכולהו משכחת לה עשה בלא לאו:

במעקה - דכתיב "לא תשים דמים בביתך" (ונדרש למגדל כלב רע וסולם רעוע בביתו ובספרי נדרש גם למעקה) - כגון דבנאו עמ"נ לעשות מעקה ונמלך, או שעשה ונפל.

באבידה - דכתיב "לא תוכל להתעלם" - כגון שנטלה לפני יאוש עמ"נ להחזירה ונמלך לגונבה דעובר רק ב"השב תשיבם".

בשילוח הקן - דכתיב "לא תקח האם על הבנים" - כגון שלקח האם עמ"נ לשלחה ונמלך שלא לשלחה דעובר רק ב"שלח תשלח".

לי"מ - מ"מ יש נפק"מ כשיהיה לאשה מ"ע, דרק משום שחייבות בעשה שלא הזמן גרמא אמרי' דאין עשה דוחה ל"ת ועשה.

והקשה ה"ר יוסף מא"י דא"כ הא דתנן דאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט דאין עשה דשריפה דוחה עשה ול"ת דיו"ט, ומדוע אשה שאינה חייבת בעשה דיו"ט שהז"ג אסורה, אע"כ דעשה שיש עמו לאו אף הלאו אלים ואין העשה דוחה הלאו.

(ב) **מנין דמ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות:**

דילפינן בבמה מצינו מתפילין, ותפילין הוקשו לת"ת (דנשים פטורות מת"ת) בפרשה ראשונה ושניה.

ולא מקישים תפילין למזוזה לחייבם, כיון דתפילין הוקשו למזוזה רק בפרשה ראשונה ולא בפרשה שניה.

ולא מקישים מזוזה לת"ת לפוטרם, כיון דכתיב "למען ירבו ימיכם" ואף נשים צריכות חיים.

תוס': והא דדרשינן "למען ירבו ימיכם" על ת"ת - הו"א אסמכתא.

והא דכתיב "כי הוא חייך" דמשמע שאשה חייבת בת"ת - קאי על קיום המצוות ולא על ת"ת, דהתורה מלמדת לך מצוות שהם חייך.

ועוד י"ל דאה"נ ו'למען' וגו' קאי בין על ת"ת ובין על מזוזה, אלא דבת"ת פטורות כיון דהתמעטו מ'והודעתם לבניך' ולא לבנותיך, אך מזוזה דאין מיעוט אלא דרוצה להקיש לת"ת מסתבר שלא להקיש מה"ט דנשים צריכות חיים.

(ג) **ובסוכה** שהיא מ"ע שהזמן גרמא שהרי נוהגת רק ז' ימים איצטריך 'האזרח' למעט נשים:

לאביי - דלא נימא "בסוכות תשבו שבעת ימים" - תשבו כעין תדורו איש ואשתו.

לרבא - דלא נילף ט"ו ט"ו מחג המצות לחייבם.

ובראיה שהיא מ"ע שהזמן גרמא איצטריך 'זכורך' למעט נשים, דלא נילף 'ראיה ראייה' מהקהל.

תוס': פרש"י דנשים חייבות במצה משום דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, וע"כ הוצרך להאי טעמא, דלולי זה הו"א ד'האזרח' אתא לרבות נשים דאי למעט פשיטא דהא מ"ע שהזמן גרמא היא, והשתא דחייבות מכל שישנו ע"כ ד'האזרח' אתא למעט, דלרבות לא איצטריך כיון דיש גז"ש.

ולא לומדים משמחה לחייב, כיון דהיא אינה חייבת בשמחה, אלא; **באשה** - רק בעלה חייב לשמחה.

ובאלמנה (דכתיב בה שמחה - "והלוי והגר והיתום והאלמנה") - מי ששרויה אצלו חייב לשמחה.

ובמה חייבים לשמחה: לרש"י - במאכל ובמשתה וכלי פשתן משלהם, והן עצמן אינן חייבות בכך.

לר"ת - בשלמי שמחה (דמש"כ רש"י הוא רק בזמן שאין בהמ"ק קיים), והן עצמן אינן חייבות להביא שלמי שמחה.

ולא ילפינן מהקהל לחייבם - כיון דמצה והקהל הם שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים:

דבשלמא אי כתב רק הקהל הו"א דנילף מצה ט"ו ט"ו מחג הסוכות לפוטרים (מדכתיב 'האזרח' למעוטי נשים).

אך אי כתב רק מצה - נילף הקהל בק"ו, דאם טפלים חייבים נשים לכ"ש [וא"כ ל"צ לכתוב חיוב נשים בהקהל, אך

עיקר המצוה ודאי צריך לכתוב].

תוס': וע"כ איצטריך הק"ו דאי לא כתיב נשים בהקהל הו"א דנילף ראייה דהקהל מעולת ראייה לפוטרים. ולא ממצה לחייבם,

ומק"ו ס"ד דלא התרבו, דהו"א דטפלים עדיפי מנשים כיון שיבואו לכלל חיוב, אך אחר שמצינו דנשים חייבות במצה וטפלים

פטורים נוכל לדון ק"ו דמהקהל דהיכא דטפלים חייבים כ"ש דנשים יתחייבו.

ומשא"כ תפילין וראיה אינם ב' כתובים הבאים כאחד, כין ששניהם הוצרכו:

דאי כתב רק תפילין - הו"א דנילף 'ראיה ראייה' מהקהל [ואפי' שהם אינם מלמדים מ"מ הו"א דמגז"ש ילפינן].

ואי כתב רק ראייה [ותפילין יכתוב בלי ההיקש] - הו"א דנקיש תפילין למזוזה.

(ד) מ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות: דילפינן ממורא.

ולא ילפינן מת"ת לפוטרים כיון דהוי ת"ת ופרייה ורבייה (ולריו"ח **בן ברוקה** דנשים חייבות בפו"ר - ת"ת ופדיון

הבן) שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים.

תוס': וה"ה דאפשר ללמוד ממזוזה לחייבם וחד מנייהו נקט, ומ"מ לא הווי שני כתובים, כיון דשניהם הוצרכו:

דאי כתב רק מורא - הו"א דפטורות ממזוזה כיון דילפינן מת"ת בהיקשא.

ואי כתב רק מזוזה - הו"א דממורא פטורות כיון דאין סיפק בידה לעשות.

והטעם דהו"א למילף מת"ת לפוטרים אע"פ דאם אפשר להקיש לקולא ולחומרא מקישים לחומרא:

(א) **להר"ם** - דכיון דמצינו שנפטרו ממצוה יקרה וחביבה כת"ת מסתבר שיהיו פטורות מכל השאר שלא הזמן גרמא.

(ב) דמורא חמור שהוקש כבודם לכבוד המקום ולא ילפינן מינה.

(ג) **דלא** מסתבר ללמוד ממורא כיון דאף במורא לפעמים אינה חייבת היכא דרשות אחרים עליה.

[ולריו"ח אין לומר דפו"ר ומורא הווי שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים לחייב, כיון דשניהם הוצרכו:

דאי כתב רק מורא - הו"א מ'וכבשוה' דדוקא איש דדרכו לכבוש חייב אך אשה שאין דרכה לכבוש פטורה.

ואי כתב רק פו"ר - הו"א דרק איש שסיפק בידו לעשות חייב אך אשה שרשות אחרים עליה פטורה לגמרי].

דף ל"ה

(א) ולמ"ד **דשני כתובים הבאים כאחד מלמדים**:

באר רב אחא בר יעקב דילפינן מתפילין, דהוקשה כל התורה לתפילין בקרא ד"והיה לך לאות על ירך וגו' למען

תהיה תורת ה' בפ"ך" - לפטור נשים ממ"ע שהזמן גרמא כמו בתפילין, ומשמע שמ"ע שלא הזמן גרמא חייבות:

לרש"י - מדאיצטריך קרא להקיש תפילין לפטור נשים מזמן גרמא משמע דשלא הזמן גרמא חייבות, דאל"כ למה לי היקשא

נימא ק"ו דאם כשלא הזמן גרמא חייבות כ"ש כשהזמן גרמא. **וקשה** דאי שתיק מתפילין הוה ילפינן ממצה והקהל דחייבות.

לר"י - דאי פטורות הו"ל למכתב היקשא ד"תורת ה' בפ"ך" על ת"ת או פדיון הבן לומר דכמו דפטורות מאלו ה"נ פטורות מכל

מ"ע שלא הזמן גרמא, ומדכתב ההיקש רק על תפילין דהווי הזמן גרמא ש"מ דשאר מ"ע שלא הזמן גרמא חייבות.

ולמ"ד דתפילין מ"ע שלא הזמן גרמא:

לרש"י - ילפינן לפוטרים ממצוות שהזמן גרמא מראיה, ולחייבם כשלא הזמן גרמא ממורא כדלעיל.

לתוס' - דכיון דאין מלמדים ממילא משמע מיעוטא: דדוקא מצה והקהל חייבות אך שאר **מ"ע שהזמן גרמא פטורות**.

ודוקא ת"ת ופדיון הבן פטורות אך שאר **מ"ע שלא הזמן גרמא חייבות**.

ולא ילפינן ממצה והקהל לחייבם במ"ע שהזמן גרמא:

לר"מ דשני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים - כיון דהו"ל **שני כתובים** הבאים כאחד.

לר"י דשני כתובים מלמדים - כיון דמצה שמחה והקהל הו"ל **ג' כתובים** הבאים כאחד ואין מלמדים.

תוס': ולאביי דאשה בעלה משמחה מוקי קידוש היום בהדי מצה והקהל, דנשים חייבות מהתורה כיון דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה.

ומ"ע שלא הזמן גרמא לא ילפינן מת"ת ופדיון הבן לפוטרים כיון דלית ליה דריו"ח והו"ל להו"ג כתובים ת"ת ופדיון הבן ופ"ר.

(ב) כל ל"ת בין שהזמן גרמא ובין שלא הזמן גרמא נשים חייבות, כיון דהשוותה אשה לאיש לכל עונשים, כדלהלן:

דהשווה הכתוב אשה לאיש:

לכל עונשים שבתורה - דכתיב "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם" (**תנ"ד ר' ישמעאל**).

לכל דינים שבתורה - דכתיב "אשר תשים לפניהם" (**דבי ר' אליעזר**).

לכל מיתות שבתורה - דכתיב "והמית איש או אשה" (**דבי חזקיה**).

והוצרכו כולם:

דאי כתב עונשים - הו"א דמשום כפרה חסה התורה עליה [כגון בעריות] אבל לדינים רק איש דבר מו"מ שייך.

ואי כתב דינים - הו"א משום דחיותה היא אבל כופר רק איש דבר מצוה שייך [ואשה חייבת אך לא כמו איש].

ואי כתב מיתה - הו"א משום דיש שם איבוד נשמה חסה התורה עליה אבל בעונשים ודינים אינה שייכת.

(ג) **מנין שנשים פטורות:**

מלהטמא למתים - דכתיב "אמור אל הכהנים בני אהרן" - ולא בנות אהרן.

מהקפת הראש - דכתיב "לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך" - כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה, ונשים שאינם בהשחתה אינם בהקפה.

מהשחתת הזקן:

להו"א: א) מסברא דהא אין להם זקן.

(ב) מקרא דכתיב "לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך".

ומדשינה הפסוק בלשונו ולא כתב "פאת זקנכם" אלא 'זקנך' דרשינן 'זקנך' ולא זקן אשתך.

למסקנא: באר אביי דילפינן 'פאת פאת' מבני אהרן, דכמו שבכהנים נשים פטורות אף בישראל כן [וא"א ללמוד מדשינה בלשונו כיון דכבר שמעינן בברייתא דיש להם חשיבות זקן].

וא"א לפטור נשים בק"ו דאם כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות דרשינן 'בני אהרן' ולא בנות אהרן, ישראל לא כ"ש - כיון דלולי הגז"ש הו"א ד'ולאחותו הבתולה' הפסיק הענין והפסוק מלמד רק לטומאת מת ולא לשאר דינים, אך לאחר הגז"ש שפיר ילפינן גז"ש לכל הדינים, ואף דהגז"ש הוצרכה לענין אחר (כדלקמן) מ"מ מדלא כתיב 'את שבזקנך' אלא 'פאת זקנך' ש"מ דיש לדרוש שניהם, דממילא ידעינן דקאי על פאה דכתיב ברישא דקרא ואח"כ נלמד גילוח דכתיב גבי כהנים דהוי השחתה בגז"ש מכהנים, או דנילף בבנין אב מכהנים דחייב בפאת זקן.

(ד) **לאיזה עוד ענין הוצרכה הגז"ש:**

"לא תשחית" - דהמגלח במספרים פטור.

"לא יגלחו" - דהמלקט במלקט וברהיטני פטור, והוקשו זל"ז לחייב רק גילוח שיש בה השחתה דהיינו תער.

(ה) **תניא:** "זקן האשה והסריס שהעלו שער הרי הן כזקן לכל דבריהם", וע"כ מיירי **בטהרת נגעים**, וקמ"ל דלא אמרינן דלצדדים כתיב "איש או אשה כי יהיה בו נגע בראש" ו"או בזקן" קאי איש. **ואין לומר דמיירי ב-: טומאת נגעים-** דהא כתיב בהדיא "ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן". **השחתת זקן-** כיון דילפינן 'פאת פאת' מבני אהרן מה להלן נשים פטורות ה"נ (**אביי**).

(ו) **איסי תני:** אף "בל יקרחו" נשים פטורות. **וטעמו: א]** דדריש "בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת כי עם קדוש אתה לה' אלהיך":

'בנים' ולא בנות לקרחה, אך בגדידה אסורות שנאמר "כי עם קדוש אתה לה' אלהיך" ונשים בכלל 'עם'. והטעם שמרבה גדידה ומוציא קרחה - דגדידה ישנה במקום השער ושלא במקום שער, משא"כ קרחה שאינה אלא במקום שער.

ואין לומר ד'בנים' ולא בנות בין לקרחה בין לגדידה, וכי כתב "כי עם קדוש" בשריטה כתיב, כיון דאיסי ס"ל דשריטה וגדידה אחת היא.

רש"י ותוס': מדוע הו"א לומר ד'עם קדוש' קאי אשריטה אע"ג שלא הוזכרה בפרשה כלל:

דס"ד דשריטה וגדידה תרתי ניהו א' ביד וא' בכלי, ומסתבר להעמיד קרא בשריטה מלסרס המקרא ולומר ד'בנים' ולא בנות לא קאי אגדידה דסמך ליה אלא אקרחה שאין סמוך לו, וכן ד'עם קדוש' קאי אגדידה שלפני פניו ולא אקרחה שלפניו.

דף ל"ו

(א) **ב] לאביי-** איסי יליף 'קרחה קרחה' מבני אהרון דכמו שכהנות פטורות ה"נ ישראליות, ולא אמר כרבא כיון דהגז"ש נצרכת ללמוד תפילין מהכא דהנחתם במקום שעושים קרחה בגובה הראש ולא בין העינים ממש. **ואין לומר** דכיון דקרא מיירי בכל הדינים א"כ נפטור נשים מקרחה בק"ו, דאם כהנים שריבה בהם הכתוב מצוות יתירות דרשינן 'בני אהרון' ולא בנות אהרון, ישראל לא כ"ש - כיון דלולי הגז"ש הו"א דהפסיק הענין [ואע"ג שהיא קרובה לבני אהרון, כיון דכתיב "כי עם קדוש אתה" דמרבה נשים אפי' בישראל] והגז"ש נצרכת לדרשה אחרת כדלקמן, אך אחר שנאמרה הגז"ש שפיר יש ללמוד שניהם מדלא כתיב 'קרח' [וילפינן זמ"ז בבמה מצינו ואע"ג דריבה בהם מצוות יתירות מ"מ אחר דילפינן גוף המצוה ודאי דיש להקישם לפירוש המצוה].

ג] לרבא- איסי יליף 'בין עיניכם' מתפילין לפטור נשים מקרחה, ולא דרש כאביי כיון דלא דורש 'קרחה'.

(ב) **מה עוד דורשים מ'קרחה':**

"לא יקרחו **קרחה**" - דאפי' קרח ארבע וחמש קרחות חייב על כאו"א, "בראשם" - דלא נאמר דדוקא בין העינים חייב משום דכתיב "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת", וישראל ילפינן מכהנים בגז"ש לחייב אפי' על ד' וה' קרחות ולחייב על הראש כבין העינים, ולהקיש כהנים לישראל ללמד דעל המת הוא.

תוס': וא"א למילף גם קרחה אע"ג דאין גז"ש למחצה, דשמא לא התקבלה הגז"ש אלא אתפילין, ומ"מ אהני 'בין עיניכם' לומר דאין מניחים בראש אלא בין העינים, אך בקרחה אסור בכל הראש אע"ג דכתיב 'בין עיניכם' כיון דלגז"ש נכתב.

(ג) **"בנים אתם לה' אלוקיכם":**

לר' יהודה- דדוקא בזמן שעושים רצונו של מקום אתם קרויים בנים.

לר' מאיר- בין כך ובין כך אתם קרויים בנים;

דאפי' בנים סכלים שנאמר "בנים סכלים המה".

ואפי' בנים שאינם באמונתם שנאמר "בנים לא אמון במ".

ואפי' שעובדים לע"ז שנאמר "זרע מרעים בנים משחיתים"

ואפי' בניים טובים נקראים כשחוזרים בתשובה שנאמר "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני א-ל חי".

(ד) העבודות שנוהגות רק באנשים ולא בנשים [סמיכה ותנופה בישראל ומהגשה ואילך בכהנים]:
סמיכות - דכתיב "דבר אל בני ישראל וסמך" - בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות.
תנופות - דכתיב "דבר אל בני ישראל והניף" - בני ישראל מניפין ואין בנות ישראל מניפות, חוץ **ממנחת סוטה ונזירה** דמניפות דכתיב "והניף את המנחה".
הגשות - דכתיב "וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן" - בני אהרן ולא בנות אהרן.
קמיצות - דכתיב "והביאה אל בני אהרן וקמץ" - בני אהרן ולא בנות אהרן.
הקטרות - דכתיב "והקטירו אותו בני אהרן" - בני אהרן ולא בנות אהרן.
מליקות - דכתיב "ומלך והקטיר" דהוקשה מליקה להקטרה.
קבלות - דכתיב "והקריבו בני אהרן" והיינו קבלת הדם [והולכה בכלל קבלה דנפקא מ'והקריבו הכהן' קבלה].
הזאות - אינו הזאה דפרה- דהא אלעזר עושה אותה.
ואינו הזאה דפנים- דהא הכהן המשיח עושה אותה.

אלא היינו הזאה דבן עוף דאתיא בק"ו מכן צאן, דאם בן צאן דשחיטתו אינה דוקא בכהן מ"מ הזאתו בכהן דוקא, בן עוף שמליקתו בכהן לכ"ש שהזאתו בכהן [וזריקה בכלל הזאה].
אלעזר - ולמ"ד דלדורות לא בעינן כה"ג דומיא דאלעזר מ"מ מדהוצרך לרבות כהן הדיוט משמע דפשיטא ליה דנשים פסולות.
הכהן המשיח - היינו הזאת הפרוכת ומזבח הזהב האמורים בפר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור, ואע"ג דעבודתה כשירה בכהן הדיוט מ"מ מדהוצרך קרא לרבות כהן הדיוט משמע דפשיטא ליה דנשים פסולות.

תוס': ואין לומר דבלא"ה פסולות משום:

(א) דהוי הזמן גרמא דהא העבודות אינם נוהגות אלא ביום - כיון דמ"מ איצטריך קרא לומר דאם עבדו עבודתן פסולה, ואף סמיכה דאין הקרבן נפסל אם לא סמכו מ"מ איצטריך קרא דלא נקיש 'וסמך ושחט' להכשיר סמיכה בנשים כמו בשחיטה, ותנופה נמי איצטריך כיון דמצינו שכשרה בנשים.

(ב) דהוו מחוסרות בגדים - אן משום דמיירי שלבשו הבגדים.

אן דכיון דלא נצטוו לא הוו מחוסרות בגדים.

תוס': הטעם דלא פרכינן 'מה לבן צאן שטעון כלי' לגבי הא דבעינן כהן:

(א) דהוי פירכא כל דהוא דהא אפ"ל דהזאה מהניא בכהן עצמו יותר מבכלי, ולכן לא פרכינן הכי אלא לגבי הא דילפינן דבן עוף טעון שחיטה בצפון שהוא חידוש דאינו נוהג בכל הזבחים, אבל הא דבעינן כהן אינו חידוש דבכל הזבחים בעינן כהן ולכן א"א למעט בפירכא כל דהו.

(ב) הק"ו הוא מיניה וביה, ומה בן צאן שאינו טעון כהן בתחילה דהא שחיטה כשרה בזר - טעון כהן בסוף לקבלה ולהולכה ולזריקה, בן עוף שטעון כהן בתחילה אינו דין שטעון כהן בסוף, שהרי בכל מקום טעון כהן בסוף יותר מבתחילה דעיקר עבודה דקרבן הוי בסוף והשתא הוי ק"ו מיניה וביה ואין לפרוך שום פירכא.

(ה) מנין דבעינן תנופה בבעלים:

במנחת סוטה - דילפינן 'יד יד' משלמים - "ולקח הכהן מיד האשה" מ"דין תביאנה" ללמד דשניהם בכהן ובעלים, והיינו ע"י שהכהן מכניס ידיו תחת יד הבעלים ומניף.

במנחת נזירה - ילפינן 'כף כף' מסוטה.

תוס': ואע"ג דשותפים אינם מניפים יחד משום חציצה, הכא לא הוי חציצה:

(א) כיון דגזוה"כ הוא דבעינן כהן ובעלים, משא"כ גבי שני שותפין שאחד מהם מניח ידו תחת יד חברו הוי חציצה, כיון שאין גזוה"כ שיהיו שניהם מניפים.

(ב) דה"נ לא מיירי שהכהן מניח את ידו תחת יד הבעלים ממש דבכה"ג הוי חציצה אלא ר"ל שאוחז הכלי למטה והבעלים אוחזין למעלה, וכן מצינו לגבי ביכורים להפך שהכהן היה אוחז בשפתיו כלומר בשפת הכלי למעלה והבעלים למטה.

דף ל"ז

(א) **כל מצוה שהיא תלויה בארץ**, דהיינו שהיא חובת קרקע - נוהגת בין בארץ ובין בחו"ל. **ושאינה תלויה בארץ**, דהיינו שהיא חובת הגוף - אינה נוהגת אלא בארץ, חוץ מערלה וכלאים דאע"פ שחובת קרקע הם הל"מ שנוהגות אף בחו"ל.

ואין לומר דתלוי אי כתיב בה ביאה או לאו [ואף מצוה שאינה חובת קרקע חשיבא תלויה בארץ, ומ"מ מצוה שהיא חובת קרקע חשיבא תלויה בארץ אפי' אי לא כתיב בה ביאה] כיון דתפילין ופטר חמור לא כתיב בהו ביאה ונוהגים אף בחו"ל [ואפי' אי מדרבנן הם הו"ל למיתניה כמו ערלה].

תוס': בירושלמי מק' מדוע לא תני חלה, ומשני שאינה שייכת בעיסה של עכו"ם, והא דלא מק' מתרומה ומעשר:

(א) דמק' דוקא על חלה שהיא בכ"מ, אבל תרו"מ לא גזרו במקומות הרחוקים מא"י (כיון דרק מי שיש לו קרקע חייב בהן).

(ב) דאיתא בירושלמי דבתחילה היו מפרישים תרו"מ בחו"ל, ובאו הרובים ובטלום, כיון שהקרקעות משועבדות למלך ומעלים לו מס מהם, וא"כ אינם קרקע ישראל, משא"כ בא"י שאע"פ שמשועבדות למלך מ"מ אין קנין לעכו"ם להפקיע מיד מעשר. **ערלה וכלאים** - מוכח מהתם ומכ"מ שנוהגים בשל עכו"ם, ומ"מ מותר להנות מכרמים של עכו"ם שמבריכים אותם בכל שנה אע"פ שמבריק הוי ערלה, כיון שאינם חותכים הזמורה מהסדן ועדיין יונק מהזקנה, ובכה"ג פטור מערלה. וההיכר לכך, דכשיונק מהזקנה עליה נוטים לצד אחר, וכשפוסק נוטים לצד הזקנה, וסימנך דהאוכל מחבירו מתבייש להסתכל עליו.

חדש - נוהג בזמן הזה, ולכן אם יודע בודאי שהשעורים נזרעו אחר הקרבת העומר לא יאכל מהם, ומספק מותרים מדין רוב ונוהג אף בעכו"ם כדמשמע בירושלמי.

(ב) **בהו"א: הסתפקה הגמ':** האם ר"א חולק לקולא או לחומרא:

לחומרא: לת"ק - חוץ מערלה וכלאים, אבל חדש נוהג רק בארץ, כיון ד'מושב' לאחר ירושה וישיבה משמע.

לר"א - גם חדש נוהג אף בחו"ל, כיון ד'מושב' בכל מקום שאתם יושבים משמע.

לקולא: לת"ק - חוץ מערלה וכלאים וכ"ש חדש, כיון ד'מושב' כ"מ שאתם יושבים משמע.

לר"א - אף חדש הוי כשאר מצוות התלויות בארץ שנוהג רק בארץ, ד'מושב' לאחר ירושה וישיבה משמע.

(ג) **למסקנא: באור מח' ת"ק ור"א אי חדש נוהג בחו"ל:**

כתיב "כי תבואו אל הארץ וגו' ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו בכל **מושבתיכם**" וגו':

לת"ק (ר' ישמעאל) - כל מקום שנאמר **ביאה** ומושב היינו לאחר ירושה וישיבה, דאף בארץ לא התחייבו בחדש אלא לאחר כיבוש וחילוק.

לר"א - 'מושבתיכם' כ"מ שאתם יושבים משמע ואפי' בחו"ל, ולחומרא אזיל.

לאידך תנ"ד ר' ישמעאל - הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב גבי "בחודש הראשון" דהיינו לאחר ירושה וישיבה, אף כ"מ שנאמר **אפי' ביאה לחוד** היינו לאחר ירושה וישיבה.

תוס': ואע"פ שפרשה ראשונה נאמרה רק באייר, מ"מ לא פתח בזה שהיתה קודם כיון דהוי גנותן של ישראל, שכל מ' שנה שהיו במדבר לא הקריבו פסח אלא זה:

או משום דס"ל כמ"ד ד'ביאה' היינו לאחר ירושה וישיבה, וזהו גנותן שמפני עון המרגלים לא נצטוו להכנס לארץ.

או משום דס"ל ד'ביאה' דכתיב בתפילין ופסח היינו שע"ז יזכו להכנס לארץ, והיינו גנותן שהיו ערלים ולא יכלו להקריב הפסח.

(ד) **דין הקרבת נסכים:**

קרבת ציבור בבמת ציבור: לכו"ע הקריבו אפי' במדבר, שנאמר "וזה אשר תעשו על המזבח וגו' ונסך רביעית ההין יין" [רש"י ותוס'].

קרנן יחיד בבמת ציבור: לר' ישמעאל - במדבר ובי"ד שנה שכיבשו וחילקו לא הקריבו עד שבאו לשילה.
לר"ע - אף במדבר הקריבו.

קרנן יחיד בבמת יחיד: לר' ישמעאל - תמיד לא הקריבו.
לר"ע - רק במדבר הקריבו.

(ה) **באור המח': כתיב "כי תבואו אל ארץ מושבותיכם אשר אני נותן לכם" - את מי בא הכתוב להטעין נסכים:**
לר' ישמעאל - לחייב קרנן יחיד בבמת ציבור, כיון ד'לכם' משמע במה הנוהגת בכולכם דהיינו במוות ציבור, וא"כ 'מושבותיכם' אינו כ"מ שאתם יושבים דא"כ היינו במוות יחיד, אלא ללמדך שלא התחייבו בנסכים אלא לאחר ירושה ושיבה והיינו משבאו לשילה, ולא פסקו אפי' משחרבה שילה והיתה במה בנוב וגבעון, אך כל י"ד שכיבשו וחילקו שהיתה במה בגלגל לא נתחייבו.
לר"ע - לחייב קרנן יחיד בבמת יחיד, כיון ד'מושבותיכם' כ"מ שאתם יושבים משמע, והיינו י"ד שכיבשו וחילקו, דס"ל דבמדבר הקריבו נסכים וע"כ לא הוצרך פסוק לחייבם אלא לבמת יחיד.
א"ל ר"ע: והרי שבת שנאמר בה 'מושבותיכם' [לרש"י - "לא תבערו אש בכל מושבותיכם", לתוס' - "שבת היא לה' בכל מושבותיכם"] ואעפ"כ נוהגת בכ"מ, וא"כ אף 'מושבותיכם' הוי בבמת יחיד הנוהגת בכ"מ.
א"ל ר' ישמעאל: (א) אני אמרתי כ"מ דכתיב 'ביאה' ו'מושב' דוקא.
 (ב) שבת נלמדת מק"ו, דאם מצוות קלות נוהגות אף בחו"ל כ"ש שבת דחמורה.

(ו) **ביאור ב' השיטות בדעת ר' ישמעאל:**

לתנ"ד ר' ישמעאל א' - מלך וביכורים הם שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדן.

לתנ"ד ר' ישמעאל ב' - שניהם הוצרכו:

מלך - דאפי' שדרכו לכבש אינו נוהג לאלתר.

ביכורים - דאפי' שנהנה מהם אינו נוהג לאלתר, ואי כתב מלך לא ילפינן ביכורים בכ"ש, דהו"א שיתחייבו מיד כמו חלה (דשינה בלשונו וכתב 'בבואכם' לומר דביאה זו שונה).

(ז) **מאחר וחובת הגוף נוהגת בין בא"י בין בח"ל - מדוע הוצרך לכתוב:**

'מושב' גבי שבת - דלא נימא דכיון דכתיב גבי מועדות ליבעי קידוש כמועדות.

'מושב' גבי חלב ודם - דלא נימא דכיון דכתיב בעניני הקרבנות לא נאסר חלב ודם אלא בזמן שיש קרנן.

'מושב' גבי מצה ומרור - דלא נימא דכיון דכתיב "על מצות ומרורים יאכלוהו" לא יתחייבו אלא בזמן שיש פסח.
תוס': ו'ביאה' דכתיב גבי פסח - הוצרך לומר שע"י מצוה זו יכנסו לארץ.

ו'מושבותיכם' ו'בערב תאכלו מצות" - הוצרכו לקובעו חובה בזמן הזה אף בחו"ל; א' לזמן הבית וא' שלא בזמן הבית.

'ביאה' גבי תפילין ופטר חמור - לדרוש **כתנ"ד ר' ישמעאל** עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ.

(ח) **כתיב "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח"**, והטעם שאכלו רק לאחר הקרבת העומר ולא קודם:

למ"ד מושב כ"מ שאתם יושבים משמע - כיון דעדיין לא קרב העומר, דהא חדש נוהג במדבר.

למ"ד לאחר ירושה ושיבה - כיון שלא הוצרכו, דכתיב "ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען":

לרש"י - 'ארץ נושבת' - מעבר לירדן ואילך דחשובה מארץ סיחון ועוג, **'אל קצה ארץ כנען'** - על שפת הירדן והוא ארץ סיחון ועוג.

לתוס' - להפק; **'ארץ נושבת'** - ארץ סיחון ועוג, ע"ש שקרובה למדבר ומוצאת ממדבר, ו'קצה ארץ כנען' - סוף ארץ כנען.

ולכאוי' יש סתירה בפסוק, אלא הא כיצד, בז' באדר מת משה ופסק המן מליירד, ואכלו ממן שבכליהם עד ט"ז בניסן.

תוס': "ממחרת הפסח":

לר"ת- היינו ט"ו בניסן [דהא כתיב "ממחרת הפסח יצאו בני" ממצרים" ויצאו בט"ו], וה"ק "ויאכלו מעבור הארץ" דהיינו מן הישן "ממחרת הפסח" שאז הוצרכו לאכול, "מצות וקלוי" דהינו חדש לא אכלו עד "ב(עצם היום הזה" דהיינו ט"ז בניסן לאחר שקרב העומר.

לר"י- "ממחרת הפסח" דפ' מסעי היינו ט"ו דהיינו ממחרת שחטת הפסח, אבל הכא היינו ט"ז דהיינו ממחרת אכילת הפסח, דלשון תורה לחוד ולשון נביאים לחוד.

דף ל"ח

(א) תניא אידך: "ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה" וכי ארבעים שנה אכלו והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו, אלא לומר לך עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן.

משה רבינו נולד ונפטר בז' באדר:

מנין: בז' באדר מת- דל' יום עמדו בערבות מואב לבכי, ומשנצטווה יהושע להסיען הכינו להם צידה לדרך ג' ימים ובשלישי עברו את הירדן דכתיב "בעוד שלוש ימים תעברו את הירדן", וכתיב "והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון", וכשתוציא מהן ל"ג ימים למפרע נמצא שבז' באדר מת משה.

תוס': ואע"ג דכתיב "ויהי מקצה שלושת ימים ויאמר יהושע אל העם התקדשו כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות" ומקצה ג' ימים היינו יום י' וא"כ 'למחר' היינו י"א, ומאידך כתיב דעלו בעשור לחודש:

י"מ- דהקב"ה דיבר עם יהושע ביום ל' דאבל משה שהוא ז' בניסן דמקצת היום ככולו, וא"ל דעוד ג' ימים יעברו את הירדן חוץ מהיום שעומד בו, ויהושע א"ל "מקצה ג' ימים" עם אותו יום שנתייחד הדיבור עמו דהיינו ל"ב ו'כי מחר' היינו ל"ג שהוא י' בניסן.

וי"מ- הקב"ה דיבר עמו ביום ל"א לאבל משה דהיינו ח' בניסן וא"ל דעוד ג' ימים עם אותו יום שעומד בו דהיינו י' בניסן יעברו, ו"מקצה ג' ימים" דאמר יהושע היינו יום שני שסמוך ליום ג' וזהו בסוף יום ל"ב סמוך לתחילת ל"ג.

בז' באדר נולד- שנאמר "ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא" ו'היום' מיותר ללמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש, שנאמר "את מספר ימך אמלא".

(ב) איזה מצוות נוהגות אף בחו"ל:

לר"ש בן יוחי: ג' מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ ונוהגות בין בארץ בין בחו"ל, ויש לדון בק"ו שינהגו; ומה **חדש** שאין איסורו איסור עולם (אלא כל ט"ז בלבד) ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו [פרש"י היינו שביום ט"ז איסורו ניתר אם קרב העומר, ולפי"ז אתי כר' יהודה דאמר במנחות דכל ט"ז אסור כשאין עומר ודלא כמ"ד דהאיר המזרח מתיר] נוהג בין בארץ בין בחו"ל, **כלאים** שאיסורן איסור עולם ואיסורן איסור הנאה ואין היתר לאיסורן אינו דין שינהגו בין בארץ בין בחו"ל, ואף **ערלה** יש לדון בק"ו בשתיים:

לרש"י- אע"ג דאין איסורו איסור עולם דמותרת בשנה רביעית, מ"מ איסורו איסור הנאה ואין לו היתר תוך ימי איסורו.

לר"ת- ערלה דקאמר היינו בשנה רביעית דיש היתר לאיסורו על ידי פדיון, ו'בשתיים' ר"ל דאיסורו איסור עולם ואיסור הנאה.

להר"ר י"ט- ערלה ממש קאמר דיש היתר לאיסורו, ור"ל דיש היתר לגרום איסור ולנטעם, אך כלאים אסור לגדלם ולזורעם.

לה"ר משה מפונטיז"א- ערלה יש היתר לאיסורו ע"י ב"ד, דפרי ערלה אסור עד ט"ו בשבט ואם חיסרו ב"ד חדש כסליו הרי ממחרת יום התירן, וכן חדש דאסור עד י"ז בניסן אם חסרו ב"ד חדש אדר הרי שממחרת יום התירו, משא"כ בכלאים.

לר"י- יש היתר לאיסורו קאי אאילן, דפרי שגדל לאחר ג' שנים אינו נאסר, וכן קנה של שיבולת אין התבואה נאסרת משום חדש מה שגדל בקנה השבולת לאחר העומר הואיל והשריש קודם העומר, ולפי"ז אתי אפילו למ"ד האיר המזרח מתיר.

- (ג) **לר"א בר"ש: מה שנצטוו קודם כניסתן לארץ - נוהג בין בארץ בין בחו"ל.**
ומה שנצטוו לאחר כניסתן לארץ - אינו נוהג אלא בארץ, חוץ מן השמטת כספים ושילוח עבדים שנוהגת אפי' בחו"ל.
 ועיקר שמיטת כספים פשיטא דהא חובת הגוף היא, אלא קמ"ל כדרבי:
דתניא רבי אומר: "וזה דבר השמיטה שמוט" - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, דרק בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים.
ואין לומר דרק במקום שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, כיון דכתיב "כי קרא שמיטה לה" - מ"מ. מהלך הגמ' לרש"י ותוס':
לרש"י - ואע"ג דחובת הגוף היא, מ"מ לא נצטוו עליה במדבר, דתניא: רבי אומר בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, ובזמן שאי אתה משמט קרקע (כגון במדבר דלא נטעו) אי אתה משמט כספים, ואין לדרוש דבמקום שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים וכו', וא"כ אף בזמן הבית לא תנהג שמיטת כספים אלא בארץ, כיון דכתיב "כי קרא שמיטה" דמשמע מ"מ. לתוס' - אע"ג דחובת הגוף היא, מ"מ יש חידוש בדבריו, דקמ"ל כדרבי דמקשינן כספים לקרקעות, דהו"א דרק במקום שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים למעט חו"ל, ת"ל "כי קרא שמיטה" מ"מ, דמהתם יליף רבי דנוהג אף בחו"ל.
והא דאמרינן בגיטין דשביעית בזמן הזה דרבנן ורבי היא וכו':
לרש"י - היינו לענין חרישה וזריעה, וה"ק: אחד שמיטת קרקע דחרישה וזריעה, ואחד שמיטת כספים דהשמטת מלוה - אינם נוהגים כשאין היובל נוהג, כדדריש בירושלמי מ"וזה דבר השמיטה שמוט" דמיירי בשמיטת יובל ובשמיטת שביעית, ורק בזמן שיובל נוהג שביעית נוהגת, והיום שאינה נוהגת כיון דאין כל יושביה עליה אף שמיטה אינה נוהגת.
לר"ת - היינו לענין שמטת כספים, וה"ק: דרק בזמן שאתה משמט קרקע, דהיינו ביובל שחוזרת לבעלים, אתה משמט כספים, היינו שביעית שכספים נוהגים בה, וה"ה לחרישה וזריעה דשביעית.
שילוח עבדים: אע"ג דחובת הגוף הוא, מ"מ יש חידוש, דהו"א למעט חו"ל מ"וקראתם דרוך בארץ", ת"ל "יובל היא" מ"מ, ו'בארץ' קמ"ל דרק בזמן שהדרור נוהג בארץ נוהג בחו"ל [ונח' רש"י ותוס' בביאור דברי הגמ' כמו בשמיטה].
- (ד) **חדש - אסור מהתורה בכל מקום.**
ערלה - הלכה: לרב יהודה אמר שמואל - הלכות מדינה.
לעולא אמר ריו"ח - הלכה למשה מסיני.
כלאים - מדברי סופרים [וא"א ללמוד ק"ו מחדש כיון ד'שדך' ממעט זרעים שבחו"ל].
- (ה) **ספק ערלה וכלאים:**
בארץ - אסור.
בסוריא - מותר.
בחו"ל - ספק ערלה - יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט.
ספק כלאים - יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד.
לעולא - א"ש דערלה דהל"מ חמורה יותר.
לרב יהודה - תני בשניהם או "יורד ולוקח" או "יורד ולוקט", ומר בנו של רבנא תני לקולא דלוקט.
לוי אמר לשמואל לספק לו ויאכל, וכן רב אויא ורבה בר רב חנן סיפקו זל"ז.

דף ל"ט

(א) ערלה בחו"ל:

לחריפי פומבדיתא- אינה נוהגת, דס"ל כרבי אליעזר הגדול דאמר כן.
אמר רב אסי אמר ריו"ה: (א) ערלה בחו"ל - הל"מ, ומ"מ נאמר בהל"מ דספיקה אסור כגון בסוריא.
(ב) לוקים על כלאים מהתורה, והיינו בהרכבת אילן, כדלקמן.

(ב) כלאי הכרם- כיון שבארץ אסורין בהנאה אף בחו"ל גזרו חכמים.

כלאי זרעים- כיון שבארץ מותרים בהנאה אף בחו"ל לא גזרו בהם, וכן נהג רב יוסף לערב זרעים ולזרוע.
הרכבת האילן- אסורה מהתורה, כדדרש שמואל: "את חוקתי תשמורו" - חוקים שחקקתי לך כבר, "בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע" - מה בהמתך בהרבעה אף שדה בהרכבה, ומה בהמתך נוהג בין בארץ ובין בחו"ל אף שדך, ו'שדך' למעט כלאי זרעים [שבכרם, וקמ"ל דלא ילפינן ק"ו מחדש דהא אסורים לעולם ואסורים הנאה, אבל כלאי זרעים פשיטא כיון דחובת קרקע הם וא"א ללמוד מק"ו כיון דאינם אסורים בהנאה].

תוס': בכלאי זרעים- בעי רב אשי שני מינים, כיון דקרוי 'כלאים' מיד כשזרעים בקרקע, דגוף הקרקע הוי שדה.
בכלאי הכרם- בעי שלושה מינים: לרש"י- לא ידעינן מהיכן למד כן.

לתוס'- דמשמע ליה קרא ד"כרמך לא תזרע כלאים" דהיינו שהיה כלאים קודם לכן.
רב זרע את הגינה של התלמידים ערוגות ערוגות, לאו דוקא משום עירוב כלאים, דא"כ היה לו לזרוע ד' על ד' רוחות הערוגה ואחת באמצע, אלא: אן משום נוי.
אן משום שלא יטרח השמש.

(ג) כל העושה מצוה אחת יתירה על זכויותיו - מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה.

וכל שאינו עושה מצוה אחת - אין מטיבין לו ואין מאריכין לו ימיו ואינו נוחל את הארץ.
ואם עושה אחת מהמצוות דלהלן - אף אם היו זכויותיו וחובותיו שקולים מצוה זו מכרעת [שיחשב צדיק גמור, דלהוי כבינוני בלא"ה אמרי' ד'רב חסד' מטה כלפי חסד כששויים] (רב שמעיה).
דתנן: אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקורן קיימת לו לעולם הבא אלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים והכנסת אורחים והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם.

(ד) והא דתניא:

כל שזכויותיו מרובים מעונותיו - מריעין לו ודומה כמי ששרף כל התורה ולא שייר אפי' אות אחת.
וכל שעונותיו מרובים מזכויותיו - מטיבין לו ודומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אות אחת ממנה.
לאביי- כוונת משנתנו שעושים לו יום טב ויום רע;
לרש"י: מי שזכויותיו מרובים- שעושה מצוה יתירה, מתקנים לו בעוה"ז שיהיה לו יו"ט לעוה"ב ע"י שנפרעים ממנו עונותיו בעוה"ז.
ומי שעונותיו מרובים - מתקנים לו בעוה"ז שיהיה לו יום רע לעוה"ב ע"י שמשלמין לו שכר מצותיו בעוה"ז.

לר"ת: תרוייהו בעוה"ז, והברייתא היא פירוש למשנה;

מי שעונותיו מרובים - לפעמים עושים לו יום טוב כדי לקבל שכר מצותיו בעוה"ז, ובאותו יום נראה כמי שקיים כל התורה כולה, אבל רוב ימיו של רשע שרוי ברעה.

ומי שזכויותיו מרובים - לפעמים עושים לו יום רע כדי למרק עונותיו בעוה"ז, ובאותו יום נראה כמי ששרף כל התורה, אבל רוב ימיו של צדיק שרוי בטובה, ודלא כר' יעקב דס"ל דאין שכר מצוה בעוה"ז כלל.
לרבא- תנא דברייתא רבי יעקב הוא דס"ל דאין שכר מצוה בעוה"ז.

(ה) **דתניא רבי יעקב אומר:** אין לך מצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה: **בכיבוד אב ואם** כתיב "למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך".

בשילוח הקן כתיב "למען ייטב לך והארכת ימים".

וטעמו: כיון שראה אחד שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים ובחזרתו נפל ומת, ואמר היכן טובת ימיו ואריכות ימיו, ואם הרהר בעכו"ם (והא כתיב "למען תפוש את בית ישראל בלבם") - מדוע לא הגינה עליו המצוה שלא יבא לידי הרהור, אלא "למען ייטב לך" לעולם שכולו טוב ו"למען יאריכון ימיך" לעולם שכולו ארוך.

ואין לומר דנענש משום שהרהר בעבירה, דהא מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה.

תוס': ובעובדי כוכבים להפך:

מחשבה רעה- הקב"ה מצרפה למעשה דכתיב "מחמס אחיך יעקב תכסך בושה" ונכרת לעולם אע"פ שלא עשה עשו ליעקב שום רעה אלא רק חשב להרע לו.

מחשבה טובה- אין הקב"ה מצרפה למעשה, כדכתיב בדניאל "עד מעלי שמשא הוה משתדר להצלותיה" דהיינו שדריוש השתדל בכל כחו להציל את דניאל מגוב אריות, אלמא אע"פ שהצילו עד הערב קרא עליו הפסוק 'מבקש להצילו' ולא 'מצילו', מדכתיב 'להצלותיה' ולא כתב 'הצליה'.

ואע"ג **דאמר רבי אלעזר** שלוחי מצוה אינן נזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן - התם מיירי שעלה בסולם רעוע שהיזקו מצוי דבכה"ג לא סומכים על הנס, דכתיב "ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני".

אמר רב יוסף: אילמלי דרש אחר פסוק זה כרבי יעקב בן בתו לא היה חוטא, דהטעם שחטא:

י"א- דראה מעשה כה"ג.

וי"א- דראה שד"א גורר את לשונו של רבי חוצפית המתורגמן, אמר פה שהפיק מרגליות ילחך עפר, יצא וחטא.

תניא: ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה, וכגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה (**רבא**).

וכמעשה **דרבי חנינא בר פפי** דתבעתו מטרוניתא לעבירה, וגרם שיתמלא בשחין ופצעים, וריפאה אותו, וברח ונטמן בבית שאפי' נכנסו בו שנים ביום היו ניזוקים, וסיפר לחכמים ששני שומרי הקיסר שמרוהו, א"ל שמא בא לידך דבר ערוה וניצלתה הימנו, דכל הזוכה לכך עושים לו נס.

דף מ'

(א) **"גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו"** - כגון **רבי צדוק** וחביריו, דר' צדוק תבעתו מטרוניתא אחת לעבירה, ובקש לאכול דבר מה, והביאה לו דבר טמא, א"ל מדוע הזדמן לי דוקא דבר טמא - לומר דמי שעושה זאת ראוי למאכל טמא, וכשהסיקה התנור והניחה המאכל בתוכו נכנס לתוכו, ואמר לה שהעושה זאת נופל בזאת, וא"ל דאם ידעה כמה חמור לו לא היתה מצערתו.

רב כהנא היה מוכר סלי נשים לתכשיטים, תבעתו מטרוניתא אחת, א"ל אלך ואקשט עצמי, עלה והפיל עצמו מהגג לארץ, בא אליהו וקבלו, א"ל הטרחתני ארבע מאה פרסות, ונתן לו כלי של זהובים כדי שלא יצטרך לפרנסה זו שהיא גרמה לו הנסיון.

(ב) **תנן:** אלו דברים שאדם עושה אותן ואוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא:

כיבוד אב ואם- כתיב "למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך".

גמילות חסדים- דכתיב "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד".

הבאת שלום בנ"א לחבירו- דכתיב "בקש שלום ורדפהו" **וא"ר אבהו** דילפינן 'רדיפה רדיפה מגמ"ה, דכתיב הכא "בקש שלום ורדפהו" וכתיב התם "רודף צדקה וחסד".

ותלמוד תורה כנגד כולם- דכתיב "כי הוא חיך ואורך ימיך".

ולא תני **שילוח הקן** אע"ג דכתיב ביה "למען ייטב לך והארכת ימים", כיון דהתם טוב לשמים הוא ולא טוב לבריות, משא"כ כל הנ"ל טוב לשמים וטוב לבריות (**רב אידי**).

(ג) **"אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו"** - וכי יש צדיק טוב ויש צדיק שאינו טוב, אלא: **טוב לשמים ולבריות** - זהו צדיק טוב.

טוב לשמים ורע לבריות - זהו צדיק שאינו טוב.

כיוצ"ב "אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו" - וכי יש רשע רע ויש שאינו רע, אלא:

רע לשמים ורע לבריות - הוא רשע רע.

רע לשמים ואינו רע לבריות - זהו רשע שאינו רע.

זכות - יש לה קרן ויש לה פירות, שנאמר "אמרו צדיק כי טוב" וגו'.

עבירה - יש לה קרן ואין לה פירות, שנאמר "אוי לרשע רע" וגו'.

ואלא מה אני מקיים "ויאכלו מפרי דרכם וממועצותיהם ישבעו" - עבירה שעושה פירות יש לה פירות ושאינה עושה פירות אין לה פירות.

(ד) **מחשבה טובה** - הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' **ולחושבי שמו**" - אפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה (**רב אסי**).

מחשבה רעה - אין הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר "און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'".

ואלא מה אני מקים "הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם" - מחשבה שעושה פרי הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה שאין בה פרי אין הקב"ה מצרפה למעשה.

והא דכתיב "למען תפוש את בית ישראל בלבם":

לרב אחא בר יעקב - בעבודת כוכבים כתיב, דחמורה עכו"ם שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה.

לעולא - כדרב הונא דאמר כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר.

(ה) **אמר רבי אבהו משום רבי חנינא**: נוח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר ואל יחלל שם שמים בפרהסיא שנאמר "ואתם בית ישראל כה אמר ה' איש גילוליו לכו עבדו ואחר אם אינכם שומעים אלי ואת שם קדשי לא תחללו".

(ו) **אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו**:

אם אינו יכול לכופ את יצרו - ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה כמו שלבו

חפץ ואל יחלל ש"ש בפרהסיא [דיגיעת דרכים וכדו' משברים היצה"ר וימנעהו מעבירה] (**רבי אלעאי הזקן**).

ואם יכול לכופו - לא יחטא בסתר, דהא תניא: "כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם", ומיהו:

לרבה - זה המסתכל בקשת.

לרב יוסף - זה העובר עבירה בסתר.

תנן: אין מקיפין בחילול השם אחד שוגג ואחד מזיד: **למר זוטרא** - שאין עושים כחנווני.

למר בריה דרבנא - לומר שאם היתה שקולה מכרעת.

(ז) **"וחוטא אחד יאבד טובה הרבה"** - בשביל חטא יחידי שחטא אובד ממנו ומכל העולם טובות הרבה, לעולם יראה

אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו (**ולר"א בר"ש** - ואת כל העולם)

לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו (**ולר"א בר"ש** - ואת כל העולם) לכף חובה.

ר"ש בן יוחי אומר: אפי' צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה **ותוהא על הראשונות (ר"ל)** - איבד את הראשונות

שנאמר "צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו", ואפי' רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירים

לו שוב רשעו שנאמר "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו".

(ח) כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא, שנאמר "והחוט המשולש לא במהרה ינתק", וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב, **והוסיף ריו"ח** דפסול לעדות. **לרש"י**- הואיל ואינו מקפיד על עצמו אינו בוש לזלזל בעצמו להפסל. וקשה דבירושלמי משמע דרק לת"ח הוי גנאי. **לר"ח**- מיירי שחוטף ואוכל פחות משו"פ, או שגוזל דבר שאינו מקפיד עליו. **להר"ר אליהו**- כגון שהלך אצל המוכרים וטועם מכ"א מעט כאילו רוצה לקנות מהם, ודומה לכלב שאוכל כאן מעט וכאן מעט. **לר"ת**- 'אוכל בשוק' היינו שאוכל סעודה דפת דהוי גנאי יותר.

(ט) **אמר רבי אלעזר ברבי צדוק**: נמשלו צדיקים ורשעים לאילן:

צדיקים- משולים לאילן שכולו עומד במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה, נקצץ נופו כולו עומד במקום טהרה, כך הקב"ה מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה כדי שיירשו העוה"ב, שנאמר "והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד".

רשעים- דומים לאילן שכולו עומד במקום טומאה ונופו נוטה למקום טהרה, נקצץ נופו כולו עומד במקום טומאה כך הקב"ה משפיע להן טובה לרשעים בעוה"ז כדי לטורדן ולהורישן למדריגה התחתונה, שנאמר "יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות".

(י) **תלמוד גדול או מעשה גדול: לרבי טרפון**- מעשה גדול.

לר"ע- תלמוד גדול.

נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה.

תוס': אמרינן בב"ק דריו"ח אמר "קיים אמרינן לימד לא אמרינן", ומקשינן והא גדול ת"ת שמביא לידי מעשה: **לרש"י**- היינו דקטן נתלה בגדול ומשמע דמעשה עדיף.

לתוס'- היינו דא"כ היאך קיים אם לא לימד, דכיון שאנו אומרים שקיים ע"כ דגם לימד.

וי"מ- דאדם שלא למד עדיף שילמד תחילה דאין עם הארץ חסיד, אבל מי שלמד כבר מעשה טוב יותר.

(יא) **רבי יוסי אומר**: גדול תלמוד שקדם לחלה מ' שנה, לתרומות ולמעשרות נ"ד, לשמיטים ס"א, ליובלות ק"ג, דס"ל דיובל מתחילתו הוא משמט.

וכשם שהלימוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה, **כדרב המנונא** דאמר אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנאמר "פוטר מים ראשית מדון" [דנפרעים ממנו קודם על שלא קבע עיתים לתורה, אך שואלים אותו קודם אם נשא ונתן באמונה] וכשם שדינו קודם למעשה כך **שכרו** קודם למעשה שנאמר "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו".

האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב, וי"א פסול לעדות, וכן פסק **רב אידי בר אבין**.

דרש בר קפרא: רגזן לא עלתה בידו אלא כחש בשרו, ולאדם טוב מטעימים אותו מפרי מעשיו וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ דור הנאה ממנו שנאמר "ובמושב לצים לא ישב" וזה מושבו מושב לצים.

הדרן עלך פרק האשה נקנית

פרק שני - האיש מקדש

דף מ"א

- (א) **האיש מקדש** בו ובשלוחו.
האשה מתקדשת בה ובשלוחה.
האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו.
- (ב) **מדוע הוצרך לשנות "בו"** [דבחד בבא אין לומר זו ואצ"ל זו]:
לל"ק: דאמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו, וכמו שרב ספרא היה צולה ראש הבהמה ורבא היה מולח הדג.
לל"ב: דלכתחילה אסור לקדש אשה עד שיראנה **כדאמר רב יהודה אמר רב** דשמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ויעבור על "ואהבת לרעך כמוך", ודברי רב יוסף נאמרו על הסיפא "האשה מתקדשת בה ובשלוחה" דלכתחילה מצוה להתקדש בעצמה, אבל איסור אין לה **כדר"ל** דאמר דטוב לאשה לשבת בשנים מלשבת לבד.
האיש מקדש את בתו כשהיא נערה - ודוקא נערה אבל קטנה לכתחילה לא [מדתני 'כשהיא נערה' ולא 'נערה', או מדלא תני 'את בתו' סתם], **כדאמר רב יהודה א"ר וי"א ר"א** דאסור לקדש את בתו הקטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה.
- תוס':** דהא דאמרו דאין איסור משום דעדיף לשבת שנים היינו דוקא בגדולה שמתקדשת ע"י עצמה ונתרצית אבל קטנה שמתקדשת מדעת אביה שמא אם היתה גדולה לא היתה מתרצית, ועכשיו נהגו לקדש אפי' קטנה שמא אח"כ לא יהיה לו לתת נדוניה ותשב עגונה לעולם.
- (ג) **מה המקור לשליחות:**
- (א) **בגירושין: "ושלח"** - מלמד שהוא עושה שליח.
"ושלחה" - מלמד שהיא עושה שליח.
"ושלח ושלחה" - מלמד שהשליח עושה שליח.
- תוס':** ואע"ג ד"ושלחה" א' נצרך למעט מי שמשלחה וחוזרת דהיינו קטנה ושוטה:
לתוס' - מ"ושלחה" השני דורשים ב' דרשות; א' מדלא כתב "ונתן בידה", וא' מה"א ד"ושלחה".
לר"ח - מ"ושלחה" השני דורשים את הכל; מדלא כתב "ונתן בידה" דרשינן דעושה שליח, ומה"א דרשינן דהיא עושה שליח, ומהוא"ו דרשינן שהשליח עושה שליח, ואידך "ושלחה" אתי למעט קטנה ושוטה.
- (ב) **בקידושין:** דהוקשו לגירושין בקרא ד"ויצאה והיתה" וביציאה עושה שליח.
אך א"א ללמוד מגירושין בבמה מצינו, דמה לגירושין שכן ישנן בעל כרחיה.
- (ג) **בתרומה:** מדכתיב "גם אתם" - לרבות את השליח, כדתנן: האומר לשלוחו צא תרום תורם כדעת בעל הבית, ואם אינו יודע דעת בעל הבית תורם בבינונית אחד מחמשים, פיחת עשרה או הוסיף עשרה - תרומתו תרומה.
תוס': שיעור תרומה:
- מדאורייתא:** כל שהוא, כיון שלא נאמר שיעור מפורש, אלא "ראשית דגןך" דמשמע כל שהוא.
מדרבנן: בינונית - א' מחמישים - דילפינן מתרומת מכס דכתיב בה "וממחצית בני" תקח אחד אחוז מן החמישים" - כל מה שאתה אחוז אחוז א' מחמישים, ומזה ילפינן לכל התרומות.
- עין רעה - א' משישים -** דכתיב "ששית האיפה מחומר החיטים וששיתם האיפה מחומר השעורים", וכשתורם שישית האיפה (-חצי סאה, דאיפה היא ג' סאים) מחומר (-ל' סאים) נמצא דהיינו א' משישים.
- עין יפה - א' מארבעים -** דכתיב "וששיתם" וגו', דקאי גם על חומר החיטים הכתוב קודם, דהיינו שיפריש שני חצאי סאה לחומר שעורים עם חצי סאה לחומר חיטים, סה"כ סאה וחצי לשישים סאה והוא א' מארבעים.

תוס': שליח שאמד דעת בעה"ב וטעה:

אם פייחת י' או הוסיף י' [לרש"י - פייחת בעה"ב, שתרם א' מארבעים, לתוס' - פייחת מהתרומה, שתרם א' משישים] - תרומתו תרומה, כיון שיש הרבה בנ"א שתורמים בעין יפה ויכול לומר לו בהכי אמדתיך ובטלת דעתך למה שאאמוד אותך.
אם תרם מהיפות ולא א"ל כלך אצל יפות - אין תרומתו תרומה, כיון שאין דרך בנ"א לברור היפות לתרומה אלא תורמים מבינונית.

(ד) [בקדשים (פסח):

דתניא: "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים" - והלא אחד שוחט ולא כולם, אלא: לרבי יהושע בן קרחה - מכאן ששלוחו של אדם כמותו.

לרבי יונתן - מכאן שכל ישראל יוצאים בפסח אחד, ושליחות דרשינן מ"ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית", ומגוף הפסוק אינו יכול ללמוד כיון שנפרוך מה לקדשים דהוי שותף בהם, וממילא דרשינן מ"ויקחו" דאם אינו ענין למקום ששייך תנהו ענין למקום שאינו שייך. וס"ל כמ"ד אין שוחטין את הפסח על היחיד.

תוס': באור מחלוקתם:

לר' יונתן - דכל ישראל יוצאים בפסח אחד כיון שלא צריך שכ"א יאכל כזית, א"כ ע"כ דהשוחט עבור כולם הוא שותף בה.
לר' יהושע בן קרחה - דאין כל ישראל יוצאים בפסח אחד כיון שצריך שכ"א יאכל כזית, א"כ "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" היינו דא' שוחט הרבה פסחים, דהא מפסח א' אין לכ"א כזית, וא"כ שפיר יליף דיכול לשחוט אפי' שאינו שותף.
תוס': ומדכתיב בפרו של אהרון "ושחט את פר החטאת אשר לו" - לא ממעטים אלא חטאת הדומה לו, דכיון דאינה שייכת בע"כ דין הוא שיעשה שליח, אבל שאר קרבנות שמקריבים בע"כ לא.
ומכאן לומדים הא דתנן: חבורה שאבד פסחה ואמרו לאחד צא ובקש ושחוט עלינו והלך ומצא ושחט והן לקחו ושחטו - אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והם אוכלים ושותים עמו.

(ה) **מדוע א"א ללמוד אחד מהשני [וסימנך: גירושין - חולין, תרומה - מחשבה, קדשים - מעשים].**

מגירושין - דמה לגירושין שכן ישנן חול.

מתרומה - דמה לתרומה שכן ישנה במחשבה.

מקדשים - דמה לקדשים שכן רוב מעשיהן ע"י שליח.

(ו) **וא"א ללמוד משנים מתוכם את:**

קדשים - דמה לאלו שכן ישנן חול אצל קדשים.

גירושין - דמה לאלו שכן ישנן במחשבה: **בתרומה -** דכתיב "ונחשב לכם תרומתכם".

בקדשים - דכתיב "כל נדיב לב עולות".

תרומה - נוכל ללמוד, ו"גם אתם" נצרך;

לת"ק (דעכו"ם יכול לתרום תרומה) - למעט עכו"ם, **כדר' ינאי** דדריש מה אתם בני ברית אף שלוחכם, ולא יליף

מדהתמעט עבד משליחות דגירושין משום שאינו בתורת גו"ק, דא"כ הו"א דכיון דתורם אף נעשה שליח.

לר"ש (דעכו"ם אינו יכול לתרום) - דכיון דדרשינן "אתם" ולא אריסין "אתם" ולא שותפין "אתם" ולא

אפוטרופוס "אתם" ולא התורם את שאינו שלו, הו"א דנדרוש ג"כ "אתם" ולא שלוחכם, וקמ"ל גם לרבות שליח.

תוס': וקידושין אפשר ללמוד מגירושין ותרומה, דאם נפרוך מה לגירושין שישנן בע"כ, תרומה תוכיח, מה לתרומה שישנה

במחשבה, גירושין יוכיחו, ומ"מ ההיקש ד"ויצאה והיתה" אינו מיותר דנצרך לשאר דרשות.

(ז) **עכו"ם ועבד פסולים לשליחות:**

עכו"ם - דדרש ר' ינאי: "גם אתם" - מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית.

עבד - דא"ר חייא ב"א א"ר יוחנן: אין העבד נעשה שליח לקבל גט מיד בעלה של אשה לפי שאינו בתורת גו"ק.

(ח) **תרומת עובד כוכבים: לת"ק -** מדמעת וחייבין עליה חומש.

לר"ש - פטורה.

באור מחלוקתם:

לרש"י: לת"ק - אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מיד מעשר ומירוח עכו"ם אינו פוטר, דילפינן במנחות מדכתיב פעמיים "דגנך" למעט דיגון עכו"ם, ומיעוט אחר מיעוט מרבה, ומדמעת היינו שאם נפלה בחולין אוסרתה וחייבין עליה חומש. **לר"ש** - מירוח עכו"ם פוטר, דילפינן מ"דיגונך" ולא דיגון עכו"ם, ואין מיעוט אחר מיעוט כיון שדורש לו לדרשה אחרת. **לתוס': לת"ק** - אפי' אם יש קנין מ"מ חייב בתרומה בכגון שגדלה שליש בידי ישראל, ומיירי שלקחם קודם מירוח ואח"כ מירחם ישראל דבכה"ג לא נפטר משום לקוח. **לר"ש** - קדשי עכו"ם אין בהם מעילה דילפינן חטא חטא מתרומה, ומתרומה התמעטו מדכתיב "בני ישראל" ולא עכו"ם.

ט) א"ר יצחק: איש זוכה ולא הקטן זוכה - דכתיב "איש לפי אכלו". **תוס':** ואע"פ שאין לו יד מ"מ הוצרך למעטו מפסח כיון דשייך באכילת פסחים וצריך להמנות עליו כדדרשינן "שה לבית" - אפי' קטן והו"א דאף לאחרים זוכה.

דף מ"ב

א) דרש רב גידל אמר רב: "ונשיא אחד נשיא אחד ממטה":

מכאן ליתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהם שבי"ד מעמידים להם אפוטרופוס **לחוב ע"מ לזכות**, כמו שחלקו ליתומים אפי' שיש שנוח להם בהר או בבקעה וכ"ש שזכין לגדולים.

תוס': לתבוע חובות שאחרים חייבים להם - וכגון חלוקת קרקע - יכולים, כיון שגם כשיגדלו יצטרכו לחלוק.

לתבוע חובות שהיתומים חייבים לאחרים - אין רשאים, דשמא לא יתבעום כשיגדלו.

אך אין לומר דלמד מכך;

ששלוהו של אדם כמותו - דהא קטנים אינם בני שליחות.

שזכין לאדם שלא בפניו - דהא יש בכך גם חובה, דיש שנוח להם בהר ולא בבקעה ויש שלהפך.

יתומים שבאו לחלוק:

תוס': דוקא כשבאו מעצמם, אבל אם א' מוחה אין לחלוק בע"כ, ובחלוקת הארץ היה ע"פ הדיבור ואורים ותומים.

והא דכהן שמת והניח אשר מעוברת - עבדים זכרים יאכלו, ולא חוששים לחלק העובר כיון שעושים לו תקנה כר"נ:

א) משום דהוי תקנה לעובר שמתעלה חלקו בכך.

ב) לא משמע משם שאם היה מוחה בפירוש שהיו חולקים בע"כ.

בוררים להם חלק יפה:

לר"י - משמע בלא גורל, אלא הוו כשני אחים גדולים החולקים, ובוררים לכ"א חלקו בלא גורל ושומת בי"ד, ואפי' בגוד או איגוד.

לר"ת - דוקא בגורל ובשומת בי"ד, דאין טרחה להטיל גורל, ודוקא בדבר שלא שייך בו גוד או איגוד, ושפיר שייך 'בוררין' בגורל

כגון לענין שיקבל כ"א את חלקו במקום א' ולא בג' שדות, ולענין חלונות וסולמות. ושוב הודה ר"י לר"ת.

ב) אר"נ אמר שמואל: יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהם בי"ד מעמידים להם אפוטרופוס ובוררים להם חלק יפה.

ואם הגדילו: לר"נ בשם שמואל - יכולים למחות.

לרב נחמן עצמו - אינם יכולים למחות **אא"כ טעו**, דאל"כ מה כח בי"ד יפה.

ג) תנן: שום הדיינים שפיחתו שתות או הותירו שתות:

לחכמים - מכרן בטל, וכן פסק **רב הונא בר חיננא א"ר נחמן**, ומוחים ברוחות.

לרשב"ג - מכרן קיים, דאל"כ מה כח בי"ד יפה.

ד) אמר רב נחמן: האחין שחלקו הרי הן כלקוחות:

פחות משתות - נקנה מקח.

יותר משתות - בטל מקח.

שתות - קנה ומחזיר אונאה.

ה) אמר רבא:

א) בפחות משתות נקנה מקח - דוקא אם לא מינהו שליח, אבל אם מינהו שליח א"ל ששלחו לתקן ולא לקלקל.

תוס': ומשמע דהמקח בטל אף בפחות משתות, והא דאמר רבא בשם ר"נ דשליח כדיינים, ומשמע דבפחות משתות המקח קיים:

א) לרשב"ם - התם אמר רבא בשם ר"נ אך הוא עצמו חולק כדאמר הכא.

ב) לר"ת - בשליח דיינים דאלמוהו להיות כמותם המקח קיים, ובשליח לוקח המקח בטל.

ג) אמנם המקח קיים אך מ"מ צריך להחזיר את האונאה, וה"נ ה"ק שלחתיך לתקן וכו' וצריך להחזיר ההונאה ולא כשאר אדם

דפחות משתות הוי מחילה.

לגי' רש"י:

ב) ביותר משתות בטל מקח - דוקא אם לא התנו לחלוק בשומת בי"ד, דאל"כ המקח קיים, דפסק כרשב"ג ולא

כר"נ דפסק כחכמים.

ג) בשתות קנה ומחזיר אונאה - דוקא במטלטלין דכתיב בהו "או קנה מיד עמיתך" - אל תונה בדבר הנקנה

מיד ליד, אבל בקרקע לא, דאין אונאה לקרקעות.

לר"ח ור"ת:

ב) בשתות קנה ומחזיר אונאה - דוקא אם לא התנו לחלוק בשומת בי"ד, דאל"כ המקח בטל, דפסק כחכמים.

ג) ביותר משתות בטל מקח - דוקא במטלטלין אבל בקרקע לא, דאין אונאה בקרקע עד חצי, כדאמרי' בקנה

שווה מאה במאתים, אך ביותר יש אונאה כדאמר בירושלמי, וחצי עצמו ספק.

ואף בקרקע דוקא שחלקו לפי דמים, אך אם חלקו לפי מידה לא, כדאמר רבא דכל דבר שבמדה ושבמשקל

ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר.

ו) האם יש שליח לדבר עבירה:

בכל התורה: אין שלד"ע, כיון דאמרין ליה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין.

דתנן: השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

שילח ביד פיקח - פיקח חייב, דאין שלד"ע.

במעילה: יש שלד"ע, דילפינן 'חטא' 'חטא' מתרומה.

כדתניא: שליח שלא עשה שליחותו - שליח מעל.

עשה שליחותו - בעל הבית מעל, כיון דיש שלד"ע.

תוס': אין מעילה אלא בשוגג, ולכן מי מביניהם ששגג הוא מעל:

נזכר בעה"ב ולא נזכר השליח - השליח מעל.

נזכרו שניהם - החנוני מעל.

נזכר השליח ולא נזכר בעה"ב - בעה"ב מעל, כיון דמשמע ממתני' דדוקא בנזכרו שניהם מתחייב החנוני.

ז) מדוע לא לומדים ממעילה לכל התורה:

למ"ד דשני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים:

כיון דיש שני כתובים הבאים כאחד:

לב"ה (דמרבים אמר לעבדו ולשלוחו מ"על כל דבר פשע") - היינו מעילה ושליחות יד.

לב"ש (דדורשים את "על כל דבר פשע" לחייב על המחשבה כמעשה) - היינו מעילה וטביחה ומכירה.

דף מ"ג

(א) ומנין שיש שלד"ע בטביחה ומכירה:

(א) "וטבחו או מכרו" - מה מכירה ע"י אחר אף טביחה.

(ב) לר' ישמעאל - 'או' לרבות את השליח.

(ג) לחזקיה - 'תחת' לרבות את השליח.

למ"ד דשני כתובים הבאים כאחד מלמדים:

דכתיב בשחוטיו חוץ "דם יחשב לאיש ההוא דם שפך" - הוא ולא שלוחו, "ונכרת האיש ההוא" - אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לכל התורה כולה.

ומ"ד דאין מלמדים דורש "ההוא ההוא" א' למעט שנים שאוחזים בסכין ושוחטים, וא' 'הוא' ולא אנוס 'הוא' ולא שוגג 'הוא' ולא מוטעה. ומ"ד דמלמדים לומד זאת מה"א ד'ההוא', ואידך לא דורש את הה"א.

(ב) האומר לשלוחו צא הרוג את הנפש:

לת"ק - הוא חייב ושולחיו פטור.

לשמאי הזקן בשם חגי הנביא - שולחיו חייב שנאמר "אותו הרגת בחרב בני עמון".

טעמו של שמאי הזקן:

(א) דס"ל דשני כתובים הבאים כאחד מלמדים ולא דורש "הוא ההוא".

ואמר רבא דאף לצד זה מודה שמאי באומר לשלוחו צא בעול את הערוה ואכול את החלב שהוא חייב

ושולחיו פטור, שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב.

תוס': והא דמצינו במעילה דאמר הגזבר לשליח אכול ככר של הקדש חייב המשלח - לאו משום הנאתו אלא משום ההגבהה של השליח שעל אותה שעה נתחייב.

והסתפק ר"י באומר לשליח שיסוך בשמן הקדש או שישב על עורות של הקדש או שיתחמם בגיזי עולה והשליח לא ידע שהוא של הקדש, אם יתחייב המשלח כיון שלא שלחו להנות, או"ד דלא אמרי' זה נהנה וזה מתחייב.

(ב) דשמאי דורש "הוא ההוא", ו'חייב' היינו חייב דיני שמים בעונש גדול, ולת"ק חייב בעונש קטן.

(ג) דדוקא בשליח להרוג מחייב שמאי כיון דכתיב "אותו הרגת בחרב בני עמון".

ות"ק מפרש: הרי לך כחרב בני עמון, דכמו שאינו נענש עליה אף על אוריה החתי אינו נענש, כיון דהיה

מורד במלכות דא"ל "ואדוני יואב וכל עבדי אדוני על פני השדה חונים":

במה מרד: לרש"י - שאמר "ואדוני יואב" בפני המלך.

לר"מ אביו של ר"ת - שאמר לו דוד שילך לביתו לאכול ולשתות והוא מיאן בדבר, ולא היה לו לסרב.

וי"מ - שהקדים לומר 'אדוני יואב' קודם 'המלך דוד'.

(ג) האם שליח נעשה עד:

לרב - שליח נעשה עד, כיון דמאלים את עדותו כשהעד בעצמו היה השליח לעשות, וכן הלכה.

לרבי שילא - אין שליח נעשה עד, דכיון דשלוחו של אדם כמותו א"כ הו"ל כגופו.

ואין לומר דהטעם הוא שלא א"ל להיות עד, דא"כ המקדש אשה בפני ב' ולא א"ל אתם עדיי לא יחולו הקידושין.

תוס': משמע דבכל התורה אי"צ לומר 'אתם עדיי' אמנם בהודאה צ"ל דאל"כ יכול לומר לו משטה אני בך, ומ"מ אם הודה בלי

שתבעו אפי' בפני עדים פטור, כיון דהודה משום שלא רצה להשביע את עצמו.

(ד) תניא: אמר לשלשה צאו וקדשו לי את האשה:

לב"ש - אחד שליח ושנים עדים.

לב"ה - כולם שלוחין הן ואין שליח נעשה עד.

ואע"ג דמשמע דבשנים לכו"ע אין נעשה עד - י"ל דרב סובר כר' נתן דנחלקו ב"ש וב"ה מי יכול להעיד:

לב"ש - שליח ועד אחד.

לב"ה - צריך חוץ מהשליח שני עדים.

או שהופכים את שיטות התנאים ורב כב"ה (**רב אחא בריה דרבא**).

או שהופכים את שיטות האמוראים במח' דלעיל.

(ה) **אמר רבא אמר רב נחמן:**

אמר לשנים 'צאו וקדשו לי את האשה' - הן הן שלוחיו הן הן עדי, וכן **בגירושין** (ולא חוששים שמא נתן עיניו

בה), וכן **בדיני ממונות** (ולא חוששים שמא חולקים הממון ביניהם).

ותלוי במחלוקת בדין המלוה את חבירו בעדים:

למ"ד דצריך לפורעו בעדים - אינם נאמנים, כיון דנוגעים בעדותם, דאם יאמרו שלא פרעו יתבע מהם לפרוע לו.

למ"ד דאי"צ לפורעו בעדים - הלוה אי"צ להביא עדים א"כ א"ל שפרע לו ע"י שליח, ובכה"ג **העדים נאמנים**

לומר שפרעו למלוה במגו שיכלו לומר שפרעו ללוה.

תוס': דכיון דע"י טענה זו נפטרים מממון כ"א בטוח בחבירו שיטען הטענה הפוטרם, אבל באמרו אנוסים היינו מחמת ממון

דליכא דררא דממונא לעדים - אין נאמנים במיגו כיון שאין א' יודע מה יטען חבירו.

ואחר שתקנו חכמים שבועת היסת: שוב אינם נאמנים, אלא העדים נשבעים למלוה שפרעו ללוה, והמלוה

נשבע ללוה שלא קיבל המעות והלוה פורע לו.

תוס': עד שאינו נאמן אלא בשבועה אין ממש בעדותו, שנאמר "על פי שנים עדים יקום דבר" ומשמע הנאמנים בדיבור בלבד, ולכן:

(א) אין נאמנים לומר החזרנו לך במיגו דנאנסו כפי ששומר נאמן בכל פקדון, כיון דמ"מ צריכים להשבע.

(ב) אין נאמנים לומר שפרעו אפי' אחר שנשבעו שבועת היסת ושוב אינם נוגעים בעדותם.

(ו) **מי מקבל קידושין בנערה המאורסה:**

נערה המאורסה: לחכמים - היא ואביה מקבלין את גיטה.

לרבי יהודה - אין שתי ידיים זוכות כאחד אלא אביה מקבל את גיטה.

וכל שאין יכולה לשמור את גיטה אין יכולה להתגרש.

קטנה המאורסה: לתוס' - ג"כ נחלקו בה, ונקט נערה להודיעך כחו דר"י דאפי' בנערה אביה ולא היא.

לרש"י - בתחילה כתב דדוקא נערה אבל קטנה לכו"ע אביה ולא היא, ושוב חזר בו וכתב כתוס'.

האם קטנה יכולה להתגרש ע"י אביה:

לרש"י - אינה מתגרשת אפי' ע"י אביה, כיון שאינה יודעת לשמור גיטה והוא כשוטה, ושוטה התמעטה משום דמשלחה וחוזרת.

לר"ת - מתגרשת ע"י אביה, והביא ראייה מהירושלמי, דנח' האמוראים מה טעם ששוטה אינה מתגרשת; א' אומר משום גרירה,

דהיינו שלא ימשכו אחריה להפקירה, וא' אמר משום שאינה יכולה לשמור את גיטה, דהיינו שחוזרת, ונפק"מ (ע"פ פר"ת):

(א) **עבר וגירש האם מגורשת בדיעבד:** דמשום גרירה דהוי דרבנן מגורשת, ומשום דמשלחה וחוזרת דאורייתא אינה מגורשת.

(ב) **יש לה אב ויכול לשמור גיטה:** דמשום גרירה אסור לגרשה לכתחילה, אמנם קטנה שאין לה תאוה ואין בנ"א להוטים אחריה

מתגרשת, ומשום דמשלחה וחוזרת אפי' לכתחילה מתגרשת דזו אביה משמרה שלא תחזור. ומזה מוכח כר"ת.

(ג) **עתים שוטה ועתים חלומה:** דמשום גרירה אסור לגרשה לכתחילה שמא ינהגו בה מנהג הפקר, ומשום דמשלחה וחוזרת

יכול לגרשה בזמן שהיא חלומה דאז אינה חוזרת.

(ז) **האם נחלקו אף בשליח לקידושין:**

לר"ל - נחלקו בקידושין כמו שנחלקו בגירושין.

לרבי יוחנן - נחלקו רק בגירושין, אבל בקידושין לכו"ע אביה מקבל ולא היא.

דף מ"ד

- (א) **ובאר ר' יוסי בר' חנינא את טעמו של ריו"ח אליבא דחכמים:**
[א בגירושין- בין היא ובין אביה, כיון שמכניסה עצמה לרשות אביה.
בקידושין- אביה ולא היא, כיון שמפקיעה עצמה מרשות אביה.
במאמר- יכולה לקבל בעצמה אע"פ שמפקיעה עצמה מרשות אביה, כיון דזקוקה ועומדת.
דתנן: שומרת יבם מאירוסינ: קטנה- אין עושים בה מאמר אלא מדעת אביה.
נערה- בין מדעת עצמה בין מדעת אביה, משא"כ בקידושין.
ור"ל יפרש דהברייטא רבי יהודה היא דאמר אין שתי ידיים זכות כאחת, והול"ל "משא"כ בגירושין", אלא
אגב ששנה מאמר דדמי לקידושין תני "משא"כ בקידושין", ודוקא מאמר יכולה לקבל הואיל וזקוקה ועומדת.
[ב בגירושין- בין היא ובין אביה, כיון שמדעתה מתגרשת.
בקידושין- אביה ולא היא, כיון שבעל כרחא מתקדשת.
במאמר- יכולה לקבל בעצמה אע"פ שמפקיעה עצמה מרשות אביה, כיון דמיירי במאמר שנעשה בע"כ
וכרבי [ו'מדעתה' היינו שמודיע לה או לאביה קודם שיקדשנה].
- דתניא: העושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה:**
לרבי- קנה, דמקיש מאמר לביאה דיבמה דהוי בעל כרחה, דמסתבר להקיש קנייני יבמה זל"ז.
לחכמים- לא קנה, דמקישים מאמר לקידושין דהוי מדעתה, דמסתבר להקיש קידושי מאמר לקידושין דעלמא.
- (ב) **תנן במתני': "האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו", ומשמע ש'בה ובשלוחה' לא.**
לריו"ח- מתני' ככו"ע, דלכו"ע נערה שיש לה אב אינה יכולה לקדש עצמה.
לר"ל- מתני' ר' שמעון היא (דס"ל דצריך לומר 'התקדשי' לכ"א כדתני בסיפא "האומר לאשה התקדשי לי
בתמרה זו התקדשי לי בזו") (רבה) ובשליחות סבר לה **כרבי יהודה.**
- דתניא: הרוצה להשבע לכמה אנשים שאינו חייב להם ממון:**
לרבי מאיר- זה הכלל: כלל אינו חייב אלא אחת פרט חייב על כל אחת ואחת.
לרבי יהודה- לגי' רש"י- כשאומר 'שבועה לא לך לא לך' חייב על כל אחת ואחת.
לגי' ר"ת- כשאומר 'שבועה ולא לך ולא לך' משמע שנשבע לכ"א, אבל אמר 'לא לך' חייב רק א'.
לרבי אליעזר- האומר 'לא לך לא לך לא לך' חייב על כל אחת ואחת.
לר' שמעון- לעולם אינו חייב עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד.
- (ג) **ר' אסי לא נכנס לבהמ"ד יום א' ושאל את רבי זירא מה אמרו היום, וא"ל שאף הוא לא נכנס, אך ר' אבין שהיה**
בבהמ"ד אמר שכולם סברו כר' יוחנן, וצווח ריש לקיש ככרוכיא דיש להקיש קידושין לגירושין ב"ויצאה והיתה"
לענין זה, ולא השגיחו בו, וא"ל רבי זירא שאפשר לסמוך על דבריו כיון שהוא אמר לו זאת 'כמין ימא לטיגנא';
לרש"י- כשולה דג ליתנו על המחבת הנתון על האש, והיינו דא"ל דמיד כשיצא מבהמ"ד שלא הספיק לשכוח.
לר"ח- 'ימא' ו'טיגנא' הם שני מקומות קרובים, ור"ל דאין אדם משקר כה"ג כיון דמקום קרוב הוא וירא שמא יבא אחר ויכחישנו.
תוס': ר"ל ס"ל דיש להשוותם במה שאפשר, אמנם לגבי קטנה אפי' ר"ל לא מקישם זל"ז דס"ל דמתגרשת ע"י עצמה ואין
מתקדשת ע"י עצמה, כיון דא"א להקישם דהא אין לה יד לקבל קידושין אלא רק לקבל גיטה.
- (ד) **פסק רב נחמן: נערה אינה יכולה לעשות שליח לקבל גיטה מיד בעלה, כיון דידה אינה אלימה כיד אביה.**
תנן: האומרת התקבל לי גיטי:
כשאין לה אב: בקטנה- אינו גט עד שיגיע גט לידה.
בנערה- הרי זה גט.

בשיש לה אב: שייך בה שליחות ע"י אביה, שאם אמר אביה צא וקבל לבתי גיטה ורוצה בעל לחזור - לא יחזור.

(ה) קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה:

לרב ושמואל- צריכה גט שמא נתרצה האב בקידושין, וצריכה מיאון שמא לא נתרצה האב בקידושין ויאמרו אין קידושין תופסין באחותה **(רב אחא בריה דרב איקא)**. ואמר ר"נ דדוקא בשידכו צריכה גט.

תוס': ואף בנערה יש חידוש לר"ל אליבא דר"י ולריו"ח אליבא דכו"ע דצריכה מיאון, ונקט קטנה כיון דא"א לשנות מיאון בנערה. **ואמר קרנא** דדבר זה תמוה, דאם גט למה מיאון ואם מיאון למה גט.

עולא אמר אפילו מיאון אינה צריכה.

לל"ק: מי ששונה דברי עולא שבא לחלוק על שמואל - לא שונה דנחלקו אפי' בשידכו.

לל"ב: עולא לא בא לחלוק על שמואל, אלא אמר מימרא בפנ"ע דקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אפילו מיאון אינה צריכה **[לרש"י-]** ואפי' בשידכו, וזה הנ"מ בין הלישנות, **לר"י-** עולא מיירי בלא שידכו ושמואל בשידכו ולא פליגי].

(ו) תנן ביבמות: "וכולן אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו איילונית צרותיהן מותרות":

לעולא- י"ל דמיירי כגון שקידשה אביה בקטנותה ונתאלמנה וחזרה וקידשה את עצמה, דבכה"ג צריכה מיאון דכיון שנתאלמנה שוב אין קידושיה לאביה, אך אי"צ גט כיון דאין מעשה קטנה כלום.

תוס': דאם לא יעמיד בכך יקשה ממ"נ: **אם שידך- לר"י-** צריך גט ומיאון, **ולרש"י-** אי"צ אפי' מיאון.

אם לא שידך- לכו"ע אי"צ אפי' מיאון.

לשמואל- י"ל דמיירי בדלא שידך ולכן צריך רק מיאון ולא גט.

דף מ"ה

(א) למי יכול למוכרה: לקרובים: לת"ק- אין מוכרה.

לר' אלעזר- מוכרה.

אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט: לכו"ע מוכרה.

ו'אלמנה' ע"כ היינו מקידושי עצמה, דהא אביה אין יכול למוכרה לשפחות אחר אישות.

ומדקרי לה 'אלמנה' משמע דחייבת בגט או במיאון, ולעולא י"ל דמיירי בקידושי יעוד ואליבא דר' יוסי בר' יהודה דמעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו, אלא הייעוד הוא בפרוטות שפוחת משוויה **(רב עמרם אמר ר' יצחק)**.

תוס': ובגרושה י"ל דמיירי בלא שידכו (דאי בשידכו הא אין יכול למוכרה), ומיירי שגירשה ולא מיאנה אע"פ שאי"צ אלא מיאון, ונפסלת בכך כמו קטנה שקידשוה אחיה ואמה ונתגרשה שנפסלת לכהונה.

(ב) אמר רב הונא א"ר: מת זה שקידשה שלא לדעת אביה ונפלה לפני אחיו ליבום:

ממאנת למאמרו ואינה ממאנת לזיקתו, כיצד;

עשה בה מאמר: צריכה גט, חליצה ומיאון:

גט- שמא נתרצה האב בקידושי שני.

חליצה- שמא נתרצה האב בקידושי ראשון.

מיאון- שמא לא נתרצה האב לא בקידושי ראשון ולא בקידושי שני ויאמרו אין קידושין תופסין באחותה.

צריכה מיאון:

לרש"י- 'שמא לא נתרצה לראשון' - בכדי נסבה, דאפי' נתרצה לראשון ולא לשני קידושין תופסים באחותה, דאחות חלוצה דרבנן, והם יאמרו דלא תפסי קידושין ויתירו אשת איש לעלמא בלא גט.

לרבינו שמשון מקוצי- גם זה בכדי נסבה, דאפי' נתרצה לראשון ולשני יש להצריכה מיאון מחשש שמא יאמרו אין קידושין תופסים באחותה, ובאמת מקודשת מהתורה, דאם נתרצה לראשון הא אחות חלוצה דרבנן, ואם נתרצה למאמר השני הא אינו

אלא מדרבנן, ונקט 'לא נתרצה' כלל ר"ל דלא מבעיא נתרצה לראשון וכו'.

תוס': הא דבעינן גם למיאון ולא מהני מה שהצריכה חליצה להראות שהיא ספק מקודשת לראשון וא"כ נתרצה לשני קידושין תופסין באחותה כיון דאחות חלוצתו דרבנן, ואף מאמר השני מדרבנן הוא, כיון דחיישין שיחשבו שהאמת שלא נתרצה לראשון כיון שעשה שלא כהוגן, אלא רק לשני שחשב שזקוקה לו, והחליצה שהצריכו היא משום בנ"א שאינם בעלי סברא ויחשבו שנתרצה לראשון, ולכך הצריכה אף מיאון להודיעם שקידושי השני הוא ספק ולא ודאי.

לא עשה בה מאמר: אינה צריכה אלא חליצה בלבד, ולא מצריכים אותה למיאון מחשש שמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה, כיון דהכל יודעים דאחות חלוצה דרבנן, ורק אחות גרושה מדאורייתא אחות חלוצה מדברי סופרים, **כדאמר ריש לקיש בשם רבי.**

תוס': ולא הצריכה מיאון מחשש שמא יחשבו שנתרצה לראשון ויאמרו דאין קידושין תופסים באביו או בבן אחיו, דהוי כלתו או דודתו - כיון דלא מצוי שיקדשנה האב כיון שהיה לה עסק עם בנו, דאין לב אדם על כלתו אפי' היכא דמותרת לו כיון דכלתו אסורה לו אפי' לאחר מיתה, אבל אחות אשתו שמותרת לו לאחר מיתה דעתו עליה ולכך חששו שמא יקדשנה.

ג' מעשים בענין קידושין:

א] הנותן כוס יין לחבירו עמ"נ לקדש את בתו לבנו - פסק רבינא דלא חוששים שמא נתרצה האב (רבה בר שימי). וכדי שיקבלו ממנו **אמר רבינא** דאפילו למ"ד דחיישין שמא נתרצה האב שמא נתרצה הבן לא אמרינן, אך באמת יש לחשוש שמא הבן גילה דעתו לפני אביו שחפץ בה. אמנם אין לחשוש שמא עשאו שליח - כיון דאדם אינו חצוף לעשות אביו שליח.

תוס': פסקי הלכות:

- א] פסקו הרי"ף ובשאלתות דרב אחאי** דהלכה כרבינא ואי"צ לא גט ולא מיאון, ואפי' שידכו, וה"נ סברה הל"ב דלעיל.
- ב] קטנה שמת אביה במדה"י:** לכו"ע לא חיישי' שמא קידשה לאוסרה להנשא, דלשמא קידש לא חיישין לכו"ע.
- ג] קטנה שהלך אביה למדה"י:** לרב אחאי - מתקדשת מדרבנן כדין יתומה דתקנו לה רבנן קידושין ע"י אמה ואחיה משום הפקר. **לה"ר מנחם מיינוני** - אסורה להתקדש שמא יקדשנה אביה לאחר ונמצא בא זה עליה באיסור א"א.
- ופסק ר"ת** דכיון דלא חיישין שמא קידש א"כ אף כשהיא קטנה מותרת, כיון דכל שעה י"ל דעדיין לא קידש, משא"כ האוסר אשתו בתרומה שעה א' קודם מיתתו דאסורה, כיון דכל שעה יש לחשוש שמא ימות מיד, וכ"פ בהלכות גדולות.
- ב] המקדש באגודה של ירק בשוק, ופסק רבינא דאפי' למ"ד דחיישין שמא נתרצה האב, היינו** דוקא בדרך כבוד אבל דרך בזיון לא, ואפי' המקדש אשה בירק בבית או בכסף בשוק - אינה מקודשת, דכ"א מהם הוי בזיון (רבינא).

ג] מי שקידש לקרובה של אשתו ובזמן הסעודה הלך קרובו וקידשה - אע"פ שמתחילה רצה האב לקדשה לקרובו לא חיישין שמא נתרצה האב:

לאביי - כיון דכתיב "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב".

לרבא - כיון דלא יחזור בו מדיבורו, דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, **ונפק"מ** בלא טרח.

ד] נתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדינת הים ועמדה ונישאת:

לרב - אוכלת בתרומה עד שיבא אביה וימחה [כיון דמהתורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה כדפרש"י], ומ"מ מודה רב שאם מתה אינו יורשה, דיש להעמיד הממון בחזקת יורשי האשה [ואפי' הוא מוחזק בנכסי מלוג שלה, כיון דתפיסתו שלא כדין היתה] **(רב שמואל בר רב יצחק).**

לרב אסי - אינה אוכלת בתרומה שמא יבוא אביה וימחה ונמצאת זרה אוכלת בתרומה למפרע.

תוס': 'זרה' דנקט היינו מדרבנן, דמהתורה ארוסה אוכלת בתרומה ומדרבנן אסרו, ואע"פ שלא שייך כאן חשש סימפון או שמא ימזגו, דהא כיון דנכנסת לחופה מייחד לה מקום ובודק אותה, מ"מ לא חילקו חכמים בין ארוסה לארוסה.

אמנם היה מעשה שרב חשש לשיטת רב אסי.

לתוס' - נראה דהלכה כרב אסי דהא רב חזר בו.

לר"ת- הלכה כרב שהרי רב אסי היה תלמידו, ובאמוראים הראשונים עד אביי ורבא הלכה כדברי הרב במקום שחלוק עם תלמידו, אבל מכאן ואילך פסקינן כבתראי לפי שדקדקו יותר מן הראשונים להעמיד ההלכה על בוריה, ואע"פ שרב חשש לדרב אסי - לאו משום שחזר בו אלא חומרא בעלמא שהחמיר על עצמו.

(ה) נתקדשה לדעת אביה וניסת שלא לדעת ואביה כאן:

לרב הונא- אינה אוכלת, ואפי' רב דאמר אוכלת מודה הכא שהאב כאן דמה ששתק הוא משום שכועס.
לרב ירמיה בר אבא- אוכלת, ואפי' רב אסי דאמר אינה אוכלת דוקא התם הוא, דחיישינן שמא יבוא אביה וימחה, אבל הכא מדשתק משמע שמסכים לקידושין.

(ו) נתקדשה שלא לדעת אביה וניסת שלא לדעת ואביה כאן:

לרב הונא- אוכלת, דהואיל ונעשה בה מעשה בתומה בחיי האב ושתק ע"כ שהפקיר זכותו או שהתרצה לקידושין (רבא).
לרב ירמיה בר אבא- אינה אוכלת, וכן סבר **עולא**, דאם בקידושין דאורייתא אינה אוכלת לרב הונא כ"ש הכא.

דף מ"ו

(א) קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה: לרב- בין היא ובין אביה יכולין לעכב ולבטל הקידושין.
לרב אסי- אביה ולא היא.

בין היא ובין אביה:

לרש"י- דכיון שבשעת קבלה לא נתרצה האב יכולה לחזור בה **קודם שיתרצה האב** ושוב לא יועיל ריצוי האב.
לתוס'- דאפי' אם יתרצה האב אח"כ לא יועיל, דכיון דבתו מעכבת הוי חוב לו ולא היה מתרצה אם היה יודע שמעכבת.
והא דתניא: "אם מאן ימאן אביה" אין לי אלא אביה היא עצמה מנין ת"ל "אם מאן ימאן" מ"מ.

באר ר"נ בר יצחק דרב אסי יעמיד:

לגי' שלפנינו- דמיירי שפיתה **שלא לשום אישות**, ופשיטא שאינה נאסרת באותה ביאה, אלא קמ"ל דאם מיאנה משלם קנס כמפותה.

לגי' רש"י ותוס'- דמיירי שפיתה **לשם אישות**, ומה שיכולה למאן אינו לענין שלא תהא אשתו דהא אביה רוצה, אלא לענין שמשלם קנס כשאר מפותות שהאב ממאן.

תוס': לענין מה מועיל מיאונה:

או דאפי' שאינה יכולה לעכב מלהנשא לו כיון שאביה רוצה, מ"מ משלם קנס, דקנס דמפותה תלוי בה כמו שתלוי באב.
או דאם בא עליה ואח"כ נתייטמה מהני מיאונה לעכב שלא תהא אשתו, ולכן משלם קנס.

הא דתניא: "מהר ימהרנה לו לאשה" - שצריכה הימנו קידושין:

רב אסי יעמיד דמיירי שפיתה אפי' שלא לשם אישות, דעדיין צריכה קידושין לדעת אביה.

(ב) האומר לאשה:

'התקדשי לי בתמרה זו' או 'התקדשי לי בזו' - אם יש **באחת מהן** שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.
'בזו ובזו ובזו' - אם יש שוה פרוטה **בכולן** מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

ור"ש היא דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד **(רבה)**.

היתה אוכלת ראשונה ראשונה - אינה מקודשת עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה.

ג) על מה נאמר החלק האחרון:

לרבי יוחנן - הרי שלחן והרי בשר והרי סכין ואין לנו לאכול (דהיינו הרי לנו משנה שנויה ואין אנו יודעים לפרשה). **לרב ושמואל** - קאי ארישא, ור"ל דלא רק במנחת צריך שיהא שו"פ, אלא אפי' באוכלת שהנאתה קרובה יותר אינה גומרת ומקנה עצמה [ואע"פ שאינו תלוי ברצונה להתקדש בפחות משו"פ מ"מ בקל עושה צריכותא]. **תוס':** ויתכן דסברתו משום דס"ל דמעו' בעלמא מתנה, ואי"צ אלא שיהא בכולם יחד שו"פ, וא"כ ע"כ לא קאי אסיפא דקתני 'עד שיהא בכולם שו"פ'.

לרבי אמי - קאי אסיפא, וה"ק עד שיהא באחרונה שוה פרוטה, דהא המעות הראשונות הוי מלוה. **אך אם היה רק בראשונים שו"פ** - אינה מקודשת, דכיון דהקידושין לא נגמרו עד שתקבלם כולם והיא אכלה הראשונה כבר קודם שקנה אותה בקידושין הוי מלוה לגבה. **תוס':** ומשא"כ במקדש לאחר ל' יום דאפי' נתאכלו המעות מקודשת, דהתם הרי הדיבור נגמר קודם שנתאכלו אבל הכא לא נגמרו הקידושין עד אחר מסירה אחרונה.

ד) אמר רבא ש"מ מדרבי אמי ג' דברים:

- א)** המקדש במלוה אינה מקודשת (דהא ס"ל דמעו' הראשונות הוו מלוה ולא הועילו).
ב) המקדש במלוה ופרוטה דעתה אפרוטה (דאע"ג דהראשונות מלוה מ"מ דעתה על האחרונה).
ג) מעו' קידושין בעלמא שלא הועילו חוזרים (דאי הוו מתנה א"כ אינו מקדש במלוה, דהא נתנם עמ"נ לקדשה ועכשיו גמר דבריו).

ה) המקדש אחותו: אדם יודע שאין קידושין תופסין בה, ולכן:

לרב - גמר ונתן לשום פקדון ולכן **המעו' חוזרים**, ולא אמר לה לשם פקדון כיון שסבר שלא תקבל. **לשמואל** - גמר ונתן לשום מתנה ולכן **המעו' מתנה**, ולא אמר לה לשם מתנה דסבר דתתביש לקבלם.

ו) התורם מהנקוב על שאינו נקוב - הוי תרומה ולא תאכל עד שיפריש עליה ממקום אחר [שהכהן אינו חייב להחזירה ובעה"ב אינו חייב להפריש שוב משאינו נקוב].

התורם משאינו נקוב על הנקוב - הוי תרומה ויחזור ויתרום.

ז) המפריש חלתו קמח - אינו חלה וגזל ביד כהן.

ואע"פ שנותן לו במתנה מ"מ צריך להחזיר לו מחשש שמא יצא מכך חורבה, דאמנם אדם יודע שאין מפרישים חלה מקמח, אך עדיין סבור שכל הטעם משום טירחא דכהן וא"כ כאן שהכהן הסכים אי"צ להחזיר, ומי יטעה: **או הכהן** - דפעמים שיש לו פחות מחמש רבעים קמח ולש אותם יחד עם החלה שנתן לו וסבר שנתקנה עיסתו ויבוא לאוכלה בטיבלה, **והכא לא אמרינן** דתחול תרומתו ולא יאכל עד שיפריש שוב כיון דבכלי אחד לא יציית. **או בעה"ב** - שיסבור שנתקנה עיסתו בהפרשתו מהקמח ובאמת לא נתקנה [וחידוש הוא דאפי' בעה"ב ידע אי מחיל כהן], **והכא לא אמרינן** דתחול תרומתו ויחזור ויתרום, כיון דבכלי אחד לא יציית, אמנם הכהן יציית אף בכלי א'.

והא דתנן: התורם קישות ונמצא מרה, אבטיח ונמצאת סרוח - תרומה ויחזור ויתרום - היינו מכיון דמדאורייתא הוי תרומה, **כדרבי אלעאי** דאמר דהתורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה, שנאמר "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו" ואם אינו קדוש מדוע יש נשיאות חטא.

תוס': ואפי' מ"ד דאי עביד לא מהני מודה הכא דמהני, דכיון דכתיב "בהרימכם את חלבו ממנו כל חלב דגן תירוש ויצהר" דמשמע דיש לו לתרום מן היפה ואם לא הביא מחלבו פשיטא דעבר, ע"כ "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם" וגו' ר"ל דחטא פעמיים:

א) שעבר על מה שאמרה התורה לתרום מן היפה. **ב)** שחטא בתרומתו דהוי תרומה מן הרעה, ומכאן שחלה תרומתו.

דף מ"ז

- (א) **התקדשי לי באלון ברמון ובאגוז:** אם יש בכולן שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת. **ואם נטלתו ואכלתו לפני שנגמרו הקידושין:**
אם א"ל באלו- מקודשת, כיון שאוכלת משל עצמה (**כדאמר רבא**).
ואם א"ל בזו ובזו ובזו- אינה מקודשת עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה.
- סיפא:** "בזו נטלתו ואכלתו, בזו נטלתו ואכלתו, ועוד בזו ועוד בזו - אינה מקודשת עד שיהא בא' מהן שו"פ":
ביאור הסיפא לפי מה שנתבאר בהא דתנן דאם אכלה ראשון ראשון אינה מקודשת עד שיהא בא' מהן שו"פ:
לרבי אמי- דאסיפא קאי דהוי כלל, ואינה מקודשת עד שיהא באחרונה שוה פרוטה, ה"נ עד שיהא באחרונה שוה פרוטה.
- לרב ושמואל-** דארישא קאי דהוי פרט, וקמ"ל דאפי' באוכלת אינה מקודשת - מתני' רבי היא דאמר דבין כזית כזית' ובין כזית' וכזית' הוי פרט.
- תוס':** סיפא דתנא "בזו נטלתו ואכלתו ועוד בזו ועוד בזו" - הוי פרט כמו 'התקדשי', וקמ"ל דאפי' אוכלת שקרובה הנאתה בעי שו"פ וכ"ש מנחת.
- מציעתא** דתנא "בזו ובזו אם יש לו בכולן שו"פ מקודשת" - לאו רבי היא אלא תנא אחר, דלרבי הוי פרט ובעינן ש"פ באחת מהן, אלא תרי תנאי הוו ומי ששנה זו לא שנה זו.
- (ב) **אמר רב:** המקדש במלוה אינה מקודשת, כיון דמלוה להוצאה ניתנה.
האומר לאשה 'התקדשי לי במנה' ונמצא מנה חסר דינר (ר"נ בשם ר"ה):
י"א- אינה מקודשת, דס"ל שמתביישת לתובעו.
וי"א- מקודשת, דס"ל שאינה מתביישת לתובעו.
'התקדשי לי במנה' ונתן לה דינר - ה"ז מקודשת וישלים, דכיון דחסר תשעים ותשע אינה בושה לתובעו (**ר"א**).
ובמכר- לכו"ע קנה, כיון שודאי אינו בוש לתובעו.
- (ג) **המקדש אשה בפקדון או במלוה והלכה ומצאתו שנגנב או שאבד:**
בפקדון שיש לו בידה: אם נשתייר הימנו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.
במלוה: לת"ק- אע"פ שלא נשתייר הימנה שו"פ אינה מקודשת.
לרשב"א בשם ר"מ- מלוה הרי היא כפקדון.
ובמה נחלקו: לחכמים שבבב"ד- נחלקו האם מלוה הוי ברשות הבעלים לחזרה ולאונסים.
לרבה- לאונסים לכו"ע הוי ברשות לוח, כיון דלא גרע משאלה שחוזרת בעין וחייב באונסים, אלא נחלקו האם מלוה הוי ברשות הבעלים לחזרה.
- תוס':** ואפי' רב יכול לסבור כרשב"א, דהא דאמר רב דאינה מקודשת אפי' נשתייר שו"פ מיירי במלוה שהתחיל להוציאה, ורשב"א מיירי במלוה שהיא עדיין בעין אלא שנגנבו או שאבדו.
- בשאלה:** לכו"ע הוי ברשות המשאיל עד שישתמש בו, כיון שחוזרת בעין, **כדאמר ר"ה** דהשואל קורדום מחבירו ביקע בו קנאו לא ביקע בו לא קנאו [לענין שהמשאיל לא יוכל לחזור בו, אך באונסים חייב אפי' לא ביקע בו].
- (ד) **התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים והרשה עליהם:**
לר"מ- מקודשת.
לחכמים- אינה מקודשת.
בשטר חוב שלה- אינה מקודשת [כיון שאינו נותן לה שום דבר חדש שהרי אותם המעות היו שלה קודם הקידושין, משא"כ במלוה דאחרים דנותן לה זכות חדשה שלא היה בידה קודם וכאלו הוי בעין].

ונחלקו בשטר חוב של אחרים בשני אופנים:

במלוה בשטר:

(א) בדברי רבי, דר"מ סבר כמותו וחכמים חלקו, דתניא:

לרבי- אותיות נקנות במסירה.

לחכמים- בין שכתב ולא מסר בין שמסר ולא כתב לא קנה עד שיכתוב וימסור.

(ב) כו"ע לא ס"ל כרבי, ונחלקו בדברי ר"פ דאמר דהמוכר שט"ח לחבירו צריך לכתוב לו שמקנה לו השטר וכל

שעבודו, דחכמים סברו כמותו ור"מ חלק.

תוס': מכאן מוכח דאין הלכה כרבי, מדאמרינן דכו"ע לא ס"ל כרבי, ולא אמר דכו"ע ס"ל כרבי ומיירי שמסר לה את השטר,

ונח' בד"פ, דחכמים סברו דצריך לומר בפה כשמוסר לו השטר קני לך איהו וכל שיעבודיה, כמו שצריך לכתוב כן בשטר.

ובב"ב יש גרסו דהלכה דאותיות נקנות במסירה, ויש שגרסו דהלכה דאין אותיות נקנות במסירה, וכן משמע הכא.

(ג) כו"ע סברו כר"פ ונחלקו בדברי שמואל דאמר דהמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מחול,

דחכמים סברו כשמואל ור"מ חלק [י"מ משום דקנין שטר הוי מדרבנן ולא אלים להפקיע כח הראשון שלא יוכל למחלו].

(ד) כו"ע סברו כשמואל, ונחלקו האם האשה סומכת דעתה שלא ימחול לאחר ויפסידה, או שלא סומכת דעתה.

במלוה על פה: נחלקו בדבר הונא א"ר דאמר דאפשר להקנות ממון שלו שביד אחרים במעמד שלשתן, דחכמים

ס"ל דר"ה מיירי רק בפקדון ולא במלוה, ור"מ ס"ל דמיירי אפי' במלוה.

תוס': ודוקא אם אין הלוה בפנינו בשעת מכירת השטר יכול למחול, אך המקנה לחבירו במעמד שלשתן ומחלו - מודה שמואל

דאינו מחול, דאל"כ מדוע לא אמרי' דלכו"ע אמר רב אפילו במלוה והכא מיירי במעמד שלשתן ונחלקו בדשמואל דאמר אפי'

יורש מחול, או דכו"ע סברו כשמואל ונחלקו האם סמכה דעתה.

דף מ"ח

(א) **התקדשי לי בשטר:**

לר"מ- אינה מקודשת.

לר' אלעזר- מקודשת.

לחכמים- שמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

באיזה שטר מדובר:

אם מדובר בשט"ח דאחרים - ה"ז סותר לדברי ר"מ דלעיל [ודוחק לומר דלעיל מיירי דאמר ליה קני לך שטר וכל

שיעבודיה והכא מיירי דלא א"ל - כיון שהלשונות שוים].

ואם מדובר בשט"ח שלה - א"כ נחלקו במקדש במלוה.

(א) **לרב נחמן בר יצחק: מדובר בכגון שקדשה בשטר שאין עליו עדים:**

ר"מ לשיטתו דאמר עדי חתימה כרתי [ולכן אפי' הנייר שו"פ אינה מקודשת].

לר' אלעזר לשיטתו דאמר עדי מסירה כרתי.

חכמים- הסתפקו האם כר"מ או כר"א, ולכן שמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה

מקודשת [דבכה"ג מקודשת לגמרי אפי' לר"א, אבל אם אינו שו"פ מקודשת רק מספק להצריכה גט אם נשאת לאחר].

תוס': לפי"ז לא גרסי' "ואם לאו אינה מקודשת" דהא אפי' אין בנייר שו"פ צריכה גט מספק דשמא עדי מסירה כרתי כר"א.

(ב) **מדובר בכגון שכתבו שלא לשמה ונחלקו בדרי"ל,** דהסתפק ר"ל בשטר אירוסין שכתבו שלא לשמה, האם

מקיישים הויה ליציאה וצריך לשמה, או שמקיישים הויות זל"ז - כסף לשטר ולא צריך לשמה. ופשט כצד

א'. דר"מ סבר כר"ל וחכמים חלקו.

(ג) כו"ע סברו כר"ל, ומדובר שכתבו לשמה ושלא מדעתה, ונחלקו במחלוקת דלהלן:

כתבו לשמה ושלא מדעתה: לרבא ורבינא - מקודשת.
לפפא ורב שרביא - אינה מקודשת.

(ב) תניא: עשה לי שירים נזמים וטבעות ואקדש אני לך:

לר"מ - כיון שעשאן מקודשת בשכר העשיה.

לחכמים - אינה מקודשת עד שיגיע ממון אחר לידה.

באור מחלוקתם:

(א) לכו"ע המקדש במלוה אינה מקודשת, ונחלקו האם ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף, דלר"מ אינה לשכירות אלא בסוף, ולחכמים ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף [ומ"מ אינה משתלמת אלא לבסוף כדאמרי' בב"מ "כשכיר שנה בשנה" - שכירות של שנה זו אינה משתלמת אלא בשנה אחרת].

(ב) לכו"ע ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והמקדש במלוה אינה מקודשת, ונחלקו האם אומן קונה בשבח כלי, דלר"מ אומן קונה בשבח כלי ולחכמים אין אומן קונה בשבח כלי.

(ג) לכו"ע אין אומן קונה בשבח כלי וישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והמקדש במלוה אינה מקודשת, ונחלקו כגון שהוסיף לה נופך משלו, דר"מ סבר דמלוה ופרוטה דעתה אפרוטה, וחכמים סברו דדעתה אמלוה.

תוס': אין להוכיח מכאן דהלכה דישנה לשכירות מתוע"ס, כיון דלא יכל לומר דכ"ע אינה לשכירות דא"כ מ"ט דמ"ד אינה מקודשת. ויש להוכיח דהלכה דישנה לשכירות מתוע"ס מדאמר ר"א בע"ז דבדיעבד אם בנה כיפה שמעמידים בה עכו"ם שכרו מותר, משום דישנה לשכירות מתוע"ס, והא נאסר רק במכוש אחרון שאין בו שו"פ.

ואין נפק"מ לענין חזרה דהא דפועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום היינו אפי' למ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף.

ויש נפק"מ לענין קידושין, דאם ישנה לשכירות מתוע"ס הוי כמלוה ואינה מקודשת, ולענין עכו"ם אם בנה שכרו מותר.

ואף בברייתא נחלקו בכך:

לת"ק - בשכר שעשיתי עמך - אינה מקודשת, בשכר שאעשה עמך - מקודשת, דאינה לשכירות אלא לבסוף.
לר' נתן - בשכר שאעשה עמך - אינה מקודשת, וכ"ש בשכר שעשיתי עמך, דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף.
לרבי יהודה הנשיא - בין בשכר שעשיתי בין בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת, ואם הוסיף לה נופך משלו מקודשת, דס"ל דמלוה ופרוטה דעתה אפרוטה.

(ג) התקדשי לי בכוס זה של יין ונמצא של דבש, או להפך.

בדינר זה של כסף ונמצא של זהב, או להפך.

עמ"נ שאני עשיר ונמצא עני, או להפך.

לת"ק - אינה מקודשת, כיון שיש שנוח להם בכסף ולא בזהב [כגון שצריכה כסף להשלים תכשיט של כסף שעושה, ומ"מ אם הטעה האשה בממון לכו"ע מקודשת].

ולר"ש - אם הטעה לשבח מקודשת.

התקדשי לי בכוס זה:

לרש"י: בציר דגים וי"א בשמן - בו ובמה שבתוכו, כיון שצריך לכוס לשומרו בה.

במים - בו ולא במה שבתוכו, כיון שאינם חשובים.

ביין - במה שבתוכו ולא בו, שהדרך לשתות ולהחזיר הכוס.

לתוס': בציר דגים וי"א בשמן - במה שבתוכו, דחשוב יותר מן הכוס, ולא בו, שהכוס אינו בטל לדגים או השמן.

במים - בו ובמה שבתוכו, שהמים בטלים לגבי הכוס.

ביין - בו ולא במה שבתוכו, שהיין חשוב ואינו בטל לגבי הכוס, אך אינו חשוב כ"כ שתהא דעתה על היין.

(ד) **המקדש את האשה והטעה אותה לשבח: אם היא טעתה** (כגון של חומץ ונמצא יין) - אינה מקודשת, דתנן: **יין ונמצא חומץ חומץ ונמצא יין** - שניהם יכולין לחזור בהם, כיון שיש שנוח להם בחומץ ויש שנוח להם ביין. **אם השליח טעה** - נח' ת"ק ור"ש במתני', **ואיזה שליח טעה:** **לרב שימי בר אשי בשם אביי** - שליח האיש כגון שאמר לשלוחו הלויני דינר של כסף ולך וקדש לי אשה פלונית והלך והלוה של זהב, **דלת"ק** ה"ה מקפיד **ולר"ש** מראה מקום הוא לו. **ונדחה:** דא"כ צריך לכתוב 'התקדשי לו' במקום 'התקדשי לי', ו'הטעהו לשבח' במקום 'הטעה לשבח', וכן לא שייך לשון 'נמצא' דהא מתחילה ג"כ א"ל זהב. **לרבא ור' חייא בר אבין** - שליח האשה, וכגון שאמרה היא לשלוחה צא וקבל לי קדושין מפלוני שא"ל התקדשי לי בדינר של כסף, והלך ונתן לו דינר של זהב **דלת"ק** ה"ה מקפיד **ולר"ש** מראה מקום היא לו. ו'נמצא' היינו דכשנתנו לשליח היה הדינר צרור בסמרטוט וכשהגיע ליד האשה מצאה שהוא של זהב. **תוס':** והא דדחינן לעיל דברי אביי, א"א לתרץ כן כיון דאם האשה מקבלת א"כ יודעת שהוא של זהב, שאם היא סבורה שהוא של כסף אינה מקודשת דהא יש שנוח להם בכסף ולא בזהב, וכ"ש שהשליח יודע כך דאל"כ טועה הוא ואין הקידושין כלום, ורק הכא שייך טעמא דמראה מקום היא לו.

דף מ"ט

(א) **אמר אביי: ר"ש ורשב"ג ור"א ס"ל מראה מקום הוא לו:**

(א) **ר"ש** - הא דאמרן.

(ב) **רשב"ג-דתנן:** גט פשוט עדין מתוכו מקושר עדין מאחוריו, פשוט שכתבו עדין מאחוריו או להפך:

לת"ק - שניהם פסולים.

לר' חנינא בן גמליאל - מקושר שכתבו עדין מתוכו כשר שיכול לעשותו פשוט.

לרשב"ג - הכל כמנהג המדינה.

במקום שנוהגים בפשוט ועשאו מקושר או להפך - לכו"ע מקפיד.

במקום שנוהגים בין בפשוט ובין במקושר וא"ל לעשות לו פשוט ועשה לו מקושר - נחלקו האם מקפיד או שמראה מקום הוא לו (**רב אשי**).

תוס': אין לחוש לאויר שבין שיטה לשיטה כשעושאו פשוט:

לרש"י - דיש הרבה סופרים שאינם אומנים לסדר כתיבתם ומניחים אויר בין השיטות.

לתוס' - נראה דאפי' יש חלק הרבה אין לחוש, דלא מיקרי גט קרח דפסול אלא כשיש שיטות של חלק יותר מהעדים החתומים בו אבל כששויים כשר.

(ג) **ר' אלעזר-דתנן:** האשה שאמרה התקבל לי גיטי ממקום פלוני וקבל לה גיטה ממקום אחר:

לת"ק - פסול.

לרבי אלעזר - כשר, משום דסבר דמראה מקום היא לו.

(ב) **אמר עולא:**

בשבח ממון - מחלוקת דת"ק ור"ש.

בשבח יוחסין - לכו"ע אינה מקודשת, כיון דא"ל דאינה רוצה נעל הגדולה מרגליה (וכן תניא בהדיא), דכיון דהוי שבח יוחסין אם ר"ש חולק היה לו לחלוק במפורש.

ע"מ שאני כהן ונמצא לוי, לוי ונמצא כהן, נתין ונמצא ממזר, ממזר ונמצא נתין: ר"ש לא חולק בזה.

עמ"נ שיש לי בת או שפחה מגודלת ואין לו, עמ"נ שאין לו ויש לו:

או שר"ש חולק בזה וסובר דמקודשת, דחלק ברישא וה"ה בסיפא, כיון דהוי שבח ממון כמו ברישא.

או שאינו חולק, כיון דה"נ הוי שבח יוחסים, ד'מגודלת' אינו גדולה ממש, אלא 'גדלת' דבכה"ג אינה רוצה להתקדש משום דלא ניחא לה שתשמע ממנו דברים ותלך ותספר לשכנותיה.
'גדלת': לרש"י- חשובה ומתוך שהיא חשובה בעיני האנשים דבריה מקובלים.
לרבינו חננאל- מגדלת שער הנשים, ומתוך שהולכת מבית לבית מספרת כל הדברים ממנו.

(ג) המקדש את האשה בתנאי:

עמ"נ שאני קריינא: לת"ק- כיון שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת הרי זו מקודשת.
לר' יהודה- עד שיקרא ויתרגם **תרגום שלנו**.

תניא: ר' יהודה אומר המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי והמוסיף עליו הרי זה מחרף ומגדף.
לרש"י:

מתרגם פסוק כצורתו- דהיינו כמשמעותו, כגון "לא תענה על ריב" מתרגם "לא תסהיד על דינא", ה"ז בדאי דאדרבה מצוה להוציא הדין לאור אלא הכי מתרגם "לא תתמנע מלאלפא למאן דמתבעי מינך בדינא".
והמוסיף עליו- שאומר הואיל וניתן רשות להוסיף אוסיף אני בכל מקום שארצה, הרי זה מחרף פירוש מבזה את השם כיון שמשנה את דבריו, ותרגום אונקלוס ניתן בסיני אלא שנשתכח וחזר אונקלוס ויסדו.
לרבינו חננאל:

המתרגם פסוק כצורתו- כגון "ויראו את אלהי ישראל" דמתרגם "וחזו ית אלהא דישראל" הרי זה בדאי דשכינה ממש לא ראו דכתיב "כי לא יראני האדם וחי".
והמוסיף עליו- דאמר "וחזו ית מלאכא דאלהא" הרי זה מחרף שתולה שבח המקום במלאך, אלא הכי מתרגם "וחזו ית יקרא דאלהא דישראל".

עמ"נ שאני קרא (-בעל קורא)- צריך לדעת לקרוא בתורה נביאים וכתובים.
עמ"נ שאני שונה: לחזקיה- צריך לשנות הלכות.

לר' יוחנן- צריך לשנות מדרש תורה, **דתניא: מהי משנה: לר' מאיר**- הלכות.

לר' יהודה- מדרש, והיינו מדרש תורה.

ואם א"ל 'תנא אני'- עד דתני הלכות ספרא וסיפרי ותוספתא.

ע"מ שאני תלמיד- אין אומרים כשמעון בן עזאי וכשמעון בן זומא, אלא כל ששואלין אותו בכ"מ דבר אחד בלימודו ואומרו ואפילו במסכתא דכלה.

עמ"נ שאני חכם- א"א כחכמי יבנה כר' עקיבא וחביריו, אלא כל ששואלים אותו דבר חכמה בכל מקום ואומרה.

עמ"נ שאני גבור- א"א כאבנר בן נר וכיואב בן צרויה, אלא כל שחביריו מתיראים ממנו מפני גבורתו.

עמ"נ שאני עשיר- א"א כרבי אלעזר בן חרסום וכר"א בן עזריה, אלא כל שבני עירו מכבדים אותו מפני עושרו.

עמ"נ שאני צדיק- אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו.

עמ"נ שאני רשע- אפילו צדיק גמור מקודשת שמא הרהר דבר עכו"ם בדעתו.

(ד) עשרה קבים ירדו לעולם של:

חכמה- תשעה נטלה **ארץ ישראל** ואחד כל העולם כולו.

יופי- תשעה נטלה **ירושלים** וכו'.

עשירות- תשעה נטלו **רומיים** קדמונים וכו'.

עניות- תשעה נטלה **בבל** וכו'.

גסות- תשעה נטלה **עילם** וכו'.

גבורה- תשעה נטלו **פרסיים** וכו'.

כנים- תשעה נטלה **מדי** וכו'.

- כשפים** - תשעה נטלה מצרים וכו'.
נגעים - ט' נטלו חזירים וכו'.
זנות - תשעה נטלה ערביא וכו'.
עזות - תשעה נטלה מישן וכו'.
שיחה - תשעה נטלו נשים וכו'.
שחרות - תשעה נטלו כושים וכו'.
שינה - תשעה נטלו עבדים וכו'.

ה) גסות: ירדה לבבל והשתרבה לעילם, דכתיב "ואשא עיני וארא והנה שתיים נשים יוצאות ורוח בכנפיהם ולהנה כנפים ככנפי החסידה ותשאנה את האיפה בין הארץ ובין השמים ואומר אל המלאך הדובר בי אנה המה מוליכות את האיפה ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער" וא"ר יוחנן דהיינו חנופה וגסות הרוח שירדו לבבל. וכן מדוייק מדקתני "לבנות לה בית":
לרש"י: (א) דגבי הולכה כתיב "והנה שתי נשים", וכשבאו לבנות בית לקבוע בבבל כתב "לה" דהיינו חנופה בלבד.
(ב) "לבנות" משמע שרצו לבנות ולא בנו [כמו שכתוב "אז יבנה שלמה" - ביקש לבנות ולא בנה].
לתוס' - מהא דכל "לה" שבמקרא מפיך ה"א חוץ משלושה וזה א' מהם, והוי כמו לא באל"ף, ור"ל שלא נתקיים לה מקום. סימן לגסות עניות, והיינו עניות דתורה, דכתיב "אחות לנו קטנה ושדים אין לה" וא"ר יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמוד.

ו) ו' אופנים שהבעל הטעה את האשה שבכולם אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו - אינה מקודשת, וכן היא שהטעתו [וסימנך: אני אשב; אני כהן נתין יש שפחה אין בנים שביתי קרוב בן עיר]:
(א) עמ"נ שאני כהן ונמצא לוי, לוי ונמצא כהן.
(ב) נתין ונמצא ממזר, ממזר ונמצא נתין.
(ג) בן עיר ונמצא בן כרך, בן כרך ונמצא בן עיר.
(ד) עמ"נ שביתי קרוב למרחץ ונמצא רחוק, רחוק ונמצא קרוב.
(ה) עמ"נ שיש לו בת או שפחה מגודלת ואין לו, או עמ"נ שאין לו ויש לו.
(ו) עמ"נ שאין לו בנים ויש לו או עמ"נ שיש לו ואין לו.

דף נ'

(א) אמר רבא: המוכר נכסיו ע"ד לעלות לא"י ולא אמר כן בשעת המכירה - הוי דברים שבלב ואינם דברים. **תוס':** משמע דאם היה מפרש דבריו להדיא בשעת המכר שע"ד לעלות לא"י מוכר - המכר בטל, ואע"פ שלא כפל תנאו: **לרשב"ם** - רק באיסור בעינן תנאי כפול, כגון התקדשי לי על מנת שתתני לי מאתים זוז, אבל בממון לא, ולכן מהני נתינת אתרוג עמ"נ שיחזירו לו אע"פ שלא כפל תנאו.
לר"י - יש דברים שאינם צריכים תנאי כפול אלא גלוי מילתא דאנן סהדי דע"ד כן עשה, ויש דברים דאפילו גילוי מילתא אינם צריכים, וכמו"כ אנן סהדי שקנה רק ע"ד לעלות לא"י.

(ב) הנסיונות להוכיח שדבשב"ל אינם דברים ממקומות שרואים שאע"פ שבליבו אינו רוצה מ"מ דבשב"ל אינם דברים:
(א) מהא דתנן: "יקריב אותו" מלמד שכופין אותו, יכול בעל כרחו ת"ל "לרצונו", הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

ונדחה: דשמא משום דאנן סהדי שרוצה בכפרה.

(ב) מהסיפא: וכן אתה מוצא בגיטי נשים ושחרורי עבדים כופין אותו עד שיאמר רוצה,

ונדחה: דשמה רוצה משום דמצוה לשמוע דברי חכמים.

ג) רב יוסף הוכיח מדתנן: המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והרי היא לוייה לוייה ונמצאת כהנת עניייה והרי היא עשירה עשירה והרי היא עניייה מקודשת מפני שלא הטעתו.

ודחה אביי: דשמה דוקא שם אמרי' הכי כיון דלחומרא הוא.

ד) אביי הוכיח מדתנן: בכולם אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו אעפ"כ אינה מקודשת.

ונדחה: דשמה דוקא שם אמרי' הכי דכיון דהתנה אין בכוחה לעקור את תנאו.

ה) רב חייא בר אבין אמר בשם רב הונא והוכיח לו מדתנן: האומר לשלוחו הבא לי מן החלון או מן הדלוסקמא והביא לו אע"פ שאמר בעל הבית לא היה לי בלבי אלא על זה כיון שהביא לו מזה בעל הבית מעל.

ואין לומר שאינו נאמן כיון שבא לפטור עצמו מקרבן, דא"כ היה לו לומר נזכרתי, דתניא: נזכר בעל הבית ולא נזכר שליח מעל. אך לומר מזיד הייתי לא היה מעיז, דאין אדם עושה עצמו רשע.

תוס': מדוע היה נאמן בטענת מזיד הייתי:

לתוס'- דאמנם אינו נאמן שבליבו היה כך, מ"מ מזיד הייתי הוי טענה מקובלת יותר ואין נראה כל כך רמאות.

להר"ם- ודאי מזיד הייתי אנו מאמינים לו יותר, כדאמרינן בב"מ גבי אמרו לו שנים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי דחכמים פוטרים מטעם דאם ירצה לומר מזיד הייתי.

ג) מעשה באדם שמכר את ביתו ע"ד לעלות לא"י ועלה ולא יכל לדור שם (או משום מזונות או משום דירה):

אמר רבא: לל"ק: כל העולה ע"ד לדור עולה, והא לא יכל לדור והמקח בטל.

לל"ב: הא אמר ע"ד שאעלה והא עלה.

מעשה באדם שמכר נכסיו ע"ד לעלות לא"י ולבסוף לא עלה, **פסק רב אשי:**

לל"ק- אם רוצה יכול לעלות וכיון שתלוי בו ולא נאנס המקח לא בטל.

לל"ב- וכי אם ירצה לא יוכל לעלות, מי אנסו. **ונפק"מ** אם שמע שיש אונס בדרך, דלל"ק קיים ולל"ב בטל.

תוס': והטעם דלעיל שהוצרך לומר דבשב"ל אינם דברים:

לל"ק- צ"ל שנולד לו אונס בדרך.

לל"ב- צ"ל שנולד לו אונס שאפי' ע"י שיירה לא יכול לעלות.

ד) שליח שקידש או גירש אשה במקום אחר ממה שא"ל המשלה:

אם א"ל "צא וקדש לי אשה פלונית", או "תנו גט זה לאשתי, במקום פלוני" - אינה מקודשת או מגורשת.

ואם א"ל "הרי היא במקום פלוני" - הרי זו מקודשת או מגורשת.

והוצרך לשנות גם בקידושין וגם בגיטין:

גיטין- דאפי' בגט שבא לרחקה ממנו מקפיד שלא יגרש במקום אחר כיון שיש לו שם שונאים וידברו עליו.

קידושין- דאפי' בקידושין שאינו גנות מקפיד היכן יקדשה, ולא רק בגט שהוא גנות לא רוצה להתבזות באותו מקום.

ה) המקדש את האשה ונמצאו עליה נדרים:

אם קידשה עמ"נ שאין עליה נדרים - אינה מקודשת.

אם כנסה סתם - תצא שלא בכתובה.

המקדש את האשה ונמצאו בה מומין:

אם קידשה עמ"נ שאין עליה מומין - אינה מקודשת.

אם כנסה סתם - תצא שלא בכתובה, שכל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין בנשים.

וה"נ תנן בכתובות, דהכא הוצרך לקידושין ותנא כתובות אטו קידושין, התם הוצרך לכתובות ותנא קידושין אטו כתובות.

(ו) השולח סבלונות אחר שקידש באופן שאינו מועיל - אינה מקודשת, כיון שמחמת קידושין הראשונים שלח: (א) המקדש שתי נשים בשו"פ, דכיון שהוציא מכיסו ממון שו"פ טעה וחשב שמקודשות בפרוטה. (ב) המקדש אשה אחת בפחות משו"פ, ולא אמרי' שיודע של"מ בפחות משו"פ ודעתו לקדשה בסבלונות. (ג) קטן שקידש, ולא אמרי' דהכל יודעים שאין קידושי קטן כלום ודעתו לקדשה בסבלונות.

(ז) פסקו רב הונא ורבה: חוששים לסבלונות:

אמר אביי:

לל"ק- דהא דתנן במתני' דלא חוששים לסבלונות הוא משום שהם מחמת קידושין הראשונים. לל"ב- שאין ראייה מדתנן "שמחמת קידושין הראשונים שלח" דמשמע דדוקא כאן טעה אך בעלמא הוי קידושין, דיש לדחות דר"ל דלא רק בעלמא שלא ירד לקדש כלל, אלא אפי' כאן שרצה לקדשה אינה מקודשת. ולהלכה: פסק רב פפא: במקום שמקדשים ואח"כ נותנים סבלונות- חוששים לקידושין. במקום שנותנים סבלונות ואח"כ מקדשים- לא חוששים לקידושין.

והחידוש:

לגי' שלפנינו- דבמקום שהרוב מקדשים ואח"כ נותנים סבלונות - מקודשת, ולא חוששים למיעוט שנותנים סבלונות קודם הקידושין [ומצינו לשון 'חוששים' לקולא].

לגי' ר"ח- דבמקום שיש מיעוט שמקדשים ואח"כ נותנים סבלונות - חוששים למיעוט (משום חומר דאיסור אשת איש) ומקודשת, אפי' שהרוב נותנים סבלונות קודם הקידושין.

לגי' ר"י- דבמקום שהרוב נותנים סבלונות קודם הקידושין - לא חוששים למיעוט שמקדשים ואח"כ נותנים סבלונות ואינה מקודשת.

חוששין לסבלונות:

לרש"י- דמייירי ששידך האשה ונתרצית וקדם קודם הקידושין ושלח סבלונות בעדים, דחוששין שמא לשם קידושין שלח [דלולי ששידך מנין תדע שלשם קידושין שלח].

להר"ם- אכתי בעינן שידבר מענין לענין ובאותו ענין, אלא יל"פ 'חוששין' דכיון ששלח לה סבלונות חיישינן שמא קידשה כבר, וכן משמע מדחשש לקידושין במקום שנותנים כתובה אחר הקידושין, וע"כ לא קידש בכתובה אלא שחוששים שמא קידשה קודם.

(ח) אמר רבא: הוחזק שטר כתובה בשוק: אין להחזיק בה כאשת איש מפני שמחזיק שטר כתובה בשוק. ולהלכה: אמר רב אשי: במקום שמקדשים ואח"כ נותנים כתובה- חוששים, ואפי' אם לא מצוי סופר לא אומרים דכתב את הכתובה רק משום שהזדמן לו סופר.

במקום שנותנים כתובה ואח"כ מקדשים- לא חוששים.

(ט) המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת - אינן מקודשות.

ומעשה בחמש נשים ובהן שתי אחיות וליקט אדם אחד כלכלה של תאנים ושלהן היתה ושל שביעית היתה ואמר הרי כולכם מקודשות לי בכלכלה זו וקיבלה אחת מהן ע"י כולן ואמרו חכמים אין אחיות מקודשות.

מנין:

לרמי בר חמא- דכתיב "אשה אל אחותה לא תקח לצרור" התורה אמרה בשעה שנעשו צרות זו לזו לא יהא לו ליקוחים אפי' באחת מהם.

תוס': לא דריש מ'לא תקח' לחוד דא"כ אף בחייבי לאוין לא יתפוס קידושין, אלא דמשמע ליה דה"פ דקרא "ואשה אל אחותה לא תקח" - בבת אחת, דלכל אחת ואחת יש דין אחות אשה ואסורה, ובאחות אשה לא תופס קידושין כיון דחייבי כריתות היא.

ודחה רבא: דא"כ היינו דכתיב "ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם", אמנם קידושין לא תופסים, אך מנין שחייב כרת, אע"כ שמדובר בפסוק שקידשם בזה אחר זה.

תוס': אמנם ביבמות גבי שלשה אחים שנים מהם נשואים לב' אחיות פטר ר"ש את שתיהן מחליצה וייבום, מדכתיב "אשה אל אחותה לא תקח לצרור" - בשעה שנעשו צרות זו לזו, כיון דהתם בלא"ה יש בהם כרת אפי' שלא תופס קידושין משום דפגע באשת אחיו שלא במקום מצוה.

לרבא: טעמא כדרבה דכל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו. ורבא שתירץ דוקא כרבה ולא משום קידושין שאין מסורין לביאה נינהו - לדבריו דרמי בר חמא קאמר.

דף נ"א

(א) **אמר רבה:** כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו.

ג' מקומות שטעה ולא אמרי' כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו:

(א) **המרבה במעשר** - פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלין, ולא אמרינן כל שאינו וכו' כיון דמעשר שייך לחצאים, דאם אמר תתקדש חצי חיטה קדשה.

(ב) **הטועה במעשר בהמה:**

יצאו שנים בעשירי וקראן עשירי - עשירי ואחד עשר מעורבים זה בזה, א' קודש וא' שלמים (רבא), ולא אמרינן כל שאינו וכו' כיון דחל אף בטעות.

קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי - שלשתן מקודשין (משנה).

(ג) **תודה שנשחטה על שמונים חלות (ע"פ ר' יהושע בן לוי):**

אמר שיקדשו ארבעים מתוך שמונים - לכו"ע קדשי.

אמר לא יקדשו ארבעים אלא אם כן קדשי שמונים - לכו"ע לא קדשי.

בסתם - נחלקו: לחזקיה - קדשי לה ארבעים מתוך שמונים, כיון דהתכוין לאחריות, ולכן ל"א כל שאינו וכו'.

לר' יוחנן - לא קדשי לה ארבעים מתוך שמונים, כיון דהתכוין לקרבן גדול.

(ב) **קידושין שאין מסורין לביאה:**

לאביי - הווי קידושין.

לרבא - לא הווי קידושין, דכתיב "כי יקח איש אשה ובעלה" - דבעינן קידושין המסורין לביאה (רבא בשם בר אהינא).

לרש"י - ד'ובעלה' משמע דבעינן ראויה לביאה.

לתוס' - דבעינן דלא תאסר לביאה מחמת הקידושין, דבקידיש א' משתי אחיות בסתם קודם הקידושין היו מותרות ועכשיו נאסרו,

אבל בחייבי לאוין דאיסור הביאה היה אף קודם הקידושין לכו"ע הווי קידושין.

(ג) **האם יש להוכיח ממתני' למחלוקת:**

רישא: המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת אינן מקודשות, **ומשמע** דאחת מאשה ובתה או מאשה ואחותה מקודשת אע"פ דהוי קידושין שאין מסורין לביאה. וקשה לרבא.

סיפא: מעשה בחמש נשים ובהן שתי אחיות וליקט אחד וכו' ואמרו חכמים אין אחיות מקודשות, **ומשמע** דדוקא אחיות הוא דאינן מקודשות אבל נכריות מקודשות, וע"כ לא מדובר דאמר כולכם דא"כ הו"ל כאומר קני את וחמור דלא קנה, אע"כ מדובר שא"ל אחת מכם, וע"ז כתוב דאין אחיות מקודשות, וקשה לאביי.

ביאור המשנה לאביי:

המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת - אינן מקודשות.

אחת מאשה ובתה מאשה ואחותה - מקודשת.

אם אמר הראויה לביאה תתקדש לי - אינה מקודשת, וכן היה מעשה בחמש נשים וכו' ואמר **הראויה לי מכם**

תתקדש לי ואמרו חכמים אין אחיות מקודשות.

ביאור המשנה לרבא:

המקדש אחת מאשה ובתה או אחת מאשה ואחותה - **נעשה כמי** שקידש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת ואינן מקודשות, וכן היה מעשה בחמש נשים וכו' ואמר **הרי כולכם ואחת משתי אחיות מקודשות לי** בכלכלה זו ואמרו חכמים אין אחיות מקודשות.

(ד) ה' אופנים שאע"פ שאינו יודע מי קידש חלו הקידושין:

(א) המקדש את בתו סתם - אין הבגרות בכלל, אבל קטנות בכלל:

ורבא יעמיד כשאין שם אלא גדולה וקטנה, ו'בגרות' היינו בגרות דעלמא.

וקמ"ל: דאפי' שעשאתו שליח אינו מקבל הקידושין עבודה כיון דיש לו הנאה מקידושי הקטנה.

ואפי' אם אמרה לו שכסף הקידושין שלו מעדיף את קידושי הקטנה שהם מצוה המוטלת עליו.

(ב) מי שיש לו שתי כתי בנות משתי נשים ואמר קידשתי את בתי הגדולה, ואיני יודע אם גדולה שבגדולות, או גדולה שבקטנות, או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות - כולן אסורות חוץ מקטנה שבקטנות (ר"מ).

ורבא יעמיד כשהוכרו ולבסוף נתערבו, וקמ"ל דלא כר' יוסי דס"ל דאדם אינו אומר לשון מסופקת וכוונתו לגדולה שבגדולות.

(ג) מי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש - נותן גט לזו וגט לזו.

ורבא יעמיד כשהוכרו ולבסוף נתערבו, והחידוש הוא בסיפא:

אם מת ולו אח אחד - חולץ לשתייהן.

היו לו שנים - אחד חולץ ואחד מייבם, ואם קדמו וכנסו - אין מוציאין אותן מידם.

וקמ"ל דדוקא חולץ ואח"כ מייבם, אבל להפך לא כיון לא שפוגע באחות זקוקתו.

(ד) שנים שקדשו שתי אחיות ושניהם אינם יודעים איזו קידשו - כ"א נותן שני גטין.

ורבא יעמיד כשהוכרו ולבסוף נתערבו, והחידוש הוא בסיפא:

אם מת ולכ"א מהם יש אח - כ"א חולץ לשתייהן.

ואם לא' יש אח אחד ולשני יש שני אחים - האח היחיד חולץ לשתייהן והשנים אחד חולץ ואחד מייבם.

אם קדמו וכנסו - אין מוציאין אותן מידם, וקמ"ל דדוקא שחולץ היחיד ואח"כ מייבם א' מהשנים אחר חליצת

אחיו (דממ"נ מותר; אם חלץ אחיו לזקוקתו א"כ מותר באחותה כיון דפקעה הזיקה, ואם לא חלץ לזקוקתו

א"כ ה"ה מייבם זקוקתו), אבל להפך לא, דשמא היא יבימתו של היחיד ונמצא פוגע ביבמה לשוק.

(ה) תני טביומי: לזה חמשה בנים ולזה חמשה בנות ואמר אחת מבנותיך מקודשת לאחד מבני - כל אחת ואחת

צריכה חמשה גיטין, מת אחד מהם כאו"א צריכה ארבעה גיטין וחליצה מאחד מהן.

וכאן א"א להעמיד כשהוכרו ולבסוף נתערבו, דהא קתני "אחת מבנותיך לאחד מבני", ותיבתא דרבא.

והלכה כאב"י ביע"ל קג"ם [יאוש שלא מדעת, עד זומם אב"י אמר למפרע הוא נפסל, לחי העומד מאיליו,

קדושין שלא נמסרו לביאה, גילוי דעתא בגיטא, מומר אוכל נבילות לתיאבון].

תוס': מעשה בבנו של הר"ר אושעיא הלוי שקידש בת עשיר אחד ואמר בתך מקודשת לי סתמא ולא פירש פלונית בתך:

לר"ת - מקודשת, ואפי' לא שידך בשם אלא שנתרצו בפה ואמר פלונית אתן לך - י"ל שע"ד כן קידש:

(א) כיון ד"שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב".

(ב) דאפי' לא פירש בפה י"ל דכוונתו לגדולה, משום ד"לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה".

להר"ר מנחם מיוני - הוי כמי שקידש אחת משתי אחיות, ואין לומר ד"לא יעשה" וגו', כיון דאפי' לאב"י דהווי קידושין ל"א אלא

להצריכה גט, א"כ אף הוא צריך ליתן גט, וחזר בו ר"ת.

למ"ד: לרש"י - לחי העומד מאיליו.

לר"ת - היינו ימי לידה שאינה רואה בהן שאין עולים לספירת זיבתה.

לבני נרבונא - היינו מה שנח' בפסחים בלא אפשר ולא מתכוין דהלכה בהא כאב"י, ומ"מ לא הוזכר יע"ל קג"ם אלא על

יאוש שלא מדעת ועד זומם.

תוס': והטעם דלא חשיב נמי פשע בה ויצאת לאגם ומתה כדרכה, דנחלקו בדעת רבה אביי מחייב ורבא פוטר, והלכה כאביי דהא מסקינן דלהלכה תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב כדפר"ח, כיון שהלכה זו נפסקה אח"כ ע"י רבנן סבוראי.

דף נ"ב

(א) **מעשה בחמש נשים:**

רב למד ממתני' ד' דינים והרביעי אינו מוכרע כדלהלן:

(א) המקדש בפירות שביעית מקודשת.

(ב) קידשה בגזל שגזל מחבירו אינה מקודשת (**ובאר רבא** דלא חיישינן לר"ש דאמר סתם גזילה הוי יאוש בעלים) [והחידוש הוא דלא רק שלא קנה אלא אף אי"צ גט לחומרא].

ואם קידש בסלע שגזל מידה:

אם שידך קודם- מקודשת.

אם לא שידך- אינה מקודשת, מדקתני "שלהם היתה ושל שביעית היתה" ומשמע דוקא של שביעית דהפקר הוא, אבל של שאר שני שבוע לא.

(ג) אשה נעשית שליח לחבירתה ואפי' במקום שנעשית לה צרה.

(ד) קידושין שאין מסורים לביאה - יש להוכיח ממתני' או כאביי או כרבא, ורב הסתפק כמי לפסוק. כשעלה ר' זירא אמר שמעתא זו לפני ר' יוחנן, וא"ל וכי אמר רב **כמותי**, דאמר ריו"ח גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו [והחידוש הוא בנגזל, אבל בגזלן פשיטא דהא לא נתיאש].

(ב) **אריס המקדש:**

בבצלים- אינה מקודשת כיון שבעה"ב לא מחל לו (רבא).

באגודה של ירק- מקודשת כיון שבעה"ב יכול ליטול אגודה כנגדה.

בכלי של שכר- אינו חל אפי' אם כשראה זאת בעה"ב א"ל מדוע לא נתת מן היפות, מ"מ ל"א דמועיל אמירת 'כלך אצל יפות' אלא לענין תרומה בלבד אבל כאן יתכן שמחל משום שהתבייש (רבא).

(ג) המקדש בחלקו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אינה מקודשת.

במעשר שני: לר"מ- בין שוגג בין מזיד לא קידש.

לרבי יהודה- בשוגג לא קידש במזיד קידש.

בהקדש: לר"מ- במזיד קידש ובשוגג לא קידש.

לרבי יהודה- בשוגג קידש במזיד לא קידש.

(ד) **האם יכול לקדש אשה בקדשים:**

בקדשים קלים: מחיים- הוי ממונו ומקודשת, דהתרבה מ"ומעלה מעל בה."

לאחר שחיטה- לא הוי ממונו ואינה מקודשת, כיון שזכו משולחן גבוה.

וכן משמע מדתני "המקדש **בחלקו** בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים לא קידש".

בקדשי קדשים: לר' יהודה- מקודשת, דדרש "וזה יהיה לך מקודש הקדשים מן האש" 'לך' לכל צרכיך.

לר' יוסי- אינה מקודשת, דסבר כאש מה אש לאכילה אף הוא ג"כ לאכילה.

כיצד שייך לקדש בקדשי קדשים:

כגון שקיבל קידושין לבתו בעזרה, או שעשתה שליח לקבל קדושיה, או שדחקה ונכנסה.

ולהלכה:

לר' יוחנן- נמנו וגמרו המקדש בחלקו בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים לא קידש.
לרב- עדיין היא מחלוקת.

דף נ"ג

(א) הוכיח אביי כר' יוחנן מסיפרא דסתמא ר' יהודה היא דמשמע מהתם דאין חולקין: מנין שאין חולקים:

מנחות כנגד זבחים- דכתיב "וכל מנחה אשר תאפה בתנור לכל בני אהרן תהיה".

מנחות כנגד עופות שקמו תחתיהן בדלות- דכתיב "וכל נעשה במרחשת לכל בני אהרן תהיה".

עופות כנגד זבחים ששניהם מיני דמים- דכתיב "על מחבת".

מנחות כנגד מנחות ששניהם מעשיהם ביד ולא בכלי- ת"ל "וכל מנחה בלולה בשמן לכל בני אהרן".

מחבת כנגד מחבת ומרחשת כנגד מרחשת ששניהם מעשיהם קשים או שניהם מעשיהם רכים- דכתיב "וחרבה לכל בני אהרן תהיה".

בקדשים קלים- דכתיב "איש כאחיו" וסמוך לו "אם על תודה".

כשם שאין חולקין בקדשי קדשים כך אין חולקים בקדשים קלים.

"איש" - איש חולק אפי' בעל מום ואין הקטן חולק ואפי' תם.

תניא: הצנועים מושכין את ידיהם והגרגרנים חולקים:

לרב- חולקים כפשוטו, לשיטתו דיש בהן דין חלוקה.

לריו"ח- 'חולקים' היינו חוטפים, כדקתני בסיפא: מעשה באחד שחטף חלקו וחלקו חברו והיו קוראין אותו בן חמצן עד יום מותו.

'חמצן היינו חמסן:

לרבה ב"ר שילא- דכתיב "אלהי פלטני מיד רשע מכף מעול וחומץ".

לרבה- דכתיב "למדו היטב דרשו משפט אשורו חמוץ".

מנין דבמעשר שני לא קידש (חוץ מדעת ר"י דבמזיד קידש):

דכתיב "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קדש לה' - לה' הוא ולא לקדש בו אשה (רב אחא בריה דרבא). ובאר רבין סבא ד'הוא' משמע בהוייתו יהא.

(ב) אולם שאר דברים לא התמעטו:

תרומת מעשר דתנן המקדש בתרומה מקודשת - כיון דלא כתיב ביה 'לה', אע"ג דכתיב "כן תרימו גם אתם תרומת ה'".

חלה דתנן המקדש בתרומות מקודשת - כיון דלא כתיב ביה 'קדש', אע"ג דכתיב בה "תתנו לה".

שביעית דתנן דהמקדש בפירות שביעית מקודשת - כיון דלא כתיב ביה 'לה', אע"ג דכתיב בה "יובל הוא קדש תהיה לכם".

תרומה דתנן דהמקדש בתרומה מקודשת, ואע"ג דכתיב "קדש ישראל לה' ראשית תבואתו", כיון דלא כתיב 'הוא', ואין לומר דבישראל כתיב, דא"כ עדיין משמע דתרומה הוי הקדש.

(ג) הטעם שאינה מקודשת בשגגת מעשר לר' יהודה ובשגגת הקדש לר"מ:

באר ר' יעקב בשם ריו"ח: אחד- משום שהאשה אינה רוצה.

ואחד- משום ששניהם אינם רוצים.

לר' ירמיה: במעשר- היא אינה רוצה משום טרחת הדרך, והוא רוצה כיון שקונה אותה ממילא.
בהקדש- שניהם אינם רוצים שיתחלל הקדש על ידם.

לר' יעקב: במעשר- היא אינה רוצה משום טרחת הדרך, והוא אינו רוצה משום אונס הדרך.
בהקדש- היא אינה רוצה שיתחלל הקדש על ידה, והוא רוצה כיון שקונה אותה ממילא.

מדוע אינו רוצה משום אונס הדרך:

לרש"י: א) דע"כ אונס הדרך מוטל עליו, כיון שאין במעשר שו"פ כאן, שלא ניתן להוציאו אלא בירושלים, ואפי' ימכרנו דמיו נתפסין בקדושתו, ואונס מצוי יותר בנשים. ולכן לא יחולו הקידושין במזיד עד שיהו בירושלים.

ב) אפי' אם לא מוטלת עליו אחריות מ"מ אינו רוצה שתהיה לה תערומת עליו שקידשה בדבר שלא הועיל לה.

לתוס'- בבכורות מבואר דמקודשת אפי' בגבולין אם קבלה את המעשר, וע"כ צ"ל כפי' שני דרש"י.

דין המעשר לענין חלה:

בגבולין: לכו"ע פטור, ואפי' לר"י דהוי ממון הדיוט, כיון דאינה עיסה להתחייב בחלה הואיל ואין ראויה שם לאכול.

בירושלים: לר"מ- פטור, כיון ממון גבוה הוא.

לר"י- חייב, כיון דממון הדיוט הוא.

ד) דין המעות בשגגת הקדש לר"מ: א"ר חסדא דלא יצאו לחולין:

בקידושין- דכיון שהקידושין לא חלו במה תקנה אותם.

במכר- דאין מעילה לר"מ אלא באוכל אוכלי הקדש.

תוס': אבל במזיד קידש, דר"מ לשיטתו דהקדש במזיד מתחלל, דיליף ליה מ"תמעול מעל" ואין מעילה אלא בשינוי, דהיינו

במזיד, שאם ירצה לגוזלו יקננו מיד, דהא כתיב בסוטה "ומעלה בו מעל" והא זנות במזיד הוא, אמנם במעשר מודה ר"מ דבין

בשוגג ובן במזיד לא קידש, דבמעשר לא גלי קרא, ולכך כל מקום שנמצא שם מעשר עליו.

ולר"י ממון בעלים הוא ולכן במזיד קידש, אכל בשוגג לא קידש משום טירחת הדרך.

ה) חנוני: לר"מ- דינו כבעל הבית דאם הוציא מעל, והיינו לדבריו דר"י, אך לר"מ עצמו אף אם הוציא לא מעל.

לר' יהודה- דינו כשולחני, כיון שצריך תמיד למעות ולכך אם הוציא מעל.

דף נ"ד

א) טעמו של ר"מ דבשוגג לא קידש במזיד קידש:

לריו"ח- כדלעיל דס"ל דבשוגג אין מתחלל במזיד מתחלל.

לרב- לא מצינו בשום מקום דר"מ ס"ל דהקדש בשוגג אין מתחלל במזיד מתחלל, אלא מתני' מיירי בכתנות

כהונה שלא בלו דאם לבשם אחר העבודה לא מעל כיון דלכך הוקדשו מתחילה שיהנו מהן עד שיפשטום, שלא

ניתנה תורה למלאכי השרת [וע"כ מיירי בכתנות שלא נתחנכו, דאי נתחנכו הרי קדושת כלי שרת עליהן ואין יוצאין לחולין].

סדר הבאת השקלים במקדש (ע"פ רשי ותוס'):

א) בא' באדר משמיעין על השקלים, ובא' ניסן תרמו את הלשכה פעם ראשונה בשלוש קופות של ג' סאין, ומתרומה זו לקחו

קרבנות עד א' בסיון.

ב) המביא שקלו **מא' בניסן ואילך** נתנו בשופר הנקרא **'תקלין חדתין'**, ומשקלים אלו תרמו בא' בסיון ובא' בתשרי לצורך

הקרבנות שהביאו עד התרומה הבאה.

שיירי התרומה נח' התנאים אם עשו מהן רקועי פחים צפוי למזבח או שלקחום לקיץ למזבח. **ובשיירי הלשכה** השתמשו

לחומת העיר ומגדלותיה.

ג) מי שלא הביא שקלו בשנה זו מביאו **לשנה הבאה** ונותנו בשופר הנקרא **'תקלין עתיקין'**, ודינם כשיירי הלשכה שהשתמשו

בהם לחומת העיר ומגדלותיה [אך לא קנו בהם קרבנות ציבור כיון שאינם באים אלא משקלים של שנה זו].

האם יש מעילה בשקלים שהביאו לאחר שגמרו את ג' הקופות:

כתב הריב"א דיש בהם מעילה כיון שהשתמשו בהם לצורך הקרבנות אם כלו הקופות.

לר"מ - יש מעילה בתיקלין עתיקין, לשיטתו שנטלו משיירי הלשכה (ובכללם תיקלין עתיקין) לצורך הקרבנות אם כלתה התרומה השלישית, ואע"ג דבעינן תרומה חדשה: **א**) דהיינו דוקא לכתחילא, אך בדיעבד אפשר מישנה.

ב) דכיון שבאו בשנה זו שלא היה שנה תמימה מההבאה חשיב 'תרומה חדשה'.

לת"ק - אין בהם מעילה, לשיטתם שלא נטלו משיירי הלשכה אלא משיירי התרומות הקודמות, ואם נגמרו כולם נטלו מהשקלים החדשים שהביאו מתשרי.

ב) **בג' מקומות נחלקו ר"מ ור"י אי אמרינן דלא ניתנה תורה למלאכי השרת:**

א) **כתנות כהונה: לא בלו - לר"מ** - אין מועלין בהן, כיון דלא ניתנה וכו'.

לר"י - מועלין בהן.

בלו - לכו"ע אין מועלין בהן, כיון ששוב אינם ראויים לעבודה.

ב) **תיקלין חדתינן:** מועלין בהן.

תיקלין עתיקין: לר"מ - אין מועלין בהן, כיון דשימשו לחומת העיר ומגדולתיה ולא ניתנה וכו'.

לר"י - מועלין בהן, כיון דמועלין בשיירי הלשכה, משום שאם נגמרו המעות לוקחים מהן.

ג) **אבני ירושלים שנשרו: לר"מ** - אין מועלין בהן, דלא ניתנה וכו'.

לר"י - מועלין בהן, וכמ"ד אליבא דר"י דירושלים קדושה כהקדש ואם יטול מאבני

החומה לבנות בביתו מעל.

תוס': מנין באו האבנים:

לתנא דכתובות דס"ל דאין מועלין בשיירי הלשכה וכמ"ד ירושלים אינה קדושה:

אבני מזבח ההיכל והעזרה שקדושים - באים **דוקא** מבדק הבית דקדוש.

אבני חומת העיר שאינה קדושה - באים **דוקא** משיירי הלשכה שאינו קדוש.

לתנא דמס' שקלים דס"ל דמועלין בשיירי הלשכה וכמ"ד ירושלים קדושה:

אבני מזבח ההיכל והעזרה שקדושים - באים **גם** משיירי הלשכה וכ"ש מבדק הבית.

אבני חומת העיר שאינה קדושה - באים **גם** מבדק הבית שקדוש קדושה גדולה.

ג) **באיזה לשונות הוי הקדש:**

לת"ק - כאימורא כדירים כעצים כאישים כהיכל כמזבח כירושלים.

לר' יהודה - כל האומר 'ירושלים' או אפי' 'כירושלים' לא אמר כלום עד שידור בדבר הקרב בירושלים.

ד) **אמרו בשם בר פדא:**

אומר היה ר"מ הקדש במזיד מתחלל בשוגג אין מתחלל ולא אמרו בשוגג מתחלל אלא רק;

לעולא - לענין קרבן. **וקשה** דכיון דאין מתחלל כיצד מתחייב קרבן.

לרבינן - לענין אכילה [וה"ה כל הנהנה מגוף ההקדש כגון המדליק נר בשמן של הקדש, וכגון בתיקלין חדתינן ששקל כנגדן

שקלים, ולא ממעט אלא הוצאת מעות הקדש].

ה) **אמר רב נחמן אמר רב אדא בר אהבה:**

הלכה כר"מ במעשר כיון שהתנא סתם כמותו במשניות בעדויות שמובחרות הם, ואילו כר' יהודה סתם התנא

רק במשנה במעשר שני (רנב"י).

הלכה כר' יהודה בהקדש הואיל וסתם התנא כמותו.

והיכן סתם התנא:

כר"מ במעשר: במעשר שני ובעדויות:

כרם רבעי: לב"ש - אין לו חומש ואין לו ביעור, אך יש לו פרט ויש לו עוללות, דלא הקישו למעשר, וקרי 'כרמך'.
לב"ה - יש לו חומש וביעור, אך אין לו פרט ועוללות אלא כולו לגת, דהקישו למעשר ב'קודש קודש'.
 וע"כ ב"ה שאמרו דכולו לגת סברו כר"מ דמעשר ממון גבוה הוא.

כר"י בהקדש: שילח ביד פיקח ונזכר עד שלא הגיע אצל חנווני חנווני מעל לכשיוציא [ותרתי שמעינן מהכא].
כר"י במעשר: משך הימנו מעשר בסלע ולא הספיק לפדותו עד שעמד בשתים - נותן סלע ומשתכר בסלע ומעשר שני שלו, וע"כ ר"י היא דהא לר"מ כתיב "ונתן את הכסף וקם לו".

אך אין להוכיח כר' יהודה במעשר מדתנן:

הפודה מעשר שני שלו - מוסיף עליו חמישיתו בין משלו בין שניתן לו במתנה.

הפודה נטע רבעי שלו - מוסיף עליו חמישיתו בין משלו בין שניתן לו במתנה.

כיון דאפי' לר"מ יכול לתת לו במתנה אע"ג דיליף 'קודש קודש' ממעשר דהוי ממון גבוה:

במעשר שני - כיון דמיירי שנתנו לו בטיבלו וס"ל דמתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דומים.

בנטע רבעי - כיון דמיירי שנתן לו כשהוא סמדר ודלא כר' יוסי דאמר סמדר אסור מפני שהוא פרי.

דף נ"ה

(א) תנן: בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר וכמדתה לכל רוח - זכרים עולות נקבות זבחי שלמים.

כיצד מתקנה:

לר' הושעיא - מוציאה לחולין ומחלל הקדושה על הדמים ומביא עולה ושלמים ויתנה שהמין השני יהיה נדבה.

לריו"ח - אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך, אלא ממתין לה עד שתומם ומביא שתי בהמות ומתנה.

(ב) חילול הקדש:

לר"מ - מתחלל רק במזיד ולא בשוגג.

לר"י - מתחלל אף בשוגג.

לר"מ מתחלל:

אפי' בבהמה הקדושה קדושת הגוף (משא"כ לר"י דמתחלל בשוגג רק בקדושת דמים כיון שלא התכוין להוציאה לחולין, כדתנן "אין מועל אחר מועל במוקדשין אלא בבהמה ובכלי שרת בלבד").

תוס': האם יש מעילה אחר מעילה:

כשסבור שהוא של חבירו - הוי מועל על כולה, כיון דנתכוין לגזולה, כדין שליחות יד בפקדון דאפי' נטל רק מקצתה נקרא גזלן על כולה, ואם חבירו נתן לחבירו וכו' - לא מעלו, דאין מועל אחר מועל.

כשכ"א סבור שהוא שלו - לא יצא לחולין ולכן כ"א מעל לפי הנאתו, כיון דבכה"ג אינו מתכוין להוציאה מרשות לרשות אלא להנות ולהחזיר, ושפיר מעלו כולם.

ואם נתנו לחבירו וחבירו לחבירו - רק הראשון שהוציא מרשות הקדש מעל, דאע"פ שסבור שהוא שלו מ"מ מתכוין להוציאה לרשות לחבירו.

ואפי' בקדשים קלים, בק"ו מקדשי קדשים (**ר' יעקב ור' חמא ב"ר עוקבא**).

תוס': ואינו יכול להביא בהמה אחרת ולהתנות שאם היא עולה ה"ה גזולה וזו תהא עולה תחתיה ואם היא קדשים קלים כגון שלמים היא עצמה תהא שלמים ולא יצטרך להביא אלא זו ואחרת - דשמא היא בכור או מעשר שמתנותיהם שונות משלמים, וצריך לחכות שתומם.

ואינו יכול לחכות שתומם ואז להתנות דאם היא שלמים יחללנה על מעות אחרים, דהא אחר שהוממה שפיר מתחללת - כיון דמשמע ליה לר' הושעיא 'זכרים עולות' וכו' דמיד כשמוציאה יכול לתקנה בלא המתנה.

ג) הטעם שאין חוששים בזכרים שמא היא:

תודה - דמביא גם תודה ולחם.

אשם - כיון דאשם בן שתי שנים הוא והבהמה שנמצאת היתה בת שנה.

אשם מצורע או אשם נזיר - כיון שאינם מצויים.

פסח - כיון דפסח בזמנו זהירים בו ושלא בזמנו שלמים הוא.

בכור ומעשר - כיון דכל הנפק"מ היא לאוכלן במומן, והא אף כשפודה ה"ה אוכלן במומן.

תוס': ולא חיישינן שמא הם **שעירי רגלים וראשי חדשים** (שהם חטאות צבור והם זכרים), כיון דלב ב"ד מתנה עליהם שאם יאבדו יהיו חולין.

תוס': הטעם שאינו יכול להביא אחת לשלמים ולהתנות שאם אינה שלמים תהיה;

תודה (דמתנותיהן שוות, ויאכלנה ליום ולילה כדין תודה, דהא ס"ל דמותר להביא קדשים לפסול) - כיון דתודה בעי לחם, ולחם אין בא בנדבה ונמצא מביא חולין לעזרה.

אשם (דאע"פ דשלמים טעונים סמיכה ואשם לא מ"מ אינה מעכבת, ואכילה נמי אינה מעכבת כדלעיל) - כיון דשלמים טעונים נסכים ואשם לא ואינו יכול להתנות שיהו נסכי נדבה כיון דאין הנסכים שווים.

אשם מצורע (דנסכיהם שווים) - אה"נ דעיקר הקושיא היא מאשם נזיר ונקט אשם מצורע אגב אורחא.

ב) אשם מצורע צריך ליתן מדמו על בהונות מצורע והכא ליכא מצורע.

לר' שמשון מקוצי - אין שייך להביא בתנאי **שום קרבן**, דחיישינן שמא בעל הקרבן יביא אחר תחתיו ולא ידע שנמצא ונמצא מביא חולין לעזרה דהא דהוי קרבן שנתכפרו בעליו באחר דהולך לרעייה, אך עולה באה בנדבה.

שלא בזמנו הוי שלמים:

תוס': ואע"פ שזנהרים בפסח מ"מ יכול לבא לפסח שלא בזמנו, כגון:

א) שהפסח היה חולה והפריש אחר.

ב) בפסח שנטמאו בעליו.

ג) שהפריש שני פסחים לאחריות, שאותו שלא הקריבו נשאר אחר זמנו.

ד) הטעם שאין חוששים בנקיבות שמא היא:

תודה - דמביא גם תודה ולחם.

חטאת - דחטאת בת שנתה והבהמה שנמצאת היתה בת שתי שנים.

חטאת שעברה שנתה - כיון דאי"ז מצוי.

ואם נמצאת בת שנתה - אמר חנניא בן חכינאי דמקריבה כחטאת, והיינו דכונסה לכיפה והיא מתה מאליה **(אביי)**.

תוס': אך לגבי אשם אם נמצאה בת שתי שנים - יש לה תקנה ברעיה דכל שבחטאת מתה באשם רועה וא"כ תרעה עד שתסתאב והדמים יהיו לקייץ המזבח, משא"כ חטאת דאין לה תקנה כלל.

דף נ"ו

א) אין לוקחים במעות מעשר שני אשה ובהמה, וכן בהמה טמאה ועבדים וקרקעות (אפי' בירושלים), ואם לקח:

[א] בהמה:

בשוגג - יחזרו דמים למקומם.

במזיד - לת"ק - תעלה ותאכל בירושלים.

לרבי יהודה - במתכוין לקחתה לשם שלמים - תעלה ותאכל בירושלים.

במתכוין להוציא מעות מע"ש לחולין - בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם.

'מתכוין להוציא מעות מע"ש לחולין':

לרש"י- היינו שלקחה לשם חולין, דבכה"ג **במזיד** היינו שהתכוין להוציא מע"ש לחולין, ולכן **יחזרו דמים למקומם**; **בשו"ג**- כיון דמקח טעות הוא.

במזיד- דקונסים את המוכר, כיון דלא העכבר גנב וכו', דהרי יודע שהמעות מתחללות על הבהמה, ועובר על "לפני עור" שמכשיל את הלוקח שאוכל בעירו.

לר"י- היינו שהתכוין שהקדושה לא תחול על בהמתו, שהתנה עם המוכר שלא תחול קדושת המעות על הבהמה, אלא המעות ישארו קדושות ויעלם בקדושה לירושלים, ולכן **יחזרו דמים למקומם**, דחיישינן שמא המוכר יאכלם חוץ לירושלים, דיסבור שהלוקח אינו יכול להתנות על המעות שלא יתחללו ולא חל התנאי.

הטעם דאין לוקחין בהמה במעות מעשר שני:

לרש"י: (א) חוץ לירושלים, דכתיב "וצרת הכסף בידך" דהתורה הקפידה בכסף צורה. **(ב)** שמא תכחש בטורח הדרך.

לר"י: לא בעינן כסף צורה אלא דרך חילול אבל במקח שמוליך בהמה לאוכלה בירושלים מותר, ולא אסרו אלא משום גזירה שמא יגדל עדרים עדרים, דגזרו זכרים אטו נקיבות, כדאיתא בסוכה דנח' גבי מעות מעשר שני:

לר"מ- מתחללים על בהמה חיה ועוף בין חיים בין שחוטים.

לחכמים- מתחללים רק על השחוטים ולא על החיים.

ונתבאר דבנקיבות לכו"ע אין מתחללים על חיים שמא יגדל מהם עדרים, ובזכרים נח' האם גוזרים אטו נקיבות.

[ב] אשה- במזיד קידש **לר' יהודה**, כיון דמיירי באשה חבירה שיודעת שאין מעשר שני מתחלל על ידה ועולה ואוכלתו בירושלים **[לרש"י-** וא"כ לא נתכוונה להוציא לחולין, **לתוס'-** וא"כ יודעת שהמעות נתחללו].

תוס': האם מותר לחלל מעות מעשר שני על בהמה:

לחכמים- **בעלת מום-** דאין מתחללים אפי' בדיעבד, גזירה שמא יגדל עדרים עדרים.

בתמימה הראויה לשלמים- יחלל ויביאה לירושלים ויאכלנה בתורת שלמים, כדאמרין הכא.

לר"מ- מחללים אפי' לכתחילה ואפי' על בעלת מום.

יחזרו דמים למקומם: **פרש"י** דכופים את המוכר להחזיר הדמים, כיון דמקח טעות הוא דאם היה יודע שמעות מעשר הן לא היה לוקחה, דטירחא היא לו להוליכה לירושלים ועדיף לו להעלות המעות.

והוי קנס למוכר, כיון דאם המקח לא היה בטל הי יכול להפטר מלהעלות המעות לירושלים ע"י שהיינו מחייבים את הלוקח לחלל קדושת מעות המעשר שביד המוכר כיון שביד המוכר הן, והיה הלוקח מעלן לירושלים.

[ג] בהמה טמאה עבדים וקרקעות אפי' בירושלים - יאכל כנגדן [דמסתמא לקח הבהמה ביוקר ממעות מעשר שני לפטור עצמו מלעלותן לירושלים, וכשנאמר לו שיאכל כנגדו בירושלים והמקח יהיה שלו יהיה לו הפסד גדול בלקיחת הבהמה שלקח].

תוס': **'יאכל כנגדן':** פרש"י דהלוקח יקח מעות משלו ויחללם על המעות שביד המוכר ויעלם ויאכלם בירושלים.

ואע"ג דמוקמינן לה כשברח המוכר, והרי אין אדם מחלל דבר שאין ברשותו כדאמרין בשמעתא דצנועין:

לריב"א- אין זה אלא קנס שקנסוהו ללוקח, אבל לעולם המעות קדושים ביד המוכר.

להר"ר מאיר- שאני הכא שהלוקח יכול לחלל המעשר שביד המוכר משום דזכות הוא לו למוכר וזכין לאדם שלא בפניו, דהא זכיה מטעם שליחות והוי כמו שליח, משא"כ הצנועים אינם יכולים להעשות שלוחים של הגזלנים כיון שהגזלנים בעצמם אינם יכולים לתקן כלום מה שבידם כיון דהוי לפני יאוש ואינו שלהם.

ומיירי כשברח, ולולי זה היו קונסים את המוכר שיחזרו דמים למקומם כמו בלקח בהמה טהורה, כיון ד'לא העכבר גנב אלא החור גנב', ובמקום שהאיסור נמצא שם מסתבר לקנוס.

תוס':

בהמה טמאה: לר"מ (דהחילול חל והמעות שביד המוכר אינם קדושת) - מובן, דהא האיסור הוא ביד המוכר.

לריב"א (דהמעות שביד המוכר קדושות) - קשה דהא אדרבה זכות הוא לו שיחזרו הדמים למקומם, דטוב לו שתחזור אליו בהמתו מלהעלות דמיו לירושלים.
בבהמה טהורה: לרש"י - שהמעות יצאו לחולין והבהמה קדושה, **קשה** דראוי לקנוס את הלוקח שיאכל כנגדו בירושלים, שהרי האיסור בידו.
לריב"א - מובן, שהרי האיסור הוא ביד המוכר.

ואילו היו קונסים ללוקח - היינו;

לר"מ - שיאכל כנגדן בירושלים ולא יתבטל המקח, שהרי המעות שביד המוכר יצאו לחולין כדלעיל.
לריב"א - שילך לבית המוכר ויודיע לו שימחול את קדושת המעות שבידו על מעות אחרות ואז יצאו לחולין.

(ב) האופנים שהקידושין אינם חלים א"כ מכרן וקידש בדמיהן:

המקדש בערלה בכלאי הכרם, בשור הנסקל ובעגלה ערופה בצפורי מצורע ובשער נזיר ופטר חמור ובשר בחלב וחולין שנשחטו בעזרה.

והא דלא חשיב; פיגול ונותר וטמא - כיון דבקדשים לא קא מיירי.

חמץ בפסח - משום דסבר כרבי יוסי הגלילי דהוא מותר בהנאה.

עבודת כוכבים - משום דלא שייך למיתני ביה 'מכרן וקידש בדמיהן מקודשת' שהרי עכו"ם

תופסת דמיה וכן שביעית אחר הביעור.

(ג) מנין:

[א בערלה - כיון שאסור בהנאה, דתניא "ערלים לא יאכל" אין לי אלא איסור אכילה הנאה מנין שלא יהנה ממנו ולא יצבע בו [וקמ"ל דלא נימא דחזותא לאו מילתא היא] ולא ידליק בו את הנר [וקמ"ל דלא נימא דמותר משום דמכלה אותן] ת"ל "וערלתם ערלתו לרבות את כולם" [ומ"מ שרי שלא כדרך הנאתו].

תוס': ואע"ג דמותר להנות ממנו שלא כדרך הנאתו:

(א) הכא מיירי דאין בו שו"פ אלא כדרך הנאתו.

(ב) דכיון דהאשה סבורה שצריך שיהא לה הנאה ממנו כדרל הנאתו ואינו כן לא סמכה דעתה והוי מקח טעות.

[ב בכלאי הכרם - דכתיב "פן תקדש": **לחזקיה** - פן תוקד אש.

לרב אשי - פן יהיה קדש, אך קשה דא"כ נימא דמה קודש תופס את דמיו

ויוצא לחולין אף כלאי הכרם תופס את דמיו ויוצא לחולין.

[ג שור הנסקל - מנין שהוא;

נסקל - שנאמר "סקול יסקל השור" איני יודע שנבילה היא ונבילה אסורה באכילה,

אסור באכילה לאחר שנגמר דינו אפי' שחטו - שנאמר "לא יאכל את בשרו".

אסור בהנאה - שנאמר "ובעל השור נקי", דמשמע כאדם שאומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם

הנאה של כלום **(שמעון בן זומא)**.

(ד) אמר ר' אבהו א"ר אלעזר: כל מקום שנאמר 'לא יאכל' 'לא תאכל' ו'לא תאכלו' משמע בין איסור אכילה ובין

איסור הנאה, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה.

ואין לומר ד"לא יאכל את בשרו" נאמר במקום ששחטו לאחר שנסקל **כדא"ר אבהו**, אך אם שחטו לאחר שנגמר

דינו ה"ה מותר, דכיון דאיסור אכילה כבר נלמד מ"סקול יסקל" ע"כ דהכתוב בא לאוסרו באכילה אפי' שחטו,

ד'את בשרו' מיותר לדרוש דאע"ג דשחטו כעין בשר.

ואין לומר דנאמר רק במקום ששחטו בצור שבדקו דנראה כסקילה, אבל אם שחטו בסכין מותר, כיון;

(א) דבפסוק לא מוזכר 'סכין'.

(ב) דתניא "בכל שוחטין בין בצור בין בזכוכית בין בקרומית של קנה".

(ה) **ולמסקנא** דילפינן איסור אכילה ואיסור הנאה מ'לא יאכל' - "בעל השור נקי" בא לאסור הנאת עורו, דלא נימא ד"לא יאכל את בשרו" משמע דדוקא בשרו אסור אך עורו מותר. **והתנאים שדורשים "בעל השור נקי" לחצי כופר ולדמי ולדות** לומדים איסור הנאת עורו מ"את בשרו" - את הטפל לבשרו. ואידך 'את' לא דריש, **כדתניא: שמעון העמסוני** וי"א **נחמיה העמסוני** היה דורש כל 'אתין' שבתורה כיון שהגיע ל"את ה' אלהיך תירא" פירש, אמרו לו תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהם, אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך קבלתי על הפרישה, עד שבא **רבי עקיבא** ולימד "את ה' אלהיך תירא" לרבות תלמידי חכמים.

דף נ"ז

(א) **ד [בעגלה ערופה - כיון דכפרה כתיב בה כקדשים] [דכתיב "כפר לעמך ישראל"] (דבי רבי ינאי).** וקדשים אסורין בהנאה שהרי מועלין בהן.

תוס': והא דדרשינן בכריתות מ"וערפו שם" - שם תהא קבורתה:

(א) **שניהם הוצרכו: 'וערפו שם' -** דגם לאחר עריפה מותרת כיון שנעשית מצותה ולא רק מחיים כמו קדשים. **'כפרה' -** דגם מחיים אסורה בהנאה ולא רק לאחר עריפה.

(ב) הא דיליף הכא מדכתיב בה כפרה אי"ז עיקר הדרשה דהא נצרך ללמד שחוששים בה לטריפה כקדשים.

(ה) **ציפורי מצורע - דתנא דבי רבי ישמעאל:** נאמר מכשיר ומכפר מבפנים ונאמר מכשיר ומכפר מבחוץ, מה מכשיר ומכפר האמור בפנים עשה בו מכשיר כמכפר אף מכשיר ומכפר האמור בחוץ עשה בו מכשיר כמכפר. **תוס': פרש"י** ד'מכשיר' היינו ציפורי מצורע ו'מכפר' עגלה ערופה.

וע"כ יש לפרש מתחילה לומדים ציפורים מעגלה ערופה, דמה עגלה ערופה אסורה לכה"פ משעת עריפה אף ציפור דמשולחת אסורה לכל הפחות איסור דשייך בה והיינו מחיים קודם שנשתלחה, ואחר שמצינו איסור מחיים במשולחת אם כן שפיר יליפינן עגלה ערופה דנאסרת מחיים מציפור המשולחת, ואח"כ ילפינן ציפור השחוטה דנאסרה אף מחיים דהיינו משעת לקיחה מעגלה ערופה.

(ב) **ממתי ציפורי מצורע נאסרים:**

לרבי יוחנן - משעת שחיטה, כיון דשחיטה היא שאוסרתה [ואף המשולחת נאסרת משחיטת חברתה עד השילוח דהא תני 'ציפורי מצורע'].

לר"ל - משעת לקיחה, דיליף מעגלה ערופה, מה עגלה ערופה מחיים אף ציפורי מצורע מחיים.

וכן סבר ר' ישמעאל דתניא: נאמר מכשיר ומכפר מבפנים ונאמר מכשיר ומכפר בחוץ, מה מכשיר ומכפר האמור בפנים עשה בו מכשיר כמכפר, אף מכשיר ומכפר האמור בחוץ עשה בו מכשיר כמכפר.

(ג) **ממתי עגלה ערופה נאסרת:**

א"ר ינאי בשם חבריא - ירידתה לנחל איתן היא אוסרתה, ומ"מ עגלה ערופה אינה נאסרת משעת לקיחה כיון שאין זמן אחר לאוסרה, משא"כ במצורע.

תוס': וטעמא משום דבעינן זמן המוזכר בפסוק, דלקיחה והורדת העגלה ערופה כתובים, משא"כ הבאת הציפורים.

(ד) **ג' מקומות דמצינו לכא' דאינה נאסרת מחיים והדחיה לכך:**

(א) **"כל צפור טהורה תאכלו" -** לרבות את המשולחת.

"וזה אשר לא תאכלו מהם" - לרבות את השחוטה, ואפי' נימא דנאסרת מחיים מ"מ קמ"ל דאינה כקדשים

דאסורים מחיים עד שישחטם.

תוס': ואיסור הנאה לומד מהא דמקישים איסור משולחת משחוטה והא איסור דמשולחת הנאה הוא דמחיים לא שייך אכילה.

(ב) שחטה ונמצאת טריפה - יקח זוג לשניה והראשונה מותרת בהנאה.

ואפי' נימא דנאסרת מחיים מ"מ הראשונה מותרת בהנאה, דמיירי כגון שנמצאת טריפה בבני מעיה דלא חל עליה קדושה כלל.

שחטה ונמצאת טריפה:

לרש"י- היינו דהו"א דכשבדק בסימנין נמצאת שנטרפה בשחיטה כגון שנקב הוושט, דאם נטרפה מתחילה כגון ניקב קרום או נחתכו רגליה לא שייך למיתני 'נמצאת', וא"כ קשה מדוע מותרת, ותרצינן דנמצאת טריפה בבני מעים דא"כ האיסור חל קודם השחיטה.

לתוס'- הו"א דשוחט ונמצאת טריפה כגון שנקבו הדקין, וא"כ קשה מדוע מותרת שמא אחר לקיחה היה, ותרצינן שנמצאת טריפה בבני מעיים כגון שניטל הכבד או טריפה אחרת שודאי היה משנולד.

(ג) שחטה שלא באזוב ושלא בעץ ארז ושלא בשני תולעת:

לר' יעקב- הואיל והוקצה למצותה אסורה.

לרבי שמעון- הואיל ונשחטה שלא כמצותה מותרת.

ומשמע דכל מחלוקתם היא האם שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה או לאו, אך לכו"ע אינה נאסרת מחיים.

(ה) גופא: "כל צפור טהורה תאכלו" - לרבות את המשולחת.

"וזה אשר לא תאכלו מהם" - לרבות את השחוטה.

וא"א לומר להפך:

לריו"ח משום רשב"י- כיון דלא מצינו **רוב** בעלי חיים שאסורים (דהרי יש את **רובע ונרבע** בעדים), **ומוקצה ונעבד** אסורים רק לגבוה ולא להדיוט.

תוס': ולפר"ת דשור הנסקל מותר בהנאה בזמן שהוא חי, יש לפרש דלא מצינו ברוב בע"ח שהתורה הזהירה שלא לשוחטם כדי לאכול הבשר, חוץ מרובע ונרבע שהתורה לא הזהירה לשוחטם כדי לאכול הבשר אבל בזמן שהם חיים הם ודאי מותרים.

לר' ישמעאל- דכתיב "ושלח על פני השדה" - כשדה, מה שדה מותרת אף האי נמי מותרת.

ומ'שדה' דרשינן שלא יעמוד ביפו ויזרקנה לים, בגבת ויזרקנה למדבר ושלא יעמוד חוץ לעיר ויזרקנה בתוך העיר, אלא כל שעומד בעיר ויזרקנה חוץ לחומה.

תוס': פרש"י דבשדה לא מהני שילוח דבעינן "ושלח על פני השדה". ואע"ג שהמצורע היה נטהר חוץ לעיר שהרי אסור ליכנס לפנים מן החומה, שמא אחר כפרה היה הכהן נושאה או הוא או שלוחו לעיר ומשלחה חוץ לעיר.

לרבא- דלא יתכן שהתורה תאמר לשלח לתקלה.

(ו) [בשער נזיר- דכתיב "קדש יהיה גדל פרע שער ראשו" - גידולו יהיה קדוש, ואין לומר דמה קדש תופס את

דמיו ויוצא לחולין אף שער נזיר תופס את דמיו ויוצא לחולין, כיון דלא קוראים 'קודש' אלא 'קדוש'.

[בפטר חמור- ומיירי לאחר עריפה (רבה בב"ח), אך קודם עריפה מחלוקת: לר' יהודה- אסור בהנאה

לר' שמעון- מותר בהנאה.

[ח] בשר בחלב- דתנא דבי ר' ישמעאל "לא תבשל גדי בחלב אמו" ג"פ אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה ואחד איסור בישול.

ומתני' דלא כר"ש בן יהודה דס"ל דבשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה שנאמר "כי עם קדוש אתה לה' אלהיך, לא תבשל גדי בחלב אמו" ולהלן הוא אומר "ואנשי קודש תהיון ליי" מה להלן אסור באכילה ומותר

בהנאה אף כאן אסור באכילה ומותר בהנאה.

[ט] וחולין שנשחטו בעזרה:

לריו"ח בשם ר"מ- דאמרה תורה שחוט לי בשלי ושליך בשלך, מה שלי בשלך אסור אף שליך בשלי אסור.

מה שלי בשלך אסור:

לרש"י- היינו דאסור בהנאה כיון שאין מי שיתירם, דכיון דהוקדשו אינן יכולין להיות מותרים אלא ע"י זריקה מתרת בקדשים ואלו שנשחטו בחוץ אין נזרקים.

לר"מ- מה שלי בשלך אסור ואין להם תורת קדשים לעלות למזבח לפטור הבעלים, אף שלך בשלי לא היה להם תורת חולין ואינם ראויים להתרה דשייך בהו דהיינו אכילה.

ונדחה: דא"כ נאמר מה שלי בשלך ענוש כרת אף שלך בשלי ענוש כרת.

ותירצו: דכתיב "ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' ונכרת" - על קרבן ענוש כרת אך על חולין שנשחטו בעזרה אין ענוש כרת.

ונדחה: מה לשלי בשלך שכן ענוש כרת.

לאב"י- דכתיב ג"פ שחיטה; 'ושחטו' 'ושחט אותו' 'ושחט אותו', מה תלמוד לומר לפי שנאמר "כי ירחק ממך המקום וזבחת" - ברחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח במקום קרוב, פרט לחולין שלא ישחטו בעזרה.

בעלי מומין- התרבו כיון שהם מין המכשיר.

חיה- התרבתה כיון שהיא בשחיטה כבהמה.

עופות- ושחטו ושחט אותו ושחט אותו.

ומנין שאף בדיעבד אם שחט אסור- דכתיב "כי ירחק ממך המקום וזבחת ואכלת" - מה שאתה זובח ברחוק מקום אתה אוכל ואי אתה אוכל מה שאתה זובח במקום קרוב, פרט לחולין שנשחטו בעזרה.

והתרבו אף **בעלי מומין, חיה ועופות** לענין זה שאסורים אף בדיעבד מהטעם דלעיל.

ומנין שאף אם שחט אסור להשליך לפני כלבים- דכתיב "לכלב תשליכון אותו" - אותו משליך לכלב ואי אתה משליך חולין שנשחטו בעזרה.

ת"ל ושחטו ושחט אותו ושחט אותו.

לרש"י- שלושתם הוצרכו א' לחיה א' לעופות וא' לאיסור אכילה בדיעבד, דאם אינו ענין שחיטה תניהו לאכילה דלבעלי מומין לא איצטריך קרא אף לשחיטה כדמפרש טעמא שהרי הוא מין הכשר, והגמ' רצתה ללומדו מסברא.

והספר רוצה להביאו מסברא ולא צריך קרא

ואע"פ שגם בחיה אמר 'מרבה אני את החיה שישנה בשחיטה כבהמה' משמע דנלמד מסברא:

(א) ה"ק מרבה אני את החיה בדוחק לולי הפסוק, אך מכיון שיש פסוק נעמיד את הפסוק בזה, אבל בעלי מומין יותר שוים שהן מין הכשר וישנו בשחיטה.

(ב) ג' הפסוקים נצרכו א' לבעלי מומין, א' לחיה וא' לעופות ואיסור אכילה בדיעבד נלמד מהפסוק דתמימים, דכמו שלמדנן שאסור לאכול תמימים מ'זבחת ואכלת', כמו"כ אסורים אלו, כיון דהוו בכלל האיסור לשוחטם בעזרה שנאמר בפסוק, ד'מה

שאתה זובח' קאי אכולהו.

דף נ"ח

(א) המקדש בפטר חמור בבשר בחלב ובחולין שנשחטו בעזרה:

לחכמים- אינה מקודשת.

לר' שמעון- מקודשת, כיון דאינו אסור אלא מדרבנן, [ולא דמי לחמץ משש שעות דאמר רב דאין חוששין לקידושיו, דהתם יש שעות שנאסר מדאורייתא].

אך **חולין וחיה שנשחטו בעזרה ונמצאו טריפה** - ישרפו [מדאורייתא], דתניא: השוחט את הטרפה וכן השוחט ונמצאת טריפה זה וזה חולין בעזרה: **לר"ש**- מותרים בהנאה.

לחכמים- אסורים.

(ב) מנין שאם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת:

ממה שגילתה התורה בעבודת כוכבים "והיית חרם כמוהו" - כל שאתה מהי"יה הימנה הרי הוא כמוהו, משמע דכל איסורים שבתורה מותרים.

וא"א ללמוד מעכו"ם, כיון דעכו"ם ושביעית הוו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין: עבודת כוכבים - כדאמרן.

שביעית - דרשינן "יובל היא קודש תהיה לכם" - מה קודש תופס את דמיו אף שביעית תופסת דמיה.

תוס': ואע"פ ששביעית אינה נלמדת מעכו"ם דיש לפרוך מה לעכו"ם שכן אסורה בהנאה, מ"מ הא אפשר ללמוד מעכו"ם משביעית, ושפיר חשיב ב' כתובים בכה"ג.

ואע"ג דבשביעית האחרון נתפס והראשונים יוצאים לחולין ובעכו"ם חליפם אסורים ויש מ"ד דאף חליפי חליפין אסורים, מ"מ אפשר ללמוד עכו"ם משביעית מדכתיב "כי חרם הוא" דע"כ נדרש ללמוד דעכו"ם ושביעית הוו שני כתובים, דהא לגופו מיותר דכבר נלמד מ'כמוהו' שאינו עושה כיו"ב אלא פעם אחת.

ואין לומר דמה קודש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת דמיה ויוצאה לחולין, כיון דכתיב 'תהיה' - בהוייתה תהא, דהאחרון שחילל עליו נתפס בשביעית והפרי עצמו אסור.

ולמ"ד מלמדין - התמעטו מדכתיב "כי חרם הוא" וכתוב "יובל היא" - דוקא היא אבל לא דבר אחר.

המקדש בתרומות ובמעשרות ובמתנות ובמי חטאת ובאפר חטאת - הרי זו מקודשת ואפילו ישראל.

(ג) האם טובת הנאה הוי ממון:

לעולא - אינה ממון, ומתני' מיירי בישראל שנפלו לו טבלים מבית אבי אמו כהן, וס"ל לתנא דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, וכן ס"ל לר' חייא בר אבין ורב אסי מהוצל.

לרב הונא - הוי ממון, והוכיח כן ממתני', דס"ל דמקודשת משום הטובת הנאה.

(ד) הגונב טבלו של חבירו: לרבי - משלם לו דמי טבלו של חבירו.

לר' יוסי בר' יהודה - אינו משלם אלא דמי חולין שבו.

באור מחלוקתם:

(א) לכו"ע טובת הנאה אינה ממון, ונחלקו בטבלים שנפלו לו מבית אבי אמו כהן ובמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמו, **דלרבי** כמי שהורמו דמו **ולריב"י** לאו כמי שהורמו דמו.

(ב) לכו"ע כמי שהורמו דמו וטובת הנאה אינה ממון, ונחלקו בדשמואל דאמר דחיטה אחת פוטרת את הכרי, **דרבי** ס"ל כותיה **ורבי** חולק.

(ג) כו"ע חולקים על שמואל, אלא **דרבי** ס"ל דחכמים קנסו את הגנב.

(ד) כו"ע סברו כשמואל, אלא **דריב"י** ס"ל דחכמים קנסו את הבעה"ב כיון שלא היה לו להשהות את הטבל.

(ה) הנוטל שכר להבאה ומילוי - אינו פוסל, כדמשמע במתני', וכן משמע מדקתני "במי חטאת ובאפר פרה".

הנוטל שכר להזאה וקידוש - פוסל, כדתנן: הנוטל שכר לדון דיניו בטלים להעיד עדותו בטלה להזות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה, וכן משמע מדקתני "להזות ולקדש".

מימיו מי מערה:

לרש"י- מים סרוחים.

לתוס'- מי מערה ממש, כלומר מכונסים דכיון דאינם 'מים חיים' כדבעינן פסולים, ו'אפרו אפר מקלה' היינו שעבר על דברי תורה דכתיב "ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים" - מה אני בחנם אף אתם בחנם, והוי רק אסמכתא דבקרא לא נאמר דלא מהני אפי' בדיעבד.

הדרן עלך פרק האיש מקדש

פרק שלישי - האומר

דף נ"ט

- (א) **האומר לחבירו לקדש לו אשה פלונית והלך וקידשה לעצמו** - מקודשת לשליח אלא שנהג בה מנהג רמאות. **תוס':** ומיירי כגון דאמר השליח לאשה פלוני שלחני לקדשך, ובתוך כך א"ל ה"א מקודשת לי והבינה שקידשה לעצמו. **המקדש לאחר שלושים יום**, ובא אחר וקידשה בתוך ל' יום - מקודשת לשני, בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. **המקדש מעכשיו ולאחר שלושים יום**, ובא אחר וקידשה בתוך ל' יום - מקודשת ואינה מקודשת, בת ישראל לכהן או בת כהן לישראל לא תאכל בתרומה. הכא תני **'האומר לחבירו'** ובהאי מקדש תני **'האומר לשלוחו'**, וקמ"ל: **הכא** - דאפי' חבירו דלא סמכה דעתיה שיעשה שליחותו - הוי רמאי. **התם** - דאפי' שלוחו דיטרח בשבילו לילך למקום שנמצאת - אם קידשה במקום אחר אינה מקודשת ול"א מראה מקום הוא לו.
- (ב) **רבין הלך לקדש אשה לבנו**, וכיון שלא רצו לקדשה לבנו קידשה לעצמו, ולא הודיע לבנו מחשש שמא יקדמו אחר. **רבה בב"ח** נתן כסף **לרב** שיקנה לו קרקע, וכיון שידע שבני אותה בקעה אלימים ולא יתנו לרבה לקנותה קנאה לעצמו כיון שאותו כיבדו, ולא הודיעו כיון שחשש שמא יקדמו אחר. **רב גידל** היפך בקרקע לקנותה, **ורבי אבא** לא ידע מכך וקנאה לעצמו, והקרקע היתה הפקר לתלמידים, כיון: **דרכי אבא** לא רצה למוכרה לו - כיון שזו הקרקע הראשונה שקנה ואי"ז סימן טוב למוכרה. **ורב גידל** לא רצה לקבלה במתנה - כיון דשונא מתנות יחיה. עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו נקרא רשע: **לרש"י** - אפי' בקרקע של הפקר.
- לר"ת** - דוקא לקנות דבר מחבירו או להשתכר הוי רשע שמחזר דוקא ע"ז ולא משתכר במקום אחר, אבל בהפקר מותר כיון דלא ימצא אחרת, **והא דמרחיקין מדג כמלא ריצת הדג אפי' בהפקר**: **לתוס'** - דיורד לאומנתו ופוסק לחיותו.
- לר"מ אביו דר"ת** - מיירי שהניח דג מת כדי שיתאספו סביבו דגים, דודאי הוי גזל. ולכך פסק **הר"ר יצחק** דאסור ללמד להשכיר עצמו לבעה"ב שיש לו מלמד אחר בביתו, אלא ילך להשתכר במקו"א. אך מותר לבעה"ב לשכור מלמד ששכרו בעה"ב אחר אם סבור דהוא ילמד בנו יפה יותר.
- (ג) **לא בא אחר וקידשה בתוך ל' - פסקו רב ושמואל** דמקודשת אע"פ שנתאכלו המעות, כיון דלא דמי לפקדון דהא נתאכלו ברשותה ולא ברשותו, ולא דמי למלוה כיון דלא ניתן לה להוצאה אלא לקידושין. **חזרה בה קודם שנתקדשה: לריו"ח** - חוזרת, דאתי דיבור ומבטל דיבור. **לר"ל** - אינה חוזרת, דלא אתי דיבור ומבטל דיבור.
- ל"ק**: קאי ארישא דהאומר לאשה התקדשי לי לאחר ל' יום, ולא בא אחר וקדשה, ונח' האם דיבור מבטל מעשה. **ל"ב - ר' זביד**: קאי אמתני' דלקמן (עט). דאשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה ולא קידשה עצמה וחזרה בה [בלי לומר לשליח, דאי אמרה לו פשיטא דיכולה לבטל], האם דיבור מבטל דיבור.
- בג' מקומות לא נחלקו אם יכול לבטל:**
- (א) **בתרומה: דהשולח שליח לתרום וביטלו קודם שתרום - הוי ביטול**: **ל"ק** - התם הוי דיבור ולכו"ע דיבור מבטל דיבור, אך נתינת המעות הוי כמעשה. **ל"ב** - מיירי שקדם בעה"ב ותרום כריו דהו"ל מעשה [ואילו הכא אין נתינת מעות ליד האשה דלהוי כמעשה].

ב) בגט: דהשולח גט לאשתו והגיע בשליח או ששלח אחריו שליח וא"ל דהגט בטל - ה"ז בטל:
ל"ק- דכ"ז שלא הגיע לידה הוי רק דיבור.
ל"ב- תיובתא לר"ל.

ג) בטומאה: כל הכלים יורדים לידי טומאה במחשבה ואין עולים מטומאתם אלא בשינוי מעשה, שמעשה מוציא מיד מעשה ומיד מחשבה **ומחשבה אין מוציאה** לא מיד מעשה **ולא מיד מחשבה:** כיון דמחשבה טומאה הוי כמעשה [ואע"פ שאינה מטמאתו אלא רק מביאתו לידי קבלת טומאה], **כדדריש ר"פ מדכתיב "כי יתן" וקרנין "כי יותן" - דבעינן ד'כי יתן' דומיא ד'כי יותן' דניחא ליה.**
תוס': ומחשבה דתרומה הוי כמעשה דכתיב "ונחשב לכם" והוי כתורם בידיים, ואפי' מעשה (כגון לחזור ולתרום) אינו מוציא. **והלכה כריו"ח** אף ברישא, ואפי' שנתנית המעות הוי כמעשה מ"מ אתי דיבור ומבטל דיבור.

ד) האומר לשלוחו גט שנתתי לך בטל הוא':

לר' נחמן- חוזר ומגרש.

לרב ששת- אינו חוזר ומגרש, ומ"מ מודה דהגט אינו בטל, כיון [דמסתמא] לא ביטל את הגט אלא רק את השליח.
תוס': ואם אמר בפירוש שמבטל את הגט:

לסוגיין- משמע דהוי ביטול ונפסל, דרק משום דמסתמא לא התכון לבטל את הגט אינו בטל, אך אם ביטל להדיא מתבטל.
לסוגיא בגיטין- לא מועיל, דמפרשינן טעמא משום דא"א לבטל את הגט מאחר שנכתב כהלכתו, דהוי כמעות שאינן מתבטלות.

ה) המקדש לאחר ל' ובא אחר וקידשה בתוך הזמן - מקודשת לשני:

לרב- מקודשת לשני לעולם.

לשמואל- מקודשת לשני עד ל' יום, ולאחר ל' פוקעים קידושי שני וחלים קידושי ראשון.

ביאור מחלוקתם:

לרב חסדא- קאי ארישא דלא אמר מעכשיו, וקשה לשמואל במאי פקעי קידושי שני.

לרב יהודה- קאי אסיפא דאמר מעכשיו, דרב הסתפק אי הוי תנאי או חזרה, **ושמואל** פשיטא ליה דהוי תנאי.
כתנאי: מהיום ולאחר מיתה: לחכמים- גט ואינו גט.

לרבי- כזה גט.

ורב לא אמר הלכה כרבנן, דקמ"ל דאפי' בקידושין שבא לקרבה הוי ספק חזרה ולא רק בגט שבא לרחקה.
ושמואל לא אמר הלכה כרבי, דקמ"ל דאפי' בקידושין שישנם לאחר ל' הוי ודאי תנאי ולא רק בגט שאינו לאחר מיתה.

דף ס'

א) לשיטת רב אם קידשה אחר מעכשיו ולאחר ל', ואחר מעכשיו ולאחר כ' יום, ואחר מעכשיו ולאחר י' יום:

לאביי- מראשון ומאחרון צריכה גט מאמצעי אינה צריכה גט, דהאי לישנא משמע או תנאי או חזרה, ואי תנאי הוי רק דראשון הוי קידושין, ואי חזרה הוי רק דאחרון הוי קידושין.

לעולא ורב אסי בשם ריו"ח- אפי' מאה תופסין בה, דכ"א השאיר מקום לקידושי השני לחול כבנין לבינים.

תוס': היינו משום דר"ל דהקידושין יתחילו עכשיו ויגמרו לאחר ל', ולא דמי למקדש חצי אשה כיון דלא שייר בגופה.

והא דתנן: "מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט וחולצת ולא מתייבמת":

לרב- הוי ראייה לדבריו.

לשמואל- יעמיד כרבנן דהסתפקו אי הוי תנאי או חזרה, והוא סבר כרבי דהוי ודאי תנאי.

לר' יוחנן- אע"ג דכ"א שייר לשני וגט ששיירו בו אינו גט, מ"מ אינה מתייבמת, גזירה משום מהיום אם מתי דהוי גט גמור (ואין לומר משום דגט ומיתה מוציאים ומה ששייר גט גמרתו מיתה, דהא גט מוציא מיבם ומיתה מכניסה).

ולא גוזרים במהיום אם מתי דתחלוץ אטו מהיום ולאחר מיתה, כיון דחיישין שמא יבואו אף ליבמה, אך במהיום ולאחר מיתה אין לחשוש לכך כיון דחייבת ביבום ורק משום גזירה דרבנן אמרו דתחלוץ.
הטעם דגט ששיירו בו אינו גט:

לרש"י- כיון דלא הוי גט כריתות. וקשה לשיטתו דא"כ אף קידושין לא יועילו דהא הוקשה הויה ליציאה.
לתוס'- כיון שאינו יכול להגמר אלא לאחר מיתה ואין גט לאחר מיתה, משא"כ קידושין דמיירי דקידש לאחר ל' דמהני.

(ב) האומר לאשה הרי את מקודשת לי:

עמ"נ שאתן לך מאתים זוז - ה"ז מקודשת ויתן.

עמ"נ שאתן לך מכאן ועד ל' יום - דוקא אם נתן לה בתוך ל' מקודשת, ול"א דאינו תנאי אלא לזרזה קאמר.

עמ"נ שיש לי מאתים זוז - ה"ז מקודשת ודאי אם יש לו, ואם לא ידעין הוי ספק קידושין דשמא יש לו.

עמ"נ שאראך מאתים זוז - מקודשת אם יראה לה **משלו** דוקא.

ואם הראה לה על השולחן אינה מקודשת, ואפי' שמשתכר במעות אלו.

(ג) ממתי מקודשת:

לרב הונא- מקודשת מיד וכשירצה יתן לה, דהוי רק תנאי, ואם קיבלה קידושין מאחר אינה מקודשת.

לרב יהודה- מקודשת רק לכשיתן, ואם קיבלה קידושין מאחר מקודשת.

ונחלקו כה"ג אף לגבי גט:

האומר לאשה ה"ז גיטך עמ"נ שתתני לי מאתים זוז - ה"ז מגורשת והיא תתן:

לרב הונא- מגורשת מיד ולכשתרצה תתן, דהוי רק תנאי, ואם נקרע הגט הוי גט.

לרב יהודה- מגורשת רק כשתתן, ואם נקרע הגט לא הוי גט.

תוס': ולא אמר בגט דנפק"מ באם קיבלה קידושין מאחר - כיון דאפי' לר"י צריכה גט מספק דהויא ספק מגורשת עד שתתן.

ולא אמר בקידושין דנפק"מ בנאבדו המעות - כיון דאפי' לר"י הוי קידושין דהא בתורת קידושין נתנם לה כדלעיל (דף

טו.).

והוצרכו לחלוק בשניהם: גירושין- דאפי' שבא לרחקה ס"ל לרב הונא דמגורשת מיד.

קידושין- דאפי' שהיא מתביישת לתובעו ס"ל לרב הונא דמקודשת מיד.

(ד) ה"ז גיטך עמ"נ שתתני לי מאתים זוז ומת:

נתנה- אינה זקוקה ליבם.

לא נתנה- **לת"ק**- זקוקה ליבם, כיון ד'לי' משמע ולא ליורשי.

לרשב"ג- תתן לא' מהקרובים ותפטר, כיון ד'לי' משמע ואפי' ליורשי. ומשמע דלכו"ע הוי תנאי.

כמי הברייתא: לרב הונא- אתי ככו"ע.

לרב יהודה- אתי **כרבי** דכל האומר עמ"נ כאומר מעכשיו דמי, והוא סבר **כרבנן** דחולקים.

האומר עמ"נ: לרבי- כאומר מעכשיו דמי.

לחכמים- **לריו"ח**- מודים לרבי.

לרב יהודה- לאו כאומר מעכשיו דמי.

האומר מהיום ולאחר מיתה: לרבי- הוי ספק גט.

לחכמים- הוי גט ודאי.

וחלקו דוקא במהיום ולאחר מיתה - להודיעך כחו דרבי דמהיום ולאחר מיתה נמי ה"ז גט.

ולא חלקו בעמ"נ להודיעך כח דחכמים, כיון דכח דהיתרא עדיף.

תוס': ואין לומר דלכו"ע 'לי' ואפי' ליורשי, אלא דת"ק סבר כר"י דלכשתתן מגורשת, ורשב"ג ס"ל כר"ה ולכך תתן ליורשים דחל

למפרע - כיון דהלשון "לא נתנה זקוקה ליבם" משמע דמתבימת אם תרצה, והא לר"י הוי ספק מגורשת וע"כ רק חולצת.

(ה) המקדש אשה:

עמ"נ שיש לי בית כור עפר - ה"ז מקודשת אם יש לו, ואם לא ידעינן הוי ספק קידושין דשמא יש לו, וקמ"ל דאפי' בקרקע חיישינן ולא אמרינן דאם יש לו היה יוצא קול.
עמ"נ שיש לי במקום פלוני - אם יש לו באותו מקום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת, וקמ"ל דלא יכול לומר שהוא יטרח ויביא התבואה לבית.
עמ"נ שאראך בית כור עפר - ה"ז מקודשת ויראנה משלו דוקא, ואם הראה בבקעה אינה מקודשת, וקמ"ל דאפי' אם הוא אריס בה.

דף ס"א

(א) המקדיש שדהו בזמן שהיובל נוהג [ול"ג 'בשנת היובל' כיון דמח' היא האם קדושה בשנת היובל]- נותן בזרע חומר שעורים חמישים שקל כסף, ואפי' לתך וחצי לתך, סאה תרקב וחצי תרקב ואפי' רובע, דהתרבו מ"שדה".
היו שם נקעים עמוקים י' טפחים או סלעים גבוהים י' טפחים - אין נמדדים עמה [פרש"י להגאל בדין חומר שעורים, אך מ"מ נמדדים להגאל בשוויים דלא גרע מבור וגת ושובך].

(ב) שדה שיש בה נקעים עמוקים י' טפחים - מתי אין נמדדים עמה:

לגבי הקדש - אם מלאים מים אין נמדדים עמה, ואפי' בפנ"ע אין נמדדים כיון שאינם בני זריעה, אך פחות מכך נמדדים עמה כיון דהוי אגנות המים ושידראות הקרקע והוי חלק מהשדה.
לגבי מכירה - אפי' אין מלאים מים אין נמדדים עמה, כיון שאינו רוצה לשלם על שדה אחת ולקבל ב' וג' שדות.
לגבי קידושין - הוי כהקדש, כיון דא"ל דהוא יטרח ויביא התבואה.
נמדדים בפנ"ע - למאי נפק"מ:

לרש"י - שקרקעית הנקעים ימדדו בלי המדרון.
לרשב"ם - שיוכל לפדות את כולם יחד לפי חשבון חמישים שקל לבית זרע שעורים ולא יהיו כשתי שדות שיכול פדות כ"א בפנ"ע. וקשה ע"ד דהא אמרי' לעיל (כ:) דגואל לחצאין.

(ג) לר"מ - כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי, שנאמר "ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן", וכתוב "ואם לא יעברו חלוצים".

רש"י: ולכך בעינן:

תנאי כפול - מדכפל ואמר 'אם יעברו' ו'אם לא יעברו'.

ותנאי קודם למעשה - מדלא אמר 'תנו להם אם יעברו' משמע דאי אמר הכי אין בכח התנאי לבטל המעשה.

והן קודם ללאו - מדלא אמר תחילה 'אם לא יעברו אל תתנו ואם יעברו ונתתם'.

לרבי חנינא בן גמליאל - אי"צ תנאי כפול, ודוקא הם הוצרכו לכפול שאלמלי כן משמע שאפי' בארץ כנען לא ינחלו:

לרש"י - לא מיבעיא בארץ גלעד שהיתה ארץ מרעה ורצו אותה שלא יקבלו, אלא אפי' בארץ כנען שקצו בה לא יקבלו.

לר"ת - לא מיבעיא בארץ גלעד שייפו כוחם עמ"נ שיעברו, דאם לא עברו הורע כוחם, אלא אפי' בארץ כנען שקיבלו מעיקר הדין - אפ"ה הורע כוחם ולא יקבלו.

על מה חלק ר"ח: לרש"י - ר"ח חולק רק בתנאי כפול, אך מודה דבעינן תנאי קודם למעשה והן קודם ללאו.

לתוס' - אף על תנאי קודם למעשה חולק, כדמשמע בפרק הפועלים.

א"ל ר"מ לר"ח: א"כ נכתוב רק "ונאחזו בתוכם", וע"כ "בארץ כנען" בא ללמד דבעינן תנאי כפול.

א"ל ר"ח: לרש"י- א"כ הו"א דאם לא יעברו יקבלו רק בגלעד שסייעו לכובשה אבל בארץ כנען שלא סייעו לכובשה לא יטלו, קמ"ל "בארץ כנען" דכפל לומר דאף בא"י יטלו.
לר"י- הו"א דאם יעברו חלוצים בראשי הצבא יקבלו את ארץ גלעד, ואם לא יתאמצו אלא כשאר אחיהם לא יטלו כלל מארץ כנען כיון שסילקו עצמם מחלקם בא"י והוקצה לשאר השבטים, קמ"ל דאעפ"כ יטלו.
 ומ"מ איצטריך 'ונאחזו בתוכם' ולא אמרי' דאם יורשים בא"י כ"ש שירשו בארץ גלעד, דהו"א דכיון דנתייפה כוחם בה יקנסו אותם שלא ליטול כלל אם לא יעברו.
משל לאדם שחילק נכסיו לבניו, ואמר פלוני בני יירש שדה פלונית ופלוני בני יירש שדה פלונית אם יתן מאתים זוז ואם לא יתן יירש עם אחיו בשאר נכסים, דמה שירש עם שאר אחיו בשאר נכסים הוא ע"י כפילו.
א"ל ר"מ: "בתוכם" משמע כל מקום שיש לכם.

(ד) הפסוקים שמהם מוכח לכאורה כר"מ דמכלל הן אי אתה שומע לאו, והדחיות לראיות:

- (א) "אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ" - דהו"א ד"אם תיטיב" תקבל שכר "ואם לא תיטיב" לא שכר ולא עונש, קמ"ל.**
- (ב) "אז תנקה מאלתי" - דהו"א דאם היא תרצה לבא ומשפחתה לא ירצו יביא אותה בע"כ, קמ"ל דאינו מחוייב ויהיה נקי משבועתו.**
אך לר"מ אתי שפיר:
- לרש"י-** מדלא שמעינן ממילא דאם לא יתנו לו לא תחול השבועה, אלא לר"ח ל"ל 'אז תנקה', פשיטא דמשמע דאם לא יתנו שיהיה נקי משבועתו ויהיה מותר לקחת מבנות כנען.
לר"י- דר"מ לית ליה מכלל הן אתה שומע לאו אפי' במקום שהסברא נותנת כן, ה"נ א"ש הא דהוצרך לפרש שאם לא יתנו תהיה נקי אע"פ שסברא הוא.
להר"ר יצחק- שתי שבועות השביעו; א' שיקח אשה לבנו ממשפחתו, ואחרת שאם לא יתנו לא תקח אשה מבנות כנען, ד"וניקת משבועתי זאת" משמע שיש עוד שבועה.
 ו"אם לא תאבה האשה" נצרך לומר שאם משפחתה ירצו והיא לא תרצה שלא יביאה בע"כ.
- (ג) "אם בחקותי תלכו וגו' ואם בחקותי תמאסו" - דהו"א "אם בחקותי תלכו" ברכה "ואם בחקותי תמאסו" לא ברכה ולא קללה, קמ"ל.**
- (ד) "אם תאבו ושמעתם וגו' ואם תמאנו ומריתם" וגו' - דהו"א "אם תאבו" טובה "ואם תמאנו" לא טובה ולא רעה, קמ"ל.**
- "חרב תאכלו" - באר רבא דהיינו שאכילתכם תהיה מלח גסה, לחם שעורים ובצל, דאמר מר פת פורני חריבה במלח ובצלים קשים לגוף כחרבות.**

דף ס"ב

(א) "אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית טומאה תחת אישך הנקי":

לר"ח ב"ג- א"ש הא דכתיב "אם לא שכב הנקי" ולא כפל ואמר "ואם שכב לא הנקי" אלא מכלל ברכה אתה שומע קללה, ו"ואת כי שטית" הוי קללה דקאי על שבועה שלאחריה [ושפיר הוי הן קודם ללאו, ד"אם לא שכב" חשיב הן, שמה שאנו רוצים שתעשה חשיב הן].
לר"מ- לכך נאמר 'הנקי' בלא יו"ד לדרוש 'חנקי' (רב תנחום):
לרש"י- ד'הנקי' משמע שאם לא שכב תהא נקיה ונדרש גם כלפי ההמשך, דהכהן היה כופל "ואם לא שכב הנקי, ואת כי שטית".
לתוס'- לא קאי על "ואת כי שטית" דא"כ הוי מעשה קודם לתנאי, אלא כאילו אמר 'חנקי' והכהן היה חוזר וכופל "ואם שכב חנקי".

לר"ח- ה"ק "אם לא שכב וגו' תחת אישך" דהיינו שתשאר תחתיו, "ואת כי שטית וגו' מבלעדי אישך" דהיינו שתלכי ממנו, ואע"ג דלאו קודם להן הא פותחין בזכות תחילה.

(ב) פסוקים נוספים שמהם מוכח לכאורה כר"מ דמכלל הן אי אתה שומע לאו, והדחיה לראיות:

(ה) 'הנקי' - דהו"א "אם לא שכב איש" הנקי "ואם שכב" לא הנקי ולא חנקי אלא איסור בעלמא, קמ"ל.
(ו) "הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר ואם לא יתחטא" וגו' - דהו"א מצות הזאה בשלישי ובשביעי והיכא דעבד בחד מינייהו עבד, קמ"ל [דכיון דהוי לשון ציווי משמע דהוי לשון תנאי, משא"כ "ורחץ במים וטהר" דאינו לשון ציווי שלא הוצרך לומר "ואם לא ירחץ לא יטהר"].
"והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי" נצרך ללמד דלא נימא ד'שלישי' למעוטי שני 'שביעי' למעוטי ששי שממעט בימי טהרה, אבל אם עושה בשלישי ובשמיני שמרבה בימי טהרה מועיל, קמ"ל דאף בכה"ג אינו מועיל.
"ויתחטא ביום השביעי" נצרך ללמד דאף לתרומה בעינן שנים ולא רק לקדשים.

(ג) המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והרי היא לוייה, לוייה והרי היא כהנת, עניה והרי היא עשירה, עשירה והרי היא עניה - הרי זו מקודשת, מפני שלא הטעתו.
האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר או לאחר שתגיירי, לאחר שאשתחרר או לאחר שתשתחררי, לאחר שימות בעליך או לאחר שתמות אחותיך, לאחר שיחלוץ לך יבמך - אינה מקודשת. וכן האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקבה הרי זו מקודשת לי - אינה מקודשת.

(ד) תנן: אין תורמין מן התלוש על המחובר, ואם תרם אין תרומתו תרומה.

אמר ריו"ח: כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי:

באיזה אופנים הוי בידו ובאיזה לא:

(א) האומר פירות ערוגה זו תלושים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברים, פירות ערוגה זו מחוברים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו ונתלשו - לאו כמחוסר מעשה דמי כיון דבידו הוא.

תוס': הטעם שמחובר אינו חייב בתרומה:

לרש"י - מחובר אינו חייב בתרומה דכתיב "ראשית דגנך" דבעינן דבר הראוי להדגן, והוי מן החיוב על הפטור.
לר"י - מחובר פטור מדדריש בספרי 'ממנו' (דהיינו תלוש) ולא מן המחובר, וע"כ דאפי' בדיעבד פסול, דלכתחילה כבר נפסל משום דאינו 'דגנך', אבל תלוש חייב כדאמרינן גבי מעשר שהקדימו בשבולים.

(ב) האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגיירי, לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי, לאחר שימות בעליך לאחר שתמות אחותיך, לאחר שיחלוץ לך יבמך - אינה מקודשת, דכיון דגר צריך ג' דינים כדיליף ריו"ח מדכתיב 'משפט' אינו בידו.

תוס': דוקא בקבלת מצוות צריך ג', אבל בטבילה סגי בחד, והא דמקשינן ביבמות דליבעי ג' בגיורת - היינו או למצווה, או משום קבלת מצוות.

והטעם דצריך ג' כיון דיש לנו להקישם לחומרא ולדמותן לגזילות וחבלות דצריך ג', ולא להודאות והלואות דמספיק א', ומ"מ אי"צ מומחין: או משום דעבדינן שליחותייהו.

או משום דבגר כתיב 'לדורותיכם' משמע לדורות עולם והיום אין מומחין (ה"ר נתנאל).

(ג) המקדש שפחתו בפרוטה לאחר שישחררה - אינה מקודשת, ולא דמי לגיורת כיון דמתחילה הוי בהמה ועכשיו דעת אחרת באה [אך ג' דינים אי"צ, דאתיא כמ"ד דעבד אינו חייב בקבלת מצוות לאחר שחרור כיון דכבר מקודם התחייב במצוות כאשה, וטבל בשעת קנייתו לשם כך].

(ד) הנותן פרוטה לאשתו ואמר לה הרי את מקודשת לי לאחר שאגרשיך - אינה מקודשת אף לריו"ח כדאמר ר' הושעיא, כיון דאין בידו אלא לקדשה אך לא לגרשה.

הנותן שתי פרוטות לאשה באחת אמר לה התקדשי לי היום ובאחת אמר לה התקדשי לי לאחר שאגרשיך - הסתפק ר' הושעיא האם הווי קידושין, ואין להוכיח מריו"ח דלא הווי קידושין, דשמא כמו שתופסים עכשיו יתפסו לאחמ"כ.

(ה) תניא כרבי יוחנן:

אין תורמין מן התלוש על המחובר ואם תרם אין תרומתו תרומה, כיצד אמר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברת פירות ערוגה זו מחוברת יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לא אמר כלום אבל אמר לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימין.

יתר על כן א"ר אליעזר בן יעקב אפילו אמר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברת פירות ערוגה זו מחוברת יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיביאו שלישי ויתלשו והביאו שלישי ונתלשו דבריו קיימין.

באיזה אופן דיבר ראב"י:

לל"ק: לרבה - דוקא בשחת אבל באגם (-צמחים רכים) לא.

לרב יוסף - אפילו באגם, ו'אגם' הוא לשון שמבצל ועולה מן הארץ דכתיב "הלכוף כאגמון ראשו" (ר"א).

לל"ב: לרבה - דוקא בשחת של שדה בית הבעל אבל בשחת של שדה בית השלחין לא כיון שעלולה להפסד.

לרב יוסף - אפילו בשחת של שדה בית השלחין.

(ו) האומר לחברו אם ילדה אשתך נקבה מקודשת לי - לא אמר כלום.

וא"ר חנינא לא שנו אלא שאין אשתו מעוברת, אבל אשתו מעוברת דבריו קיימין.

כמי: לל"ק: לרבה - כשהוכר עוברת.

לרב יוסף - אע"פ שלא הוכר עוברת.

לל"ב: כשהוכר עוברת ודברי הכל.

תוס': פרש"י דאירי אליבא דראב"י, אך לרבנן דא"א מקנה דשב"ל אפי' מעוברת לאו כלום הוא.

ואין לומר דמתני' איירי אפי' כשאשתו מעוברת ואליבא דרבנן, דבברייתא דבסמוך דהמקדש לאחר שאתגייר מקודשת לר"מ

לא תני בבא זו דאם ילדה וכו' ומשמע דאפי' ר"מ מודה דאינה מקודשת בכה"ג, והא ר"מ ור"א אמרו דבר אחד, וע"כ דראב"י מיירי דוקא כשאין אשתו מעוברת.

ואין הלכה כראב"י אע"ג דבעלמא אמרי דר"א קב ונקי, כיון דכבר נחלקו בכך ר"נ ור"ה במוכר פירות דקל לחבירו והלכה כר"נ בדיני.

דף ס"ג

(א) אמר אביי: ג' תנאים דס"ל דאדם מקנה דשלב"ל:

(א) רבי אליעזר בן יעקב - הא דאמרן.

(ב) רבי - דתניא: "לא תסגיר עבד אל אדוניו": רבי אומר בלוקח עבד על מנת לשחררו הכתוב מדבר, וכגון דכתב ליה לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו (רנב"י).

תוס': הטעם דלגבי עבד ושדה תני דאמר 'מעכשיו' ולגבי קידושין לא (ומסברא מהני למ"ד דמקנה דשלב"ל כדבר שב"ל דהא בב"ל אי"צ לומר מעכשיו):

לר"י - לגבי קידושין אצ"ל 'מעכשיו' כיון דסתם קידושין בכסף וקנין מעות לא מתבטל אפי' נתאכלו המעות, אבל לגבי עבד ושדה דרוב קניינם בשטר - אם לא אמר 'מעכשיו' ואח"כ נקרע השטר בתוך הזמן לא יועיל.

ולריו"ח דהאומר מעכשיו ולאחר ל' כוונתו שיתחיל מעכשיו ויגמר לאחר ל' - בעינן שבשעת גמר הקנין יהא במקום הראוי למשיכה, וכגון באגם, או שיאמר 'עמ"נ מעכשיו' דהוי תנאי ולא שיעור.

וסוגיין דמהני אפי' נקרע השטר אתיא כשמואל דמעכשיו הוי תנאי.

לר"מ - בעבד ושדה נקט 'מעכשיו' לאשמועינן דס"ל כר"מ דאדם מקנה דשלב"ל ואע"פ שרוצה שיחול מעכשיו חל הקנין, דאי לא נקט 'מעכשיו' הו"א דאתיא אפי' כרבנן וצריך לעשות קנין אחר השחרור.

ג) רבי מאיר - דתניא: האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתגיירי, לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי, לאחר שימות בעליך לאחר שתמות אחותיך, לאחר שיחלוץ לך יבמיך: **לת"ק ולרבי יוחנן הסנדלר** - אינה מקודשת.

לרבי מאיר - מקודשת.

לרבי יהודה הנשיא (דהיינו רבי) - מקודשת והטעם שאמרו שאינה מקודשת משום איבה.

ב) קונם שאני עושה לפיך: לת"ק - אין צריך להפיר [כיון דבלא"ה משועבדת לו למעשי ידיה].

לר"ע - יפר שמא תעדיף עליו יתר מן הראוי לו [דהוי דברים שבינו לבינה כיון שא"א לצמצם להנות משלה רק מה שחייבת לו ולכן יכול להפיר לה].

ולא מנה את ר"ע במנין הנ"ל, כיון דכבר **אמר ר"ה בריה דרב יהושע** דמיירי באומרת יקדשו ידי לעושיהם והא ידים ישנם בעולם [והוי כמקדיש דקל לפרותיו דמהני אפילו למ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל, וה"ה דיכל לתרץ דשאני קונמות דקדושת הגוף נינהו כדמתרץ בכתובות].

ג) האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל - אם דבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל מקודשת, ואם לאו אינה מקודשת.

לתנא דמתני' - ס"ל דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, ודייק מדתני 'עמ"נ' ולא 'בשכר' ללמדנו דכל עמ"נ הוא במקום שנתן לה.

לתנא דברייתא - ס"ל דאינה לשכירות אלא לבסוף **(ריש לקיש)**.

דתניא: בשכר שהרכבתיך על החמור שהושבתיך בקרון או בספינה אינה מקודשת בשכר שארכיבך על החמור שאושיבך בקרון או בספינה מקודשת **אמר ריש לקיש** והוא שנתן לה שוה פרוטה.

ועוד תניא: שב עמי בצוותא ואקדש לך שחוק לפני רקוד לפני עשה כדימוס הזה שמין אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ו'שמין' משמע דלא נתן לה פרוטה.

ד) על מנת שירצה אבא - רצה האב מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

מת האב - הרי זו מקודשת.

מת הבן - מלמדין האב לומר שאינו רוצה.

באור המשנה:

לר' ינאי: על מנת שישתוק אבא - רצה האב דהיינו ששתק (בשעת שמיעה) הרי זו מקודשת, לא שתק **אלא מיחה לאלתר** אינה מקודשת.

ואם אמר ע"מ שלא ימחה אבא - מת האב **קודם שמיחה** הרי זו מקודשת, כל ימי חייו אינה מקודשת שמא ימחה, [היינו שמת קודם שמיעה דאמדינן דעתו שלא ימחה, דאי לאחר שמיעה פשיטא דהא שתק, אך במקום שצריך אמירה דוקא ל"מ אם לא מחה ומת], ואם מת הבן מלמדין וכו'. דעדיף לדחוק המשנה כשני תנאים ובאופן אחד מלהעמיד להפך [דלא כריו"ח בפרק המפקיד] **(ר"ל)**.

אלא עמ"נ שירצה אבא: פרש"י דישתוק בשעת שמיעה, דאם הכוונה שישתוק לעולם א"כ היינו שלא ימחה, וא"כ איך אמר דרצה האב מקודשת ניחוש שמא ימחה אח"כ ויתבטלו הקידושין.

לרב יוסף בר אמי: רישא וסיפא מיירי דאמר 'עמ"נ שירצה אבא' ור"ל דלא ימחה מכאן ועד שלושים יום, ולכן אם מת האב מקודשת דהא לא מיחה.

(ה) **האומר 'קדשתי את בתי ואיני יודע למי קידשתיה'** ובא אחד ואמר אני קידשתיה - נאמן. זה אומר 'אני קידשתיה' וזה אומר 'אני קידשתיה' - שניהם נותנים גט, ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס, דכיון דיש עוד אחד עמו מפחד לשקר [והא' מביניהם שמשקר מתירא לכונסה ונותן גט].

לרב- נאמן ליתן גט דאין אדם חוטא ולא לו, אבל אין נאמן לכנוס דשמא יצרו תוקפו.

לרב אסי- אף נאמן לכנוס, ומודה רב אסי באומרת נתקדשתי ואיני יודעת למי נתקדשתי ובא אחד ואמר קידשתיה שאין נאמן לכנוס, כיון שהיא מחפה עליו, **וכן תניא כוותיה דנאמן** אף לכנוס, אולם אם כבר כנסה ובא אחר ואמר אני קדשתיה - לא כל הימנו לאוסרה עליו.

(ו) **האם סוקלים על ידו: לרב-** אין סוקלין, דהאב נאמן מהתורה רק לאיסור ולא למיתה [ומה שמצינו באותה פרשה שנסקלת היינו בדאיכא עדים].

לרב אסי- סוקלין, דהאב נאמן מהתורה להכל.

ומודה רב אסי באומרת נתקדשתי שאין סוקלים, ואע"ג דלכא' ק"ו הוא דאם במקום שאם בא לכנוס כונס אמרת סוקלים, מקום שאם בא לכנוס אין כונס לכ"ש שסוקלין - אינו כן, דרק לאב האמינה התורה ולא לה.

לרב חסדא- אחד בין ובין זה אין סוקלין.

ורב חסדא לשיטתו דאמר דהאומר 'בני זה בן תשע שנים ויום אחד' 'בתי זו בת ג' שנים ויום אחד' - נאמן לקרבן אבל לא למכות ולעונשין, **וכן תניא כוותיה דהאומר** 'בני זה בן י"ג שנה ויום א' 'בתי זו בת י"ב שנה ויום א' - נאמן לנדרים [דע"א נאמן לאיסורין בדבר שבידו, וכיון דסופו ליגדל עשאוהו כדבר שבידו, ודוקא לאב עשאוהו כבידו דעליו מוטל להודיע לאחרים ומדקדק טפי מאחרים] ולחרמים ולהקדשות ולערכים אבל לא למכות ולעונשין.

תוס': לענין מה הוצרכה עדות האב:

לרש"י- דמיירי שהביא ב' שערות, ואעפ"כ צריך לידע שנותיו, שהרי שנים בלא שערות אין מועילין עד ל"ו שנה, דהיינו רוב שנותיו, וסימנים בלא שנים דהיינו לפני י"ג שומא ניהו. ואעפ"כ אמרינן דלמכות ועונשים אינו נאמן, פי' למכות אם לא התרו בו ולעונשין אם התרו בו. **ופי' ר"י** דהא דלא חוששים בחליצה ובהריגת איש הבא על הערוה שמא הוא קטן, דסומכים על ריבוי שערות או ע"כ שהוא גדול בקומה ויש לו סימנים, דאי"ז מצוי קודם י"ג שנה, אבל הכא מיירי דאין לו ריבוי שערות ואינו גבוה בקומה ולכן אינו נאמן למכות ולעונשין.

לר"י- במקום סימנים אי"צ לעדות דשנים, והכא מיירי שאביו מעיד שלפני שנה או שנתיים אכל חלב או בעל ערוה, ואז היה גדול אבל אין אנו יודעים אם היה לו שנים או סימנים וע"ז נאמן האב להעיד.

דף ס"ד

(א) **'קדשתי את בתי הקטנה', 'קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה' והרי היא קטנה** - נאמן.

'קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה' והרי היא גדולה - אינו נאמן.

נשבית ופדיתיה - בין שהיא קטנה בין שהיא גדולה אינו נאמן.

(ב) **וטעם החילוק בין הרישא לסיפא:**

להו"א: כיון דברישא הוי בידו ובסיפא לא.

ואין לומר שבידו;

להשיאה לחלל שנפסלת מכהונה - כיון דס"ל **כרבי דוסתאי בן יהודה** דאמר דבנות ישראל מקוה טהרה לחללין.

לרש"י- דכיון שבתו כשרה אלמנתו כשרה דכל שאתה נושא בתו אתה נושא אלמנתו (דבעינן דומיא דכה"ג באלמנה).

לר"י- דאם היה פוסלה בביאתו לא היו הבנים כשרים דה"ל כחלל שנשא חללה דלכ"ע הולד חלל.

להשיאה לממזר - כר"ע דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין.

להשיאה אלמנה לכהן גדול וכו' סימאי דאמר דמהכל עושה ר"ע ממזר חוץ מאלמנה לכה"ג שנאמר "לא יחלל" - חלולים עושה ואין עושה ממזרים - כיון דס"ל **כו' ישבב** דכל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר. אמנם אם בא רק לחלוק על ר' סימאי - קשה דהרי בידו להשיאה לחייבי עשה, כגון מצרי ואדומי.

למסקנא: באר רב אשי:

הא אין בידו אלא לקדש אבל לא לגרש, ועוד דהא אם לא ירצה אותו האיש לקדשה לא יוכל לקדשה בע"כ. אלא משום שהתורה האמינתו, **כדאמר רב הונא א"ר:** מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה שנאמר "את בתי נתתי לאיש הזה" 'לאיש' אסרה 'הזה' התירה, אמנם רק בנישואין האמינה התורה לאב ולא בשבויה.

(ג) מי שאמר בשעת מיתתו: יש לי בנים - נאמן.

יש לי אחים - אינו נאמן.

תניא: האומר בשעת קידושין 'יש לי בנים', ובשעת מיתה אמר 'אין לי בנים', בשעת קידושין אמר 'אין לי אחים', ובשעת מיתה אמר 'יש לי אחים':

לרבי - נאמן להתיר ואין נאמן לאסור.

לר' נתן - נאמן אף לאסור.

מדוע בברייתא אמר ר' נתן דנאמן אף לאסור ובמתני' אינו נאמן אלא להתיר:

לרבא - דכיון דחזר בו בשעת מיתה חוששים לדבריו יותר. **ודחה אביי** דכ"ש במתני' שלא סתר את דבריו שיש להאמינו יותר.

לאביי - מתני' מיירי שאינו מוחזק באחים ובבנים, ולכן נאמן לומר שיש לו בנים ואינו נאמן לומר שיש לו אחים לאוסרה על כולם, ואילו הברייתא מיירי שמוחזק באחים ולא בבנים, ולכן נאמן אף לאסור משום דאם היה רוצה לפוטרה מיבום היה יכול לומר לה שיפטרנה בגט לפני מיתתו.

רבי סבר דמיגו כעדים דמי, ועדים עוקרים את החזקה, **ורבי נתן סבר** דמיגו כחזקה דמי וחזקה אינה עוקרת חזקה אחרת לגמרי.

לרש"י - לרבי - שעת קידושין הוי כעדים, ועוקרת את החזקה דמעיקרא שהוחזק באחים ולא בבנים, ומעתה ה"ה בחזקת שאין זקוקה ליבום ואין בכוחו להוציאה מחזקתה בעדותו בשעת מיתה.

לר' נתן - אשה זו הוחזקה מעיקרא שזקוקה ליבום, שהרי מוחזק באחים ולא בבנים, וכשאמר בשעת קידושין יש לי בנים - נאמן משום מיגו דיכל לפוטרה מיבום ע"י שיתן לה גט סמוך למיתתו, דהמיגו הוי כחזקה נגד חזקת יבום שהוחזקה בה [ולר"י נאמן דוקא במיגו **שיכתוב לה גט בשעת קידושין** עמ"נ לגרשה כ"ז שירצה, דגט ישן כשר בדיעבד], וע"כ אילו היתה זקוקה ליבום היה חוזר בו בשעת מיתה דאין אדם חוטא ולא לו.

ואם חזר בו בשעת מיתה - מעמידים אותה על חזקתה הראשונה, דאין בכח המיגו, דהוי כחזקה דהשתא, לעקור החזקה דמעיקרא.

(ד) מי שיש לו שתי בנות וקידש את בתו סתם - אין בוגרות דעלמא בכלל, ואפי' עשאתו בתו הגדולה שליח לקדשה,

כיון דחזקה עליו שלא יניח קידושי בתו הקטנה שיש לו הנאה מהן ויקדש את הגדולה שאין לו הנאה מקידושיה, ואפי' אם אמרה לו שכסף הקידושין שלו - מ"מ לא יניח קידושי בתו הקטנה שהם מצוה המוטלת עליו.

מי שיש לו שתי כיתי בנות משתי נשים:

אמר 'קדשתי את בתי הגדולה', ואיני יודע אם גדולה שבגדולות או גדולה שבקטנות או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות:

לר' מאיר - כולן אסורות חוץ מן הקטנה שבקטנות, דס"ל דאדם מכניס עצמו לספק לקרוא לכמה בנות 'גדולות'. **לרבי יוסי -** כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות, דס"ל דאין אדם מכניס עצמו לספק, ואינו קורא 'גדולה' אלא לגדולה שבכולן.

אמר 'קדשתי את בתי הקטנה' ואיני יודע אם קטנה שבקטנות או קטנה שבגדולות, או גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות:

לרבי מאיר - כולן אסורות חוץ מן הגדולה שבגדולות.

לרבי יוסי - כולן מותרות חוץ מן הקטנה שבקטנות.

ושניהם הוצרכו:

בתו הגדולה - דאפי' ששבח הוא לו לקרוא לבתו 'גדולה' מ"מ ס"ל לר' יוסי שאינו קורא לכולן גדולות.

בתו הקטנה - דאפי' שיש לו בת קטנה ממנה ס"ל לר"מ דיתכן שכונתו באומר 'קטנה' לגדולה שבקטנות.

ואם יש לו כת אחת: לכו"ע כשאמר 'גדולה' כוונתו גדולה ממש, וכשאמר 'קטנה' כוונתו קטנה ממש, ואמצעית

אינו קורא לה 'גדולה' או 'קטנה' אלא קורא לה בשמה **(אביי)**.

וע"כ מיירי שאין בכת שניה אלא גדולה וקטנה, דאם היה אמצעית התנא היה כותב את דינה, אך לגבי הכת

הגדולה יתכן שיש אמצעית, והתנא לא הזכיר אותה כיון דאסר את הקטנה שבכת וכ"ש שהגדולה ממנה אסורה.

(ה) הנודר עד הפסח - אסור עד שיגיע.

עד שיהא פסח - אסור עד שיצא.

עד פני פסח: לרבי מאיר - אסור עד שיצא, דס"ל ד'פני' משמע עד לפני הפסח.

לרבי יוסי - אסור עד שיגיע, דס"ל ד'פני' משמע עד שיתפנה ויעבור הפסח (ולא דמי לכת אחת).

(ע"פ דברי רבי חנינא בר אבדימי א"ר דאמר דהשיטות מוחלפות).

דבר שאין זמנו קבוע: כגון נדר "עד פני הקציר", או אפי' "עד שיהא הקציר" - אינו אסור אלא עד שיגיע, דכיון

שאינן משך זמנו קבוע, שזה ממהר לכלות קצירו, וזה מאחר, ע"כ כוונתו לתחילתו, דהיינו, משיתחילו העם לקצור.

דף ס"ה

(א) האומר לאשה קדשתך והיא אומרת לא קדשתי - הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו.

היא אומרת קדשתי והוא אומר לא קדשתיך - הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, **וקמ"ל** דלא רק

הוא, שלא איכפת לו להאסר בקרובותיה - אינה נאסרת על פיו, אלא אף היא, שנאסרת בכך לכל העולם, יתכן

שאומרת אפי' אם אינה יודעת בבירור שקידשה ואינה נאמנת לאוסרו.

קידשתך והיא אומרת לא קידשת אלא בתי - הוא אסור בקרובות גדולה וגדולה מותרת בקרוביו, הוא מותר

בקרובות קטנה וקטנה מותרת בקרוביו, **וקמ"ל** דרק לאב האמינה התורה, אך היא אינה נאמנת אפי' מדרבנן

ובתה אינה נאסרת בדיבורה.

קדשתי את בתך והיא אומרת לא קדשת אלא אותי - הוא אסור בקרובות קטנה וקטנה מותרת בקרוביו הוא

מותר בקרובות גדולה וגדולה אסורה בקרוביו, ובבא זו נשנית אגב הרישא דתני להפך.

ובסיפא דרישא ובסיפא דסיפא - מבקשין ממנו ליתן גט **(שמואל)**, ואם נתן גט מעצמו כופין אותו ליתן כתובה

(רב), וכן אמר **רב אחא בר אדא (י"א בשם ר' המנונא) בשם רב**.

(ב) המקדש בעד אחד - אין חוששין לקידושיו **(רב יהודה ור"נ אמר שמואל)**.

ואם שניהם מודים: רב יהודה - הסתפק, פעם אמר לא ופעם אמר כן.

לר"נ אמר שמואל - אין חוששין לקידושיו.

והא דתנן:

(א) האומר לאשה קדשתך והיא אומרת לא קדשתי - הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו - מיירי

דאמר לה קידשתך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים.

(ב) המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי ויש עדי ייחוד ואין עדי ביאה:

לב"ש - אינה צריכה הימנו גט שני, דס"ל דעדי ייחוד אינם נחשבים לעדי ביאה.

לב"ה - צריכה הימנו גט שני, דעדי ייחוד הן הן עדי ביאה.

קכט

ומודים בנתגרשה מן האירוסין שאין צריכה הימנו גט שני דלא אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה מפני שאין לבו גס בה.

תוס': מכאן מוכח דאלמנה מן האירוסין יש לה כתובה ואפי' לא כתב לה, דמדקתני 'מבקשין' משמע דלא כתב לה, אמנם הגמ' בכתובות שהסתפקה בכך לא רצתה להוכיח מאן, כיון דרצתה להוכיח ממשנה ולא מאמוראים.

ג) המקדש בעד אחד - אין חוששין לקידושין, ואפילו שניהם מודים (רב יצחק בר שמואל בר מרתא בשם רב).

אמר רבה בר רב הונא המקדש בעד אחד בי"ד הגדול פסק דאין חוששין לקידושין:

י"א שאמר בשם הבי"ד הגדול דהיינו הבי"ד של רב, **וי"א** שאמר בשם רב שאמר בשם הבי"ד הגדול דהיינו רבי.

ד) שנים שבאו ממדינת הים ואשה עמהם וחבילה עמהם, וכ"א מהם אומר 'זו אשתי וזה עבדי וזו חבילתי, ואשה

אומרת 'אלו שני עבדי וחבילה שלי':

ה"ה מותרת להנשא, ואם רוצה לגבות כתובתה מן החבילה - 'צריכה שני גיטין' דהיינו גט מכ"א מהם, דהא לא

ניתנה כתובה להגבות אם לא מת הבעל או גירשה.

ולמסקנא: לרב כהנא - אין חוששין לקידושין, דיליף 'דבר' 'דבר' מממון, ומ"מ הכא לא מהני הודאתו כיון דהוא

חב בכך לאחרים, דהיינו לקרובים שלו ושלה.

לרב פפא - חוששין לקדושין.

במקום שאין חשש שא' מהם יחזור בו - אי"צ שני עדים, כיון דלא נבראו עדים אלא כנגד השקרנים (רב אשי),

וכגון מר זוטרא ורב אדא סבא בנים של רב מרי בר איסור שחלקו נכסיהם בלא עדים [מכאן הוכיח ר"ת דאי"צ עדים לעשות קנין].

ה) אמר אביי: ג' דברים נאמן עד א' לומר אם שכנגדו שותק:

א) אכלת חלב, דאם לא אכל היה לו למחות ולא להביא חולין לעזרה.

וכן משמע מדתניא: אמר לו עד אחד אכלת חלב והלה אומר לא אכלתי - פטור [וה"ה שאמר איני יודע, כיון דכתיב

'או הודע' דמשמע מעצמו, ונקט 'לא אכלתי' אגב הסיפא דאפי' בכה"ג מחייב ר"מ], ומשמע דאם שתק הע"א נאמן.

ב) נטמאו טהרותיך, דאע"פ שראוי לו בימי טומאתו היה לו למחות.

וכן משמע מדתניא: עד אחד אומר נטמאו והלה אומר לא נטמאו - פטור, ומשמע דאם שתק - הע"א נאמן.

ג) שורך נרבע, דאע"פ שלא כל השוורים עומדים למזבח היה לו למחות.

וכן משמע מדתניא: ושנעבדה בו עבירה ושהמית על פי עד אחד או ע"פ הבעלים - נאמן, וע"כ 'ע"פ ע"א'

היינו ששתק דאם הודה א"כ היינו 'ע"פ בעלים'.

דף ס"ו

א) אשתו זינתה בעד אחד ושותק:

לאביי - נאמן [דהביאה אוסרת בכאו"פ העדים נצרכים רק כדי שהבעל ידע האמת, משא"כ במקדש בע"א דאין חוששין

לקידושין, כיון דחיישינן שמא המעות מתנה].

לרבא - אינו נאמן, כיון דהוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים.

תוס': ג' דינים יש בענין זה:

א) בדבר שהוא בידו (כגון היה עושה עמו בטהרות) - נאמן אפי' אם לא שתק.

ב) בדבר שאינו בידו לעולם (כגן אכלת חלב ושורך נרבע) - נאמן רק אם שתק.

ג) בדבר שאינו בידו עתה אבל היה בידו פ"א (כגון טהרות שעשיתי עמך נטמאו) - לאביי - נאמן רק אם שותק.

לרבא - נאמן אפי' אם אינו שותק, וכן הלכה.

ומ"מ: אפי' בשותק אינו נאמן אם לא היה לו לדעת דשתיקתו אינה כהודאה, ורק בכגון דא"ל נתנסך יינך בפניך דהיה לו לדעת נאמן. **ואפי' במכחישו** נאמן בג' אופנים:

(א) אם באו שנים, דאם מחייבים מיתה חמורה כ"ש שמחייבים קרבן הקל.

(ב) אם העיד א' שנאמן לו כשנים (וכגון שליח).

(ג) אם הוי דבר שיכול להתברר, כגון דא"ל 'עכו"ם מנסך יינך, בא ואראך איסור'.

(ב) ומנין למדו את דינם: אביי למד זאת:

(א) ממה שהורה **מר שמואל** לעיוור שהיה מסדר המשניות לפניו, שאם הע"א שהעיד לו שאשתו זינתה נאמן עליו יוציאה ואם לאו לא יוציאה, **דאביי** הבין דהיינו שנאמן לו שאינו גזלן, **ולרבא** היינו דנאמן לו כשנים.

(ב) **מהא דתניא:** מעשה בינאי המלך שכבש ששים כרכים בכוחלית שבמדבר ועשה סעודה גדולה לכל חכמי ישראל עם מלוחים כפי שעשו בזמן בהמ"ק, ואלעזר בן פועירה שהיה איש לץ לב רע ובליעל אמר לינאי המלך שלבם של פרושים עליו, ויעץ לו לתת ציץ הקודש על מצחו, וכך עשה, ויהודה בן גדידיה מחה בו ואמר לו 'ינאי המלך רב לך כתר מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן', שהיו אומרים אמו נשבת במודיעים וא"כ ינאי הוי כחלל מדרבנן, ויבוקש הדבר ולא נמצא, ויבדלו חכמי ישראל בזעם, ואלעזר בן פועירה יעץ לינאי המלך למחות על כבודו ולהרוג את החכמים ח"ו, ותורה הרי כרוכה ומונחת בקרן זזית כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד. **ואמר רנב"י** דמיד נזרקה בו אפיקורסות דהיה לו לחשוש על תורה שבעל פה שלא תאבד, מיד ותוצץ הרעה על ידי אלעזר בן פועירה ויהרגו כל חכמי ישראל והיה העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את התורה ליושנה.

ומדוע היה להם לחשוש שמא אמו נשבתה:

אם שנים אמרו שנשבתה ושנים אומרים שלא נשבתה - אין סיבה לסמוך עליהם יותר מהשנים האחרים.

והטעם שלא אמרי' דכיון דיש ב' עדים כנגד ב' עדים נעמיד את אמו של ינאי בחזקת כשרות:

לרש"י - דדוקא אם אמו היתה באה לפנינו היה לה חזק"כ, אבל לבנה לא, כיון דמעמידים דתחילת לידתו בפסול. וקשה דסו"ס תועיל החזקה דאנו לינאי.

לתוס' - דלא מעמידים על החזקה אלא בתרומה דרבנן ותרי ותרי ספיקא דרבנן, אבל ביוחסין דיש איסור דאורייתא החמירו ואסרוה מדרבנן.

אלא מיירי:

לאביי - ע"כ מיירי בע"א, ומשמע דדוקא שמכחישים אותו שנים אינו נאמן, אך לולי זה נאמן, **ומכאן הוכיח דע"ע נאמן.**

לרבא - מיירי ששנים אמרו שנשבתה ושנים אומרים שלא נשבתה, ומיירי:

או בעדי הזמה, **וכפי שהעמיד רב אחא בר רב מניומי** במקום אחר.

או שהכניסו שפחה תחתיה **כדאמר רבי יצחק.**

תוס': ואע"ג דשותק ושתיקה כהודאה דמיא מ"מ אינה נאסרת משום חתיכה דאיסורא, כיון דס"ל לרבא דהא דשותק נאמן לאו משום דשתיקה כהודאה דמיא אלא משום דיש רגלים לדבר, וכיון שהאיסור אינו משום עדות הבעל אלא מכח עדות העד אינו נאמן משום דהוי דבר שבערוה.

כיצד אמר לו ללבוש את הציץ שלא בשעת עבודה:

לרש"י - אע"ג דלאו שעת עבודה היא, מ"מ בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן. **וקשה** דאדרבה מדאמר התם לא ניתנה תורה למלאכי השרת משמע דמיד שהיו יכולים היו מצוים להפשיטם.

לר"ת - דדוקא ציץ מותר ללבוש שלא בשעת עבודה כיון דכתיב ביה "והיה על מצחו **תמיד**", אבל בשאר בגדים לא (וינאי היה כהן מזרע בית חשמונאי).

ג) ורבא למד זאת מהא דתנן:

אמר ר' שמעון: מעשה במגורת מים של דסקים ביבנה, שהיתה עומדת בחזקת שלימה ומדדו ונמצאת חסירה, וכל טהרות שנעשו על גבה היה **ר' טרפון** מטהר **ור' עקיבא** מטמא:

ר' טרפון מטהר, כיון דהולך אחר **חזקת המקוה** שהיה שלם, שמדמה זאת לכהן המקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרשוה וחלוצה שעבודתו כשרה.

ר' עקיבא מטמא, כיון דהולך אחר **חזקת הטובל** שהוא טמא, כיון שמדמה זאת לכה"ג העומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בעל מום שעבודתו פסולה.

והוכיח ר"ע דיש לדמותו לבעל מום שפסולו ביחיד ולא לבגו"ח, כיון דדומה למקוה בשני דברים:

(א) שפסולו ביחיד, ואל יוכיח בגו"ח שפסולו בשנים.

(ב) שפסולו בגופו, ואל יוכיח בגו"ח שפסולו מאחרים.

א"ל ר' טרפון: עקיבא, כל הפורש ממך כפורש מן החיים.

תוס': פ"י דנחלקו בשני אופנים:

(א) בטהרות שנעשו על גביו למפרע ולא נודע חסרון המקוה למפרע (דאילו נודע אפי' ר"ט מטמא), דר"ט הולך אחר חזקה דמקוה ומטהר, ור"ע הולך אחר חזקה דאדם ומטמא.

(ב) במקוה שטבל בה כהן ועבד עבודה ובאו עדים והעידו שהיה המקוה חסר קודם הטבילה, דרבי טרפון מכשיר את העבודה כמו בבן גרושה וחלוצה [ולר"י נחלקו בטמא שטבל במקוה ולאחר זמן נודע שהיה חסר באותה שעה דלר"ט טהרותיו טהורות למפרע], וע"ז הביא את המשל.

באיזה אופן אמר ר"ע דבעל מום פסולו ביחיד וכן גרשוה וחלוצה פסולו בשנים:

לרבא - באופן ששותק, ולכן ע"א נאמן לפוסלו, וע"ז אמר ר"ע בבן גרושה וחלוצה פסולו רק בשנים.

לאביי - באופן שמכחישו, ואע"פ שהוא ע"א מ"מ נאמן כיון דאפשר לברר דבריו ע"י שיפשיט בגדיו ויראה שאינו בעל מום [מכאן יש להוכיח דכל דבר שיכול להתברר עד א' נאמן עליו ואפילו ע"א מכחישו], וזהו מה שאמר ר"ע בגופם ואין להוכיח מבן גרושה וחלוצה שפסולם מאחרים.

ד) מנין שבן גרושה ובן חלוצה עבודתו כשירה:

לרב יהודה אמר שמואל - דכתיב "והיתה לו ולזרעו אחריו" - בין זרע כשר ובין זרע פסול.

תוס': ד'זרעו' מיותר דהיה יכול לכתוב 'ולבניו' שהרי בבנות לא שייך ברית כהונה, אמנם לעיל (דף ד.) מבואר ד'זרעו' משמע רק זרע כשר, כיון דשם אינו מיותר שהרי יש לי בן כמו בת.

לאבוה דשמואל - דכתיב "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה" - אפילו חולין שבו תרצה.

לרבי ינאי - דכתיב "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם" - וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל כהן שלא היה בימיו, אלא זה כשר ונתחלל.

מנין שבעל מום עבודתו פסולה:

באר רב יהודה אמר שמואל דכתיב "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" - כשהוא שלם ולא כשהוא חסר, **ובאר רב נחמן דוי"ו** דשלום קטועה היא.

דף ס"ז

(א) **כל מקום שיש קידושין ואין עבירה** - הולד הולך אחר הזכר, וכגון כהנת לויה וישראלית שנשאו לכהן לוי וישראל. **כל מקום שיש קידושין ויש עבירה** - הולד הולך אחר הפגום, וכגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתין.
כל מי שאין לה עליו קידושין אבל יש לה על אחרים קידושין - הולד ממזר, וכגון הבא על א' מהעריות.
כל מי שאין לה קידושין לא עליו ולא על אחרים - הולד כמותה, וכגון ולד שפחה ונכרית.
תוס': מתני' כשמעון התימני דיש ממזר מחייבי כריתות ולא מחייבי לאוין, והלכה כהאי סתמא ולא כסתמא דר"ע כיון דהכא תני גבי הלכות פסוקות.

(ב) **גר שנשא ממזרת - הולד ממזר:**

לר' יוסי - אע"ג דגרים לא איקרו קהל ומותר בממזרת וא"כ יש קידושין ואין עבירה - כתיב 'לו' הלך אחר פסולו.
לר' יהודה - כיון דגרים איקרו קהל וא"כ יש קידושין ויש עבירה.
ומתני' דלא תני הא [ברמז, דלהדיא אי"צ כיון דהוי קצת בכלל ממזרת ונתינה לישראל]:
או כר' יהודה - דיש עבירה, והתרבה מ'כל מקום' דסיפא.
או כר' יוסי - דאין עבירה, והמתמעט מ'איזו זו' דרישא.
תוס': 'יש קידושין ואין עבירה' משמע דוקא היכא דיש א' מהם כשר, ולהכי לא פריך לר' יהודה מגר מצרי שנשא ממזרת כיון דהתם שניהם פסולים.

(ג) **חלל שנשא בת ישראל: לת"ק** - הולד הולך אחר הזכר כיון דיש קידושין ואין עבירה.

לר' דוסתאי ב"ר יהודה - בתה כשירה לכהונה, דבנות ישראל מקוה טהרה לחללין.
תוס': וע"כ פסולו משום אביו ולא משום אמו שנפסלה בביאה, דהא ישראל שנשא חללה בתו כשירה אע"פ שאמו פסולה.
ישראל שנשא חללה - הולד הולך אחר הזכר, כיון דיש קידושין ואין עבירה, והתרבה מ'כל מקום' דרישא, אמנם להדיא א"א לשנותו כיון דחללה אסורה לכהן.
מצרי שני שנשא ראשונה: לרבה בר בר חנה - בנה שלשי, והתרבה מ'כל מקום' דרישא.
לר' דימי - בנה שני, והתמעט מ'איזו זו'.
מצרי ומצרית - בנה שלישי (לרבה), כיון דכתיב "דור שלישי יבוא להם" ושניהם בכלל 'להם'.
מצרי וישראלית ולהפך - בנה שני, דכתיב "יולדו להם" - הלך אחר פסולן.
עמוני ומצרית ולהפך - הבן הולך אחר הפסול שבשניהם, דהלך אחר פסול שבכל עם ועם.

(ד) **רישא: 'כל מקום' - לרבות: (א)** ישראל שנשא חללה דהולד הולך אחר הזכר.

(ב) **לרבה בר בר חנה** - מצרי שני שנשא ראשונה שבנה שלישי.

'איזו זו' - למעט: לרבה בב"ח - דבגר מן האומות הולכים אחר הפגום שבשניהם (רבין).

לר' דימי - מצרי שני שנשא מצרית ראשונה שבנה שני.

סיפא: 'כל מקום' - לרבות: לר' יהודה - גר שנשא ממזרת שבנה ממזר כיון דגרים איקרו קהל.

לר' יוסי - אגב הרישא.

'איזו זו' - אגב הרישא.

(ה) **אמר רבין אמר רבי יוחנן:** באומות הלך אחר הזכר, דא' מן האומות שבא על הכנענית והוליד בן - רשאי לקנותו בעבד שנאמר "וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו".

⁴ בסוף הקונטרס מובאת טבלת סיכום של כל דיני הפסולים המוזכרים בפרק זה ובפרק הבא.

אך עבד שבא על שפחה מן האומות והוליד בן - אינו רשאי לקנותו בעבד, שנאמר "אשר הולידו בארצכם" - מן הנולדים בארצכם ולא מן הגרים בארצכם.

נתגיירו- הלך אחר הפגום שבשניהם, והיינו עמוני שנשא מצרית- **דאם הולד זכר-** הולך אחר האב.
ואם הולד נקבה- הולך אחר האם.

מצרי שנשא עמונית- אין פגם, דהא דרשין 'עמוני' ולא עמונית.

(ו) מנין דכל מי שאין לה עליו קידושין לכתחילה לא יקדש ובדיעבד הולד ממזר:

תוס': לא בעי מנ"ל **דהולד ממזר**, דהא נפ"ל מ"לא יגלה כנף אביו" דסמיך ל"לא יבוא ממזר", ומוקמינן ביבמות בשומרת יבם לאביו שהיא לו אשת אחי אביו, אלא בעי מנ"ל **דאין קידושין תופסים** בהן;

ולר"ע- לא בעי כיון דידיעין ממילא, דהא בהא תליא דכיון דהוי ממזר לא תופס קדושין.

אלא **לר' יהושע** בעי, דס"ל דלא תליא הא בהא, דהא אמר דאין ממזר מחייבי לאוין וכריתות ואפ"ה אין קדושין תופסים.

בבן: לכתחילה- יליפנן מאחות אשה, דאם א"א שהיא בכרת לא תקדש, כ"ש חייבי מיתות ב"ד.

בדיעבד- דכתיב "לא יקח איש את אשת אביו".

באחות אשה: לכתחילה- דכתיב "לא תקח".

בדיעבד- דכתיב "והלכה והיתה לאיש אחר" - לאחרים ולא לאשת אח.

בשאר עריות: כולהו ילפינן מאחות אשה בבמה מצינו, דמה היא ערוה וחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת אף כל העריות כן, חוץ מאשת איש ואשת אח דאפשר לפרוך:

באשת אח- מה לאחות אשה שאין לה היתר במקום מצוה, תאמר באשת אח שמותרת במקום יבום.

באשת איש- מה לאלו שאין להן היתר בחי אוסרן, תאמר באשת איש שמותרת ע"י גט.

אלא ילפינן:

לר' יונה וי"א רב הונא- דהוקשו כל העריות לאחות אשה בקרא ד"כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו", ולא מקשינן לה לאחות אשה כיון דעדיף להקיש לחומרא.

לרב אחא בר יעקב- ק"ו מיבמה, ומה יבמה שהיא בלאו לא תופס בה קידושין, חייבי מיתות וכריתות לכ"ש.

תוס': ולא אמר נידה תוכיח שהיא בכרת ותופס קדושין, כיון דק"ו זה אינו אלא גילוי מילתא דיש להקיש לאחות אשה.

דף ס"ח

(א) **בנדה וסוטה** תופסים קידושין והולד כשר **כדאמר אב"י**, משום דכתיב "ותהי נידתה עליו" - אפי' בשעת נידתה תהא בה הויה:

רש"י: נידה- דכתיב "תהיה בנידתה" ומשמע דיש לה הויה.

סוטה- כגון אשתו שזינתה דאסורה לבעלה מייתורא ד"אחרי אשר הוטמאה" דכתיב גבי מחזיר גרושתו.

המקור דהולד כשר:

לרש"י- כיון דעדיין קידושין תופסים בה, **ובאר ה"ר שלמה מדרו"ש** דלא מסתבר שהגירושין יגרעו וע"כ דאין הולד ממזר, וממילא תופס קידושין דהא בהא תליא.

לר"י- מדכתיב "להיות לו לאשה" דמשמע שיש בה אישות, וצ"ע מדוע אינו דורש זאת על עיקר הפסוק דמיירי בגרושה.

תוס': ולא אמרינן דנחמיר שיתפסו קידושין ותאסר לעלמא, כיון דאדרבה חומרא הוא לומר דלא תופס והוי הולד ממזר ונילף

מינה אף שאר חייבי כריתות מזקוקת יבם של אביו, ולר' יהושע דאין ממזר מחייבי כריתות חומרא היא דהוי פגום.

(ב) **שאר חייבי לאוין:**

לרבנן: תופס קידושין, כיון דכתיב "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה ואחת שנואה" דמשמע דתופס קידושין, דע"כ היינו אהובה ושנואה בנשואיה [דבצדקת ורשעה פשיטא דלא יפסיד בנה מחמתה].

לר"ע: לא תופס קידושין, ובשאר חייבי עשה נחלקו בדעת ר"ע:

לר' סימאי- מהכל הוי ממזר חוץ מאלמנה לכה"ג, ד"לא יחלל" משמע דרק מתחלל אך אינו ממזר.

לר' ישבב- כל ביאה שאין לה היתר הולד ממזר:

והיינו: או דכל חייבי לאוין הוי ממזר, אך חייבי עשה כגון מצרי ואדומי אינו ממזר.

או דאפי' חייבי עשה הוי ממזר, ורק **בבעולה לכה"ג** אינו ממזר כיון דהוי עשה שאינו שוה בכל.

ור"ע מעמיד "כי תהיין" באופן שלשיטתו אין הולד ממזר. **ורבנן** לא העמידו בחייבי עשה, כיון דבמה יעמידו: **בשתיהן מצריות-** הא שתיהן שנואות.

באחת מצרית ואחת ישראלית- הא בעינן שתי נשים מעם אחד.

בבעולה לכה"ג- מי כתיב 'כי תהיין לכהן'.

ור"ע ס"ל דע"כ יש לדחוק את הפסוק כנ"ל כיון דביבמה לא תופס קדושין וילפינן מיניה חייבי לאוין.

מנין דולד שפחה ונכרית אין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין והולד כמותה: (ג)

תוס': הא דבעי ולדה מנלון היינו מנלן דלא הוי כבנו אפי' כממזר ליורשו ולטמא לו וליבם אשת אחיו ולפטור מייבום.

שפחה כנענית: לא תפס קידושין- דכתיב "שבו לכם פה עם החמור" עם הדומה לחמור.

ולדה כמותה- **להו"א-** שנאמר "האשה וילדיה תהיה לאדוניה".

למסקנא- ילפינן מ'כי תהיין'.

נכרית: בז' גויים- לא תופס קידושין- שנאמר "לא תחתן במ".

ולדה כמותה- **א"ר יוחנן משום רשב"י** דכתיב "כי יסיר את בנך מאחרי" - בנך הבא

מישראלית קרוי בנך, ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה.

אמר רבינא: ש"מ בן בתך הבא מן העכו"ם קרוי בנך, ומ"מ עכו"ם ועבד שבאו על

ישראלית הולד אינו ממזר אלא פסול (עי' פרש"י ותוס' לקמן).

בשאר אומות- לא תופס קידושין- **לר"ש-** דדריש טעמא דקרא דכתיב "כי יסיר את בנך" לרבות כל המסירים.

לרבנן- דלא דרשי טעמא דקרא, דכתיב "**ואחר כן** תבוא אליה ובעלתה

והיתה לך לאשה" ומשמע דמעיקרא לא תופס בה קידושין.

ולדה כמותה- שנאמר "כי תהיין לאיש וגו' וילדו לו" דרק היכא דקרי 'כי תהיין' קרי 'וילדו'.

למסקנא: "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" ללמד הא דריה"ג, דהאומר לשפחתו ה"א בת חורין וולדך עבד:

לריה"ג- הולד כמותה שנאמר "האשה וילדיה תהיה לאדוניה".

לחכמים- דבריו קיימים.

"לא תחתן במ": לרש"י- דלא יהא לך בהן תורת חתנות.

לר"ת- יליף מסיפא דקרא דכתיב "בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך" ומשמע דאין בה קיחה, והא דל"מ

אפי' בדיעבד יליף מדאיצטריך "לא תקח" ו"לא תחתן", דלהו"א מסתבר לאוקמי קרא לומר דלא תופס קדושין.

לרש"י: ריו"ח: בנך הבא מישראלית קרוי בנך- מדכתיב "כי יסיר את בנך" ולא 'את בתך' משמע דלא מיירי בבנו ובתו אלא בבן בתו.

ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך- מדלא כתיב 'כי יסיר' אלא 'כי יסיר' משמע דדוקא בבתו שנשאה עכו"ם

הנכד קרוי בנך, אבל בנו שנשא עובדת כוכבים אינו קרוי בנך.

לר"ת: לפי א': ריו"ח: בן בנך הבא מבן העכו"ם אינו קרוי בנך- מפרש "כי יסיר" החותן "את בנך" החתן, דקאי על "בתו לא תקח

לבנך", ומדלא כתיב "כי יסירם" או "כי יסיר את זרעך" משמע דלא קפיד אבן בנך בישראל הבא על עובדת כוכבים.

רבינא: בן בתך קרוי בנך- מדלא כתיב "כי יסיר את בתך" דנידוק בתך ולא בן בתך כדלעיל, ש"מ דעכו"ם הבא על

הישראלית הולד קרוי בנך.

לפי ב': ריו"ח: בנך הבא מישראלית שנשא ישראל קרוי בנך ולא בנך הבא מעובדת כוכבים- דמפרש "כי יסיר" החותן "את

בנך" בכך שזרעו לא יתייחס אחריו, אלא אחר העכו"ם.

רבינא: בנך הבא מישראלית שנשאה לעכו"ם קרוי בנך - מדלא כתיב "כי יסיר את בתך" משמע דזרעה מתייחס אחריה. ומסתבר כפי' א' כיון ד"כי יסיר" משמע הסרת יראת שמים, כדמתרגם "כי יטעון".

דף ס"ט

(א) האם ממזר יכול לטהר את בנו ע"י שינשא לשפחה ואח"כ ישחרר את הולד:
לר' טרפון - מועיל, דהולד הוי עבד וכששחררו הוי בן חורין, ואפי' לכתחילה יעשה כן, וכן הלכה.
לר' אלעזר - לא מועיל, דהו"ל עבד ממזר.
א"ל לר"ט טיהרת את הזכרים אך לא את הנקיבות, ואע"ג דלכתחילה קאמר מ"מ אין יכולה להנשא לעבד דאין לו יחוס.
ר' שמלאי אמר למארחו שהיה יכול לטהר אותו מממזרותו, וע"כ היינו ע"י שישא שפחה כדלעיל, דהא אינו יכול לגנוב ולהמכר לע"ע כיון דאין ע"ע נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג.
 ולא מקשינן כיצד היה נותן לו עצה לגנוב באיסור:
לרש"י - כיון דהוי מצי לשנויי דא"ל מכור עצמך לע"ע וכר"א דע"ע נמי רבו מוסר לו שפחה כנענית.
לתוס' - כרש"י, ועוד דבלא"ה פריך ליה שפיר דאין היובל נוהג.
באור מחלוקתם:
לר"א - דכתיב 'לו' - הלך אחר פסולו, וכמו דממעט ישראל שנשא ממזרת דילפינן מ'לו' אע"ג דכתיב "למשפחותם לבית אבותם", ה"נ אע"ג דכתיב "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" ממעט 'לו' דבכה"ג פסול.
לר' טרפון - ההוא בישראל שנשא ממזרת דהו"א "למשפחותם לבית אבותם" דנלך אחר האב וקמ"ל 'לו' דפסול, אך לא ממעט ממזר שנשא שפחה כיון דהוי כולד במעי בהמה.

הדרן עלך פרק האומר

פרק רביעי - עשרה יוחסין

- (א) **עשרה יוחסין עלו מבבל:**
 כהני לויי ישראל חללי גירי וחרורי ממזירי נתיני שתוקי ואסופי.
ואלו המותרים לבא זה בזה:
 כהני לויי וישראל.
 לויי ישראל חללי גירי וחרורי.
 גירי וחרורי ממזירי ונתיני שתוקי ואסופי.
שתוקי: כל שהוא מכיר את אמו ואינו מכיר את אביו.
אסופי: כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא אמו, **אבא שאול** היה קורא לשתוקי בדוקי.
- (ב) **הטעם דתני 'עלו מבבל' ולא 'הלכו לארץ ישראל':** דמילתא אגב אורחיה קמ"ל, כדתניא: "וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך" מלמד שבהמ"ק גבוה מכל א"י וא"י גבוה מכל הארצות.
בית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל: דכתיב "דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית".
ארץ ישראל גבוה מכל ארצות: דכתיב "לכן הנה ימים באים נאם ה' לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדחתים שם".
הטעם דתני 'עלו מבבל' ולא 'עלו לארץ ישראל':
 מסייע ליה ר' אלעזר דאמר דלא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה ועלה.
לאביי- 'עלו' מאיליהם תנן.
לרבא- 'העלום' תנן.
באור מחלוקתם:
- (א) נחלקו בדברי ר"א, **דאביי** חלק עליו **ורבא** סבר כמותו.
 (ב) כו"ע סברו כר"א, אלא **דאביי** סבר דעזרא רק הפרישם ומעצמם עלו, **ורבא** ס"ל דבעל כרחם העלם.
- (ג) **אמר רב יהודה אמר שמואל:** כל ארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל.
למ"ד עלו- אתי שפיר דברי ר' יהודה.
למ"ד העלום- אמנם ידעו מי הפסולים, אך בדור שאח"כ כבר לא ידעו.
 כתיב "ואקבצם אל הנהר הבא על אחוה ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם" [דאף הלויים שעלו עמו היו כולם קצוצי בהונות ואינם ראויים לשורר שירה על הדוכן]:
למ"ד עלו- הפסוק מובן.
למ"ד העלו- צ"ל דאמנם נזהרו בפסולים, אך בכשרים לא נזהרו.
- (ד) **מנין שעלו כהנים לויים וישראלים:** דכתיב "וישבו הכהנים והלויים ומן העם והמשוררים והשוערים והנתינים בעריהם וכל ישראל בעריהם".
מנין שעלו חללי גירי וחרורי:
חללי: דתניא ר' יוסי אומר גדולה חזקה שנאמר "ומבני הכהנים בני חביה בני הקוץ בני ברזילי אשר לקח מבנות ברזילי הגלעדי אשה ויקרא על שמם אלה בקשו כתבם המתייחסים ולא נמצאו ויגואלו מן הכהונה ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים", והיינו דא"ל דלא יאכלו אלא בקדשי הגבול כמו שהיו מוחזקים בגולה.

- (ה) ולמ"ד מעלים מתרומה ליוחסין אין לחשוש שיעלו ליוחסין את אלו שאכלו בתרומה: או משום דחזקתם נתערערה [לרש"י- במה שאינם אוכלים בקדשים, לתוס' - כיון שבקשו כתב יחוסם ולא מצאו], וגדולה חזקה' היינו דמתחילה אכלו בתרומה דרבנן ולבסוף אכלו בתרומה דאורייתא [אך למ"ד אין מעלין א"ש דהיינו דאע"ג שהיה ראוי לגזור שמא יעלו אותם ליוחסין, שהרי ס"ל דלא נתערערה חזקתם - אעפ"כ לא גוזרים].
- או משום שגם עכשיו אוכלים בדרבנן בלבד, אלא שאין מעלים מתרומה ליוחסים אלא מתרומה דאורייתא. וגדולה חזקה' היינו שמתחילה לא היתה סיבה לגזור משום תרומה דאורייתא, ולבסוף אע"פ שיש סיבה לגזור משום תרומה דאורייתא - מ"מ בדרבנן אכלו בדאורייתא לא אכלו.
- (ו) והא דכתיב "ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים" ומשמע דרק בקדש הקדשים לא יאכלו אך בשאר קדשים יאכלו - ה"ק שלא יאכלו לא דבר שנקרא 'קדש' ולא דבר שנקרא 'קדשים'; 'קדש' - דכתיב "וכל זר לא יאכל קדש". 'קדשים' - דכתיב "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" ואמר מר במורם מן הקדשים לא תאכל.

דף ע'

- (א) גירי וחרורי: דכתיב "וכל הנבדל מטומאת גויי הארץ אליהם" (רב חסדא). ממזרי: דכתיב "ואלה העולים מתל מלח תל חרשא כרוב אדון ואמר ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם":
- תל מלח - אלו בני אדם שדומים מעשיהם למעשה סדום שנהפכה לתל מלח.
- תל חרשא - זה שקורא אבא ואמו משתקתו.
- ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם - זה הוא אסופי שנאסף מן השוק.
- כרוב אדון ואמר - אמר רבי אבהו אמר אדון אני אמרתי יהיו ישראל לפני חשובים ככרוב והם שמו עצמם כנמר. וי"א דאמר רבי אבהו אמר אדון אע"פ ששמו עצמם כנמר הן חשובים לפני ככרוב.
- (ב) ג' דברים נאמרו בנושא אשה שאינה הוגנת לו:
- (א) מעלה עליו הכתוב כאילו חרשו לכל העולם כולו וזרעו מלח שנאמר "ואלה העולים מתל מלח תל חרשא" (רבה בר בר חנה).
- (ב) אליהו כופתו והקב"ה רוצעו (רבה בר רב אדא וי"א אמר רבי סלא אמר רב המנונא).
- ותנא על כולם אליהו כותב והקב"ה חותם אוי לו לפוסל את זרעו ולפוגם את משפחתו ולנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו.
- וכל הפוסל פסול ואינו מדבר בשבחה לעולם, ואמר שמואל במומו פוסל.
- (ג) כשהקב"ה משרה שכינתו מעיד על כל השבטים ואין מעיד עליו, שנאמר "שבטי יה עדות לישראל" - אימתי הוי עדות לישראל בזמן שהשבטים שבטי י-ה (רבי אבין בר רב אדא אמר רב).
- כל הנושא אשה לשום ממון הויין לו בנים שאינן מהוגנים שנאמר "בה' בגדו כי בנים זרים ילדו", ושמא תאמר ממון פלט ת"ל "עתה יאכלם חדש את חלקיהם", ושמא תאמר חלקו ולא חלקה ת"ל 'חלקיהם', ושמא תאמר לזמן מרובה ת"ל 'חדש' ובאר רנב"י דמשמע חדש נכנס וחדש יצא וממונם אבד (רבה בר רב אדא אמר רב).
- (ג) מעשה באדם בנהרדעא שנכנס לבית המטבחים בפומבדיתא וביקש לקנות בשר, וא"ל להמתין עד שניתן לשמשו של רב יהודה בר יחזקאל, אמר מי הוא יהודה בר שויסקאל שקודם לי שמקבל לפני, וכששמע מכך ר' יהודה נידהו, וכששמע שרגיל לקרות לאנשים עבדים הכריז עליו שעבד הוא, הלך אותו אדם והזמינו לדין אצל

רב נחמן, ורב הונא הורה לרב יהודה שאע"פ שאינו מחוייב ללכת כיון שאדם גדול הוא, מ"מ משום כבוד הנשיא ילך, הלך ומצאו לר"נ שעושה מעקה, וא"ל דהא **אמר רב הונא בר אידי אמר שמואל** דהממונה לפרנס על הצבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה, א"ל ר"נ שאינו עושה אלא מעט מה'גונדריתא' (מעקה).

(ד) הדברים שאמר ר' יהודה לרב נחמן:

(א) ר"נ נקט לשון **'גונדריתא'**, א"ל וכי סנוי עליך הלשון 'מעקה' הכתוב בתורה או 'מחיצה' בלשון חכמים.
(ב) א"ל ישב מר על **'ה'קרפיטא'** (ספסל), א"ל וכי סנוי עליך הלשון 'ספסל' בלשון חכמים או איצטבא כלשון בני אדם.

(ג) א"ל יאכל מר **'אתרוגא'**, א"ל כך אמר שמואל: כל האומר 'אתרוגא' שלישי מרוחו גסה, אלא י"ל או 'אתרוג' כלשון חכמים, או 'אתרוגא' כלשון בני אדם.

(ד) א"ל ישתה מר **'אנבגא'**, א"ל וכי סנוי עליך הלשון 'איספרגוס' בלשון חכמים, או 'אנפק' בלשון חכמים.
(ה) א"ל **תבא דונג ותשקה לנו**, א"ל כך אמר שמואל אין משתמשים באשה, קטנה היא, בפירוש אמר שמואל אין משתמשים באשה כלל בין גדולה בין קטנה.

(ו) א"ל **ישלח מר שלום לילתא**, א"ל האמר שמואל קול באשה ערוה, ואפי' ע"י שליח או בעלה אסור לשאול בשלום אשה, דהאמר שמואל אין שואלין בשלום אשה כלל.

תוס': דדוקא לשאול בשלום מותר, כדמצינו בב"מ "איה שרה אשתך" ששואלין בשלום האשה על ידי בעלה, אבל לשלוח לה בשלום אפילו ע"י בעלה אסור.

שלחה ליה אשתו, התר לו דינו מהר שלא יעשה אותך כעם הארץ, ושאלו מדוע נידו לאותו אדם, וא"ל משום שציער שליח דרבנן, והחמיר עליו יותר מרב שהיה מלקה ולא מנדה, ומה שהכריז עליו שהוא עבד כיון שהיה רגיל לקרות לאנשים עבדים, ותני כל הפוסל פסול ואינו מדבר בשבחה לעולם, ואמר שמואל במומו פוסל, ושאלו דשמא אמר שמואל רק לחשוש לכך אבל לא להכריז עליו.

בינתים בא אותו אדם, א"ל וכי לי קראת עבד, הרי אני מבית חשמונאי המלך, א"ל ר"י האמר שמואל דכל האומר מבית חמונאי אני עבד הוא, והלכה זו כבר נאמרה ע"י רב מתנה, ולא הוא חידשה לגבי המעשה ההוא.
רב מתנה לא היה בנהרדעא שלוש עשרה שנה, ובאותו יום הגיע, ושאלו ר"י אם זוכר הלכה זו, שאמר שמואל כשרגלו אחת על שפת הנהר ורגלו אחת על הגשר, א"ל כך אמר שמואל כל האומר מבית חשמונאי המלך אני עבד הוא כיון שלא נשאר מהם אלא נערה אחת ועלתה לגג והכריזה דהאומר מבית חשמונאי אני עבד הוא ונפלה מהגג ומתה.

הכריזו עליו שעבד הוא ובאותו יום נקרעו כמה כתובות בנהרדעא, וכשיצא רב יהודה יצאו אחריו לרוגמו, א"ל אם לא תשתקו אגלה עליכם מה שאמר שמואל שיש שתי משפחות בנהרדעא, א' נקראת 'דבי יונה' וא' נקראת 'דבי עורבתי', וסימנך להבדיל בין הכשירה לפסולה - טמא טמא טהור טהור, השליכו האבנים בנהר ונהיתה סתימה בנהר.

(ה) משפחות שגילו חכמים את פסולם:

רב יהודה הכריז בפומבדיתא: אדא ויונתן עבדים הם, **יהודה בר פפא** ממזר הוא.

בטי בר טוביה בגאותו לא רצה לקהל גט שחרורו, ועדין הוא עבד.

רבא הכריז במחוזא: בלאי דנאי טלאי מלאי זגאי כולם פסולים לבא בקהל.

אמר רב יהודה: משפחת **'גובאי'** גבעונים הם, משפחת **'דורנוניתא'** הם מכפר דראי שאף הוא של נתינים.

אמר רב יוסף: הכפר **'בי כובי'** הסמוך לפומבדיתא כולם של עבדים.

אמר רב יהודה אמר שמואל: ארבע מאות עבדים וי"א ארבעת אלפים עבדים היו לו **לפשחור בן אימר** וכולם נטמעו בכהונה, וכל כהן שיש בו עזות פנים אינו אלא מהם, ואמר אביי דכולם יושבים במקום ששמו 'שורא' דבנהרדעא.

וחולק על ר' אלעזר דאמר אם ראית כהן בעזות מצח אל תהרהר אחריו שנאמר "ועמך כמריבי כהן".

(ז) אמר ר' חמא ברבי חנינא: כשהקב"ה משרה שכינתו אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל, שנאמר "בעת ההיא נאם ה' אהיה לאלהים לכל משפחות ישראל", "לכל ישראל" לא נאמר אלא לכל "משפחות ישראל", והיינו המיוחסות שהם ישראל גמורים.

אמר רבה בר רב הונא מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים, דאילו בישראל כתיב בהו "והייתי להם לאלהים" ואח"כ "והמה יהיו לי לעם", ואילו בגרים כתיב "מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי נאם ה' והייתם לי לעם" ואח"כ "ואנכי אהיה לכם לאלהים".

(ז) אמר רבי חלבון: קשים גרים לישראל כספחת, שנאמר "ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב" והוקש להא דכתיב במצורע "לשאת ולספחת".

מדוע קשים גרים לישראל:

לרש"י- לפי שאינם בקיאים במצות ומביאים פורענות, **ועוד** שישראל הרגילים אצלם לומדים ממעשיהם.

לתוס'- לפי שכל ישראל ערבין זה בזה. ואינו, דהא לא נתערבו בשביל הגרים כשקבלו התורה.

יש מפרשים- לפי שהזהיר הקב"ה עליהם בכ"ד מקומות שלא להונות אותם, וא"א שלא יצערום.

ויש מפרשים- לפי שע"י הגרים ישראל בגלות, כדאמר בפסחים מפני מה ישראל מפוזרים בכל ארצות יותר משאר עכו"ם כדי שיתוספו עליהם גרים. ואינו, דהא גר הבא להתגייר דוחים אותו כדי שיפרוש.

לה"ר אברהם גר- לפי שהגריין בקיאיין במצות ומדקדקיין בהם קשים הם לישראל כספחת, דמתוך כך הקב"ה מזכיר עונותיהם של ישראל כשאין עושין רצונו, כפי שמצינו בצפתית.

לר"י- כיון שנטמעו בישראל ואין השכינה שורה אלא על משפחה מיוחסת.

דף ע"א

(א) אמר רבי חמא בר חנינא: כשהקב"ה מטהר שבטים - שבטו של לוי מטהר תחילה, שנאמר "וישב מצרף ומטהר כסף וטיהר את בני לוי וזיקק אותם כזהב וכסף והיו לה' מגישי מנחה בצדקה".

אמר רבי יהושע בן לוי: כסף מטהר ממזרים שנאמר "וישב מצרף ומטהר כסף".
"מגישי מנחה בצדקה" א"ר יצחק צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שמשפחה שנטמעה נטמעה.

(ב) אמר רב יהודה אמר שמואל: כל ארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל.

בימי רבי בקשו לעשות בבל עיסה לארץ ישראל, אמר להן קוצים אתם משימים לי בין עיני, רצונכם יטפל עמכם ר' חנינא בר חמא, נטפל עמהם ר' חנינא בר חמא, אמר להם כך מקובלני **מר' ישמעאל בר' יוסי** שאמר משום אביו: כל ארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל.

בימי רבי פנחס בקשו לעשות בבל עיסה לארץ ישראל, אמר להם לעבדיו כשאני אומר שני דברים בבית המדרש טלוני בעריסה ורצו, כשנכנס אמר להם: אין שחיטה לעוף מן התורה, ובזמן שעיינו בה, א"ל כל ארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל, נטלוהו בעריסה ורצו, רצו אחריו ולא הגיעוהו, ישבו ובדקו עד שהגיעו לסכנה ופירשו.

א"ר יוחנן היכלא (לשון שבועה) יש בידינו לגלות פסול משפחות א"י, אבל מה אעשה שהרי גדולי הדור נטמעו בה, דסבר כר' יצחק דאמר דמשפחה שנטמעה נטמעה.

ואמר אביי דכך שנינו בברייתא: משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן וריחקה בן ציון בזרוע, עוד אחרת היתה וקירבה בן ציון בזרוע, כגון אלו **שיודעים שפסולים הם** - לעתיד לבא אליהו יבא לטמא ולטהר לרחק ולקרב, ומשמע דדוקא 'כגון אלו' שיודעים שנפסלו, אבל משפחה שנטמעה נטמעה.

תנא: עוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלותה אבל חכמים מוסרים אותו לבניהם ולתלמידיהן פעם אחת בשבוע, וי"א פעמיים בשבוע, **ואמר רנב"י** מסתבר כמ"ד פעם אחת בשבוע, כדתניא הריני נזיר אם לא אגלה משפחות - יהיה נזיר ולא יגלה משפחות.

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן: שם בן ארבע אותיות חכמים מוסרין אותו לתלמידיהן פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמים בשבוע. **ואמר רנב"י** דמסתבר כמ"ד פעם אחת בשבוע דכתיב "זה שמי לעולם" - לעלם כתיב. **רבא** סבר לאומרו בדרשתו, א"ל ההוא סבא דהא כתיב 'לעלם'.

אמר רבי אבינא: כתיב "זה שמי" וכתיב "זה זכרי", אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת.

(ג) שם בן שתים עשרה אותיות:

בראשונה היו מוסרין אותו לכל אדם.

משרבו הפריצים היו מוסרים אותו לצנועים שבכהונה, והם היו מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים, **וכן העיד רבי טרפון** שפ"א עלה אחר דודו לדוכן והטה אוזנו אל הכה"ג ושמע שהבליע שם בנעימת אחיו הכהנים. **שם בן ארבעים ושתים אותיות:** אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו, וכל היודעו והזהיר בו והמשמרו בטהרה אהוב למעלה ונחמד למטה ואימתו מוטלת על הבריות ונוחל שני עולמים העוה"ז והעוה"ב (**רב יהודה אמר רב**).

(ד) אמר שמואל משמיה דסבא:

בבל - בחזקת כשרה עומדת עד שיודע לך במה נפסלה.

שאר ארצות - בחזקת פסול הן עומדות עד שיודע לך במה נכשרה.

ארץ ישראל - מוחזק לפסול פסול, מוחזק לכשר כשר, **ובסתמא** - אין משיאים לו אשה אך אם נשא אין מוציאים **מידו (רב הונא בר תחליפא בשם רב)**.

(ה) אמר רב יוסף: כל שסיחתו בבבל - משיאין לו אשה דמחזיקים שהוא שמבבל, אך עכשיו שיש רמאים חיישינן.

תוס': היינו שמשיאין לו אשה מיוחסת מד' אמהות, דבישראלית בלא"ה מותר, כדאמר ביבמות עכו"ם הנוול מעכו"ם הבא על בת ישראל אמרינן ליה שיגלה פסולו או שישא בת מינו, ומשמע דבמקום שאין מכירים אותו נותנים לו ישראלית ומותר לישאנה. **זעירי** היה נשמט **מריו"ח** כיון שרצה שישא את ביתו, פ"א הלכו בדרך והגיעו לתעלת מים, והרכיב ר"ל את ר' יוחנן על כתפיו והעבירו, א"ל תורתך כשרה וביתי אינה כשרה, וכמו שנשאר כשרים בבבל ולא עלו כולם לא"י - ה"נ נשאר פסולים בבבל, ואין היא מיוחסת יותר מא". ונשמט ממנו הא **דאמר ר"א** דלא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקייה ועלה.

עולא הזדמן לפומבדיתא לבית **רב יהודה**, וראה שרב יהודה לא השיא אשה לבנו רב יצחק כיון שלא ידע איזה אשה מיוחסת וראויה להשיא לבנו, א"ל והא גם על עצמנו אין אנו יודעים מה המקור שלנו;

ושמא אנו מאלו שכתוב עליהם "השוכבים על מיטות שן וסרוחים על ערסותם", **ואמר רבי יוסי בר' חנינא** אלו בני אדם המשתינים מים בפני מטותיהם ערומים, ומגדף בה **ר' אבהו** דא"כ היינו דכתיב דמשום כך "לכן עתה יגלו בראש גולים", אלא **אמר ר' אבהו** אלו בני אדם שאוכלים ושותים זה עם זה ומדביקים מטותיהם זו בזו ומחליפים נשותיהם זה לזה ומסריחים ערסותם בשכבת זרע שאינה שלהם.

אך אין לחשוש שמא אנו מאלו שכתוב עליהם "נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה", דהא "עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר".

אלא ייעץ לו עולא שיבחר אשה ממשפחה שתקנית, שזה מוכיח על יחוסה, כיון שאנשים צעקנים ובני מריבה חשודים בפסול, דמתוך שהציבור פרשו מהם החזיקו במריבה. וכפי שבני א"י היו בודקים כששנים היו רבים מי מביניהם קודם ושותק, ואמרו שהוא מיוחס יותר.

- (ו) **אמר רב:** שתיקתם של בני בבל היינו יחוסם. וכן היה מעשה שבדק בכשרות משפחתו של אדם שהיה מוזג חומץ ע"י שבדק אם שותקים. **שני בני אדם שמתגרים זה בזה** שמץ פסול יש באחד מהן ואין מניחין אותו לידבק אחד בחבירו (**רב יהודה א"ר**). **שתי משפחות המתגרות זו בזו** שמץ פסול יש באחת מהן ואין מניחין אותה לידבק בחברתה (**ר' יהושע בן לוי**). **א"ר פפא סבא משמיה דרב:** **בבל-** בריאה היא ונקיה מפסולים. **מישון-** מיתה שכל תושביו הם ממזרים גמורים. **מדי-** חולה היא, שרוב תושביה כשרים ומיעוטם פסולים, כחולים שרובם לחיים. **עילם-** גוססת, שרוב תושביה פסולים ומיעוטם כשרים, כגוססים שרובם למיתה.

(ז) **עד היכן היא בבל:**

לרב- עד נהר עזק.

לשמואל- עד נהר יואני.

עד היכן היא בבל:

לרש"י- לפי הענין נראה שבבל היתה בין שני נהרות גדולים הללו חדקל ופרת זה מן המזרח וזה מן המערב, ובאים ומושכים מן הדרום לצפון, וסופו של פרת שופך בחדקל, כל זה יש ללמוד מכאן ארץ ישראל בדרומה של בבל, כדכתיב "מצפון תפתח הרעה", ופרת יורד מארץ ישראל לבבל כדאמר בשבת דכשירוד גשם בא"י נהר הפרת מעיד על כך, שמימיו היו רבים ומלאים על שפתיו, ומה שבין שתי הנהרות פשיטא לן דבבל הוא, אבל משפת חדקל ומבחוץ הסתפקה הגמ' עד היכן מתפשט רוחבה של בבל. **לר"ת-** נהר פרת היה בא ומושך מן הצפון לדרום, שהרי נהר פרת בא מקדמת עדן וגן עדן הוא מצפון של עולם, וארץ ישראל לדרום, ופרת בא מעדן והיה מושך מצפון לדרום, והא דאמר דנהר פרת מעיד על כך שיורד גשם בא"י דמשמע דמושך מדרום לצפון, יש לפרש דהיינו שהמים של פרת רבים כל כך שיחזרו המים למקום שבאו דהיינו מדרום לצפון.

גבול בבל למעלה מנהר פרת (חדקל):

לרב- עד בגדא ואוונא.

לשמואל- עד מושכני ומושכני בכלל, דהא **אמר רחב"א** **אמר שמואל** מושכני הרי היא כגולה ליוחסין.

גבול בבל למטה בצידו התחתון של נהר פרת:

עד אפמיא התחתית (**רב שמואל**).

ישנם שתי 'אפמיא' אחת למעלה ואחת למטה, אחת כשירה ואחת פסולה ובין אחת לחבירתה יש פרסה, ומקפידים זה על זה, ואפי' אש לא משאילים זה לזה, וסימנך דהפסולה מדברת בלשון של 'מישן'.

למעלה בצידו העליון של פרת, מהו הגבול הצפוני של בבל:

לרב- עד אקרא דתולבנקי.

לשמואל- עד הגשר שע"ג נהר פרת

לר' יוחנן- עד מעברת דגיזמא.

וקילל **אביי** וי"א **רב יוסף** את מי שפוסק כרב, וכ"ש הפוסק כשמואל.

וי"א דקילל רק את מי שפוסק כרב ולא את מי שפוסק כשמואל, כיון דבזמן שמואל הגשר שעל נהר פרת היה עומד למטה, מצפון לגבולו של רב, בתוך המדינה, ובזמנינו בנו אותו הפרסיים יותר צפונה.

[ובצדו התחתון של נהר פרת לא דנה הגמרא, כי הפרת הולך באלכסון, ומתחבר בתחתיתו לחידקל. אלא שדנה הגמרא עד היכן מגיעים גבולות בבל בצדה המערבי, מעבר לפרת (מלבד הנקודה הצפונית מערבית, שהתבררה לעיל). רש"י].

דף ע"ב

(א) שאל אביי את ר' יוסף: מהי רוחבה של בבל ממערב לפרת, וא"ל דאם שואל משום בירם היושבת מערב לפרת - אכן הם כשרים, שהרי מיוחסים שבפומבדיתא נשאו נשים מבירם.

האם המחלוקת ליוחסין היא גם לגבי גיטין דהמביא גט מבבל אי"צ לומר בפ"נ ובפ"נ:

לרב פפא - כמחלוקת ליוחסין כך מחלוקת לענין גיטין.

לרב יוסף - מחלוקת ליוחסין אבל לגיטין דברי הכל עד האגם השני מהגשר.

אמר רמי בר אבא: 'חביל ימא' (והיינו פרת דבורסי) היא תפארתה של בבל,

'שוניא' ו'גוביא' תפארתה של 'חביל ימא', ורבינא הוסיף אף את 'ציצורא', וכן תניא.

ואמר רב פפא, דהיום התערבו בה כותים ואינה מוחזקת בכשרות, ואינו כן, אלא שביקש כותי לישא אשה מהם ולא נתנו לו [ולכן הוציא עליהם לעז, וי"מ דקאי על ר"פ, ולא יתכן דח"ו שיעלה בדעתו של אותו צדיק להוציא לעז עליהם שלא כדין].

(ב) מעשה באדם שאמר שהוא מן 'שוט מישוט', עמד רבי יצחק נפחא על רגליו ואמר 'שוט מישוט' בין הנהרות עומדת, ובאר אביי בשם ר' חמא בר עוקבא בשם רבי יוסי בר' חנינא דבין הנהרות הרי היא כגולה ליוחסין.

תוס': וצ"ל דשני מקומות הן, דמה שבין חדקל ופרת פשיטא לכו"ע דמיוחסים הם, דלעיל נמי לא דנה הגמ' אלא מן הצדדים אבל בין הנהרות פשיטא ליה דמיוחסין הם.

ואמר ר' יוחנן דמקומה של 'שוט מישוט' הוא מ'איהי דקירא' ולמעלה, ואע"ג דאמר ריו"ח דגבול מערבי של בבל משוך עד 'מעברתא דגיזמא' ותו לא, מ"מ רצועה יוצאת מגבולה הצפוני ועוקפת המקומות הפסולים **(אביי)**.

'חלזון ניהוונד': לרב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב: הרי היא כגולה ליוחסין.

וא"ל אביי דאין לשמוע לו דלא הכשירה אלא משום דנפלה לו יבמה מאותו מקום, וא"ל דכבר אמרה רב חננאל בשם רב לפניו.

לר' אבא בר כהנא - אינה כשרה כגולה ליוחסין.

דדרש את הפסוק "וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי":

חלח - זו חלזון.

חבור - זו הדייב.

נהר גוזן - זו גינזק.

ערי מדי - זו חמדן וחברותיה, וי"א דזו נהוונד וחברותיה, ו'חברותיה' באר שמואל דהיינו כרך 'מושכי' (אך 'מושכני' כשרה כדאמר שמואל לעיל) 'חוסקי' ו'רומקי'.

אמר רבי יוחנן וכל מקומות אלו מנאם לפסול, דכל מקום שגלו עשרת השבטים נטמעו עכו"ם בבנותיהם. "ותלת עלעין בפומה בין שיניה" (שלוש צלעות בפיה בין שיניה): **אמר רבי יוחנן** דג' צלעות אלו היינו 'חלזון' 'הדייב' ו'נציבין', שפעמים פרס בולעתן לתוך תחומה ופעמים פולטתן.

"וארו חיוא אחרי תנינא דמיה לדוב" (והנה חיה שניה דומה לדוב): **תני רב יוסף** אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב. **ר' אמי** כשהיה רואה פרסי רוכב, אמר היינו דב נודד.

ג) לוי המשיל לרבי:

פרסיים לחיילות של בית דוד (שהיו גבורים).

חברין דומין למלאכי חבלה (שאומה זו היו מושחתים יותר מהפרסיים).

ישמעאלים דומין לשעירים של בית הכסא (כיון שלבושים שחורים).

תלמידי חכמים שבבבל דומים למלאכי השרת (כיון שהיו לבושים בגדי לבן ועטופים כמלאכי השרת).

ד) כשמת רבי נזרקה בו נבואה ואמר:

'הומניא' - כולה של עמונים היא.

'מסגריא' - כולה של ממזרים היא.

'בירקא' - שני אחים יש שמחליפים נשותיהם זה לזה.

'בירתא דסטיא' - היום סרו מאחרי המקום, שהוצפה בריכת הדגים בשבת והלכו וצדו בשבת, ונידה אותם ר'

אחי ברבי יאשיה והשתמדו.

'אקרא דאגמא' - ויש הה אדם ושמו 'אדא בר אהבה', והיום יושב בחיקו של אברהם.

לרש"י - י"א דהיינו שמת, וא"כ אין זה רב אדא בר אהבה שבגמרא. ונראה דהיינו שנכנס לברית מילה, וזה רב אדא בר אהבה

שהאריך ימים הרבה משמת רבי עד דורות אחרונים בימי רנב"י כדאמר' בב"ב.

לר"י - היו שני רב אדא בר אהבה.

ועוד אמר: היום נולד רב יהודה בבבל, דאמר מר כשמת ר' עקיבא נולד רבי, כשמת רבי נולד רב יהודה, כשמת

רב יהודה נולד רבא, כשמת רבא נולד רב אשי, ללמדך שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו

שנאמר "וזרח השמש ובא השמש" - עד שלא כבתה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי שנאמר

"ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב" וגו'.

"צוה ה' ליעקב סביביו צריו": רב יהודה אמר כגון הומניא שכולה של עמונים והיו מצרים לישראל שישבו על

שפת הנהר.

ה) "ויהי כהנבאי ופלטיהו בן בניהו מת ואפול על פני ואזעק קול גדול ואומר אהה אדני ה'" - נחלקו רב ושמואל:

א' אמר שזעק לטובה - כמעשה שהיה במושל של מישן שהיה חתנו של נבוכדנצר, ובקש ממנו שישלח לו

משרתים שישמשוהו מכל השבויים ששבה, ורצה לשלוח לו מישראל, א"ל פלטיהו בן בניהו, אנו שחשובים אנו

נשאר לעמוד לפניך והעבדים ילכו לשרת את חותנך, וכך עשה.

ואמר הנביא מי שעשה טובה בישראל ימות בחצי ימיו.

וא' אמר שזעק לרעה - דכתיב "ותבא אותי אל שער בית ה' הקדמוני הפונה קדימה והנה בפתח השער עשרים

וחמשה איש ואראה בתוכם את יאזניה בן עזר ואת פלטיהו בן בניהו שרי העם", וכתב "ויבא אותי אל חצר בית

ה' הפנימית והנה פתח היכל ה' בין האולם ובין המזבח כעשרים וחמשה איש אחוריהם אל היכל ה' ופניהם

קדמה", ממשמע שנאמר 'ופניהם קדמה' איני יודע שאחוריהם כלפי מערב, מה תלמוד לומר 'אחוריהם אל

היכל ה'" - מלמד שהיו מפריעין עצמם ומתריזין עצמם כלפי מעלה.

ואמר הנביא מי שעשה הרעה הזאת בישראל ימות על מיטתו.

ואין להוכיח דשמואל הוא הסובר שזעק לרעה מהא **דאמר רחב"א אמר שמואל** מושכני הרי היא כגולה ליוחסים,

ו'מישון' לא חששו לה לא משום עבדות ולא משום ממזרות, אלא כהנים שהיו בה לא הקפידו על הגרושות,

ומשמע שלא גלו עבדים למישן - **דיש לדחות** דבאמת שמואל הוא דאמר לטובה, ומ"מ לא חשש על בני מישן

שעבדים הם כיון שיצאו לחירות, ולשיטתו אזיל דאמר דהמפקיר עבדו יצא לחירות ואינו צריך גט שחרור שנא'

"כל עבד איש מקנת כסף" - וכי היינו עבד איש ולא עבד אשה, אלא עבד שיש לו רשות לרבו עליו קרוי עבד

עבד שאין לרבו רשות עליו אין קרוי עבד.

- (ו) **לר"מ**- כל הפסולים עלו מבבל ולכן היא מיוחסת משאר ארצות, כדתנן במתני'.
לחכמים- כל ארצות בחזקת כשרות הם עומדות (**רב יהודה אמר שמואל**).
אמימר התיר **לרב הונא** לישא אשה ממחוזא, משום המימרא הנ"ל שאמר שמואל, ואע"פ שרב כהנא ור"פ ורב זביד לא שנו כן משמו, מ"מ רב זביד מנהרדעא שונה כן משמו.
- (ז) **ממזירי ונתיני לעתיד לבא: לר' יוסי**- טהורים.
לר' מאיר- אין טהורים.
אמר לו ר' יוסי והלא כבר נאמר "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם".
אמר לו ר' מאיר כשהוא אומר "מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם" משמע ולא מן הממזרות.
אמר לו ר' יוסי כשהוא אומר "אטהר אתכם" הוי אומר אף מן הממזרות.
- (ח) **"וישב ממזר באשדוד"**:
לרבי מאיר- הפסוק מובן.
לר' יוסי- כדמתרגם רב יוסף "יתבון בית ישראל לרוחצן בארעהון דהוו דמו בה לנוכראין".
אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי.
אמר רב יוסף אילולי דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי היה בא אליהו ומוציא מאתנו חבורות חבורות של ממזרים.

דף ע"ג

- (א) **האם מותר לגר לישא ממזרת: לר' יוסי**- מותר.
לר' יהודה- אסור.
וטעמם: דכתיב ה' פעמים 'קהל' לגבי אזהרת פסולי יוחסין, ומיותר הוא דמצי למכתב הכל ב'קהל' אחד. והטעם דלא חשיב 'קהל' דפצוע דכא: **לרש"י**- כיון דלאו מן פסולי יוחסין הוא.
לר"י- ועוד דלא שייך בו 'קהל'.
- אלא נכתב לדרוש**:
לר' יוסי- ג' הוצרכו לאסור כהנים לויים וישראלים, ועוד ב' הוצרכו א' להתיר ממזר בשתוקי וא' להתיר שתוקי בישראל, וגרים לא איקרו קהל כיון דלא התייתר בשבילם פסוק.
לר' יהודה- אן דכהנים ולויים נלמדים מפסוק א' ויש פסוק מיותר לגרים.
אן דממזר בשתוקי ושתוקי בישראל נלמדים מפסוק א', דדרשינן "לא יבא ממזר בקהל ה'" - בקהל ודאי לא יבא הא בקהל ספק יבא, וכן ממזר ודאי לא יבא הא ממזר ספק יבא [דכמו שמעטנו קהל ספק ה"נ ממעטים ממזר ספק].
אן דיליף מדכתיב "**הקהל** חוקה אחת יהיה לכם ולגר הגר" ללמד דגר בכלל קהל.
ולר' יוסי "חוקה אחת" הפסיק הענין.
גר ועבד משוחרר וחלל- מותרים בכהנת, והוי ראייה **לר"י אמר רב** דלא הוזהרו כשירות להנשא לפסולים.
ר' זירא דרש במחוזא דגר מותר בממזרת ורגמוהו באתרוגיהם, **ואמר רבא** דלא היה לו לדרוש כן במחוזא.
רבא דרש במחוזא דגר מותר בכהנת **כרב** דלא הוזהרו כשירות להנשא לפסולים, ועיטרוהו בשיראים, ועוד דרש דגר מותר בממזרת **כר' יוסי** כיון דלא איקרו קהל, וא"ל דלטובתם הוא דמי שירצו ישאו.

(ב) אמר רבא:

[א שתוקי: מהתורה- כשר, כיון דרוב כשרים אצלה ומיעוט פסולים אצלה ואפי' מעכו"ם ועבד הולד כשר; אם הם באו אליה- כל דפריש מרובא פריש. אם היא באה אליהם- הו"ל קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, וכתב "לא יבא ממזר" - ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא, בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא. מדרבנן- פסול משום דמעלה עשו ביוחסין. ואין לומר משום גזירה שמא יבא אחותו מאביו (ומ"מ שתוקי יבא שתוקית [דרק לרבא אסור] כיון דאין לחשוש שכל שתוקי העיר מאב זה) - דא"כ בת שתוקית (מנשואין) לא יבא שמא יבא אחותו מאביו, אע"כ דלא שכיחא וה"נ לא שכיחא.

[ב אסופי: מהתורה- כשר, כיון דאשת איש בבעלה תולה ואינה משליכתו, ונשאר מיעוט ארוסות ומיעוט שהלך בעליהם למדה"י, וכיון דאיכא פנויה ואיכא דמחמת רעבון הוי מחצה על מחצה, וכתב "לא יבא ממזר בקהל ה" - ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא, בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא. מדרבנן- פסול, משום דמעלה עשו ביוחסין. ואין לומר משום גזירה שמא יבא אחותו מאביו (ומ"מ אסופי יבא אסופית כיון דאין לחשוש שכל אסופי העיר מאמו הם) - דא"כ בת אסופי לא יבא שמא יבא אחותו, אע"כ דלא שכיחא וה"נ לא שכיחא.

תוס': מיעוט ארוסות- אך בארוסה ודאי מוחזק לממזר, אפי' שארוסה שעברה הולד כשר, כיון דאיכא ריעותא דהשליכתו. מיעוט שהלך בעליהם למדה"י- ולא חיישינן שמא בא ע"י שם ושימש: א) כיון דאיכא ריעותא דהשליכתו. ב) דלא תלינן שבא ע"י שם אלא כשאומרת כן.

(ג) האופנים שבהם הולד אינו אסופי:

- (א) מצאו מהול.**
- (ב) 'משלטיה הדמיה' (שאיבריו מתוקנים ומיושרים, או שאיבריו גדולים ומלובן ומזורז דע"כ מבעלה הוא).**
- (ג) משוח בשמן או שיש כחל סביבות עיניו.**
- (ד) יש לו קשרים שעושים לרפואה.**
- (ה) תלוי לו קמיע של כתב או של עיקרין.**
- (ו) נמצא תלוי בדקל: אם חיה רעה מגיעה אליו- הוי אסופי. אם אינה מגיעה אליו- אינו אסופי.**
- (ז) נמצא תלוי באילן 'זרדתא': אם סמוך לעיר- הוי אסופי, כיון דמצוי בו מזיקים. אם אינו סמוך לעיר- אינו אסופי.**
- (ח) נמצא בבית הכנסת: אם סמוך לעיר ומצויים בו רבים- אינו אסופי. ואם לאו- הוי אסופי.**
- (ט) נמצא בנהר: באמצע הנהר- אינו אסופי, כיון דהניחתו שם שימצאוהו עוברי הספינות. במקום שיפוע הנהר- הוי אסופי, כיון דאין עוברים שם ספינות.**
- (י) נמצא בצידו רה"ר- אינו אסופי. נמצא ברה"ר- הוי אסופי. והכלל הוא: דאם נראה שחסה עליו - אינו אסופי, ואם משליכתו למות - הוי אסופי. נמצא בחפירה העשויה להטיל בה גרעיני תמרה דמצויים בה מזיקים - הוי אסופי.**

(ד) ה' הנאמנים להעיד יחידי - ג' ראשונים נאמנים רק לאלתר:

(א) אסופי- כל זמן שבשוק- אביו ואמו נאמנים עליו (רב).

נאסף מהשוק- אין נאמנים, ובאר רבא דהואיל ויצא עליו שם אסופי, אך בשני רעבון נאמנים.

(ב) חיה- דנאמנת לומר זה יצא ראשון וזה יצא שני, ואם יצתה וחזרה אינה נאמנת.

ולרבי אליעזר- הוחזקה על עומדה נאמנת אך אם הסיבה פניה אינה נאמנת.

וכן נאמנת חיה לומר זה כהן וזה לוי זה נתין וזה ממזר, אמנם אם קרא עליה ערעור אינה נאמנת.

ובכמה הוי ערעור: או בשנים, דאמר ריו"ח אין ערער פחות משנים.

או ערעור דאחד, דריו"ח מיירי במקום שיש חזקת דכשרות, אבל אם אין חזקת

דכשרות אפי' אחד נאמן.

(ג) פוטרת חברותיה- דשלוש נשים שהיו ישנות במטה אחת ונמצא דם תחת אחת מהן- כולן טמאות.

בדקה אחת מהן כשיעור ווסת (רב חסדא) ונמצאת טמאה- היא טמאה וכולן טהורות.

(ד) בעל המקח- נאמן לומר לזה מכרתי ולזה אין מכרתי, אמנם אם אין מקחו בידו אינו נאמן.

ומיירי ששניהם שילמו ואינו יודע מי מדעתו ומי בע"כ, דאל"כ יבדוק ממי קיבל המעות דמסתמא לו נתרצה.

לרש"י: דוקא כשמקחו בידו נאמן כיון דהוי במי שפרע אם לא יתן למי שנתרצה לו, אבל אם אין מקחו בידו אלא ששניהם

אוחזים בו ושניהם שילמו - אינו נאמן אפי' אומר שיודע דכיון דלא רמיא עליה לא דק לזכור, ואם רק א' שילם נאמן

לומר מי הוא [וקשה דמאי עדיף מע"א דעלמא].

לר"ת: דוקא כשמקחו בידו נאמן לומר שנתרצה, משום מיגו דאמר לא מכרתי או חזרתי וקניתי, משא"כ כשאינו בידו

דאין לו מיגו. ומיירי דשניהם שילמו ואינו יודע מי מדעתו, ואם יודע נאמן, אך אם רק א' שילם - אנ"ס שנתרצה למי

ששילם לו ואינו נאמן לומר שנתרצה לשני כיון דהוי מיגו במקום עדים.

(ה) דיין- נאמן לומר לזה זכיתי ולזה חייבתי, ודוקא שבעלי דינים עומדים לפניו, אבל אם אינם עומדים לפניו

אינו נאמן, ומיירי שנקרע שטר זכותו, ובשודא דדייני שא"א לחזור ולדונם.

'שודא': לרש"י- הכל לפי ראות עיני הדיין, דמי שנראה לו שאהבו יותר - לו יתן.

לתוס'- כל מה שירצה הדיין יעשה ויתן למי שירצה דהפקר בי"ד הפקר.

ויש להוכיח דלא כרש"י: (א) מהא דאמרו דלא דנים שוב, ואי תלוי בסברא הא לא יהפוך סברתו.

(ב) מהא דהשולח מנה לחבירו ומת דאמר' דשודא עדיף, והתם א"א לפרש דהיינו בסברא.

(ג) מהא דא"ל ר"נ לר' ששת דרק דיין קבוע יכול לפסוק שודא, ואי בסברא תליא אי"צ דיין קבוע.

דף ע"ד

(א) אמר רב נחמן: שלשה נאמנים על הבכור:

חיה- לאלתר.

אמו- כל שבעה.

אביו- לעולם, כדדרש ר' יהודה 'יכיר' יכירנו לאחרים.

ולהעיד על בנו שהוא בן גרושה בן חלוצה:

לר' יהודה- נאמן כשם שנאמן לומר זה בני בכור.

לחכמים- אינו נאמן.

תוס': מנין דנאמן לומר דבנו הוא ב"ג וחלוצה לפוסלו:

(א) דהא נאמן לומר על בנו קטן דהוא הבכור אע"פ שע"ז מחזיק את בניו הגדולים לממזרים.

(ב) לרבינו אליהו- משום ד'יכיר' קאי גם על הגדול שיכיר שהוא ב"ג וחלוצה מכיון שאמו שנואה בנשואיה.

(ב) אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי:

מהו בדוקי: שבודקין את אמו ואומרת לכשר נבעלתי נאמנת, ופסק **רבא** כמותו.

תנן: אשה האומרת על עוברה שמאיש פלוני וכהן הוא:

לרבן גמליאל ור' אליעזר - נאמנת, ופסק **שמואל** כמותו.

לרבי יהושע - לא מפיה אנו חייין.

ומה חידש אבא שאול: למ"ד דהמכשיר בה פוסל בבתה - א' להכשיר בה וא' להכשיר בבתה.

למ"ד דהמכשיר בה מכשיר בבתה - קמ"ל דאפי' במקום שיש רוב פסולים נאמנת.

תוס':ודאע"ג דאיכא מ"ד דמכשיר אפי' ברוב פסולים, מ"מ אי"ז מפורש שם במתני' אלא בברייתא, משא"כ מ"ד דמכשיר בבתה

דמפורש במתני'.

(ג) כל האסורין לבא בקהל: לת"ק - מותרים לבא זה בזה.

לרבי יהודה - אסורים.

לר"א - ודאן בודאן מותר, ודאן בספיקן (שתוקי אסופי וכותי) וספיקן בודאן וספיקן

בספיקן אסור.

(ד) המו"מ בגמ' מי הם "כל האסורין לבא בקהל":

[א] אין לומר דהוי ממזרים נתינים שתוקים ואסופים:

(א) דהא תנא רישא כבר דמותרים לבא זה בזה.

(ב) "ר' יהודה אוסר": אי קאי על 'ודאן בספיקן' - הא מדר"א אוסר ודאן בספיקן משמע דר"י לא ס"ל הכי.

ואי קאי על גר בממזרת - הא לא קתני 'גר בממזרת', אלא 'כל האסורין לבא בקהל'.

[ב] לרב יהודה: ה"ק: כל האסורים לבא בקהל כהונה, לרבות גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד, ודלא

כרשב"י שמתיר - מותרין לבוא זה בזה [סמך אקו' דר"י דהא תני ליה רישא].

ולא העמיד בבת שלש שנים ויום אחד ואפי' **לרשב"י** דא"כ משמע דפחותה מג"ש דמותרת בכהונה אסורה

לבוא זה בזה, והאמת דפחותה מג"ש לרשב"י דמותרת לבא בקהל כהונה ומותרת לבא זה בזה.

ודחינן: (א) והרי אלמנה וגרושה וחללה וזונה דאסורים לבא בקהל כהונה ואסורים לבא זה בזה.

(ב) משמע דהמותר בכהונה אסור זב"ז, והרי גר [שנשא בת ישראל] שמותר בכהנת ומותר בממזרת.

[ג] לרב נתן בר הושעיא: ה"ק: כל שכהן אסור לישא את בתו, והיינו גר שנשא גיורת ו**כר' אליעזר בן יעקב**

- מותרין לבא זה בזה.

ואין להקשות והרי חלל שנשא בת ישראל דכהן אסור בבתו ואסורין לבא זב"ז - די"ל דס"ל **כר' דוסתאי ב"י**.

ודחינן: (א) והרי חלל שנשא חללה דכהן אסור לישא בתו ואסור נמי לבא זה בזה.

(ב) משמע דהמותר בכהונה אסור זב"ז, והרי גר שנשא בת ישראל כהן מותר בבתו ומותרים זב"ז.

[ד] לרב נחמן אמר רבה בר אבוב: נחלקו בממזר מאחותו וממזר מאשת איש:

לת"ק - אפי' ממזר מאחותו נמי הוי ממזר.

לר' יהודה - מאשת איש שהוא במיתה הוי ממזר מאחותו שהיא בכרת לא הוי ממזר:

וה"ק: לרש"י - כל הנולדים מאיסור ערוה ממזרים הם ומותרים לבא זב"ז בני חייבי כריתות בבני חייבי מיתות.

לתוס' - ה"ק כל האסורים לבא בקהל שאין קידושין תופסים בהם כגון חייבי כריתות או מיתות מותרים זב"ז.

ודחינן: דכבר נח' בכך שמעון התימני ור' יהושע במתני':

איזהו ממזר: לר' עקיבא - כל שהוא ב"לא יבא".

לשמעון התימני - כל שחייבין עליו כרת בידי שמים, והלכה כדבריו.

לר' יהושע - כל שחייבין עליו מיתת ב"ד.

תוס': והא דאמר ר"י ביבמות ד"לא יגלה כנף אביו" באנוסת אביו דבלאו, וסמך ליה "לא יבא ממזר" דמשמע דהוי ממזר אפי' **מחייבי לאוין**, כיון דסבר התם דאשת אב מיותר (דהוי כ"ש מאנוסת אביו) לדרוש דדוקא מאשת אביו הוי ממזר.

ה] לרבא: גר עמוני ומואבי איכא בינייהו:
 וה"ק "כל האסורים לבא בקהל" - והיינו גר עמוני ומואבי - "מותרין לבא זה בזה", "ור' יהודה אוסר" - אע"פ שרבי יהודה אוסר גר בממזרת, דוקא גר דראוי לבא בקהל אסר, אבל גר עמוני ומואבי דאין ראויין לבא בקהל לא.

דף ע"ה

(א) מי פוסל את האשה:

לת"ק- בן תשע שנים ויום אחד גר עמוני ומואבי מצרי ואדומי כותי ונתין חלל וממזר שבאו על הכהנת ועל הלוייה ועל בת ישראל פסלוה.

לר' יוסי- כל שזרעו פסול פוסל וכל שאין זרעו פסול אינו פוסל.

לרשב"ג- כל שאתה נושא בתו אתה נושא אלמנתו וכל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו. וכולם למדו מכהן גדול באלמנה [עיקר דרשה מ"כי תהיה לאיש זר" דכיון שנבעלה לפסול לה פסלה]:

לת"ק- כמו שכ"ג באלמנה **ביאתו בעבירה ופוסל בה**, אף כל שביאתו בעבירה פוסל, ואפי' מצרי שני.

לרבי יוסי- כמו שכ"ג באלמנה **זרעו פסול ופוסל**, אף כל שזרעו פסול פוסל, למעט מצרי שני שאין זרעו פסול דכתיב "בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'", אך גר עמוני ומואבי דפסול פוסל (**ריו"ח**).

לרשב"ג- כמו שכ"ג באלמנה **כל זרעו פסול** אף כל מי שכל זרעו פסול ואפי' נקבות פוסל, למעט גר עמוני ומואבי דהנקבות כשרות לבא בקהל, דדרשינן 'עמוני' ולא עמונית 'מואבי' ולא מואבית (**עולא**).

(ב) אלמנת עיסה:

לתנאי דמתני'- לכו"ע פסולה לכהונה, דהא **רשב"ג** דמיקל יותר מכולם, ואמר דכל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו, למעט אלמנת עיסה שפסולה לכהונה (**רב חסדא**).

לרבי יהושע ור' יהודה בן בתירא- כשירה לכהונה, כיון דהוי ספק ספיקא ואזלינן ביה לקולא.

(ג) לרב- הלכה כר"א דודאן בודאן מותר [וכן הלכה, דהא הלכה כרב באיסורי וגם רבא ס"ל כן].

לשמואל- אין הלכה כר"א, דהא הלל שונה דעשרה יוחסין עלו מבבל וכולם מותרים לבא זב"ז:

לרש"י- כל האסורים מותרים זב"ז, ודלא כר"א דרק ודאי בודאי מותר.

לר"י- כא"א מותר במינו, ודלא כר"א דספיקן בספיקן אסורים.

ועו"ל- היינו כסדר דמתני' (דמחולק לג' קבוצות).

(ד) ארוסה שעיברה:

י"ג: לרב- הולד שתוקי, דספק אם הוא מארוס או מאחר וספק לאו כודאי.

לשמואל- הולד ממזר, דספק הוי כודאי כת"ק.

והוצרכו שניהם: ארוסה- דאפי' שרוב פסולים אצלה אינו ממזר ודאי.

שתוקי- דאפי' שא"א לתלות בארוס אינו ממזר ודאי.

וי"ג להפך: לרב- הולד ממזר לענין שאסור בבת ישראל, ומ"מ אסור בממזרת כיון דספק לאו כודאי כר"א.

לשמואל- הולד שתוקי לענין שמשתקין אותו מנכסי אביו ואפי' תפס מוציאים ממנו.

או ד'שתוקי' היינו בדוקי שבודקים את אמו ונאמנת לומר לכשר נבעלתי, ואע"ג דכבר פסק **כר"ג** דנאמנת, מ"מ קמ"ל הכא דאפי' ברוב פסולים אצלה נאמנת.

(ה) **תניא:** "וכן ר"א אומר כותי לא ישא כותית".

תוס': ואע"ג דאמר ר"א במתני' דספיקן בספיקן אסור, וכותי מן הספיקות הוא, מ"מ כותי עדיף דאם שניהם ממזרים מותרים זב"ז, ואפי' אם רק א' ממזר, מ"מ גר מותר בממזרת, משא"כ שאר ספיקות.

וטעמו:

לר' יוסף: דעשאוהו כגר לאחר י' דורות (וי"א עד שישתקע שם עבודת כוכבים ממנו), כיון שנראה כישראל שנשא פסולה.

ודחה אביי: דדוקא בגר ישן יש לחשוש לכך כיון שנראה בישראל שנושא ממזרת ידועה, אך כאן שניהם שוים ואם הוא נראה כישראל אף היא כן.

לר' דמי א' - דר"א סבר 'ר' ישמעאל דכותים גירי אריות, **ור' ישמעאל סבר 'ר"ע** דעכו"ם ועבד הבא ע"י בת ישראל הולד ממזר.

ומהו החשש:

לרש"י - שמא ממזר בן ישראל ישא כותית שהיא גויה כיון דגירי אריות הם, והא דקאמר משום דהולד ממזר:

אן משום דאם הולד כשר א"כ הולך אחר הגוי ואין חשש שתנשא לגוי.

אן משום דר"א חשיב כותי במתני' ביחד עם ספיקות שהם ספק ממזרים.

לר"י - דנטמעו בהם בני ישראל, ושמא א' מהם ישראל גמור והשני ממזר מגוי שבא על בת ישראל.

ומנין דהו ממזרים:

עבד - דכתיב "לא תהיה קדשה".

עכו"ם - דכיון דלא תופס קידושין דכתיב "בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך" ממילא הוי בנה ממזר, דהא בהא תליא. **ור"ע** לא בעי דומיא דאנוסת אביו דרק בו לא תופס קידושין אך באחרים תופס, כיון דהא ס"ל דיש ממזר אפי' מחייבי לאוין שאינם של 'שאר' גוון עמוני ומואבי, משא"כ רבנן דבעו דומיא דאשת אביו.

ודחינן: דע"כ ר' ישמעאל לא סבר כר"ע, דהא ר' ישמעאל יליף דעכו"ם ועבד פוסלים בת כהן בביאתם מקרא ד"ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה" דדוקא מי שיש לו אלמנות וגירושין אינו פוסלה מתרומה, אך מי שאין לו פוסלה, ואי הוי ממזר כ"ש שנפסל בביאתו.

תוס': ואע"ג דריו"ח אמר ביבמות דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, מ"מ איצטריך "אלמנה וגרושה" ולא אמרינן דאי ממזר הוי כ"ש דיפסל בביאתו:

לר"י - דהא דמצריך "אלמנה וגרושה" היינו אליביה דרבו ר' ישמעאל וליה לא ס"ל.

לרבינו שמשון מקוצי - לעולם אף אם הולד ממזר יתכן דאינו פסול בביאתו, דהא אמרו ביבמות דלמ"ד דיש קידושין בחייבי לאוין הוצרך "אלמנה וגרושה" לרבות עבד ועכו"ם כיון שאינם בכלל "כי תהיה", אך לר"ע ד"כי תהיה" היינו 'כי תבעל' ועכו"ם ועבד בכלל ככל חייבי לאוין, קשה למה הוצרך "אלמנה וגרושה", ומוכח דאע"ג דהולד ממזר בעינן לקרא שנפסלים בביאתו. **אלא ה"ק: א)** השתא ממזר הוי בעכו"ם ועבד כשאר פסולים, דין הוא שיפסול בביאתו כשאר פסולים דהוי בכלל 'כי תבעל', וע"כ דר' ישמעאל דדורש "אלמנה וגרושה" פליג אר"ע.

ב) לר' שלמה - השתא ממזר הוי בעכו"ם וא"כ לא הוי כביאת בהמה, אינו דין שיפסול בביאתו כשאר פסולים.

לר' דימי ב' - דר"א סבר כר' ישמעאל דכותים גירי אריות הם, וסבר כר"ע דעכו"ם ועבד שבאו על בת ישראל הולד ממזר.

ודחינן: דע"כ ר"א לא ס"ל כר"ע, דהא אמר ר"א דאע"פ שנח' ב"ש וב"ה בצרות האם צריכה יבום (דלבי"ש מתיבמת ולב"ה תנשא לשוק), מודים ב"ה דאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה וענוש כרת, ומוכח דלא ס"ל כר"ע [דמדאמר 'אין ממזר אלא' וכו' משמע דאף מעכו"ם ועבד אין הולד ממזר, ודלא כמ"ד דרק בהם הולד ממזר ובשאר חייבי לאוין סבר כר"ע].

לר' חייא בר אבא אריו"ח - כיון דס"ל שאין בקיאים בתורת קידושין וגירושין, ולשיטתו כדלקמן.

(ו) **הטעם שכותי אסור לכותית:**

לר' ישמעאל - כותים גירי אריות וכהנים שנטמעו בהן כהנים פסולים היו, שנאמר "ויעשו להם מקצותם כהני במות" וא"ר יוחנן דהיינו הקוצים שבהם.

לר' עקיבא - כותים גירי אמת הן וכהנים שנטמעו בהן כהנים כשרים היו, שנאמר "ויעשו להם מקצותם כהני במות" וא"ר יוחנן דהיינו מהבחירים שבעם, אלא אסרום מפני שהיו מיבמים את הארוסות ופוטרים את הנשואות, משום דדרשו "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" - דרך החיצונה (הארוסה) לא תהיה לאיש זר, ולשיטתו דיש ממזר מחייבי לאוין.

לר"נ אמר רבה בר אבנה - כיון שידעו שנתערבו בהם ממזר מאחותו וממזר מאשת א.ת.
לרבא - כיון שידעו שנתערבו בהם עבד ושפחה.

דף ע"ו

(א) **מצת כותי:**

לת"ק - מותרת (ולא חוששים לחימוץ) ואדם יד"ח בה בפסח (בלילי יו"ט ראשון דאכילת מצה חובה דמוחזקת כמצה שמורה).

תוס': ודוקא כשלוש ועושה בבית ישראל, אך בביתו של כותי אסרו פת כותי.

ודוקא כשהכותי אוכל ממנה בעצמו, כיון דלית להו "לפני עור".

לר"א - אסור, כיון שאין בקיאים בדקדוקי מצות.

לרשב"ג - כל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל.

(ב) **הנושא אשה כהנת** צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמנה: אמה ואם אמה, ואם אבי אמה ואמה, ואם אביה ואמה, ואם אבי אביה ואמה.

לויה וישראלית - מוסיפים עליהן עוד אחת;

לרב אדא בר אהבה - בודקים עוד אמא אחת בכל דור, וסה"כ בודקים ד' אמהות שהם י"ב.

למתניתא - בודקים עוד זוג אחת, וסה"כ בודקים ד' אמהות שהם שש עשרה.

הטעם שבודקים: לרש"י - משום חשש ממזרות.

לתוס' - משום חשש חללות, אבל לממזרות לא חיישין כיון דמכירים ישראל ממזרים שביניהם.

ל"ק: **לרב יהודה אמר רב** - מתני' כר' מאיר, אבל לחכמים כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות.

לרב חמא בר גוריא אמר רב - מתני' כשקורא עליו ערער ולכו"ע.

ל"ב: **אמר רב יהודה אמר רב** דמתני' כר' מאיר, אבל לחכמים כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות.

ואמר רב חמא בר גוריא אמר רב דאם קורא עליו ערער צריך לבדוק אחריה אף לחכמים.

הטעם שבודקים דוקא בנשים ולא באנשים, דנשים שרבות מגנות זו את זו בעריות וא"כ אם היה פסול אין קול לכך, ואילו אנשים מגנים ביוחסין וממילא יש קול.

והטעם שהאשה אינה בודקת באיש - **כדרב דאמר רב יהודה אמר רב** דלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים.

(ג) **ואלו שמשויאים מהן בלא בדיקה [וסימנך: כל שמעיד; כהן העובד לוי העומד שוטרי הרבים מוכתב למלכות עד חתום יוצא לגבות צדקה דיין בסנהדרין].**

כהן העובד על המזבח - כיון דלא היו מעלים למזבח קודם שבדקוהו [ואפי' עבודות הכשירות בזרים כגון שחיטה דכשירה בנשים ועבדים מ"מ לכתחילא מביאים מיוחסים].

לוי העומד על הדוכן - כיון שהיתה לשכה בה היו יושבים מייחסי כהונה ומייחסי לוייה.
דיין בסנהדרין: כיון **דתני רב יוסף** כשם שבי"ד מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום, ומנין:
לאמימר - שנאמר "כולך יפה רעיתי ומום אין בך", **ודחינן** דדילמא היינו מום ממש.
לרב אחא בר יעקב - דכתיב "והתיצבו שם **עמך**" - בדומים לך, **ודחינן** דדילמא משום שכינה.
לרב נחמן - דכתיב "והקל מעליך ונשאו **אתך**" - בדומים לך (דכתיב גבי סנהדרין דיתרו).
כל שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים - והיינו דוקא בירושלים שהיו מעמידים רק שוטרים מיוחסים.
וכל שהוחזקו אבותיו גבאי צדקה - כיון דאנשים רבים איתם, דהא ממשכנים על הצדקה ואפי' בער"ש ואם יש בהם מום היה יוצא קול.

לרבי יוסי: אף מי שהיה חתום **עד בערכי הישנה של ציפורי** - כיון שלא החתימו קודם שבדקו ייחוסו.
לרבי חנינא בן אנטיגנוס: אף מי שהיה מוכתב באסטרטיא של מלך - ובאר **רב יהודה אמר שמואל** דהיינו בחיילות של בית דוד, דכתיב "והתיחשם בצבא במלחמה" (**רב יוסף**), כדי שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן (**רב יהודה אמר רב**), ו"צלק העמוני" היינו שיושב בעמון, ו"אוריה החתי" היינו שיושב בחת.
 אמנם היו לדוד רב ארבע מאות ילדים שהיו בני יפת תואר, והסתפרו קומי וגידלו בלורית, וישבו בקרוניות של זהב, והילכו בראשי גייסות והן הן בעלי אגרופים של בית דוד (**רב יהודה**), וכן מצינו שהיה עמו "אתי הגיתי" שהיה גוי, אך אלו לא יצאו למלחמה אלא הלכו ליראות העם.
תוס': ויש עוד ג' דלא תני משום דאינם חידוש: **מעלים משטרות ליוחסין** - דהא עדות מעליא היא.
נשיאות כפים ותרומה - דלא שייך אלא בכהנים.

(ד) האם גרים יכולים לקבל שררה על העם:

המארח של **רב אדא בר אהבה** היה גר, והתוכח עם **רב ביבי** מי יקבל השררה שבעיר, וא"ל **רב יוסף** דתנינא "שום תשים עליך מלך מקרב אחיך" - כל משימות שאתה משים לא יהיה אלא מקרב אחיך, א"ל רב אדא בר אהבה ואפילו אמו מישראל, א"ל אמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה, הלכך רב ביבי דאדם גדול הוא יעיין במילי דשמיא, ומר יעיין במילי דמתא, **אמר אביי** הלכך מי שמארח ת"ח בביתו יארח ת"ח כרב אדא בר אהבה דידיע להפוך בזכותו.

רבי זירא וכן **רבה בר אבנה** היו מתעסקים בגרים להושיבם בשררה, ואילו **בא"י** אפי' ממונה על המידות לא היו מעמידים מהם, **בנהרדעא** אפי' שוטר הממונה על השקיית השדות מבית השלחין לא היו מעמידים מהם.

דף ע"ז

(א) **בת חלל זכר** - פסולה מן הכהונה לעולם, ולא כמו במצרי ואדומי דאסורים רק עד ג' דורות.
ישראל שנשא חללה - בתו כשירה לכהונה, דנאמר כאן "ולא יחלל זרעו בעמיו" ונאמר גבי טומאה "לא יטמא בעל בעמיו", מה להלן זכרים ולא נקבות אף כאן (**ריו"ח בשם ר"ש**).
 ומ"מ אסרו את; **בתו של כ"ג** - כיון דלא כתיב 'בנו' אלא 'זרעו' - "לא יחלל זרעו בעמיו".
בת בנו - כיון דכתיב "לא יחלל זרעו" מקיש זרעו לו מה הוא בתו פסולה אף בנו בתו פסולה.
בת בתו - כיון דאל"כ למאי אתיא גז"ש.
חלל שנשא בת ישראל - לתנא דמתני' - בתו פסולה לכהונה, ונשנה אגב הרישא.
לר' דוסתאי בן יהודה - כשם שבנ"י מקוה טהרה לחללות כך בנות ישראל מקוה טהרה לחללים, דכתיב "לא יחלל זרעו בעמיו" - בעם אחד מיחל ולא בשני עממים.

(ב) דין בת של גר או גיורת:

לר' יהודה - גר שנשא בת ישראל - פסולה לכהונה כבת חלל זכר.

ישראל שנשא גיורת - כשירה לכהונה.

לראב"י - ישראל שנשא גיורת וגר שנשא בת ישראל - כשירה לכהונה.

גר שנשא גיורת - פסולה לכהונה, וה"ה בעבד משוחרר, ואפי' עד י' דורות, עד שתהא אמו מישראל.

לר' יוסי - אפי' גר שנשא גיורת בתו כשירה לכהונה.

(ג) מי מתחלל בביאת איסור: באלמנה וגרושה וזונה:

זרעו מתחלל אך הוא עצמו אינו מתחלל - שנאמר "לא יחלל זרעו".

האשה עצמה - מתחללת מק"ו, ומה זרעו שלא עבר עבירה מתחלל היא שעברה עבירה אינו דין שמתחללת, ואין לפרוך דהוא עצמו יוכיח שעבר עבירה ואין מתחלל, כיון דמה לן שכן אין מתחלל בכל מקום תאמר בה שמתחללת בכ"מ.

ואין לפרוך דמה לזרעו שכן יצירתו בעבירה, כיון דכתיב "לא יחלל זרעו" - לא יחולל זה שהיה כשר ונתחלל. **איזו היא חללה** שעיקרה בתורה (ואי"צ שרבנן יפרשו) שלא היה לה שעת הכושר כלל: כל שנולדה מן פסול כהונה (רב יהודה).

במחזיר גרושתו - היא פסולה לו ובניה כשרים, דכתיב "תועבה היא" - היא תועבה ואין בניה תועבים. **אלמנה וגרושה זונה** - אפי' שלא נולדה מפסול כהונה היא חללה.

(ד) דין כה"ג שנשא כמה נשים שאסורות לו:

(א) בא על אלמנה אלמנה אלמנה - אינו חייב אלא אחת, והיינו שבא ביאה אחת על אלמנה שנתאלמנה מג' אנשים, וקמ"ל דאע"ג דשמות מוחלקים, אינו חייב על כ"א כיון דבעינן דיהא גופים מוחלקים.

(ב) בא על ג' אלמנות מג' אנשים - חייב על כאו"א, דהרי גופין מוחלקים ושמות מוחלקים.

(ג) תוס': ג' אלמנות מאדם א' - ג"כ חייב על כ"א, ד' שמות מוחלקין לאו דוקא, דהא אפי' בא על ג' נידות בהעלם א' חייב על כ"א.

(ד) בא על אלמנה אחת מאיש א' שלש ביאות: אם התרו בו פ"א - פשיטא דאינו חייב אלא אחת.

ואם התרו בו ג"פ - חייב על כאו"א.

דתנן: נזיר שהיה שותה יין כל היום כולו - אינו חייב אלא אחת, אא"כ התרו בו על כל פעם ששתה.

(ה) בא על גרושה גרושה וגרושה - אינו חייב אלא אחת (והיינו כמו באלמנה).

(ו) בא על "אלמנה וגרושה וחללה זונה" כסדר - חייב על כאו"א, דאע"ג דלא ס"ל איסור חל על איסור, מ"מ ס"ל איסור מוסיף:

אלמנה - אסורה לכהן גדול ומותרת לכהן הדיוט.

גרושה - מיגו שהתווסף איסור לגבי כהן הדיוט היתווסף איסור לגבי כהן גדול.

חללה - מיגו שהתווסף איסור לאכול בתרומה התווסף איסור לגבי כה"ג.

זונה - הואיל ושם זנות פוסל בישראל כשזינתה תחתיו **(רב חנא בר רב קטינא)**.

(ז) בא על אשה שזינתה ונתחללה ונתגרשה ונתארמלה - אינו חייב אלא אחת.

(ה) תני תנא קמיה דרב ששת: כל שהוא ב'יקח' הרי הוא ב'לא יקח' כל שאינו ב'יקח' אינו ב'לא יקח', פרט לכה"ג שבא על אחותו אלמנה, ולכו"ע:

לר"ש - דס"ל דאין איסור חל על איסור, וקמ"ל דלא אמרי' דאיסור כהונה חמור יותר וחל אפי' קל על חמור.

לחכמים - דדוקא איסור חמור על איסור קל ס"ל דחל, אבל איסור קל על איסור חמור לא חל.

תוס': ואין לומר דר"ש ס"ל איסור מוסיף על איסור, ולכן מחייב הכא שנתווסף איסור אלמנות על איסור אחותו (ומוסיף בזה משוח מלחמה שאינו אחיו):

(א) דאיתא בבב"תא אחרת דר"ש לא ס"ל אפי' איסור מוסיף.

(ב) דכיון דלא ס"ל אחע"א אפי' איסור חמור על קל כגון אוכל נבילה ביו"כ, מסתבר דלא ס"ל איסור מוסיף באיסור קל על חמור כגון כ"ג שבא על אחותו אלמנה.

(1) אין חללה אלא מאיסור כהונה בלבד, ולכן:

ישראל הבא על אחותו - עשאה זונה אך לא עשאה חללה, ולא אמרינן ק"ו דאם מחייבי לאוין הויא חללה מחייבי כריתות לא כל שכן (אביי).

כהן (הדיוט או כ"ג) הבא על אחותו - עשאה זונה אך לא עשאה חללה, חזר ובא עליה (הוא או כהן אחר) עשאה חללה (רב אשי).

ומנין: באר רבא דתניא: למה נאמר בכהן גדול;

'גרושה' - בכה"ג מיותר כיון דאפשר ללמוד בק"ו מכהן הדיוט, דאם לכהן הדיוט אסורה כ"ש לכה"ג, ונאמרה לדרוש כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה בהדיוט כך חלוקה אלמנה מגרושה וחללה זונה בכה"ג.

'חללה' - ללמד דאין חללה אלא מאיסור כהונה (ולכך נכתב אחר אלמנה וגרושה ולא אחר זונה).

'זונה' - להקישו לכה"ג דג"כ נאמר בו 'זונה' לומר דזרעו מתחלל.

דף ע"ח

(א) כהן גדול שבא על:

אלמנה - לוקה שתים, אחת משום "לא יקח" ואחת משום "לא יחלל", אך אינו לוקה משום "לא יחלל זרעו" כיון שלא גמר ביאתו (רב יהודה).

אלמנה וגרושה - לוקה משום שני שמות, והיינו שני שמות על זה ושני שמות על זה.

גרושה וחלוצה - אינו חייב אלא על אחת, והיינו שני שמות על אחת, דגרושה אסורה רק מדרבנן, ואסמכתא מ'ואשה'.

(ב) באיזה אופן לוקה:

לאביי - קידש לוקה משום 'לא יקח', בעל לוקה משום 'לא יחלל'.

לרבא - בעל לוקה לא בעל אינו לוקה, כיון דכתיב 'לא יקח' ו'לא יחלל' - מה טעם לא יקח משום לא יחלל.

ומודה אביי במחזיר גרושתו שאם קידש ולא בעל שאינו לוקה, דצריך שיתקיים "לקחתה להיות לו לאשה".

ומודה רבא בכהן גדול באלמנה שאם בעל ולא קידש שלוקה, כיון דכתיב "ולא יחלל זרעו בעמיו" והרי חילל.

ושניהם מודים במחזיר גרושתו שאם בעל ולא קידש שאינו לוקה, כיון דדרך ליקוחין אסרה תורה.

לרש"י - דכתיב "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה",

לתוס' - שמא יש לגרוס "דרך הויה אסרה תורה", ד'להיות' משמע הויה שהן קידושין, ולעיל דדרשינן מ'לשוב לקחתה' דרק

בביאה מתחייב על מחזיר גרושתו - דריש מ'לאשה' דמשמע דרך של אישות דהיינו ביאה.

(ג) באור טעמו של רבי יהודה דבת גר זכר כבת חלל זכר:

דיליף בק"ו דאם חלל שבא מטפה כשרה בתו פסולה, גר שבא מטפה פסולה לכ"ש.

מה לחלל שיצירתו בעבירה, כה"ג באלמנה יוכיח שאין יצירתו בעבירה ובתו פסולה,

מה לכה"ג באלמנה שביאתו בעבירה, חלל יוכיח, וחזר הדין.

לא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן שאינן ברוב הקהל אף אני אביא את הגר שאינו ברוב הקהל ובתו פסולה.

מה להצד השווה שבהן שכן יש בהם צד עבירה, מצרי ראשון יוכיח, מה למצרי ראשון שכן אינו ראוי לבא בקהל,

חלל יוכיח, וחזר הדין.

לא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן שאינן ברוב קהל ובתו פסולה אף אני אביא את הגר שאינו ברוב קהל

ובתו פסולה.

מה להצד השווה שבהן שכן פוסלים בביאתם, ולרבי יהודה גר ג"כ פוסל בביאתו בק"ו מחלל.
תוס': ור' יוסי אינו פוסל בת גר בבמה הצד מחחל ומצרי:

(א) דאין זה הצד השווה כיון דאין פסולם שוה, דבת חללל כשרה לקהל ובת מצרי ראשון פסולה לקהל.
(ב) דדוחק לומר 'שאינן ברוב קהל' היינו שבא' מהם יש צד עבירה ובשני הוא פסול לבא בקהל דהא אינם שוים.

(ד) ד' שיטות האם גרים כשרים לכהונה:

וכולם דרשו פסוק אחד: "אלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולות מזרע בית ישראל":
לר' יהודה- בת גר זכר פסולה ואפי' נשא ישראלית, דדריש עד שיהיה כל זרעו מישראל.
לר' אליעזר- אם יש צד אחד ישראל מכשיר, אך גר הבא על הגירות בתו פסולה, דדריש 'מזרע' ואפילו מקצת זרע.

לר' יוסי- אפי' גר שנשא גיורת בתו כשרה ומיהו צריך שתהא הורתה ולידתה בקדושה, דדריש מי שנזרעו בישראל.

לר' שמעון- אפי' גיורת עצמה מכשיר ובלבד שלא תהא ראויה לביאה בגיותה (פחות מג"ש) שתצא מכלל זונה, שנאמר "וכל הטף בנשים החיו לכם" והלא פינחס היה עמהם (**ולרבנן** החיו לכם לעבדים ולשפחות), דדריש מי שנזרעו בתוליה בישראל.

(ה) פסוק זה תחילתו בכה"ג וסופו בכהן הדיוט; "אלמנה וגרושה לא יקחו, כי אם בתולות מזרע בית ישראל והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו":

תחילתו בכה"ג- דכתיב "אלמנה וגרושה לא יקחו כי אם בתולות" והא רק כה"ג אסור באלמנה.
סופו בכהן הדיוט- לרש"י- דדרשינן שנזרעו בתוליה בישראל, והיינו שהיא אלמנה ממיוחס הראוי להשיא לכהונה, ואין אלמנה מותרת אלא לכהן הדיוט.

לתוס'- דכתיב "והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו" והיינו כהן הדיוט דוקא. ומצינו כע"ז בפסוק "ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה'", והלא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, אלא נר אלהים טרם יכבה בהיכל ה' ושמואל שוכב במקומו.

"והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו":

לת"ק- היינו דאפי' אלמנה מישראל משאר כהנים שאינו כה"ג יקחו אותם.

לרבי יהודה- מן המשיאים לכהונה יקחו, ולשיטתו דבת גר זכר כבת חלל זכר, כל שאתה נושא בתו אתה נושא אלמנתו וכל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו.

(ו) להלכה: פסקו רב המנונא בשם עולא ורבה בב"ח הלכה כרבי יוסי, ומיום שחרב בית המקדש החמירו הכהנים על עצמן לנהוג כראב"י.
ואמר רב נחמן בשם ר"ה: בא לימלך - מורים לו כראב"י, נשא - אין מוציאים אותה ממנו כרבי יוסי.

(ז) האומר על בנו שהוא ממזר:

לחכמים- אינו נאמן.

ואפי' אם גם האשה, שיודעת אם בנה הוא, ג"כ אומרת שבנה הוא - אינם נאמנים.

ואפי' אם אומרים כן על עובר שאין לו חזקת כשרות - אינם נאמנים.

לרבי יהודה- נאמנים.

באור מחלוקתם:

רבי יהודה- "יכיר" - יכירנו לאחרים מכאן שנאמן אדם לומר זה בני בכור, וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כן נאמן לומר זה בן גרושה וזה בן חלוצה.

לחכמים - אינו נאמן לומר דב"ג וב"ח הוא, ו"יכיר" דרשי למי שהגיע ממדה"י שנאמן לומר דזה בנו בכורו לענין "לתת לו פי שנים", וקמ"ל דאפי' בנכסים שבאו לו אח"כ שאין בהם מגו שיתנם לו במתנה - ג"כ נוטל פי שנים. **ולר"מ דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם** - קמ"ל דאפי' נכסים שנפלו לו כשהוא גוסס נוטל פי שנים. **גוסס: לרש"י** - עדותו מועילה לנכסים שנפלו לו אח"כ כשהוא גוסס, דאותם אינו יכול לתת במתנה אפי' לר"מ כיון דכשיבואו לעולם לאו בר מתנה הוא, ומשמע דנתינית ואמירת גוסס לאו כלום הוא. **וקשה** מגיטין דשחט בו שנים וכו' ורמז שיכתבו גט לאשתו מועיל, וכן המביא גט ממדה"י והניחו גוסס דלא יתן ומשמע דאי ידעינן דעדין גוסס נותן והוי גט. **לתוס'** - גוסס דבריו קיימין, והכא אינה מתנה משום דמסתמא גוסס אינו יכול לדבר, ונקט גוסס ולא חולה שאינו יכול לדבר כיון דחולה מסתמא יתפא משא"כ גוסס.

(ח) מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו והלך הוא וקדשה - מי שקדם קידושיו קידושין. **ואם אינו ידוע** - שניהם נותנים גט, ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס. **וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה וקדשה את עצמה** - מי שקידש קודם קידושיו קידושין. **ואם אינם יודעים** - שניהם נותנים לה גט. **ואם רצו אחד נותן לה גט ואחד כונס. והוצרכו שניהם: אשה** - דאפי' שאינה מכירה ביוחסים מ"מ מבטלת שליחה אם קידשה קודם. **אביה** - דאפי' שלא אכפת לו אם תנשא לשאינו מיוחס מ"מ מבטל קידושי השני אם קידש קודם.

דף ע"ט

(א) קידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר והרי היא בוגרת:
קידשה בתוך ששה [לרש"י - דבדקוה בתוך ו' ומצאוה בוגרת, לתוס' - דבאה לפנינו לאחר ו'] - ודאי דהיא בחזקת בוגרת. **קידשה לאחר ששה** - אף שמואל מודה דבגרה קודם, דהא אמר דאין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים בלבד.

(ב) ג' מקומות שנחלקו ר"ש וחכמים האם ללכת אחר חזקה דהשתא או אחר חזקה דמעיקרא:
(א) קידשה באותו יום שנשלמו ששה חדשים:
לרב - הרי היא בוגרת לפנינו, דכיון דעכשיו בוגרת מסתמא כבר בבוקר היתה בוגרת. **לשמואל** - חיישינן לקידושי שניהם, דשמא רק עכשיו הביאה סימנים [כיון דאין לה חזקת פנויה דממ"נ הויא א"א]. **ואם רק אביה קידשה** - מודה דאינה מקודשת כיון דהעמד אשה בחזקת פנויה והרי בוגרת לפנינו.

(ב) במקוה תנן:
מקוה שנמדד ונמצא חסר:
לחכמים - כל טהרות שנעשו על גביו למפרע בין ברה"י בין ברה"ר טמאות, כיון דיש שני חסרונות דהעמד טמא על חזקתו ונאמר שלא טבל ועוד דהרי חסר לפניך, משא"כ בבוגרת שיש רק חסרון א' דהרי בוגרת לפניך. **לר"ש** - ברשות הרבים טהורות ברשות היחיד **תולים**.

(ג) גבי חבית תניא:
היה בודק את החבית להפריש עליה תרומה והולך ואח"כ נמצאת חומץ:
לר"ש - כל ג' ימים ודאי מכאן ואילך **ספק**. **תוס':** ול"ג 'הראשונים', כיון דהא י"א דג' ימים הראשונים ודאי יין ומכאן ואילך ספק, וי"א דג' ימים אחרונים ודאי חומץ ומקודם לכן ספק, וי"א דג' ימים הראשונים ודאי יין וג' אחרונים ודאי חומץ והימים שבנתים ספק. **לחכמים** - כל מה שהפריש עליה הוי **טבל ודאי** למפרע, כיון דיש רק חסרון אחד דהעמד טבל על חזקתו

- ונאמר שלא החמיץ ועוד דהרי החמיץ לפניך, משא"כ בבוגרת שיש רק חסרון אחד דהרי בוגרת לפניך.
- ג) והטעם דלגבי חבית אמר דאינו ספק אלא לאחר ג' ימים - דמתני' ר"ש היא דאף במקוה ס"ל דהוי ספק. דתניא: לת"ק- כל טהרות שנעשו על גביו למפרע בין ברה"י ובין ברה"ר טמאות. לר"ש- ברשות הרבים טהורות ברשות היחיד תולין. ודוקא כאן אמרו חכמים דטמאות לפמ"ד, כיון דיש שני חסרונות דיש להעמיד טבל על חזקתו ונאמר שלא נתקן ועוד דהרי החמיץ לפניך, משא"כ בבתו דיש רק חסרון אחד דה"ה בוגרת לפנינו.**
- ד) הכותב נכסיו לאחרים ולא שייר כלום - מי מוציא מיד מי: לר' יעקב- הוא מוציא מידם בלא ראייה שהיה שכ"מ, והן אין מוציאים מידו בלא ראייה שהיה בריא [וקמ"ל דבראייה מיהא מוציאין].**
- לרבי נתן- אם בריא הוא עליו להביא ראייה שהיה שכ"מ ואם שכ"מ הוא עליהם להביא ראייה שבריא היה. רב יכול לסבור אפי' כרבי יעקב, דדוקא במתנה יש להעמיד הממון על חזקתו, אבל כאן אין להעמיד גוף על חזקתו [להעמידה בחזקת נערה; לרש"י- כיון דהחזקה עשויה להשתנות היום, לר"י- כיון דרגילות הוא שהסימנים באים בבוקר]. ושמואל יכול לסבור אפי' כרבי נתן, דדוקא במתנה צריך להביא ראייה כיון דכולם בחזקת בריאים עומדים, אבל כאן אינה מוציאה עצמה מחזקה הראשונה [שהרי היום אין לה שום חזקה כיון שהיום עשויה להשתנות].**
- ה) קידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר והרי היא בוגרת: ברייתא אחת- הרי היא בוגרת לפנינו. ברייתא שניה- חוששים לקידושי שניהם. ואפ"ל דשני הברייתות כשמואל, אלא דבמכחישתו [לרש"י- שאומרת מתמול בגרתי, לתוס' - לא יתכן דהא מיירי ביום שנשלם לה שש] אינה מקודשת וכשאינה מכחישתו חוששים לשניהם. אך רב ושמואל ודאי חולקים, דהא רב יוסף בנו של רב מנשיא מדוויל עשה מעשה כרב ושמואל הקפיד עליו ואמר וכי כולם נמדדה חכמה בקב קטן ולו בקב גדול, ומשמע שחולקים, אך יש לדחות שהמעשה היה במכחישתו. והלכה: לאמימר- הלכה כשמואל**
- לרב אשי- הלכה כרב, וכן נפסק למעשה [וקמ"ל דאע"ג דיש שחולקים עליו מ"מ הלכה כמותו].**
- ו) מי שיצא הוא ואשתו למדה"י ובא הוא ואשתו ובניו ואמר אשה שיצאת עמי למדה"י הרי היא זו ואלו בניה - אי"צ להביא ראייה לא על האשה ולא על הבנים: לרש"י: לא על האשה- שהיא מיוחסת, כיון שכבר בדקוה בד' אמהות. ולא על הבנים- לייחסם בעדים, דכיון שכרוכים אחריה בחזקת אמן הם. לר"י: לא על הבנים- שהם שלו, דלא חיישינן שהם מאיש אחר שנשאה במדה"י. ולא על האשה- שהם בניה, כיון דכרוכים אחריה. מתה ואלו בניה - מביא ראייה על הבנים ואינו מביא ראייה על האשה: לרש"י: מביא ראייה על הבנים- שהם בני אותה אשה שהלכה, שהרי אינם כרוכים אחריה. ואינו מביא ראייה על האשה- שהיא מיוחסת, כיון שכבר בדקוה כשנשאת כאן. לר"י: מביא ראייה על הבנים- כרש"י.**
- ואינו מביא ראייה על האשה- דהיינו שהבנים הם מהאשה שהלכה עמו למדה"י שהיתה מיוחסת, ולא חיישינן שמא נשא אשה אחרת שאינה מיוחסת במדה"י, כיון שלא שמענו כן [ע"פ גי' המהרש"א].**

האומר אשה נשאתי במדינת הים הרי היא זו ואלו בניה:

באשה אחת- מביא ראיה על האשה ואין צריך להביא ראיה על הבנים הכרוכים אחריה (**רבה ב"ר הונא**), ומביא ראיה על הגדולים ואין צריך להביא ראיה על הקטנים. ואם מתה צריך להביא ראיה אף על הבנים.
בשתי נשים- מביא ראיה על האשה ועל הבנים על הגדולים ועל הקטנים.

דף פ'

(א) לענין מה נאמנים:

לריש לקיש- דוקא בקדשי הגבול אבל לא ליוחסין.

לרבי יוחנן- אפילו ביוחסין.

לרש"י- דוקא להאכיל הבנים בתרומה מועיל מה שכרוכים אחריה, אבל להשיא הבנות לכהונה ושבנו ישמש ע"ג המזבח לא מועיל. **והא דתנן בכתובות:** האומר בני זה וכהן הוא נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה, ומשמע דא"צ שיהו כרוכים אחריה: (א) רב תנא הוא ופליג.

(ב) לרבינו תם- רב סבר כמ"ד אין מעלין מתרומה ליוחסין ולכן נאמן להאכילו תרומה דהא בידו הוא, ומתני' סברה כמ"ד דמעלין מתרומה ליוחסין, וה"ק דוקא בקדשי הגבול, דהיינו בכל דבר קדושה, כגון לתרומה ולנשיאת כפים ולהשיאו אשה מועיל, אבל ליוחסין לא, כלומר לסקול על ידו כגון שאמר זה הבן וזו אמו והבן בא עליה, ובוה הולך לשיטתו דסוקלים וכו'.

(ב) וריו"ח לשיטתו:

דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: מלקין על החזקות, סוקלין ושורפין על החזקות, ואין שורפין תרומה על החזקות: **לרש"י-** וכל שכן דנאמן ליוחסין.
לתוס'- כפשוטו.

מלקין על החזקות: כדאמר רב יהודה הוחזקה נדה בשכינותיה בעלה לוקה עליה משום נדה.

סוקלין ושורפין על החזקות: כדאמר רבה בר רב הונא דאיש ואשה תינוק ותינוקת שהגדילו בתוך הבית - נסקלין זה על זה ונשרפין זה על זה.

א"ר שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: מעשה באשה שבאת לירושלים ותינוק מורכב לה על כתיפה והגדילתו ובא עליה והביאום לבית דין וסקלום לא מפני שבנה ודאי אלא מפני שכרוך אחריה.
ואין שורפין תרומה על החזקות: כפי שכבר נחלקו האם שורפין על החזקות: **לר"ל-** שורפין.
לריו"ח- אין שורפין.

(ג) ונחלקו לשיטתם:

בג' מקומות נחלקו ר"מ וחכמים האם חוששים לטומאה בתינוק:

[א] דתנן: תינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו:

לר"מ- העיסה טהורה, דס"ל דרוב תינוקות מטפחין ומיעוט אין מטפחין ועיסה בחזקת טהרה עומדת, וסמוך מיעוטא לחזקה איתרע ליה רובא [והוי רוב כמאן דליתיה].

לחכמים- העיסה טמאה, כיון שדרכו של תינוק לטפח, מיעוטא כמאן דליתא דמי רובא וחזקה רובא עדיף.
תוס': ולא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה והו"ל פלגא ופלגא נגד הרוב כמו ביבמות, כיון דהכא הוי רוב גרוע לכך מרעי ליה מיעוטא וחזקה, דאי הוי רוב חשוב א"כ אפי' באין בו דעת לישאל הו"ל לטמאות.

שדרכו של תינוק לטפח:

לרש"י- דרכו של תינוק לטפח בשרצים ונבלות **שבאשפה**, וכשנמצא בצק בידו בידוע שנטלו מהעיסה, **דר"מ** ס"ל דסומכים מיעוט דאין מטפחים לחזקה דעיסה ואתרע ליה רובא דמטפחין, ור"מ לשיטתו דמיעוט אינו בטל, **ולחכמים** המיעוט בטל לרוב.

לר"ת- התינוק ודאי טמא, כדמפרש בתוספתא משום דנשים נדות מגפפות ומנשקות אותו, והספק הוא אם נטלה מן העיסה, **דר"מ** מטהר דתולים שאדם טהור נכנס לשם ונטל את העיסה ונתן לתינוק, **וחכמים** מטמאין מפני שדרכו של תינוק לטפח **בעיסה** ויש לחשוש שנטלה בעצמו וטימא את העיסה.

ב] בתוספתא- לגבי תינוק שנמצא בצד הקבר ושושנים בידו ואינו יודע אם התינוק נטלן או אדם טהור נתן לו: ר' מאיר מטהר וחכמים מטמאין.

ג] ביבמות- לגבי האשה שהלך בעלה למדינת הים וצרתה עמו ושמעה האשה שמת בעלה, דלר"מ לא תנשא ולא מתיבמת, דס"ל דאמרינן סמוך מיעוטא דמפילות לחזקה דחייבת ביבום, והו"ל פלגא ופלגא נגד רוב נשים דמתעברות ויולדות (ואם צרתה ילדה נפטרה היא מן היבום).

ד] על מה שורפים את התרומה:

לר"ל בשם רבי אושעיא- על עיסה שנמצאת ביד תינוק.

לר' יוחנן- ע"ז לא שורפים, אלא על הא דתנן: עיסה בתוך הבית ושרצים וצפרדעים מטפלין שם ונמצאו חתיכות בעיסה - אם רוב שרצים טמאה אם רוב צפרדעים טהורה.

ה] תניא כריו"ח: שני דברים אין בהם דעת לישאל ועשאו חכמים כמה שיש בהם דעת לישאל. תינוק ועיסה שבתוך הבית ותרנגולים ומשקים טמאים שם ונמצאו נקורים ונקורים בעיסה: **משקים לבנים או אפי' אדומים צלולים** (שבבואה של תינוק ניכר בהם)- תולין לא אוכלין ולא שורפין. **משקים אדומים עכורים-** מותר לאכול, דאם ניקרו במשקים היה נשאר סימן.

ו] לחכמים- לא יתייחד אדם עם שתי נשים, הואיל ונשים דעתן קלות עליהן, אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים, **ואמר רב** דדוקא בכשרים אבל בפרוצים אפי' בעשרה אסור, כמו שי' אנשים מתחברים לגנוב קורה. **לרבי שמעון-** אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו, וישן עמהם בפונדקי מפני שאשתו משמרתו מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וישן עמהם בקירוב בשר ואם הגדילו זו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו. **באור מחלוקתם:**

לגירסתנו: לחכמים- אפילו אשתו עמו אסור להתייחד עם שתי נשים.

לרבי שמעון- דוקא עם שתי נשים ואשתו עמו מותר, אבל עם אשה אחת אפילו אשתו עמו אסור.

לג' ר"י: כשאשתו עמו: מותר אפי' באשה אחת, כדמשמע בע"ז.

כשאין אשתו עמו: לחכמים- אסור אפי' בשתי נשים.

לר"ש- מותר בשתי נשים, וה"ג "רש"א אף איש אחד וכו', **ובזמן** שאשתו עמו **ישן** עמהן וכו'."

ג' או ד' נשים: לרש"י- מותר, וברוכל אסור.

לתוס'- אסור, וברוכל אפי' אשתו עמו אסור **(רש"י ותוס' לקמן דף פא. ודף פב.)**.

ז] רמז ליחוד מן התורה מנין:

שנאמר "כי יסיתך אחיך בן אמך", וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית, אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו ואסור להתייחד עם כל עריות שבתורה **(ר' יוחנן בשם ר' ישמעאל)**. ופשטות הפסוק דאצ"ל בן אב ששונא אותו ומייעץ לו עצות רעות, אלא אפי' בן אם שאינו שונא אותו אסור להקשיב לו.

ח] תינוק כל שלשים יום יוצא בחיק, ונקבר:

לחכמים- באשה אחת ושני אנשים, אבל לא באיש אחד ושתי נשים.

לאבא שאול- אף באיש אחד ושתי נשים.

(ט) האם יש להקל בשעת אנינות:

לאבא שאול - בקבורה התירו בשנים כיון דבשעת אנינות נחלש היצר, אך בסתם אין איש א' מתייחד עם שתי נשים.

לחכמים - אין להקל, דס"ל כר' יצחק דאמר רבי יצחק "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו" אפילו בשעת אנינותו של אדם יצרו מתגבר עליו.

ולאבא שאול הפסוק מדבר במתרעם על מדותיו, וה"ק מה יתרעם על מדותיו, וכי גבר על חטאיו, דיו חיים שנתתי לו.

וכמעשה שהיה באותה אשה:

לרש"י: (א) הוא ראייה לחכמים, דמעשה באשה שהוציאה תינוק חי בחזקת מת לעבור עבירה עם ההולך עמה לקוברו.

(ב) הוא ראייה לאבא שאול, דמעשה באשה שקשתה על מתה יותר מדאי עד שמתו ז' בניה והיא אחריהם מחמת שנתאוננה על מדותיו.

לר"ח: מעשה באשה אחת שהיתה בוכה ומתאוננת על קבר בעלה והיה שם שומר שצוה לו המלך לשומר תלוי אחד, ופיתה את האשה ושמעה לו, וכשחזר אצל התלוי לא מצאו והיה מצטער מאד מפחד המלך, א"ל האשה אל תירא קח בעלי מקברו ותלהו במקומו, וכן עשה, הרי לך שאפילו בשעת אנינות נתגבר יצרה עליה.

דף פ"א

(א) מוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יבא עליה בדרך תלמידי חכמים.

ודוקא ת"ח ולא סתם אדם - כדי שידעו להתרות בו.

ודוקא שני ת"ח ולא אחד כד שיהיו עליו עדים.

אמר רב יהודה א"ר: דוקא בעיר, אבל בדרך עד שיהיו שלשה, שמא יצטרך אחד מהם להשתין ונמצא אחד מתייחד עם הערוה.

רב ורב יהודה הלכו בדרך והלכה אשה לפניהם, א"ל רב לרב יהודה שימהר ללכת מלפני הגיהנום, ואע"פ שבכשרים מותר, מ"מ 'כשרים' היינו כגון רבי חנינא בר פפי וחביריו.

ייחוד: בפנויה - מלקים אבל לא אוסרים **(רב)**.

באשת איש - לרב אישי - אין מלקים כדי שלא להוציא לעז על בניה.

מר זוטרא היה מלקה ומכריז, אך רב אישי חשש לאלו שישמעו רק מהמלקות ולא מההכרזה.

מלקים על הייחוד - מיירי בפנויה, כדמוקי בסמוך.

ואין אוסרים - לרש"י - מיירי בייחוד אשת איש.

לתוס' - אף הסיפא מיירי בפנויה, ור"ל דאינה נאסרת לכהן משום זונה, כיון שאינה מודה שנבעלה, אך אם הודתה שנבעלה אינה נאמנת כדאמרינן בכתובות לגבי מי מעוברת שאמרה שנתעברה מאיש פלוני וכהן הוא דאינה נאמנת, ומוקמינן לה דמעלה עשו ביוחסין.

(ב) אמר רב: מלקין על לא טובה השמועה שנאמר "אל בני כי לא טובה השמועה".

מר זוטרא היה מושיב אפסר על כתפיו ומקרה לו 'אל בני'.

האופנים שמותר להתייחד:

לרבה - כשבעלה בעיר, ורב יוסף החמיר על רבה שלא להתייחד עם שוביניתו כיון שדעתו גסה בה.

לרש"י - אין חוששין להלקות, ומשמע דמ"מ יש איסור בדבר.

לתוס' - אין חוששין כלל משום יחוד ואפי' איסור אין, דאל"כ מאי מקשינן על ר"ח מדוע לקח הסולם והא בעלה בעיר הוי.

לרב יוסף - כשפתח פתוח לרשות הרבים.

לרב כהנא:

אנשים מבחוץ ונשים מבפנים - אין חוששין משום ייחוד, כיון שלחצונים אין דרך לפנים.
אנשים מבפנים ונשים מבחוץ - חוששין משום ייחוד, דשמא יצא אחד מהם ויתייחד עם הנשים.

בברייתא תניא:

אנשים מבחוץ ונשים מבפנים - חוששין משום ייחוד, דשמא יכנס א' לפנים ולא ירגישו בו חביריו.
אנשים מבפנים ונשים מבחוץ - אין חוששין משום ייחוד, כיון דאין חוששים שמא תכנס היא לפנים, ואף אם תכנס הא מותר לאשה להתייחד עם כמה אנשים, וכשא' יוצא אי"ז ייחוד דירא שמא יצא חבירו אחריו.
ואביי החמיר את שתי השיטות, ולכך בשעת הדרשה סידר שורות קנקני חרס, ורבא היה מסדר שורות קנים.

ג) אמר אבין הזמן הרעוע בשנה הוא הרגל [דבימות הרגל יש קבוצות אנשים ונשים לשמוע הדרשה ונותנין עין זה על זה וי"א דלכך נהגו להתענות לאחר פסח ולאחר סוכות].

רב עמרם חסידא כמעט ונכשל בשבויות שהיו בביתו בעליה, ע"י שנטל לבדו סולם שעשרה אנשים אינם יכולים ליטלו, והרים קולו ואמר 'אש בביתו של עמרם', א"ל חכמים ביישתנו, וא"ל מוטב שתתביישו בי בעוה"ז ולא תתביישו בי לעוה"ב. השביע ליצרו שיצא ממנו, ויצא ממנו כעמוד של אש, א"ל ראה שאתה אש ואני בשר ואעפ"כ אני עדיף ממך.

רבי מאיר היה מתלוצץ בעוברי עבירה, ופ"א נדמה לו היצה"ר כאשה בעבר הנהר, ולא היה שם ספינה לעבור, והחזיק ר"מ בחבל ועבר, וכשהגיע לחצי הנהר עזבו יצרו, וא"ל דלולי שמכריזים ברקיע הזהרו בר"מ ותורתו הייתי עושה את דמך לשווי של שתי מעות.

ר' עקיבא היה מתלוצץ בעוברי עבירה, ופ"א נדמה לו היצה"ר כאשה בראש הדקל, החזיק בדקל ועלה, וכשהגיע לחציו עזבו יצרו, וא"ל דלולי וכו'.

פלימו היה רגיל לומר כל יום 'חץ בעיניך, שטן', ופ"א בעריו"כ נדמה לו כעני וביקש להכנס ולשבת להסב עמהם, והמאיס עצמו עליהם, וכשגערו בו עשה עצמו כמת, וברח פלימו והתחבא בבית הכסא והלך היצה"ר אחריו ונפל לפניו וא"ל מדוע אתה מקללני, היה לך לומר 'רחמנא נגער ביה בשטן'.

רבי חייא בר אשי היה רגיל לומר בכל נפילת אפים 'הרחמן יצילנו מיצר הרע', ושאלה אותו והרי כמה שנים שפורש היצר ממך, ופ"א התקשטה אשתו ותבעה לעבירה והביא לה הרימון שבראש האילן כבקשתה, ונכנס לתנור מרוב צערו, וגילה לו אשתו שהיא האשה שעברה לפניו, ואעפ"כ אמר שצריך כפרה כיון שהתכוין לעבירה, וכל ימיו של אותו צדיק היה מתענה עד שמת באותה מיתה.

דתניא: "אשה הפרם וה' יסלח לה" - במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה והיתה שותה יין ומטמאה למתים.

ד) רבי עקיבא היה בוכה כשהגיע לשני פסוקים אלו:

א) "אשה הפרם וה' יסלח לה", ומה מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה אמרה תורה צריכה כפרה וסליחה מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר עאכו"כ.

ב) "ולא ידע ואשם ונשא עונו", ומה מי שנתכוין לאכול שומן ועלה בידו חלב אמרה תורה "ונשא עונו", מי שנתכוין לאכול חלב ועלה בידו חלב עאכו"כ. **ואיסי בן יהודה אמר** דעל דבר זה ידו כל הדווים.

ה) האם מותר להתייחד עם קרובותיו:

לרב יהודה אמר רב אסי - מתייחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ועם בתו.

לשמואל - אסור להתייחד עם כל עריות שבתורה ואפילו עם בהמה.

וכבר נחלקו בכך התנאים:

דתנן: מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וישן עמהם בקירוב בשר.

ומאיך תניא: אחותו וחמותו ושאר כל עריות שבתורה אין מתייחד עמהם **אלא בעדים.**

אמר רבי מאיר הזהרו בי מפני בתי.

אמר רבי טרפון הזהרו בי מפני כלתי.

ליגלג עליו אותו תלמיד **אמר רבי אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל** לא היו ימים מועטים עד שנכשל אותו תלמיד בחמותו.

(ו) איסור ייחוד עם בהמה:

אביי היה מונע את הבהמות מלהיות בכל השדה.

רב ששת היה מעביר את הבהמות לצדו השני של גבול השדה.

רב כהנא למד על שפת הנהר ועמדה בהמה לפניו כיון שלא ראה אותה.

תוס': חומרא בעלמא עשו, ואנן קיי"ל כרבנן דרבי יהודה דאמרו לו לא נחשדו ישראל לא על משכב זכור ולא על הבהמה.

אמר רבא: מתייחד אדם עם שתי יבמות ועם שתי צרות עם אשה וחמותה עם אשה ובת בעלה עם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואין מוסרת עצמה לביאה.

הגדילו זה ישן בכסותו וזו ישנה בכסותה: מאיז גיל: אמר רב אדא בר רב עזא אמר רב אסי:

י"א: תינוקת- בת תשע שנים ויום אחד, **תינוק-** בן שתים עשרה שנה ויום אחד.

וי"א: תינוקת- בת שתים עשרה שנה ויום אחד, **תינוק-** בן שלש עשרה ויום אחד, וזה כדי שיהיו י"שדים נכונן ושערך צמח" (דהיינו בוחל).

אמר רפרם בר פפא א"ר חסדא לא שנו אלא שאינה בושה לעמוד לפניו ערום אבל בושה לעמוד לפניו ערום אסור כיון דלבשה יצר.

רב אחא בר אבא הזדמן לבית חתנו **רב חסדא**, והושיב את בת בתו בכנפיו, ושאלו האם אינו חושש שקידשה, וא"ל דא"כ עבר על דברי ר"י א"ר דאסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה, אך הוא עצמו לא עבר על דברי **שמואל** דאין משתמשים באשה, כיון דס"ל כמימרא אחרת שאמר שמואל דהכל לשם שמים (ואין דעתה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה לעשות קורת רוח לאמה) [וע"ז אנו סומכים עכשיו שאנו משתמשים בנשים].

דף פ"ב

(א) **לת"ק-** לא ילמד אדם רווק סופרים ולא תלמד אשה סופרים (רווק משום אמהותיהם של התנוקות, ואשה משום אבותיהם של התנוקות) [תרגום של "ובחורים כשול יכשלו" הוא רווקים].

לרבי אלעזר- אף מי שאין לו אשה (ואף מי שיש לו ואינה שרויה אצלו) - לא ילמד סופרים.

לר' יהודה- לא ירעה רווק בהמה [כיון שיש לו תאוה יותר מאיש אחר שנשא אשה] ולא יישנו שני רווקין בטלית אחת. **וחכמים** מתירים, כיון דלא נחשדו ישראל על משכב זכור ולא על הבהמה.

(ב) כל שעסקו עם הנשים - לא יתייחד עם הנשים;

לרש"י- אפילו עם הרבה נשים, כיון שלבו גס בהן וכולן מחפות עליו, אבל אדם אחר אסור רק אם שתים, אך עם ג' או ד' מותר. **לר"מ-** אפילו אשתו עמו דבעלמא מותר ברוכל אסרו, דברוכל יש לחשוש יותר, דלהתייחד עם כמה נשים אף אדם אחר אסור, כדאמרי' לעיל דאנשים מבפנים וכו'.

ולא ילמד אדם את בנו אומנות הנשים.

ת"ר: כל שעסקו עם הנשים סורו רע כגון הצורפים והסריקים והנקורות והרוכלין והגרדיים והספרים והכובסים והגרע והבלן והבורסקי, אין מעמידים מהם לא מלך ולא כהן גדול, מאי טעמא לא משום שפסולים, אלא משום שאומנותם זולה.

עשרה דברים נאמרו בגרע (המקיז ומגרע הדם): מהלך על צידו ורוחו גסה ונתלה ויושב ועינו צרה ועינו רעה אוכל הרבה ומוציא קימעא וחשוד על העריות ועל הגזל ועל שפיכות דמים.

(ג) מימרות האמוראים בענין האומנות שיבחר לו האדם לפרנסתו:

(א) רבי מאיר אומר: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו, שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות, שלא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות אלא הכל לפי זכותו [פי' לפי מזלו, דבני וחיי ומזוני אינם תלויים בזכות אלא במזל] **(ובברייתא תני:** למי שהעושר שלו שנאמר "לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות").

(ב) רבי שמעון בן אלעזר אומר: רואים אנו שחיה ועוף מתפרנסים שלא בצער אע"פ שאין להם אומנות, והרי הם נבראו לשמש האדם, וכ"ש שהאדם דנברא לשמש את קונו יתפרנס שלא בצער, אלא שהרע מעשיו וקפח את פרנסתו, שנאמר "עונותיכם הטו".

(ג) אבא גוריין איש צדיין אומר משום אבא גוריא: לא ילמד אדם את בנו חמר גמל קדר ספן רועה וחנוני שאומנותן אומנות ליסטים.

(ד) רבי יהודה אומר משמו: החמרין רובן רשעים והגמלין רובן כשרין הספנין רובן חסידים, טוב שברופאים לגיהנם והכשר שבטבחים שותפו של עמלק.

(ה) דרש בר קפרא: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה, **ובאר רב יהודה** דהיינו תפירת רקמה בחוט.

(ו) רבי אומר: אין לך אומנות שעוברת מן העולם, אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה, אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסקי, אשרי מי שאומנותו בסם ואוי לו מי שאומנותו בורסקי, אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו למי שבניו נקיבות.

(ז) רבי נהוראי אומר: מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב, משא"כ שאר אומניות, כשאדם בא לידי חולי או זקנה או יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב, אבל התורה אינה כן אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו, בנערותו מהו אומר "וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים", בזקנותו מהו אומר "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו", וכן הוא אומר באברהם אבינו "ואברהם זקן וה' ברך את אברהם בכל". **מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה** עד שלא ניתנה שנאמר "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקותי ותורותי".

הדרן עלך פרק עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין

פירות הַזְּשׁוּרִין מִשְׁמַעַתְתָּא דְלַעֲרָה יוּזְסִין (סו: - עח:)

	לענין עצם הביאה	לענין האשה	לענין הולד
א	ישראל בחייבי מיתות ב"ד	אין תופסין קדושין, ר' יהושע עד:	זונה
ב	ישראל בחייבי כריתות	אין תופסין קדושין, שמעון התימני עד: ואפילו לר' יהושע כתוס' סז:	זונה
ג	ישראל בנדה	חייבי כריתות ותופס קדושין סח, ובפתחי תשובה כתב דאף בקידושי ביאה תפסי קדושין.	נדה וכשירה לכהונה
ד	ישראל בחייבי לאוין	לר"ע אין תופסין קדושין ולרבנן תפסי עד:	זונה, ועי' ביבמות סא: וברש"י ותוס' וברמב"ם פי"ח ה"ב ובראב"ד.
ה	ישראל בסוטה	חייבי לאוין ותו"ק לר"ע סח.	פסולה, ופלוגתא ביבמות נו: אי הויא זונה או רק סוטה
ו	ישראל המחזיר סוטתו	חייבי לאוין ותו"ק לר"ע סח. תוד"ה הכל, ולרש"י לא תופסין קדושין, אולם עי' ביבמות מט: ברש"י ובתוס' וברמב"ן והגרעק"א.	פסולה
ז	ישראל מחזיר גרושתו משנשאת	חייבי לאוין ולא תו"ק לר"ע	כשרה, ערש"י עז. ד"ה היא, יבמות סט. מד:
ח	ישראל ביבמה לשוק	חייבי לאוין, ולא תו"ק סח. ועיין יבמות יג: דלשמאל חיישין לקדושין	פסולה עו.
ט	ישראל בחייבי עשה	לרבנן ולר"ע אליבא דר"ס הוי קדושין, לר' ישבב תליא, אי לאפוקי מר"ס הוי קדושין, ואי דנפשיה לא.	זונה, ולהתוס' זהו מכי תהיה לאיש זר.
י	ישראל במזרת	איסור לאו, ותליא בפלוגתא דר"ע ורבנן	ממזרת, ויל"ע אי חל עליה שם זונה ונפק"מ לענין תרומה בבת כהן, ועי' ברש"י יבמות נג: ד"ה ממזרת, ובריטב"א.
יא	ישראל בנתינה	איסור מדרבנן, אולם לתוס' בכתובות כט. הוי דאורייתא.	נתינה
יב	ישראל בעכו"ם	איסור ואין קדושין תופסין, ויל"ע לשיטות דעכו"ם בישראלית ליכא לאו מהתורה, אי ישראל בעכו"ם איכא לאו.	עכו"ם
יג	ישראל בשפחה	איסור לאו ולהרמב"ם בפ"ב הי"ג אף שאין מלקות מהתורה זה מגונה ואין קדושין תופסין	שפחה
יד	ישראל בגירות	מותר	גירות

טו	ישראל בחללה	מותר	חללה	כשרה לכהונה סז. וברמב"ם פי"ט הי"ג והי"ד כתב דזה לכתחילה. ועי' בסוגיא עז. דילפינן על זכרים, ומבואר דלא קאי על המחלל אלא על הולד, וא"כ הבן הוא חלל.
טז	ישראל בשתוקית ואסופית	אסור מדרבנן	ספק ממזרת	שתוקית ואסופית
יז	ישראל בעמונית ומואבית	מותר	גיורת	כשרה
יח	ישראל במצרית ואדומית א'	איסור עשה סט ע"א, ויל"ע דליתא ברמב"ם בספה"מ ובחינוך וברמב"ן.	מצרית א'	מצרית ב', ובריטב"א סז: חידש דאפשר דלרבב"ח דהולכים אחר הזכר הולד כשר.
יט	ישראל במצרית ואדומית ב'	איסור עשה סט ע"א, ויל"ע דליתא ברמב"ם בספה"מ ובחינוך וברמב"ן.	מצרית ב'	כשרה לקהל, ופגומה לכהונה, ולכאורה תליא בפלוגתת ר"י ור"ל ביבמות עז. לגבי בת מצרי שני.
כ	ישראל בכותית	ספק, גיות, שפחות, ממזרות	ספק, גיות, שפחות, ממזרות	ספק, גיות, שפחות, ממזרות
כא	כותי בכותית	לרבנן מותר ולר"א אסור	כותית	כותי, ולר"א בהו"א הוא ספק ממזר, ולר"ע אף למסקנא הוא ספק ממזר דהוי חייבי לאוין.
כב	כותי בישראלית	ספק, לר"י גיות, לרבא שפחות, ולר"א ממזרות	כדין עצם הביאה, ועי' רש"י ביבמות סח. ד"ה כותי ונתין, דפוסלה רק למ"ד גרי אריות.	כדין עצם הביאה, ולכאורה תליא אי עכו"ם הבא על ישראלית הוי ממזר או כשר.
כג	ממזר בישראלית	איסור לאו עד:	זונה עד:	ממזרת סז:
כד	נתין בישראלית	איסור מדרבנן לרש"י (מט. סט. ב"ק לח: כתובות כט.) ולתוס' מדאורייתא	זונה	נתינה ולכו"ע אסורה רק מדרבנן מגזירת דוד, אולם לתוס' בכתובות כט. הוי דאורייתא.
כה	עבד בישראלית	איסור לאו ואין קדושין	זונה	לר"ע ממזר, לר"י פגום לכהונה, א"נ הולד עבד, תוס' עה: רש"י סח:
כו	עכו"ם בישראלית	איסור, לרש"י הוי חיי"ל, ולתוס' בי"ד של שם גזרו. וליכא קדושין	זונה	לר"ע ממזר, לר"י ישמעאל הולד כשר, ולתי' בתרא בתוס' עה: הולד גוי, וכן הוא בתוס' בעוד דוכתי, יבמות טז: וכג. ובכורות מז. ועמהרש"א. וסח: דפגום לכהונה. ועי' בריטב"א יבמות סח: סוד"ה נימא קסבר, דהביא פלוגתא אי רק הבת פגומה לכהונה, או אף הבן נפסל שבתו פסולה לכהונה.
כז	גר ומשוחרר בישראלית	מותר, ועי' ברמב"ם פי"ט הי"ג	לרבנן כשרה ולר"י פסולה לכהונה	לר"י פסולה לכהונה, ולעולם כ"כ במאירי עז ד"ה אמר המאירי, ולרבנן כשרה. והזכר, הוי גר ומותר בממזרת, ולרמב"ם בפי"ט הט"ז אסור
כח	חלל בישראלית	מותר	חללה ולר' דוסתאי כשרה עד: ועי' רמב"ם פי"ח ה"א וה"ה, דהוי זונה, ומאידך בתוס' סז. ד"ה והרי, ורש"י ותוס' סד.	לר' דוסתאי בר"י כשרה סז ע"א, והאו"ש חידש דהבן כשר והוי כהן כיון דהאשה טיהרה את הפגם, והגר"ח נקט דהוי חלל דעבודתו כשרה. ולרבנן פסולה, וכן בת בנו אסורה ובת בתו מותרת, עז.

כט	חלל בחללה	מותר	חללה	בתו פסולה לכהונה אף לר' דוסתאי וכן בזכר הוי חלל. עד:
ל	שתוקי ואסופי בישראלית	אסור מדרבנן	ספק פסולה	שתוקית ואסופית סט. הלך אחר פסולו
לא	עמוני ומואבי בישראלית	אסור לאו	לת"ק זונה ולרשב"ג כשרה עה.	הבן עמוני ומואבי, ואף לרשב"ג. הבת כשרה סז:
לב	מצרי ואדומי א' בישראלית	אסור עשה	זונה	מצרי שני
לג	מצרי ואדומי ב' בישראלית	אסור עשה גיות (פסולי כהונה)	לת"ק זונה ולר' יוסי כשרה וכ"ש לרשב"ג. עה.	כשרה, ואף בתו כשרה לכהונה מאירי עה. ולר' פסולה, ועי' פלוגתא דר"י ור"ל ביבמות עז. לענין הולד.
לד	גר בגיורת ומשוחררת	מותר	גיורת	לר' יהודה ולראב"י פסולה לכהונה, ולר' יוסי כשרה, ובמאירי כתב שזה לכתחילה, והבן לכו"ע הוי גר ומותר בממזרת. ועי' עה. דעת רשב"י בגיורת קטנה וברש"י שם ד"ה רש"א וכו'.
לה	אלמנת גר לכהן הדייט	לר"י כיון דלא נושא בתו לא נושא אלמנתו, ולר"א ורבנן מותרת, עה:	פלוגתא רבי יהודה ור"א ורבנן	לר"י הוי הצד השווה כסוגיא עה ע"א, ולר"א ורבנן מותרת.
לו	גר בממזרת	לר' יוסי מותר עד עשרה דורות ולר"י אסור	ממזרת	ממזרת סז.
לז	גר בכהנת	שרי לכו"ע, עג.	מותר, ויל"ע אי לר"י פוסלה כגר בישראלית.	יל"ע אי בתו כשרה לכהונה, ומסתברא דהוי כגר בישראלית.
לח	עבד בממזרת	לר"ת לר"ט מותר ואין קדושין, ולהרמב"ם הרי"ף והרא"ש אסור עי' בב"ש בס"ד ובבאר הגולה שם ס"כ אות ת'.	ממזרת	לכו"ע הוי ממזר סט. ביאור הגר"א סי' ד ס"ק מד.
לט	עכו"ם בממזרת	אין קדושין, ביאור הגר"א ס"ד ס"ק מד	ממזרת	לכו"ע הוי ממזר סט.
מ	שתוקי בממזרת	לת"ק מותר, ולר"א אסור, ומדרבנן וכדכתב האבנ"מ סי' ד, ולרבא אסור מדאורייתא וכריטב"א עג. והר"ן וה"ה בפט"ז מאיסורי ביאה.	ממזרת	ממזרת
מא	ממזר בשפחה	לר"ט שרי לכתחילה סט. (ולרבנן איסור לאו סח: תוד"ה ולדה)	שפחה	לרבנן עבד, לר"א עבד ממזר סט. צ"ב
מב	ממזר בגויה	לר"ט שרי סט. ועי' היטב בביאור הגר"א ס"ד ס"ק מג.	גויה	גוי
מג	ממזר בגיורת	לר' יוסי מותר ולר"י אסור לאו	גיורת	ממזר
מד	ממזר בשתוקית	לרבנן מותר ולר"א אסור	שתוקית	ממזר
מה	שתוקי בשתוקית	לת"ק מותר ולר"א אסור מדרבנן	שתוקית	שתוקית
מו	עמוני במצרית א'	מותר	מצרית	הבן עמוני הבת מצרית ב' סז:
מז	מצרי א' בעמונית	מותר, ועיין ב"ש סעי' ח ובאבנ"מ.	גיורת	מצרי דאזלינן אחר הפגום, ובטור כתב דהבן דינו כעמוני, ועי' בנו"כ.

מח	מצרי ב' בעמונית	מותר	גירות	זכר ודאי פגום, ובנקיבה יל"ע, סט. אלא דהוי מצרי ג' וממילא כשר
מט	מצרי א' במצרית ב'	מותר	מצרית ב'	לר"ד הולד כשר, ולרבב"ח הוולד מצרי ב'. רש"י סז. ולהרמב"ם בפ"ב ה"כ הוי מצרי ב'.
נ	מצרי ב' במצרית א'	מותר	מצרית	לרבב"ח כשרה ולר"ד מצרית ב' סז.
נא	כהן גדול באלמנה	חייבי לאוין, לר"ס לר"ע יתפוס, ולר' ישבב לא תפסי קדושין	חללה	לרבנן חללה, לר"ע לר' סימאי חללה, ולר' ישבב ממוזרת. ובמאירי עז. ד"ה חללה כ' דהאיסור לעולם
נב	כהן גדול בבעולה	חייבי עשה ותפסי קדושין	חללה	חללה, ואי ר' ישבב לטעמא דנפשיה משמע דלר"ע גם חייבי עשה הולד ממזר
נג	כהן בגרושה זונה וחללה	חייבי לאוין	חללה	חלל, ולר"ע ממזר עז.
נד	כהן בגירות	לרבנן אסור מדברי קבלה, וערמב"ם וראב"ד בפ"ח ה"ג. לר"ש, פחותה מג"ש כשרה, ויתרה מג"ש פסולה באיסור זונה	גירות	חלל, לר"ש כשר מבת ג'
נה	כהן הדיוט שבא על הזקוקה ליבם	חייבי לאוין	חייבי לאוין	מביאה ראשונה הולד כשר ומביאה שניה הולד פסול עח. וערמב"ם פי"ט ה"ה והגר"א ס"ז אות נד
נו	חלל בכהנת	מותר	חללה, ולהרמב"ם הוי זונה	חלל, דזרעו פסול ועיין עד ע"ב, ולר' דוסתאי מקוה טהרה, ובאו"ש חידש דאף לר"ד הוי חלל דחשיב שפיר מעם אחד
נז	אחד מהאומות בכנענית	מותר	כנענית	הוי כשאר אומות סז:
נח	כנעני באחד מהאומות	מותר	אחת מהאומות	כנעני סז:
נט	פצוע דכא וכו"ש בישראלית	אסור עד: ותוס' עב: ד"ה חמשה וברמב"ם פי"ח ה"ג	חייבי לאוין, זונה.	אין וולד כמובן
	פצוע דכא כהן בגירות	עי' רמב"ם וראב"ד בפ"ח ה"ג.	גירות, ויל"ע בפחותה מבת ג'.	אין וולד כמובן
ס	אלמנת עיסה	לישראל מותרת, ולכהן הוי פלוגתא	לרשב"ג ורבי יוסי אסורה לכהונה, ולרבי יהושע וריב"ב שרי	לר"י וריב"ב כשרה, ס"ס לקולא עה ע"א.
סא	חצי עבד וחב"ח בישראלית	כשר בדיעבד, רמב"ם בפט"ו ה"ה	משתמש בצד אשת איש	ממזר.
סב	ישראל בחרשת ושוטה פנויה	אסור דחסר בקנין קדושין	חרשת ושוטה	אין הולד ממזר, עי' חזו"א סי' קמח לדף סז, ובקה"י סי' יג ב' ד"ה והנה.
סג	ספק ממזר	אסור, סט. עג. עד. עה. ורמב"ם פי"ט הכ"ג. וזהו מדרבנן, אבל מדאורייתא מותר.	פסולה לכהונה	פסול, ועי' במהרי"ט ובש"ש בראשו.

”

גם צריך לדעת שהמרגיל כוח הזכרני להיות ער ולזכור ישוב קנין בנפשו לזכור כל דבר בנקל יותר הרבה מאד ממי שאינו מרגילו לחנך זכרונו בפעולת הזכירה תמיד, כי ההרגל בכל דבר שלטון, ואין השכחה מצויה אלא מי שאינו רוצה להשתמש בכוח הזכרון בתמידות ומניחו ללכת בטל, לכן יקשה להחזיק בו דבר, וכן אם יחזור אדם אפי' מאה פעמים לא יועיל לו לזכרו, שכבר הרגיל מוחו להיות ניעור וריק, והחזרה כמתעסק בעלמא אינו כלום, והרגיל בהנהגת כוח הזכור יספיק לו אפילו חזור רק פעם ושתיים בכוונה וכו', כי היגיעה והטורח יקבעו ויחקקו הדברים בזכרונו יותר מכל תחבולה אחרת שתהיה וכו', וכ"ש כשיצורף לזה סדר נאה ונתוח חלקים וחבור פרקים, וביחוד יהיה סיוע גדול אם עשויים בתואר בנין עם חדרים ותאים, כי כן נקראו ת"ח בנאים, זה בלי ספק מסוגל להעמיד הזכרון בכחו.

(היעב"ץ בספר מגדל עוז חלון צורי אות ע"ד)

”